

Giredi 2

KOTARA 3

XITSONGA

RIRIMI

RA LE KAYA

**Nkunguhato
wa Dyondzo**

KU TIPALUXA/MAENDLELO YO HLELA

Eka vatirhikulorhi,

Ma amukeriwa eka Nongonoko wa NECT Ririmi ra le Kaya!

Mi ta xiyisisa leswaku switirhisiwa swa NECT Ririmi ra le Kaya swa Kotara 3 swi tumbuluxiwile hi xinkadyana lexitsongo swinene. Hi xivangelo lexi, ha amukela leswaku ku hlela loku yaka emahlweni na ku cincacinca swi nga ha va kona.

Hi nga tsakela leswaku na n'wina mi va na vun'wini wa switirhisiwa leswi, na ku tirhisana na xipanu xa hina ku endla mpfuxeto nkarhi na nkarhi na ku antswisa vuhundzuluxi. Loko mi kuma swihoxo, mi komberiwa ku landzelela maendlelo lawa ku vika:

- 1 Rhumela email eka adirese leyi faneleke:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2 Eka ntila wa nhlokomhaka, tsala tsalwa leri yelanaka. Xikombiso: GIREDI YA 3 KOTARA YA 1 NKUNGUHATO WA DYONDZO MAPAPILA YA 45–47
- 3 Eka miri wa imeyili, longoloxa ku cinca loku fanelaka ku endliwa. Kumbe, ndlela yin'wana, endla ku cinca ebukwini kutani u sikena kumbe u teka xifaniso xa papila ra kona, kutani u swi khomanisa kutani u rhumela hi imeyili.
- 4 Loko u ri na mhaka leyikulu ya ririmi leyi u lavaka ku hi lemukisa, hi kombela u kombisa hi ku swi tsala eka ntila wa nhlokomhaka. Xikombiso: VUMBHONI BYA RIRIN'WANA RA MUGANGA
- 5 Kutani, eka miri wa imeyili, U komberiwa ku hlamusela mhaka.
- 6 Mi komberiwa ku rhumela ti-imeyili hinkwato ti ri na vito, xiyimo na nomboro ya riqingho ra n'wina, leswaku hi ta kota ku tihlanganisa na n'wina loko swi fanela ku va na nkanerisano na n'wina.
- 7 **Hi khensa ku hoxa xandla hi ku engetela ntokoto wa n'wina eka phurogiremu leyi. Hi lava ku tiyisisa leswaku vuhundzuluxi bya kahle, lebyi lulameke eka ririmi rin'wana na rin'wana byi andlariwile eka matsalwa hinkwawo.**

Leswi nga endzeni

Tinotsi ta Maendlelo	v
Maendlelo Xidzi	xiii
Vhiki 1 Nkongomelo: Muganga	1
Musumbhunuku	3
Ravumbirhi	8
Ravunharhu	13
Ravumune	18
Ravuntlhanu	22
Vhiki 2 Nkongomelo: Muganga	29
Musumbhunuku	31
Ravumbirhi	35
Ravunharhu	40
Ravumune	46
Ravuntlhanu	50
Vhiki 3 Nkongomelo: Miehleketo ya Vutumbuluxi	55
Musumbhunuku	57
Ravumbirhi	62
Ravunharhu	67
Ravumune	72
Ravuntlhanu	76
Vhiki 4 Nkongomelo: Miehleketo ya Vutumbuluxi	81
Musumbhunuku	83
Ravumbirhi	88
Ravunharhu	93
Ravumune	99
Ravuntlhanu	103
Vhiki 5 Nkongomelo: Madyelo lamanene	107
Musumbhunuku	109
Ravumbirhi	114
Ravunharhu	119
Ravumune	125
Ravuntlhanu	129

Vhiki 6 Nkongomelo: Madyelo lamanene	133
Musumbhunuku	135
Ravumbirhi	140
Ravunharhu	145
Ravumune	151
Ravuntlhanu	155
Vhiki 7 Nkongomelo: Ku vilela na ku chava	159
Musumbhunuku	161
Ravumbirhi	166
Ravunharhu	171
Ravumune	177
Ravuntlhanu	181
Vhiki 8 Nkongomelo: Ku vilela na ku chava	185
Musumbhunuku	187
Ravumbirhi	191
Ravunharhu	197
Ravumune	203
Ravuntlhanu	208
Vhiki 9 Nkongomelo: Tindhawu tin'wana	213
Musumbhunuku	215
Ravumbirhi	220
Ravunharhu	224
Ravumune	229
Ravuntlhanu	233
Vhiki 10 Nkongomelo: Tindhawu tin'wana	237
Musumbhunuku	239
Ravumbirhi	244
Ravunharhu	249
Ravumune	255
Ravuntlhanu	259

Tinotsi ta Maendlelo

Mimbuyelo ya dyondzo

Kotara leyi, vadyondzi va wena va fanela ku fikelela mimbuyelo leyi:

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku vula kumbe ku yimbelela 4 wa swinsin'wana kumbe tinsimu tintshwa.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku va na xiave eka nkanerisano wa tilasi ku avela hi vutivi bya masungulo.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku kanerisana hi xitori xo hlaya swin'we, va tirhisa rimba ra nkanerisano tanihi xiletelo.
- 4 Vadyondzi va fanele va kota ku endla switori swa vona vini eka nghingiriko wa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 5 Vadyondzi va fanele va kota ku vulavula hi leswi va swi tsaleke.
- 6 Vadyondzi va fanela ku twisisa na ku kota ku tirhisa ntivomarito lowu landzelaka:

muganga	swo chela	dlaya	kungu	tlhariha	kokova
hoxa xandla	hlengeleta	nkhuvo	xirilo	vuxungu	thyakiso
xiyimo	vonelo	xivono	herisa	matimba	matimba swinene
murhangeri	vutumbuluxi	nyuma	antswa	nkutlunya	xikongomelo
tiyimisela	ku yisa emahlweni	ringeta	ti toloveta	ntolovelu	xiletelo
vonelo	humelela	koka rinoko	rixaka	mutivi-nkulu	munhu wa ntokoto
ndzetelo vutivi	ndhawu yo dyondzela	aka miri	aki miri	leswi xurhisaka	phurotheni
misiha	kongomisa	nkhuvo	nandziha	chukele	tsokombela
navetisa	xinavetiso	mfungho	xo tenga	nkhaviso	xinavetisi
n'wamabindzu lontshwa	bindzu	muxavi	vilela	swivilelo	chava
khongotela	tshemba	swi twile	ku hola	hlometela	vumbuluka na ku hundzuluka
xipfala nghohe	xitsongwatsongwana	ntungu	swo basisa swandla	fufutela	lemuka
sirhelela	xidukwana	mpfhuka	lemuka	tiko	rendzo

endzela	posikarata	masiku yo wisa	boboma	ribuwa	lwandlenkulu
vondzoka	navela ekaya	durha	mianakanyo	khale	xihlamariso
nhlamuselo	hlavutela	saseka ngopfu	hosi	nala	vatlangi va ntlangu wa ku lwa

NDZEMUKO WA MIMPFUMAWULO NA MIMPFUMAWULO

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku tiva mimpfumawulo hi ku wu vula.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku lemuka mimpfumawulo leyi landzelaka hi ku olova.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku twananisa na ku hambanisa mimpfumawulo leyi landzelaka:

a	m	o	n	l	i
b	u	d	e	c	h
g	s	f	t		

Vadyondzi va fanele va kota ku ava marito lama landzelaka hi swiphemu

oma	mona	nomo	manana	nona	lolo
lala	ina	bana	bolo	banana	bulu
bulo	buma	bulubulu	bunu	dulu	damu
duma	dini	dina	dima	delela	dema
dela	deda	caca	cina	cela	comela
cema	homu	huha	hada	hala	hele
gula	gede	guga	gama	gada	gidi
sila	sele	sola	sula	salani	fumile
fuma	fana	fumisa	tatana	titimela	tolo
tima	tele	tala			

KU HLAYA

Vadyondzi va fanele va kota ku hundzuluxa marito lama landzelaka

oma	mona	na	nomo	manana	nona
la	lolo	lala	ina	bana	bolo
banana	bulu	bulo	buma	bulubulu	bunu
dulu	damu	duma	dini	dina	dima

delela	dema	dela	deda	caca	cina
cela	comela	cema	homu	huha	hada
hala	hele	gula	gede	guga	gama
gada	gidi	sila	sele	sola	sula
salani	fumile	fuma	fana	fumisa	tatana
titimela	tolo	tima	tele	tala	

Vadyondzi va fanele va kota ku hlaya marito lama landzelaka hi ku ma vona

kokwana	supu	nandziha	xibye	ringa	nhenha
tenga	muganga	mati	lwela	bolo	navela
titoloveta	exikarhi	howisa	kokwana	supu	nandziha
xibye	ringa	machipisi	lulamele	phakete	vukheta
tekele	tshikela	fihlula	phyandlasa	xihoxo	rinoko
pfukile	holanga	vilela	chaya	nsimbhi	thekisi
talanga	ntila	tshambuluta	masiki	xixika	hlaya
vadyangu	tiholideyi	pfale	buku	vuye	tinhlokomhaka
hlararisa	pfule				

Vadyondzi va fanele va kota ku hlaya na ku hlanganisa xitshuriwa tanihi xikombiso lexi landzelaka:

Mufana u na byongo. Byongo byo olova byi na mufana. I swa nkoka ku hlawula tibuku ta nkoka. Mufana u na rhengu ra ku hlaya tibuku ta nkambelo. Vafana va luke rhengu ro nyenga hi ku chava ku tsala nkambelo. Mufana loko u n'wi rhuma u khoma hi ku hatlisa.

NTWISISO

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku endla minkumbetelo hi xitshuriwa hi ku hlaya swifaniso.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku tsundzuka vuxokoxoko hi xitshuriwa.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku rungula hi xitshuriwa.
- 4 Vadyondzi va fanele va kota ku landzelerisa swiendleko eka xitshuriwa.
- 5 Vadyondzi va fanele va sungula ku twisisa leswaku swi vula yini ku va na xifaniso xa miehleketo, ku hlanganisa, ku kumbetela na ku tivutisa hi xitshuriwa.
- 6 Vadyondzi va fanele va kota ku anakanya xitshuriwa hi ku tirhisa rimba ra nkanerisano.
- 7 Vadyondzi va fanele va kota ku hlamula swivutiso swa ntwisiso leswi tsariweke swa xitshuriwa.
- 8 Vadyondzi va fanele va kota ku endla nkomiso wa xitshuriwa.

KU TSALA

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku dirowa xifaniso lexi hundzisaka nhlamuselo.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku engetela lebulu yin'we kumbe timbirhi eka leswi va swi diroweke.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku hetisa rimba ra matsalelo ro koma.
- 4 Vadyondzi va fanele va kota ku tsala x wa tindzimana hi ku tirhisa rimba ra matsalelo kumbe kungu.
- 5 Vadyondzi va fanele va kota ku tsala: nongonoko/papila.

KU HLAYA HI NTLAWA LOKU LETERIWAKA

- 6 Vadyondzi va fanele va kota ku hlayela ehenhla ku suka eka tibuku ta vona to hlaya leti ringanisiweke eka ntlawa wa lava va swi kotaka na mudyondzisi.
- 7 Vadyondzi va fanele va kota ku tirhisa vutivi bya mimpfumawulo, vuthala bya mbangu na ku lemuka marito ya ntoloveloko loko va ri eku hlayeni.
- 8 Vadyondzi va fanele va sungula ku tikambela hi voxe ku tsundzuka marito na matwisiselo.

Switirho na switirhisiwa leswi Nyikiwaka

Tekelani enhlokweni leswaku hinkwaswo switirhisiwa leswi nyikiwaka i swa xikolo. Switirhisiwa swi ta humesiwa kan'we ntsena, kutani swi fanele swi rhekhodiwa na ku hlayisiwa.

Eka Kotara 1 vadyondzisi va nyikiwa switirhisiwa leswi landzelaka:

1 Tibodo to hlovohatiwa ta nkombiso xa 4

Tirhisa tibodo leti ku endla rimba ra mintirho ya wena ya vhiki. Vhiki rin'wana na rin'wana, endla nkombiso wa: mpfumawulo na marito ya wena; marito lama tirhisiwaka ngopfu; nkongomelo wa marito ya ntivomarito; mimpfapfarhuto/swifaniso; na rimba ra matsalelo.

2 Chati/tichati ta Ntivontsalo

Endla nkombiso wa tichati leti emahlweni ka tlilasi, leswaku vadyondzi va ti vona kahle. Vadyondzisi va Giredi 1 na 2 va ta nyikiwa tichati ta matsalelo ya Nkandziyiso wa Ntivontsalo. Vadyondzisi va Giredi 2 na 3 va ta nyikiwa tichati ta Ntivontsalo ta matsalelo ya Nkandziyiso na ta matsalelo yo Koka.

3 Kotara 1: Nkunguhato wa dyondzo

Tirhisa nkunguhato lowu wa dyondzo ku vona leswi faneleke ku dyondzisiwa siku na siku. Maendlelo hi vuenti ma ku byela leswi u faneleke ku dyondzisisa xiswona dyondzo yin'wana na yin'wana. Mavhiki mambirhi lawa yo sungula eka Kotara 1, u ta landzelela nongonoko wa ndzetelo.

4 Kotara 1: Xiletelo xo Landzelerisa ntirho

Tirhisa tsalwa leri ku hetisa Nkunguhato wa Dyondzo wa Lembe na Lembe na Nkunguhato wa Kotara ya wena. Gwajula na ku tsala masiku eka dyondzo yin'wana na yin'wana na le ka nghingiriko wa mahlelelo loko u ri karhi u endla. Tikambisise eka madyondziselo ya wena.

5 Kotara 1: Buku Leyikulu

Tirhisa buku leyikulu ya switori loko ku ri nkarhi wa tidyondzo to Hlaya Swin'we. Ku na nhungu wa switori hi kotara – xitori xin'we hi vhiki rin'wana na rin'wana.

6 Kotara 1: Phakete ra switirhisiwa

Phakete ra switirhisiwa ri katsa minchumu leyi landzelaka:

- **Maphepha ya swikombakomba ya Marito** ya nyikiwela nkongomelo wa ntivomarito; marito lama tirhisiwaka ngopfu; mimpfumawulo na marito. Tsemelela u veka hi nxaxamelo lowu faneleke. Tirhisa maphepha ya swikombakomba ya marito na tibodo ta nkombiso.
- **Mimpfapfarhuto ya nkongomelo wa ntivomarito** ya nyikiwile laha swi faneleke. Tsemelela u veka hi nongonoko lowu faneleke. Tirhisa maphepha ya swikombakomba leswi swa marito na tibodo ta nkombiso.
- **Maphepha ya Vutshila byo hlamusela xitori** ya nyikiwile eka nkongomelo wun'wana na wun'wana. Lowu i nongonoko wa 3 kumbe 4 wa swifaniso leswi hlamuselaka xitori. Ku na 10 wa minkandziyiso hi phepha rin'wana na rin'wana – rin'we hi ntlawa lowutsongo. Endla minkandziyiso yo tatisa loko swi laveka.
- **Maphepha yo Rhekhoda Mahlelelo** ya nyikiwile ku rhekhoda mbuyelo na swibumabumelo swa kotara.

7 Kotara 1: Maphepha yo Hlaya 8

Ku nyikiwile nhungu wa maphepha yo hlaya hi kotara – rin'we hi vhiki rin'wana na rin'wana kusukela eka vhiki ra vu3 ku fikela eka vhiki ra vu4. Tirhisa maphepha lawa na tlilasi hinkwayo hi nkarhi wo hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka. Ku na 20 wa minkandziyiso hi phepha rin'we ro Hlaya. Endla minkandziyiso yo tatisa loko swi laveka.

Endlelo ra Ntolovelo hi Vhiki na Vhiki: 7 wa tiawara

- 1 Nongonoko wa madyondzelo wu landzelela endlelo ro fana ra ntolovelo vhiki rin'wana na rin'wana.
- 2 Leswi swi olovisela vadyondzisi na vadyondzi ku swi landzelela.
- 3 Vadyondzi va nga tilulamisela nghingiriko lowu landzelaka loko va tiva ntolovelo lowu.
- 4 Endlelo ra ntolovelo ri huma eka nkarhi wa mpimohansi wa Ririmi ra le Kaya eka XIPHOKHAMA: 7 wa tiawara hi vhiki.
- 5 Ntolovelo lowu wu endliwe leswaku wu tirha tanihi xiphemu xa nongonoko wa tindzimimbirhi ku katsa na nongonoko wa madyondzelo ya PSRIP EFAL.
- 6 U komberiswa ku endla nkombiso wa/damarheta ntolovelo lowu etlilasini ya wena na ku ringeta ku wu dyondza hi mbilu!

MUSUMBHU-NUKU		RAVUMBIRHI		RAVUNHARHU		RAVUMUNE		RAVUNTL-HANU	
Migingiriko ya swa nomo	15			Migingiriko ya swa nomo	15			Migingiriko ya swa nomo	15
		Mimpfumawulo	15	Mimpfumawulo	15	Mimpfumawulo	15		
Ntivontsalo	15	Ntivontsalo	15	Ntivontsalo	15				
Ku hlaya hi ntlawa	15	Ku hlaya hi ntlawa	15			Ku hlaya hi ntlawa	15	Ku hlaya hi ntlawa	15
Ku tsala	30			Ku tsala	30				
Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

Malulamiso hi vhiki na vhiki

Swi na nkoka swinene ku tsundzuka leswaku nongonoko wa Ririmi ra le Kaya wu hungutile xilaveko xo KUNGUHATA hi vadyondzisi, kambe ku TILULAMISELA swa ha laveka! Ndzhenga wun'we kan'we hi vhiki, hlanganani na vatirhikuloni (hinkwavo vadyondzisi va Xiyimo xa Masungulo), kutani mi tilulamiso swin'we.

Loko u ri karhi u tilulamisa, tsundzuka ku:

- 1 Hlaya nkunguhato wa dyondzo wa vhiki rero.
- 2 Tiyisisa leswaku u tiva na ku twisisa maendlelo/madyondziselo lawa ma faneleke ku tirhisiwa. Loko swi nga ri tano, yana eka xiyenge lexi tsariweke 'Maendlelo hi Vuenti' ku endla mpfuxeto hi laha swi faneleke ha kona.
- 3 Lexi landzelaka, langutisa makhadi ya swikombakomba na mimpfapfarhuto kumbe swifaniso leswi lavekaka eka nkongomelo wa ntivomarito, marito lama tirhisiwaka ngopfu, mimpfumawulo na rimba ra matsalelo. Lulamisa makhadi ya swikombakomba na mimpfapfarhuto hi ndlela leyi landzelaka:
 - a Tsemelela makhadi ya swikombakomba kumbe mimpfapfarhuto.
 - b Ringeta ku swi damarheta eka bokisi ro tiyela kumbe phepha.
 - c Loko swi koteka, lamineta kumbe u khavhara hi pulasitiki.
 - d Veka makhadi ya swikombakomba swa dyondzo eka mvhilopho, kumbe u swi boha hi rhekere.
- 4 Hlengeleta swin'wana switirhisiwa leswi u nga swi lavaka, ku katsa swifaniso kumbe minchumu leyi khomekaka.
- 5 Languta leswaku Buku Leyikulu yi tshamisekile.
- 6 Hlaya migingiriko ya le ka Buku yo tirhela ya DBE leyi u faneleke ku yi hetisa.
- 7 Titolovete ku endla tidyondzo ta ku tsala.

- 8 Tiyisisa leswaku Xiletelo xa wena xo Landzelerisa xi fambisana – na – masiku ku suka eka vhiki leri hundzeke na ku tikambisisa ku ya emahlweni ka wena.

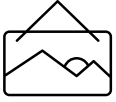
Minkongomelo na nkarhi lowu kongomisiweke eka ku Hlaya

NOMBORO YA VHIKI	NKONGOMELO	XITSHURIWA XO HLAYA SWIN'WE	PAPILA RA KU HLAYA
1	Muganga	Supu ya maribye ya Kokwana	1
2	Muganga	Mari Copeny: Nhenhakazi ya Mati	2
3	Miehleketo ya Vutumbuluxi	Zweli u endla bolo	3
4	Miehleketo ya Vutumbuluxi	Xikwembu xa ncino Lloyd	4
5	Madyelo lamanene	Lomusa a nge kumi machipisi	5
6	Madyelo lamanene	Ku xavisiwa matandza	6
7	Ku vilela na ku chava	Zweli wa vilela	7
8	Ku vilela na ku chava	Xipfalanghohe xa Khanani lexintshwa	8
9	Tindhawu tin'wana	Tiholideyi ta xixika	9
10	Tindhawu tin'wana	Maendzo ya Mashudu	10

Kotara 1: Nongonoko wa Mahlelelo

Nongonoko wa Makambelelo wu endliwile hi ku ya hi mpfumelelo wa *Abridged Section 4* ya XIPHOKHAMA. Leswi swi nga kumeka endzhaku ka Xiletelo xo Landzelerisa ntirho xa kotara yin'wana na yin'wana.

Minkombiso etlilasini

TIBODO TA NKOMBISO

- 1 Tanihi xiphemu xa nongonoko lowu, u ta nyikiwa mune wa tibodo ta nkombiso ta mihlovo yo hambanahambana letikulu.
- 2 Bodo yin'wana na yin'wana yo hlovohatiwa yi ta tirhisiwa ku kombisa ntlawa wo hambana wa marito ya vhiki.
- 3 Tirhisa tibodo leti hi mukhuva lowu:
 - a **Bodo ya rihlaza** – nkombiso wa nkongomelo wa marito wa ntivomarito na mimpfapfarhuto ya vhiki.
 - b **Bodo ya wasi** – nkombiso wa marito lama tirhisiwaka ngopfu vhiki rero.
 - c **Bodo ya xitshopana** – nkombiso wa mpfumawulo na marito ya vhiki.
 - d **Bodo ya pinki** – nkombiso wa rimba ra matsalelo ya vhiki.
- 4 Marito lama ma fanele ku cincywa vhiki rin'wana na rin'wana.
- 5 U komberiwa leswaku u nga tshiki nkongomelo wa ntivomarito na mimpfapfarhuto ya lembe hinkwaro. Minkombiso yi fanele yi va leyi nga na vuxaka na nkongomelo lowu u wu endlaka. Loko tlilasi hinkwayo yi tele hi marito na mimpfapfarhuto a yi tiyiseleki, naswona vadyondzi a va nge he ma lemuki marito lawa.
- 6 Loko u susile marito na mimpfapfarhuto, veka kahle efayilini.
- 7 Hlayisa kahle marito lawa leswaku u ta kota ku ma tirhisa lembe leri landzelaka.

TAFULA RA NKONGOMELO

- 1 Ringeta ku tumbuluxa tafula ra nkongomelo etlilasini ya wena.
- 2 Tirhisa ndhawu leyi ku endla nkombiso wa swifaniso na minchumu yo khomeka leyi yelanaka na nkongomelo.
- 3 Lebula minchumu leyi, leswaku vadyondzi va ta kota ku dyondza ntivomarito lowu.

Maendlelo Xidzi

Malawulelo ya tlilasi

Man'wana ya maqhinga ya nkoka ya malawulelo/mafambiselo ya tlilasi ya katsiwile tanihi 'maendlelo hi vuenti'. Lawa hi wona maqhinga lama tirhisiweke minkarhi hinkwayo laha ka nongonoko lowu, kutani swi na nkoka ku ma landzelela.

Xikongomelo: ku antswisa nkarhi – eka – ntirho, matikhomelo na ntirhisano exikarhi ka vadyondzi. Ku hunguta ku kavanyeteka ka tidyondzo. Ku tivisa xiphemu xa ntlangu ku dyondza.

MATSHAMELO NA MINTLAWA LEYITSONGO

- 1 Swi na nkoka swinene ku ti nyika nkarhi na ku xiyisisa hi vukheta leswi vadyondzi u va tshamisisaka xiswona etlilasini.
- 2 Loko u ri karhi u endla leswi, swi na nkoka ku tekela leswi enhlokweni:
 - a **Tshamisisa vadyondzi hi vuswikoti byo hambana-hambana** – a wu lavi vadyondzi lava tikeriwaka ku tshama swin'we, na lava nga na vuswikoti swinene va tshama swin'we. Hlanganisa vadyondzi leswaku tlilasi hinkwayo yi va ndhawu ya vadyondzi va vuswikoti byo hambanahambana.
 - b **Tshamisisa vadyondzi hi vukheta ku papalata kwetlembetano na huwa.** U nga tshamisisa vadyondzi lava karhatanaka swin'we. U nga tshamisisa vadyondzi lava nga miyeriki ku vulavula swin'we. Papalata swiphiqu hi ku hambanisa vadyondzi lavo tano.
- 3 Eka nongonoko wa madyondzelo, ku na migingiriko yi nga ri yingani leyi lavaka leswaku vadyondzi va tirha hi mintlawe leyitsongo.
- 4 Mintlawe leyi yi fanele ku va ya 3–4 wa vadyondzi, lava tshameke swin'we ekusuhi. Endla leswi, leswaku loko u byela vadyondzi ku tirha hi 'mintlawe ya vona leyitsongo' va swi endla hi xihatla na hi ku olova, va nga rhendzeleki ngopfu.
- 5 Loko vadyondzi va tshame hi mintlawe, ndlela yo olova yo vumba mintlawe leyitsongo i ku va vadyondzi vambirhi eka ntila wa le mahlweni va hundzuluka va languta vadyondzi vambirhi lava nga le ndzhaku ka vona eka ntila wa vumbirhi. Va nga vumba ntlawa wa mune hi xihatla na hi ku olova.
- 6 U nga tshikeli leswi emavokweni ya vadyondzi. Teka xiboho xa leswi u nga ta vumbisa xiswona mintlawe leyitsongo etlilasini ya wena, kutani u va toloveta leswi va nga ta yisa xiswona eka mintlawe leyi hi xihatla va miyerile.
- 7 Loko u vona leswaku mavumbelo lawa ya ntlawa a ma tirhi, cinca maendlelo hi ntlawa – u nga sindzisi/boheleli vadyondzi ku tirha swin'we.

MALAWULELO YA MINKANERISANO YA NTLAWA

- 1** Eka nongonoko wa madyondzelo, ku na migingiriko yi nga ri yingani leyi lavaka vadyondzi ku khoma minkanerisano hi ntlawa.
- 2** Toloveta vadyondzi ku endla hi ndlela leyi landzelaka:
 - a** Xosungula, vadyondzi va fanele ku va eka mintlawwa ya vona leyitsongo.
 - b** Leswi landzelaka, vadyondzi va fanele va tekela enhlokweni swivutiso swa nkanerisano kumbe rimba.
 - c** Kutani, mudyondzi un'wana na un'wana u fanele a kuma nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana, naswona:
 - Mudyondzi 1 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 2 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 3 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 4 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 1 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 2 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 3 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 4 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Swi fambisa xisweswo
- 3** Ku nga va mavonelo ya kahle ku tirhisa 'nhonga leyi khavisiweke/ribye/xa nchumu' ku lawula leswi.
 - a** Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana xa nchumu ku fana na nhonga leyi khavisiweke kumbe ribye.
 - b** Munhu loyi a khomaka xa nchumu lexi hi yena a vulavulaka, lavan'wana hinkwavo entlaweni va yingisela.
 - c** Loko mudyondzi wosungula a vulavurile, yena u fanele ku hundzisela xanchumu xa kona eka mudyondzi loyi a landzelaka, swi fambisa sweswo.
- 4** Loko ntlawa wu fanele ku ya nyika mbuyelo, naswona hinkwavo va hlamurile, ntlawa wu nga hlawula tinhlamulo to antswa swinene ta xivutiso xin'wana na xin'wana.

MIGINGIRIKO YO NCICA MAHLAYELO

- 1** Hi minkarhi hinkwayo ya tidyondzo ta ku Hlaya hi Ntlawa loku leteriwaka, vadyondzisi va fanele ku tirha na mintlawwa yimbirhi.
- 2** Exikarhi ka mintlawwa leyimbirhi, swi na nkoka ku teka 'xinkadyana xo gingirika' u nga si va tshamisisa ku va va endla nghingiriko wa ku Hlaya eka khadi leri landzelaka.
- 3** Endla hi ndlela leyi landzelaka:
 - a** Loko u hetile ku tirha na vona, tlherisela Ntlawa wa 1 ematafuleni ya vona.
 - b** Kombela tlilasi ku ku nyika ndleve.
 - c** Endla Nghingiriko wo Cinca Mahlayelo na tlilasi hinkwayo.
 - d** Tlherisela vadyondzi va ya tshama ehansi na Khadi ra ku Hlaya.
 - e** Va hlamusele hi nghingiriko lowu nga ta landzela eka Khadi ra ku Hlaya.

- f** Tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele va sungula va heta nghingiriko lowu va nga le ku wu endleni va nga si ya eka lowu landzelaka – va fanele ku tirha hi rivilo ra vona.
- g** Vitana Ntlawa wa 2 ku ta va ta tirha na wena.
- 4** Eka kotara ya 1, hi bumabumele leswaku u tirhisa Migingiriko leyi ya 4 ya ku Cinca Mahlayelo na vadyondzi:

Nghingiriko wa 1: Mudyondzisi u ri

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Hlamusela leswaku va ta endla mifambafambo yo hambanahambana, ku fana na ku: khumba nhloko ya wena; hahisa khayiti; cinisa nhompfu ya wena; tlula kanharhu; na swin'wana na swin'wana.
- 3** Loko u sungula u ku 'mudyondzisi u ri' vadyondzi va fanele va encenyeta leswi va lerisiwaka swona.
- 4** Loko u nga vuli leswaku 'mudyondzisi u ri', vadyondzi va fanele ku yima va ku whii!
- 5** Loko mudyondzi o encenyeta loko u nga vulanga leswaku mudyondzisi u ri: 'mudyondzi yoloye u humile naswona u fanele ku tshama ehansi'.
- 6** Muhluri i mudyondzi wo hetelela loyi a salaka a yimile.

Nghingiriko wa 2: Ntlangu wo cina

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Hlamusela leswaku u ta tlanga vuyimbeleri eka riqingho ra wena.
- 3** Loko vadyondzi va twa vuyimbeleri, va fanele ku cina.
- 4** Xikan'we kan'we loko u tima vuyimbeleri, vadyondzi va fanele ku 'oma'/tiya.
- 5** Pfulela u tima vuyimbeleri minkarhi yo hlayanyana, ku endlela leswaku vadyondzi va cina kutani va oma/tiya minkarhi yo hlayanyana!

Nghingiriko wa 3: Dzinginisa, dzinginisa, oma

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Vula: dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, oma!
- 3** Vadyondzi va fanele ku swi vula na wena naswona va fanele ku dzinginisa miri loko va ri karhi va ku 'dzinginisa'.
- 4** Loko va fika eka 'oma' va fanele va yima va nga tshukuvanyi naswona va miyerile!
- 5** Vuyeleda leswi minkarhi yo hlayanyana.

Nghingiriko wa 4: Xitulu xa mina na mina

- 1 Byela vadyondzi ku suka va yima ekusuhi na switulu swa vona. Ku fanele ku ri na ndhawu ematlhelo ka vona.
- 2 Nyika vadyondzi swiletelo leswi va nga ta swi landzela – va fanele va swi endla hi xihatla naswona va miyerile.
- 3 Swiletelo leswi hinkwaswo swi mayelana na xitulu naswona va titolovela ku tirhisa marito yo komba swiyimo.
- 4 Nyika swiletelo swo fana na ku:
 - yima endzhaku ka xitulu xa wena
 - tlakula xitulu xa wena
 - khandziya ehenhla ka xitulu xa wena
 - tlula hi le henhla ka xitulu xa wena
 - swin'wana na swin'wana

Migingiriko wa swa nomo

Ekusunguleni ka dyondzo ya Ririmi ra le Kaya hi Musumbunuku, Ravunharhu na Ravuntlhanu u ta endla nghingiriko wa swa nomo. Leyi i migingiriko ya ku vulavula na ku yingisela eka nongonoko lowo. Yi kunguhatiwe hi vukheta ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku vulavula va ri voxe.

Ku dyondzisa Nkongomelo wa Ntivomarito

Nkongomelo: Ku ndlandlamuxa matwisiselo, minongoti na ntivomarito ya xiakhademiki eka vadyondzi, ku endlela ku antwisa ku hlaya hi ntwisiso na ntivo. Ku antwisa na ku fuwisa vadyondzi hi vutivi bya ririmi leri faneleke ku tirha hi ku hetiseka eka Xiyimo xa le Xikarhi.

- 1 Dyondzisa vadyondzi marito manharhu mantshwa eka nkongomelo wa ntivomarito.
- 2 Tirhisa maendlelo ya 'KEBV' ku dyondzisa ntivomarito/marito lamantshwa.
- 3 KEBV i nkomiso wa marito: Komba, Encenyeta, Byela na Vula
- 4 A hi minkarhi hinkwayo swi olovaka ku endla swiendlo swa mune eka rito ra nkongomelo wun'wana na wun'wana – endla leswi faneleke.
 - a K – kombetela eka xifaniso kumbe xilo xa ntiyiso, loko swi endleka.
 - b E – Encenyeta nkongomelo wa marito, loko swi endleka.
 - c B – Byela vadyondzi leswi rito ri vulaka swona. Nyika nhlamuselo yo olova ya rito.
 - d V – Vula rito eka xivulwa, kutani vadyondzi va hlaya hi le ndzhaku ka wena.
- 5 Endzhaku ka loko u dyondzisile ntivomarito ya nkongomelo wa vhiki rero, vekela marito eka bodo, xikan'we na xifaniso xa rito ra nkongomelo.
- 6 A hi vadyondzi hinkwavo lava nga tsundzukaka rito ra nkongomelo lowuntshwa xikan'wekan'we. U nga vileli hi swona, naswona u nga endli leswaku vadyondzi va vuyelela marito ko talatala.

- 7 Vadyondzi va ta hlanguana na ntivomarito lowuntshwa minkarhi yo tala exikarhi ka nkongomelo, kutani va ta nyikiwa nkarhi wo vumba ntivomarito wa vona lowu tiyisisiweke.

Risimu kumbe Swisin'wana.

Nkongomelo: Ku katsakanya vutivi lebyintshwa bya ntivomarito wa vadyondzi. Ku dyondza hi ku tlanga.

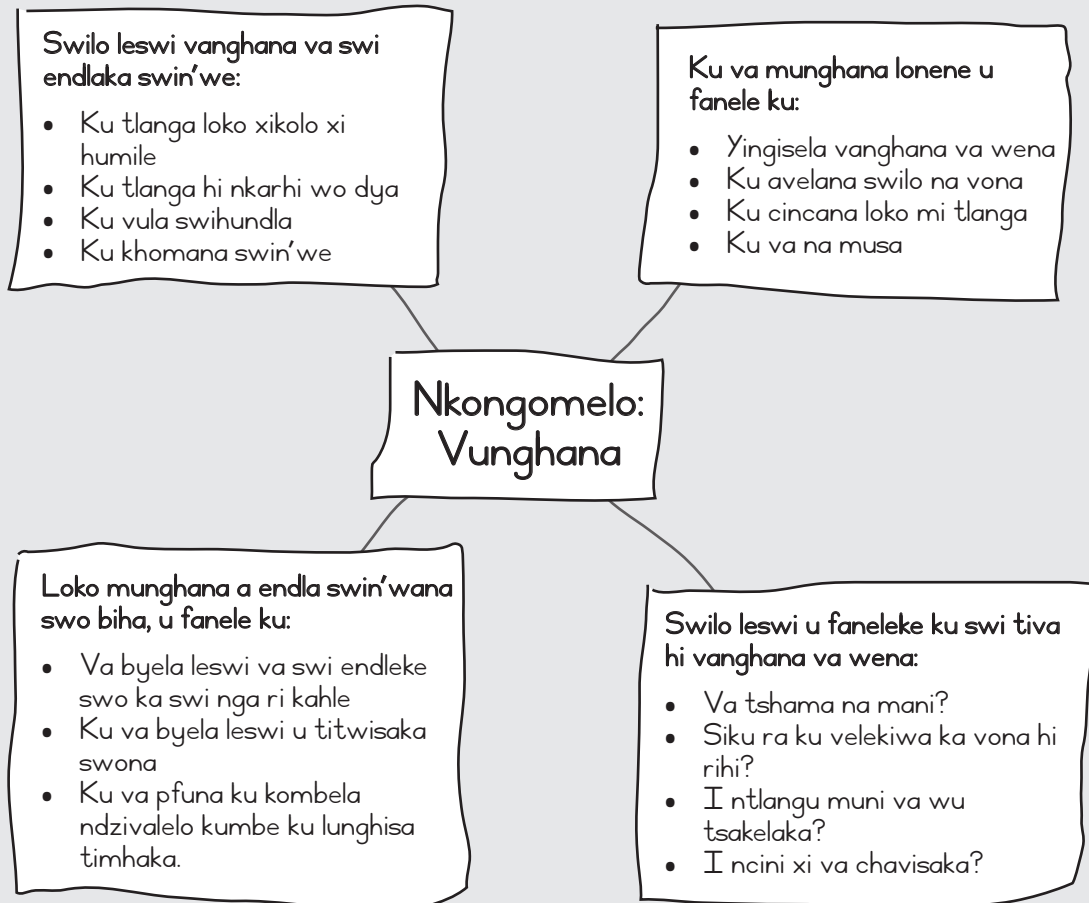
- 1 Risimu kumbe swisin'wana swo karhi leswi u nga ta swi endla na vadyondzi swi longoloxiwile eka nkunguhato wa dyondzontsongo.
- 2 Endzhaku ka nkarhi, vadyondzi va ta tiva tinsimu na swisin'wana leswi, kutani va swi yimbelela xikan'wekan'we.
- 3 Hambiswiritano, loko swi sungula ku dyondzisiwa, u fanele ku dyondzisa vadyondzi marito, swiendlo na noti, loko swi ri kona.
- 4 Dyondzisa vadyondzi risimu kumbe swisin'wana hi layini hi ndlela leyi:
 - a Yimbelela tilasi risimu hinkwaro kumbe u ri vulavula kunene.
 - b Nyika nhlamuselo ya rona eka vadyondzi loko swi fanela.
 - c Yimbelela kumbe u vula layini yo sungula, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - d Yimbelela kumbe u vula layini ya vumbirhi, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - e Yimbelela kumbe u vula tilayini to sungula timbirhi xikan'we, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - f Yana emahlweni hi ndlela yaleyo ku fikela loko u va dyondzisa risimu hinkwaro kumbe swisin'wana.
- 5 Minkarhi hinkwayo ngenisa na swiendlo leswi faneleke swa risimu kumbe swisin'wana.
- 6 Pfumelela vadyondzi ku kombela ku yimbelela tinsimu leti va ti tsakelaka eku heteleleni ka siku – leyi i ndlela yo tsakisa ya ku tiyisa ririmi lerintshwa leri va nga ri dyondza.

Ku tivisa nkongomelo: Ndlela ya vutivi byo rhanga

Nkongomelo: ku kamba na ku kombisa vutivi byo rhanga bya vadyondzi bya nhlokomhaka, na ku aka eka leswi va swi tivaka hi mayelana na nhlokomhaka. Ku kombisa maveketelelo ya kahle ya vutivi hi ndlela ya xigirafiki hi ku tirhisa maqhinga ya mepe wa miehleketo.

- 1 Eka nghingiriko lowu, mudyondzisi u sungula hi ku endla mepe wa miehleketo hi ku hatlisa exitsalelweni.
- 2 Mudyondzisi u dirowa xirhendzevutana xi ri na vito ra nkongomelo exikarhi ka xitsalelo.
- 3 Tlhandlama, mudyondzisi u vutisa vadyondzi: Mi tiva yini hi nkongomelo lowu?

- 4 Mudyondzisi u tsala ehansi miehleketo ya vadyondzi ematlhelo ka mepe wa miehleketo. Mudyondzisi u fanele ku hlengeleta miehleketo yo fana, xikombiso, loko nkongomelo wu ri 'Vunghana' u nga va na mepe wa miehleketo lowu langutekaka ku fana na lowu:

- 5 Eka vhiki ra vumbirhi ra ndzhendzeleko, mudyondzisi u ta tirhisa mepe wa miehleketo ku pfuna vadyondzi ku pfluxeta na ku tianakanya eka leswi va nga swi dyondza eka vhiki ro sungula ra ndzhendzeleko.
- 6 Mudyondzisi u ta vutisa vadyondzi: Hi swihi leswintshwa na leswi tsakisaka leswi mi nga swi dyondza hi nkongomelo lowu ku fika sweswi?

Ku rungula xitori xo titumbuluxela Vhiki ra 1

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi ku tirhisa ririmi lerintshwa leri tiyisiweke, na ku tirhisa vutivi bya vona hi nhlokomhaka na ku tumbuluxa xitori lexi twalaka. Ku aka vuswikoti bya ku longoloxa bya vadyondzi. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene eka ntlawa lowuntsongo.

- 1 Ngingiriko lowu wu nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirhisa miehleketo na vutumbuluxi, ntivomarito wa nkongomelo wa vona lowuntshwa na vuswikoti byo longoloxa ku tumbuluxa xitori xintshwa.

- 2 Byela vadyondzi ku ya eka mintlawwa ya vona.
- 3 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana phepha ro tumbuluxela ndzungulo wa xitori ku ya hi nkongomelo. U ta kuma leswi eka Switirhisiwa.
- 4 Maphepha lama yo tumbuluxela eka wona ya na 3–4 wa swifaniso leswi nga tirhisiwaka ku tumbuluxa xitori xo yelana na nkongomelo.
- 5 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 6 Nyika vadyondzi minete yin'we kumbe timbirhi ku ta na miehleketo ya vona.
- 7 Endzhaku ka swona vadyondzi va ta nyiketana hi ku nyika mavonelo ya vona ya xitori.
- 8 Famba u rhendzeleka u ri karhi u yingisela vadyondzi vo hambanahambana loko va hlamusela switori swa vona.
- 9 Hlengeleta maphepha lama a va tirhela eka wona u ma hlayisa kahle leswaku ya ta tirhisiwa eka vhiki leri landzelaka.
- 10 Khutaza vadyondzi ku hlayela un'wana xitori ekaya.

Ku rungula switori swo titumbuluxela Vhiki ra vu2

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi ku tirhisa ririmi lerintshwa leri tiyisisiweke, na ku tirhisa vutivi bya vona hi nhlokomhaka na ku tumbuluxa xitori lexi twalaka. Ku aka vuswikoti bya ku longoloxa bya vadyondzi. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene eka ntlawa lowuntsongo.

- 1 Byela vadyondzi ku ya eka mintlawwa ya vona.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana ntsariso wa ntumbuluxo wa nkongomelo.
- 3 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana phepha ro tumbuluxela ndzungulo wa xitori ku ya hi nkongomelo.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri nga hundza, va endle switori swa vona vinyi hi ku ya hi swifaniso.
- 5 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha hi ntlawa ku ehleketa hi xitori xa ntlawa.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va xa vutumbuluxi, kambe xi fambelana na swifaniso.
- 7 Byela tlilasi ku yingisela.
- 8 Kombela 1–2 wa mintlawwa yo hambanana ku hlayelana switori swa mintlawwa ya vona.
- 9 Khensa vadyondzi ku va va hlayelanile switori.

Ku kanela hi Xitshuriwa xo Hlaya Swin'we

Nkongomelo: Ku dyondzisa vadyondzi vuswikoti byo ehleketa hi vuenti na ku xopaxopa na vuswikoti byo katsakanya na ku va nyika nkarhi wa ku titoloveta na ku antswisa vuswikoti lebyi. Ku aka ku titssembha eka vadyondzi hi ku va nyika nkarhi wo tumbuluxa na ku humesela mavonelo ya vona, ku hlela, hlanganisa na xakahata. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene entlaweni lowuntsongo.

- 1 Ku kana hi xitshuriwa xo hlaya swin'we swi endliwa hi Ravuntlhanu.
- 2 Sungula hi ku tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni.
- 3 Endzhaku ka swona, hlaya u tlhela u hlamusela rimba ra nkanerisano eka vadyondzi.
- 4 Vadyondzi va fanele ku twisisa leswaku a ku na ku ahluriwa ka tinhlamulo to pfuleka no pfaleka – ku hambana hi tinhlamulo na mavonelo swa amukeleka.
- 5 Eku heteleleni ka dyondzontsongo, byela tilasi ku yingisela.
- 6 Eka timinete to hetelela, kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku byelana tinhlamulo.
- 7 Khensa vadyondzi hi tinhlamulo na xiave lexi va nga va na xona.
- 8 Loko tinhlamulo ti nga ri tona kumbe ti fanele ku ndlandlamuxiwa, lulamisa kumbe u vutisa swivutiso swo tlhontha miehleketo.

Ndzemuko wa mimpfumawulo/Ntivontsalo

Giredi ya 1 na 2 (ku fikela nongonoko wa mimpfumawulo wu hetisiwa)

Eka nongonoko lowu ku na Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo na ntirho wa ntivontsalo.

Nkatsakanyo: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku tirhisa makambeleo ya nkamafundza ku kambela vadyondzi ndzemuko wa mimpfumawulo na ku tsundzuka mimpfumawulo na ntivontsalo lowu va dyondzeke. Ku lulamisa kumbe ku katsakanya vutivi bya mimpfumawulo na ntivontsalo hi ku tilulamisa Ku tirhisa nkambelo wo xiyaxiya hikwalaho ka xikongomelo xa makambelo ya mafundza.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo, vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro ka ri nga koki ku pfuxeta mimpfumawulo, mapeletwana na marito lama dyondziweke eka mavhiki lama nga hundza.
- 2 Kombela vadyondzi ku pfula tibuku ta switoloveto. Loko se va swi kota, va fanele ku tsala siku.
- 3 Endzhaku u va byela ku petsa phepha hi le xikarhi; na ku nombora ku suka eka 1–5 hi le ka ntila wa le makumu ka pheji na ku suka eka 6–10 hi le xikarhi ka pheji. (nhlayo ya mimpfumawulo; mapeletwana yi ta hambana ku ya hi dyondzo hi dyondzo)
- 4 Kombela vadyondzi ku tsala ehansi mpfumawulo, peletwana kumbe rito lo ku u ma vula – va fanele ku matsala etlhelo ka nomboro leyi nga yona. Loko va nga swikoti ku tsala mpfumawulo kumbe rito va fanele ku tsala xitlhenguso.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo, mapeletwana na marito lawa va nga ma dyondza.
- 6 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisiseni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
 - Va fanele ku vona loko va swi kota ku tsala mpfumawulo, peletwana na rito hi ndlela ya kahle.

- Va fanele ku tlhela va vona loko va tiva ku endla maletere hi ndlela ya kahle.
- 7 Vitanela mimpfumawulo, mapeletwana na marito eka nkunguhatontsongo wa dyondzo.
- 8 Kutani, u va lerisa ku teka penisele ya mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 9 Tsala tinhlamulo leti lulameke exitsalelweni, vula mpfumawulo u ri kari u hlamusela maendlelo ya ku tsala.
- 10 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 11 Hlengelela tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi ku i vamani va lavaka ku pfuniwa.

Ku dyondza Mpfumawulo Wuntshwa na Marito: Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku hluvukisa ndzemukiso wa mimpfumawulo. Ku hlamusela hi ku hetiseka ku dyondzisa fonimi ya Ririmi ra le Kaya na mapeletwana eka vadyondzi; ku titoloveta ku vona na ku tirhisa fonimi na mapeletwana lama nga dyondziwa eka rito.

Ku dyondzisa mpfumawulo wuntshwa.

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusela ehenhla xikombakombana, xikombiso: /p/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo x3.
- 3 Kanela hi ku fana na ku hambana ka mpfumawulo wa/p/hi Ririmi ra le Kaya na hi Xinghezi.
- 4 Komba vadyondzi mpfumawulo wun'we eka fureme ra xialifabete.
- 5 Kombela vadyondzi: Ku ehleketa hi marito lama tirhisaka mpfumawulo wa/p/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: poto, patu, pume, peni.

Tivisa marito mantshwa.

- 1 Vulela rito rin'wana na rin'wana ehenhla loko u komba vadyondzi marito lama nga eka xikombakombana yo fana na: tana, pana, bana, fana
- 2 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena loko u tshikelele mpfumawulo lowu hlawuriweke.
- 3 Damarheta swikombakomba swa marito eka bodo ya nkombiso wa mimpfumawulo.

Ku tsala maletere Mantshwa na Marito: Masiku ya Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku ndlandlamuxa vuswikoti bya vadyondzi ku tsala hi ku hetiseka na ku tsala tigrarafeme leti yelana na tifoneme leti va nga ti dyondza hi nkholuko.

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku tsala hi ndlela ya ku tsala maletere hi ku kokela eka mimpfumawulo leyi dyondziweke.

- 2 Kombisa ku tsala mimpfumawulo exitsalelweni – hlamusela maendlelo ya ku vumba maletere u ri kari u tsala
- 3 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra ximatsi ku veka nhloko ya vona ehenhla ka desika.
- 4 Kutani yima u fularhela vadyondzi, kutani u yimisa voko ra wena ra xinene.
- 5 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra xinene ku landzelela loko u tsala maletere emoyeni.
- 6 Vuyelela maendlelo lawa na vadyondzi va voko ra ximatsi.
- 7 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana ku tsala mimpfumawulo eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 8 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala mimpfumawulo emadesikini hi tintiho ta vona.
- 9 Hi ku gimeta, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 10 Vadyondzi va fanele ku tsala mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 11 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo wuntshwa lowu dyondziweke eka marito man'wana na man'wana/swivulwa leswi tsariweke.

Ku hambanisa na Ku twananisa: Masiku ya Ravumune

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetisisa na ndlela ya ku ndlandlamuxa ndzemuko na vuswikoti bya ku twananisa na ku hambanisa tefonimi na mapeletwana lama dyondziweke hi vadyondzi hi ndlela ya ku hlaya na ku tsala va ri voxo. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Ndza endla...

- 1 Sungula hi rito ku suka hi nkunguhato wa dyondzontsongo hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: huma
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu: /h/u/m/a/
- 4 Vula mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito: /h/
- 5 Vula mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito/m/
- 7 Vula mpfumawulo wa vumune/hetelela wa rito./a/.
- 8 Tsala rito exitsalelweni: huma
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku aka rito: /h/u/m/a/= huma
- 10 Kutani, vula peletwana ro sungula ra rito: /hu/.
- 11 Vula peletwana ra vumbirhi ra rito: /ma/
- 12 Vula peletwana ra vunharhu ra rito:
- 13 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hu/ma/= huma.
- 14 Vuyelela hi rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Ha endla...

- 1 Sungula hi rito ku suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: Tana. Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito?/t/Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito?/a/Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito?/n/
- 3 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wa vumune wa rito?/a/.
- 4 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemuphemu: /t/a/n/a/
- 5 Tsala rito exitsalelweni: Tana.
- 6 Lerisa vadyondzi ku twananisa mpfumawulo eka rito: /t/a/n/a/= tana
- 7 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ro sungula ra rito?/ta/
- 8 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ra vumbirhi ra rito?/na/. Byela vadyondzi ku twananisa mapeletwana ku aka rito?/ta/-/na/
- 9 Vuyelela maendlelo lawa hi rito ra nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravunharhu

Ku kuma Rito: Masiku ya Ravuntlhanu

Nkongomelo: Ku nyika nkarhi vadyondzi ku katsakanya vutivi bya tefonimi leti va nga tidyondza. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku titoloveta vuswikoti bya ku twananisa na ku hambanyisa ku aka marito. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke na leyi nga dyondziwa hi Ravumbirhi na Ravunharhu.

hl-	u	ph	t
m	a	e	i
h	k	n	l

Kombisa

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi mimpfumawulo ya vhiki Ravumbirhi xikombiso: /hl/na/ph/.
- 2 Hluta mimpfumawulo na mimpfumawulo yo twanana hinkwayo exitsalelweni.
- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta nyikiwa timinete tinharhu ku aka marito yo tala va tirhisa mimpfumawulo leyi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi maendlelo ya ku tirhisa mpfumawulo lowu hlawuriweke/ hlu/phe/ka/.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga vumba rito va tirhisa mimpfumawulo yin'wana na yin'wana – a va fanelanga ku tirhisa/hl/kumbe/ph/
- 6 Kombisa vadyondzi ku vumba rito ro fana na: /hu/ma/
- 7 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga vumba marito va tirhisa mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na hlupheka kumbe marito yo pfumala mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na nkumba.

Vadyondzi va endla

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku na ku tsala nhlokomhaka: hl, ph
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete tinharhu ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Ku pfumelela vadyondzi ku lulamisa ntirho wa vona. Komba vadyondzi ndlela ya ku aka marito lawa hlupheka, nkumba na man'wana, xikombiso: hlupheka, huma, mati, tana, phema, kama, hlula, phepha, hluka.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo/ Ntivontsalo

Giredi ya 2 na 3 (ku fikela loko nongonoko wa mimpfumawulo wu hetisiwa)

Eka nongonoko lowu ku na Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo na ntirho wa Ntivontsalo

GIREDI 2 KOTARA YA 3-4

NTIVONTSALO

Ku cinca marito: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya vutivi bya mpfumawulo na ntivontsalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku tshikelela na ku lemuka ku cinca ka marito kumbe swivulwa, leswi cincaka nhlamuselo ya marito kumbe swivulwa.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanele ku endla nghingiriko lowu va nga KOKELI. Xikan'wekan'we loko vadyondzi va tiva hi ku ringanela ku kokela, kombela vadyondzi hi ku va lerisa ku hetisisa nghingiriko wa ku kokela.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro ka ri nga koki ku pfuxeta mimpfumawulo na marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.
- 2 Byela vadyondzi ku pfula tibuku to tsalela va tsala siku.
- 3 Endzhaku u va byela ku nomboro ku suka eka 1-5 hi le ka ntila wa le makumu ka pheji, va tlula layini exikarhi ka nomboro yin'wana na yin'wana.
- 4 Tsala xivulwa lexi nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo exitsalelweni kusuhi na nomboro 1, ku fana na:
 - 1 Ndzi lava buku.
- 5 Lerisa vadyondzi ku kopa xivulwa etibukwini ta vona.
- 6 Kutani, u lerisa vadyondzi ku tsala tidyondzo to hambana ta timofini. (hi Xinghezi kumbe Xibunu – rivitavito) ekusuhi na nomboro ku fana na:

- 2 U
3 Ni
4 Xi
5 Va
- 7 Lerisa vadyondzi ku tsarisisa xivulwa, va tirhisa tin'wana ta tinhlokomhaka ta timofini (Xinghezi na Xibunu – riviti)
- 8 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga ma dyondza.
- 9 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisisiweni mimpfumawulo na ntivontsalu wa vona.
- 10 Eku heteleni ka dyondzo, tsala kahle swivulwa exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku kokela loko u ri karhi u tsala.
- 11 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela eka tipatironi tin'wana na tin'wana va ti vonaka, ku fana na laha xivulwa xi cincaka.
- 12 Khwatihata patironi yin'wana na yin'wana, ku fana na:
- Ndzi lava buku.
 - Mi lava buku.
 - Hi lava buku.
 - Va lava buku.
- 13 Kutani u va lerisa ku teka penisele ya mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 14 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala hi ku kokela va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 15 Hlengeleta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i va mani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana va nga tsandziwa hi mipfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku koka!

GIREDI 3 KOTARA YA 1-2

NTIVONTSALO

Vun'we na Vunyingi bya Marito: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya mpfumawulo na vutivi bya ntivontsalu hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlanya hi ku pfuna vadyondzi ku vona na ku langutela ku cinca ka tipatironi eka rito hi ku ya hi xilandzi xa riviti.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanale ku endla nghingiriko lowu hi ku tsala va nga koki. Xikan'wekan'we loko vadyondzi va tiva matsalele hi ku ringanela ya ku koka, va kombele hi ku va lerisa ku hetisa nghingiriko wa ku KOKA.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalu vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro koka ku pfluxeta marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.

- 2 Kombela vadyondzi ku pfula tibuku ta switoloveto va tsala siku na nhlokomhaka.
Vun'we na Vunyingi bya marito.
- 3 Endzhaku u va byela ku tsala nomboro ku suka eka 1–5 hi le ka ntila wa le makumu ya pheji, tlula tilayini exikarhi ka tinomboro.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga ma dyondza.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisiweni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
- 6 Vitanela marito ya vun'we eka nkunguhatontsongo wa dyondzo. Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa kusuhi na tinomboro, hi ndlela leyi.

Vun'we na Vunyingi bya Marito

- 1 ximanga
- 2 ricece
- 3 movha
- 4 n'wana
- 5 mufana
- 7 Kutani, u va lerisa ku tsala marito hi vunyingi.
- 8 Hi timinete to hetelela ta ntlhanu ta dyondzo, tsala kahle marito exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku koka loko u ri karhi u tsala.
- 9 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela eka tipatironi leti va ti vonaka, ku fana na laha marito ma cincaka.
- 10 Khwatihata patironi leyi, ku fana na:

Vun'we na Vunyingi bya Marito

- 1 ximanga
swimanga
- 2 ricece
ticece
- 3 movha
mimovha
- 4 n'wana
vana
- 5 mufana
vafana
- 11 Kombela vadyondzi ku ehleketa hi tipatironi leti loko va ri ku hlayeni kumbe ku tsaleni.
- 12 Lerisa vadyondzi ku teka tipenisele ta mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 13 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere hi ku koka, va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 14 Hlengelela tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i vamani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana va vadyondzi va nga tsandziwa hi mipfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku koka!

GIREDI 3 KOTARA YA 3-4**NTIVONTSALO****Vun'we na Vunyingi: Musumbhunuku**

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya mpfumawulo na vutivi bya ntivontsalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku vona na ku langutela ku cinca ka tipatironi eka rito hi ku ya hi xilandzi xa riviti.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanale ku endla nghingiriko lowu hi ku tsala va nga koki. Xikan'wekan'we va tiva matsalele yo koka, va kombeli hi ku va lerisa ku hetisa nghingiriko wa ku KOKA.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro koka ku pfluxeta marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.
- 2 Byela vadyondzi ku pfula tibuku to tsalela va tsala siku na nhlokomhaka. Vun'we ni Vunyingi bya swivulwa.
- 3 Kutani u va byela ku nomboro ku suka eka 1–5 hi le ka ntila wa le makumu ka pheji, va tlula tilayini exikarhi ka tinomboro.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga dyondza.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisisiweni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
- 6 Vitanela marito ya vun'we eka nkunguhatontsongo wa dyondzo. Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa ekusuhi na tinomboro, hi ndlela leyi.

Vun'we na Vunyingi – Swivulwa

- 1 Ximanga xi nwa masi.
- 2 Ricece ra rila.
- 3 Movha wu yimile.
- 4 N'wana wa rila.
- 5 Yindlu yi wile.
- 7 Kutani, u va lerisa ku tsala nakambe swivulwa hi le vunyingini.
- 8 Eka timinete ta ntlhanu to hetelela ta dyondzo, tsala kahle swivulwa exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku koka loko u ri karhi u tsala.
- 9 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela patironi yin'wana na yin'wana leyi va yi vonaka, ku fana na laha marito ma cincaka.
- 10 Khwatihata tipatironi leti, ku fana na:

Vun'we na Vunyingi bya Swivulwa

- 1 Ximanga xi ti chela hi masi.
Swimanga swi ti chela hi masi.
- 2 Ricece ra rila.
Ticece ta rila.

3 Movha wu yimile.

Timovha ti yimile.

4 N'wana wa rila.

Vana va rila.

5 Yindlu yi wile.

Tiyindlu ti wile.

- 11 Byela vadyondzi ku ehleketa hi tipatironi leti loko va ri ku hlayeni kumbe ku tsaleni.
- 12 Lerisa vadyondzi ku teka tipenisele ta mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 13 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere hi ku kokela va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 14 Hlengeta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i vamani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana vadyondzi va nga tsandzeka mipfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku kola!

MIMPFUMAWULO

Pfuxeta mimpfumawulo hi ku hambanisa na ku twananisa: Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku ndlandlamuxa ndzemukiso wa mimpfumawulo, na vuswikoti byo twananisa no hambanisa tefonimi leti dyondziweke na mapeletwana, hi ndlela yo kota ku hlaya na ku tsala va ri voxo ku engetela vutivi bya tefonimi na mapeletwana hi kan'wekan'we.

Ndza endla...

- 1 Sungula hi rito ro suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo hi Ravumbirhi
- 2 Vula rito: hlamba.
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: hl/a/m/b/a/.
- 4 Vula mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito: /hl/.
- 5 Vula mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito: /a/.
- 6 Vula mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito: /m/.
- 7 Vula mpfumawulo wun'we wa vumune wa rito: /b/.
- 8 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/.
- 9 Tsala rito exitsalelweni: hlamba.
- 10 Kombisa hi ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku aka rito: /hl/a/m/
b/a/= hlamba.
- 11 Kutani, vula peletwana ro sungula ra rito: /hl/.
- 12 Vula peletwana ra vumbirhi ra rito: /a/.
- 13 Vula peletwana ra vunharhu ra rito: /m/.
- 14 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hl/a/m/
b/a/= hlamba.
- 15 Vuyelela rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Ha endla...

- 1 Sungula hi rito ro suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravumbirhi
- 2 Vula rito: hloma.
- 3 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wo sungula eka rito?/hl/.
- 4 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vumbirhi eka rito?/o/.
- 5 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vunharhu eka rito?/m/.
- 6 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito?/a/.
- 7 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: /hl/o/m/a/.
- 8 Tsala rito exitsalelweni: hloma.
- 9 Lerisa vadyondzi xikan'we na wena ku twanana mimpfumawulo eka rito: /hl/o/m/a/= hloma.
- 10 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ro sungula ra rito?/hlo/.
- 11 Vutisa vadyondzi: Hi rini peletwana ra vumbirhi ra rito?/ma/.
- 12 Byela vadyondzi ku twanana mapeletwana ku aka rito: /hl/o/ma/= hloma.
- 13 Vuyelela hi rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Wa endla...

- 1 Byela vadyondzi ku humesa tibuku to tsalela va tsala siku na nhlokomhaka: va tsala marito lama sungulaka hi p
- 2 Kutani, u byela vadyondzi ku nombora ku suka eka 1–5 hi le layinini emakumu ka pheji.
- 3 Vitanela mapeletwana ya 5 kumbe marito ku suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo.
- 4 Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa ekusuhi na nomboro leyi nga yona. Va fanele ku tirhisa vuswikoti byo twanana na ku hambanana ku va pfuna ku peleta marito lawa.
- 5 Vadyondzi va fanela ku khwatihata mpfumawulo lowu hlawuriweke eka rito rin'wana na rin'wana.
- 6 Eka timinete timbirhi to hetela ta dyondzo, tsala kahle marito exitsalelweni, kutani u khwatihata mpfumawulo lowu hlawuriweke.
- 7 Byela vadyondzi ku lulamisa mintirho ya vona hi penisele ya mihlovohlovo.
- 8 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta dyondza ndlela ya ku tsala mpfumawulo lowu hi ku koka eka dyondzo leyi landzelaka.

NTIVONTSALO**Ku tsala letere/maletere mantshwa na marito: Ravumbirhi na Ravunharhu wun'wana na wun'wana**

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku ndlandlamuxa vuswikoti byo lulamisa hi nkholuko wa ku tsala tigrifimi leti yelanaka na fonimi leyi dyondziweke.

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku endla maletere hi ku koka hi mpfumawulo lowu dyondziweke.
- 2 Dyondzisa letere rin'wana na rin'wana lerintsongo na lerikulu.

- 3 Kombisa ku tsala mpfumawulo exitsalelweni – hlamusela matsalele ya maletere u ri karhi u tsala.
- 4 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka desika.
- 5 Kutani, yima u fularhela vadyondzi, kutani u yimisa voko ra wena ra xinene.
- 6 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra xinene ku landzelela loko u tsala maletere emoyeni.
- 7 Hambiswiritano, vuyelela maendlelo lawa na vadyondzi va voko ra ximatsi.
- 8 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala mpfumawulo emihlaneni hi tintiho ta vona.
- 9 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala mimpfumawulo emadesikini hi tintiho ta vona.
- 10 Eku heteleleni, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 11 Vadyondzi va fanele ku tsala mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 12 Loko u kombisa marito, tshikelela tindlela leti maendlelo ya maletere hi ku koka ya hlanganaka na man'wana.
- 13 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo eka marito man'wana na man'wana/swivulwa leswi tsariweke.

MIMPFUMAWULO

Ku cincana maletere: Ravumune

Nkongomelo: Ku lulamisa na ku katsakanya vutivi bya mimpfumawulo. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku vapfuna ku langutisa na ku lemuka ku cinca kun'we ka rito leri cincaka mahlamuselelo ya rito.

Ndza endla...

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, hi ta titoloveta ku langutisa ku hambana ku tsongo eka marito. Leswi swi hi pfuna ku va vahlayi vo antswa.
- 2 Tsala marito mambirhi lama u nyikiweke wona eka nkunguhatontsongo wa dyondzo mo fana na: vila, sila.
- 3 Hlamusela leswaku namuntlha hi ta ringeta ku vona leswaku hi wihi mpfumawulo lowu hambaneke eka marito lamambirhi.
- 4 Kombisa vadyondzi ku kuma ku hambana eka marito lawa: vila, sila.
- 5 Hlamusela ku hambana, eka mimpfumawulo leyi/b/na/s/mimpfumawulo ya hambana, kambe swin'wana na swin'wana eka rito swa fana!

Ha endla...

Xiyenge xa 1

- 1 Tsala exitsalelweni marito mambirhi lama nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na cela, sala.

- 2 Vutisa vadyondzi ku hambana ka marito lawa?
- 3 Vitana mudyondzi ku ta khwatihata ku hambana eka marito lawa, cela, sala.
- 4 Hlamusela ku hambana eka marito lawa.

Xiyenge xa 2

- 1 Kutani, tsala exitsalelweni rito leri nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na vila.
- 2 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we lowu nga cincaka eka rito ku aka rito rin'wana.
- 3 Tsala nongonoko wa miehleketo ya vadyondzi exitsalelweni, ku fana na mila, rila cela, tsala.

Wa endla ...

- 1 Tsala rito exitsalelweni leri nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na mila.
- 2 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo lowu nga sivaka letere leri ku endla leswaku ku va na ku hambaka ka rito?
- 3 Lerisa vadyondzi ku vumba marito yo tala hi laha va kotaka ha kona, ku siva mpfumawulo wun'we ntsena eka rito.
- 4 Eku heteleleni ka dyondzo, vitana vadyondzi nakambe.
- 5 Vitana vadyondzi ku ta exitsalelweni kutani u tsala rin'wana ra marito ya vona.
- 6 Famba hi rito hi rito, u hlamusela leswaku hi wihi mpfumawulo lowu nga cinciwa, xik: vila, rila, cela, tsala.

MIMPFUMAWULO

Ku kuma rito: Masiku ya Ravuntlhanu

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku katsakanya vutivi bya vona bya tifonimi leti va tidyondzeke. Ku pfumelela vadyondzi ku titoloveta vuswikoti bya ku twananisa ku aka marito. Ku engetela ndzemuko wa tifonimi hi kan'wekan'we.

Tsala tafula exitsalelweni rito leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke na leyi nga dyondziwa hi Ravumbirhi na Ravunharhu. Yi katsa swin'wana swa swirhangi.

ph-	u-	p	-ema
th-	t	a	-isa
k	e	m	-ima

Kombisa

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi mimpfumawulo ya vhiki: /ph/na/th-/
- 2 Pfuxeta hinkwayo mimpfumawulo na mimpfumawulo yo twanana exitsalelweni.
- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta nyikiwa timinete tinharhu ku aka marito yo tala va tirhisa mimpfumawulo leyi nga la henhla.

- 4 Komba vadyondzi maendlelo ya ku tirhisa mpfumawulo lowu hlawuriweke, ku fana na: /th/a/m/u/k/a/= thamuka.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga endla rito va tirhisa mimpfumawulo yin'wana na yin'wana – a va fanelanga ku tirhisa/ph/na/th/
- 6 Kombisa vadyondzi ku umba rin'wana rito ro fana na/m/a/n/a/n/a/= manana.
- 7 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga endla marito va tirhisa mpfumawulo lowu nga hlawuriwa, ku fana na phula, kumbe marito yo pfumala mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na tima.

Vadyondzi va endla

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku na ku tsala nhlokomhaka: ph, th.
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete tinharhu ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku lulamisa ntirho wa vona. Komba vadyondzi ndlela ya ku aka marito lawa: phema, thamuka, phuta, thuka, tima, phema, tisa, pume, kamu, pima, muka.

Ku hlaya swin'we na Maqhingana ya matwisiselo

Xitori xo hlaya swin'we lexintshwa xi hlayiwa vhiki rin'wana na rin'wana.

Ku hlaya swin'we ku endliwa hi ndlela leyi:

Musumbhunuku: Loko u nga si hlaya

Ravumbirhi: Ku hlaya ro sungula

Ravumune: Ku hlaya ra vumbirhi

Ravuntlhanu: Endzhaku ko hlaya

Eka nkarhi lowu wa ku hlaya swin'we, tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va tshamisekile naswona va kota ku vona swifaniso leswi nga eka buku leyikulu. Tsundzuxa vadyondzi hi leswi u nga swi langutela hi nkarhi wo hlaya swin'we, ku fana na:

- Tshama kahle u MIYELA
- Veka MAVOKO ya wena emindzhumbyini
- Veka MATIHLO na miehleketo ya wena eka xitori
- Timani MARITO ya n'wina (kombisa hi ku pfala ka nomu)

Swikongomelonkulu swa ku hlaya swin'we eka nongonoko lowu hi leswi landzelaka:

- 1 Vadyondzi va ta twa leswaku swi njhani ku hlaya xitori hinkwaxo xo tika ku tlula loko va hlaya va ri voxo, hikuva vadyondzi a va na mhaka hi xiphemu xa xithekiniki xo hlaya, va languta ntsena eka leswi xitori xi vulavulaka hi swona na swimunhuhata. Vadyondzi va nga tiphina hi xitori, kutani va hluvukisa ku rhandza ku hlaya.
- 2 Loko mudyondzisi a hlayela xitori ehenhla, u ta va a karhi a kombisa vuswikoti byin'wana byo hlaya: U hlaya ku suka eka papila ro sungula kufika eka ro hetelela; u hlaya ku suka ehenhla ka papila ku fika ehansi; u hlaya ku suka eka ximatsi ku ya eka xinene;

- u landzelela swihikahato; u hlaya hi ku khuluka hi rivilo ra kahle; u hlaya a karhi a kombisa, leswi pfunaka ku hlamusela xitori. Vadyondzi va dyondza vutshila byo tala hi ku languta muhlayi loyi a swi kotaka.*
- 3** *Loko mudyondzisi a karhi a hlaya, u humesa nhlamuselo hi ku: komba xiphemu xa xifaniso; hi ku tirhisa swikombiso; na ku cincacınca rito. Mudyondzisi u ta engetela nhlamuselo, hi ku yima a nyika nhlamuselo ya rito. Hi ku yingisela mudyondzisi na ku n'wi langutisa, vadyondzi va ta va va karhi va dyondza vutshila lebyintshwa bya ririmi.*
- 4** *Kutani, xa nkoka swinene, hi nkarhi wa ku hlaya swin'we, mudyondzisi u ta dyondzisa ndlela yo ehleketa hi xitori, na ndlela ya ku aka ku twisisa ka vona ka xitori. Eka nongonoko lowu, hi hlawule ku aka vuswikoti swa xikambelantwisiso hi ku endla xikombiso na ku dyondzisa maqhinga yo hambana ya xikambelantwisiso. Maqhinga ya matwisiseho lama landzelaka ma tirhisiwa:*
- *Bvumba*
 - *Xifaniso xa miehleketo*
 - *Lavisisa tsalwa*
 - *Nkomiso*
 - *Ehleketeta hi tsalwa*
 - *Endla vuhlanganisi*
 - *Ku kumbetela*
 - *Ku endla ndzavisiso*

MAQHINGA YA MATWISISELO

Tafula leri nga laha hansi ri nyika vuxokoxoko bya qhinga rin'wana na rin'wana.

Qhinga ra 1: Bvumba	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va bvumba, va vula leswi va <u>ehleketaka</u> leswaku swi ta humelela eka xitori. Vadyondzi va nga bvumba leswi nga ta humelela hi ku languta xifaniso ebukwini. Va nga ha bvumba leswi nga ta humelela endzhaku ko hlaya papila ra tsalwa. Xo hetelela, vadyondzi va nga ha bvumba leswi va ehleketaka leswaku xitori xi nga hela njhani.
Xikongomelo	<i>Loko u endla vadyondzi va bvumba, u endla leswaku va ehleketa hi xitori va nga si xi hlaya. Vadyondzi va ta tirhisa vuthala ku kuma leswaku swimunhuhatwa i vamani, na leswaku ku ta humelela yini. Loko va bvumba, vadyondzi va hlulukisa vuswikoti bya vona bya xikambelantwisiso hi ku ehleketa hi xitori.</i>
Magoza (Ku bvumba hi swifaniso)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Languta xifaniso. 2 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku humelela yini? 3 Pfumelela vadyondzi ku ehleketa hi xivutiso. 4 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, va nyiki xikombiso xa nhlamulo ya xivutiso. 5 Va kombi leswaku swifaniso swi hlangana njhani ku aka xitori.
Swikombiso (Ku bvumba hi swifaniso)	<ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa leswaku ku humelela yini laha? 2 U ehleketa leswaku ximunhuhatwa lexi xi titwa njhani? Hikokwalaho ka yini? 3 U ehleketa leswaku u ta vona yini eka xifaniso lexi landzelaka?

Magoza (<i>Ku bvumba hi tsalwa</i>)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya papila ra tsalwa. 2 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku humelela yini? 3 Pfumelela vadyondzi ku ehleketa hi xivutiso. 4 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, va nyiki xikombiso xa nhlamulo ya xivutiso.
Swikombiso (<i>Ku bvumba hi tsalwa</i>)	<ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa leswaku ku ta humelela yini? 2 U ehleketa leswaku ximunhuhatwa lexi xi ta endla yini? 3 U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela njhani?

Qhinga ra 2: Xifaniso xa miehleketo

Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla xifaniso xa miehleketo, va fanele va ehleketa hi leswi nga ta humelela eka xitori ku fana na mbonakiso wa le ka movhi. Va fanele va ringeta ku vona xitori emiehleketweni ya vona xi karhi xi humelela.
Xikongomelonkulu	<i>Xifaniso xa miehleketo xi pfuna ku nyika nhlamuselo ya marito eka papila hi ku ma hundzuluxela eka mbonakiso wo huma eka movhi emiehleketweni ya vadyondzi. Xifaniso xa miehleketo xi pfuna vadyondzi ku vona leswaku timhaka eka tsalwa tihlangana njhani. Leswi swi va pfuna ku aka ku twisisa ku ehleketa hi xitori hinkwaxo, ku nga ri hi papila hi papila.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa leri nga eka papila. 2 Vula: Sweswi hi ta ti endlela xifaniso xa miehleketo xa xitori onge hi langute movhi. 3 Lerisa vadyondzi ku pfala mahlo ya vona. Hlamusela leswaku vadyondzi va ta yingisela marito kutani va endla movhi emiehleketweni ya vona.
	<ol style="list-style-type: none"> 4 Hlaya tsalwa nakambe. 5 Byela vadyondzi hi xifaniso xa wena xa miehleketo. (Kombisa xikili.) 6 Vutisa vadyondzi. U vone yini? (Ku humelele yini eka movhi wa wena?) 7 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vadyondzi ta fambelana na leswi humelelaka eka xitori.
Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndzi na xifaniso xa miehleketo xa loko Joe a hlula eka mphikizano. Onge ndza wu vona nyuku wu karhi wu huma enhlokweni wu haha ndhawu leyi hinkwayo. Onge ndza ma vona mahlo ya yena ma kongome eka layini yo hlula, na miri wa yena wu tirha hi matimba na ku tlula. 2 U na xifaniso xa njhani xa miehleketo? Ku humelele yini eka movhi wa wena?

Qhinga ra 3: Lavisisa tsalwa

Nhlamuselo	Lava swivutiso swa tsalwa hikuva hi swona swivutiso swa xikambelantwisiso. Swivutiso leswi swi vutisa vadyondzi ku ehleketa kumbe ku languta marito lama nga eka papila, na ku tsundzuka mahungu.
Xikongomelonkulu	<i>Swivutiso leswi i swo kambela ku twisisa ka marito eka papila. Qhinga leri ri komba vadyondzi ndlela yo komba na ku lavisisa rito ra xilotlelo leri nga ta va pfuna ku hlamula swivutiso leswi.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa leri nga eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso hi vuxokoxoko lebyi nga eka tsalwa, ku fana na: Xana Joe a lava ku tlula mani eka mphikizano? 3 Pfumelela vadyondzi ku hlamula xivutiso. 4 XIYAXIYA: Pfuna vadyondzi ku kuma tinhlamulo hi ku komba rito ra xilotlelo leri pfunaka, kutani u lavisisa eka tsalwa rito ra xilotlelo. Leswi swi ta va kongomisa eka nhlamulo.

Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe a lava ku hlula mani eka mphikizano? 2 Joe u endle yini mphikizano wu nga si sungula? 3 Joe u titolovetele mphikizano rini? 4 Mphikizano a wu endleriwa kwihl?
Qhinga ra 4: Nkomiso	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla nkomiso, va ehleketa hi leswi nga humelela eka xitori. Va nga ha ehleketa hi swilo swin'wana, ku fana na: leswi va nga swi rhandza hi xitori, na leswi va nga swi dyondza ku huma eka xitori.
Xikongomelo	<i>Nkomiso wu komba leswaku vadyondzi va twisisile na ku ehleketa hi xitori. Ku kombela vadyondzi ku endla nkomiso wa xitori i ndlela ya kahle yo kambela ku twisisa ka vona.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa. 2 Tsundzuxa vadyondzi: Loko hi endla nkomiso, hi ehleketa hi swiphemu swa nkoka swa xitori. Hi nga ehleketa na hi leswi hi nga swi rhandza hi xitori, na leswi hi nga swi dyondza ku huma eka xitori. 3 Nyika vadyondzi xinkadyana xo ehleketa hi xitori. 4 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku avelana nkomiso wa vona na vanghana. 5 Eku heteleleni, u nga byela vadyondzi ku tsala minkomiso ya vona, va tirhisa rimba ku va pfuna.
Swikombiso	Xitori: Joe u hlula eka mphikizano <u>Vadyondzi va nga komisa xitori hi ndlela leyi:</u>
	<p>Xitori lexi xi vulavula hi mufana loyi a vuriwa Joe loyi a lava ku hlula mufana wo tsutsuma swinene exikolweni, Sizwe eka mphikizano wo tsutsuma. Joe a titoloveta minkarhi hinkwayo, emakumu u n'wi hlurile Sizwe.</p> <p>Ndzi rhandze laha Joe a nga tsema ntambhu emakumu ka mphikizano – a swi tsakisa.</p> <p>Ndzi dyondze leswaku loko wo ringeta hi matimba naswona u nga lahleli thawuli u nga humelela.</p>
Qhinga ra 5: Ehleketa hi tsalwa	
Nhlamuselo	Loko mudyondzisi a ehleketa, mudyondzi u ehleketela ehandle hi tsalwa. U pfumelela vadyondzi ku twa leswi a ehleketaka hi swona hi tsalwa.
Xikongomelo	<p><i>Ku kombisa ndlela leyi u ehleketa hi yona hi tsalwa, hi dyondzisa vadyondzi swilo swimbirhi. Xosungula, hi dyondzisa vadyondzi leswaku vahlayi va kahle a vo hlaya marito ntsena, va ehleketa hi leswi va swi hlayaka. Xavumbirhi, hi komba vadyondzi tinxaka ta miehleketo leyi vahlayi va kahle va nga na yona hi tsalwa.</i></p> <p><i>Hi ku endla leswi, hi komba vadyondzi ndlela yo ehleketa hi vutumbuluxi na ku xopaxopa hi tsalwa. Hi ku famba ka nkarhi, vadyondzi va ta sungula ku tiendlela leswi hi vox.</i></p>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Ehleketa hi xivutiso kumbe miehleketo leyi muhlayi wa vuswikoti a nga va ka na yona hi tsalwa. (Miehleketo yi nyikiwile eka tibloko ta ku hlaya ko sungula na ku hlaya ka vumbirhi eka nkunguhato wa dyondzo.) 3 Vula: Ndzi vona/Ndzi lemuka...
Xikombiso	Ndza swi vona leswaku Sizwe u hleke Joe loko a ngenela mphikizano. Ndza tivutisa leswaku leswi swi ta hlundzukisa Joe?

Qhinga ra 6: Endla vuhlanganisi	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla vuhlanganisi, va fananisa switori na vutomi bya vona (tsalwa ka vun'winyi), kumbe eka tsalwa rin'wana (tsalwa eka tsalwa), kumbe eka swin'wana emisaveni (tsala ka misava).
<i>Xikongomelo</i>	<i>Ku endla vuhlanganisa swi pfuna vadyondzi ku twisisa tsalwa hi vuenti hi ku ri hlanganisa na swin'wana leswi va swi tivaka, kumbe leswi va nga tshama va tokota hi swona. Ku komba vadyondzi leswaku va nga endla vuhlanganisi hi tindlela to hambana: tsalwa eka tsalwa rin'wana, tsalwa eka vun'winyi, vutomi bya vona, na tsalwa eka misava – vuxokoxoko byin'wana lebyi va byi tivaka hi misava.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso, ku fana na: Hi rini laha a wu lava ku hlula eka swin'wana, ku fana na Joe? 3 Tirhisa ku kombisa ku nyika xikombiso xa nhlamulo, ku fana na: Loko Joe a lava ku hlula eka mphikizano, swi ndzi tsundzuxe hi laha a ndzi rhandza ku phikizana na sesi wa mina exikolweni. A kuma timaraka ta le henhla eka swilo hinkwaswo, vatswari va mina a va tinyungubyisa. A ndzi lava leswaku vatswari va mina va tinyungubyisa na hi mina.
Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Leswi swi ku tsundzuxa njhani hi vutomi bya wena? 2 Ndzi byeli hi nkarhi lowu swin'wana swo yelana na swona swi nga ku humelela? 3 Loko a wu ri Joe, a wu ta va u endle yini loko Sizwe a ku hleka? 4 U ehleketa leswaku Sizwe u titwe njhani loko Joe a n'wi hlurile? 5 Hi xihhi ximunhuhatwa xin'wana lexi xi ku tsundzuxaka xona?
Qhinga ra 7: Ku kumbetela	
Nhlamuselo	<p>Ku kumbetela swi ngenisa na ku tirhisa leswi u swi tivaka, xikan'we na leswi u nga swi hlaya ku bvumba kahle hi swin'wana leswi u nga swi hlaya eka xitori. Leswi hi leswi swi vuriwaka hi 'ku hlaya exikarhi ka mintila'. Loko vadyondzi va endla nkumbetelo, va bvumba kahle hi swin'wana eka xitori.</p> <p>Nkarhi wun'wana, mutsari a nga tsali vuxokoxoko hinkwabyo eka xitori.</p> <p>Mutsari u siya swiphemu swin'wana swa xitori swi nga helanga, leswaku vadyondzi va ta tikumela swona.</p>
<i>Xikongomelo</i>	<i>Vadyondzi va fanele va tihetisela swiphemu swa xitori hi ku kumbetela – va fanele va dyondza ku 'hlaya exikarhi ka mintila'. Ku endla leswi, va fanele ku tirhisa leswi nga tsariwa, xikan'we na leswi va swi tivaka ku ringeta ku kuma leswi nga tsariwangiki.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi. U tiva yini hi leswi? Tsalwa ri ri yini? 3 Vutisa vadyondzi: Hi swihi swin'wana leswi hi nga bvumbaka swona hi leswi? Ku na swin'wana leswi tsalwa ri nga swi vuliki? 4 Vutisa vadyondzi: Hi nga kumbetela yini hi Joe hi leswi a tshama a ri eku titoloveteni? 5 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vona ta twala.

Xikombiso	<p>Tsalwa:</p> <p>Buti wa mina u endle xikombelo xo ya eyunivhesiti. Ndzi vuye ekaya kutani ndzi vona buti wa mina a khome papila a karhi a n'wayitela. Manana a ri eku rileni, naswona a ri eku hlekeni a karhi a n'wi vukarha.</p> <p>Ku kumbetela:</p> <p>Hi ku ya hi xikombelo lexi buti wa mina a nga xi endla xo ya eyunivhesiti, na leswaku u khome papila a vonaka a tsakile, hi nga bvumba leswaku xikombelo xa yena a xi humelerile.</p>
Qhinga ra 8: Ku endla ndzavisiso	
Nhlamuselo	Loko hi endla ndzavisiso eka tsalwa, hi ahlula hi xiphemu xin'wana xa tsalwa.
Xikongomelo	<i>Vadyondzi va fanele va dyondzisiwa leswaku va fanele ku kambisisa leswi va nga swi hlaya, naswona va fanele ku seketela minkambisiso ya vona.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso xo kambisisa, kutani u va byela ku seketela nhlamulo ya vona. Xikombiso. U ehleketa leswaku u endle swilo swa kahle? Hikokwalaho ka yini kumbe hikokwalaho ka yini swi nga ri kahle? 3 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vadyondzi ta twala.
Xikombiso	<p>Swivutiso swin'wana swa ndzavisiso swi sungula hi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa... 2 U pfumelelana na... 3 Hi ku vona ka wena... 4 U rhandzile...

Laha hansi i nhlamuselo ya maendlelo hi vuenti ya dyondzo yin'wana na yin'wana ya Ku hlaya swin'we: U nga si sungula ku hlaya; Ku hlaya ro sungula; Ku hlaya ravumbirhi; na Endzhaku ko hlaya. Hlaya tinhlamuselo leti ku kota ku twisisa nkholuko wa dyondzo yin'wana na yin'wana.

KU HLAYA SWIN'WE: U NGA SI SUNGULA KU HLAYA

MAQHINGA YA MATWISISELO: BVUMBA

Loko u nga si sungula ku hlaya, hi aka matwisiselelo ya vuswikoti hi ku endla leswaku vadyondzi va ehleketa hi xitori xi nga si hlayiwa.

- 1 Byela vadyondzi leswaku namuntlha va ta languta swifaniso eka xitori, kutani va ehleketa hi xitori.
- 2 Byela vadyondzi leswaku, ku ya hi leswi va swi vonaka, va ta bvumba leswaku xitori xi ta vulavula hi yini. Leswi swi vula leswaku va ta tirhisa swifaniso ku ringeta ku bvumba leswaku xitori xi vulavula hi yini.

- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku a va fanelanga ku ehleketa hi xifaniso xin'we xi ri xoxe. Va fanele ku ehleketa hi ndlela leyi swifaniso swi nga na vuxaka hi kona. Va fanele va hlenganisa swifaniso hinkwaswo va ringeta ku kuma leswi xitori xi vulavulaka hi swona.
- 4 Komba vadyondzi khavhara ya xitori kutani u hlayela ehenhla vito ra xitori.
- 5 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku ta humelela yini eka xitori lexi?
- 6 Lexi landzelaka, languta xifaniso xin'wana na xin'wana eka xitori, loko u karhi u languta, vutisa vadyondzi:
 - a U vona yini eka xifaniso lexi?
 - b U ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
 - c U ehleketa leswaku ku ta humelela yini?
- 7 Loko vadyondzi va rivala ku yelanisa swifaniso swo hambana, va byeli ku endla leswi. Xikombiso, 'Wa tsundzuka leswaku mufana loyi a endla yini eka xifaniso xo hetelela? U endla yini sweswi? U ehleketa leswaku ku humelela yini?'
- 8 Loko u fika eka xifaniso xo hetelela, vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela njhani (loko swi fanerile)?
- 9 Khensa vadyondzi ku va va bvumbile.
- 10 Loko u ri na nkarhi, hlaya xitori hinkwaxo kan'we u nga yimi.

KU HLAYA SWIN'WE: KU HLAYA RO SUNGULA

MAQHINGA YA MATWISISELO: QHINGA LERI FANELEKE KU TIRHISIWA RI KOMBISIWILE EKA NKUNGUHATO WA DYONDZO.

Eka Ku hlaya ko sungula, hi sungula hi ku aka matwisiselo ya vuswikoti hi ku hlaya na ku hlamusela vadyondzi xitori. Hi tlhela hi endla xikombiso xa leswaku u ehleketa njhani hi xitori. Loko u nga si hlaya, byela tlilasi leswi u nga ta swi endla. Vula swo fana na: *'Tlilasi, i nkarhi wa Ku hlaya swin'we. Tsundzuka, loko hi hlaya kumbe hi yingisela xitori, i swa nkoka ku tshama u ehleketa hi xitori.' Namuntlha, ndzi ta ku komba leswaku ndzi ehleketa yini hi xitori. Ndzi ta endla leswi hi (xikombiso) ku va na xifaniso xa miehleketo hi leswi humelelaka eka xitori. Leswi swi vula leswaku loko ndzi ri karhi ndzi hlaya, ndzi ta endla muvhi wa xitori emiehleketweni ya mina.'*

- 1 Hlaya papila rin'wana na rin'wana ra xitori kahle. Loko u karhi u hlaya, tirhisa swikombiso u cincacinsa na rito ku antswisa nhlamuselo.
- 2 Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi rito.
- 3 Hi nkarhi wun'we, hi nkarhi wa Ku hlaya ro sungula, hi kongomisa eka ku kombisa na ku dyondzisa maqhinga ya matwisiselo eka vadyondzi.
- 4 Emakumu ka papila rin'wana na rin'wana u ta vona tibuloko timbirhi leti nga na mihlovo, tifunghiwe Ku hlaya ko sungula na Ku hlaya ka vumbirhi.
- 5 Loko u hlayela vadyondzi papila, yimanyana kutani u komba leswaku u le ku ehleketeni hi ku vula leswi nga eka buloko. Hi ku endla leswi, u endla xikombiso xa leswaku u ehleketa njhani hi xitori. I swa nkoka ku twisisa leswi u swi vulaka – loko wena u nga swi twisisi, na vadyondzi va wena a va nge swi twisisi.

- 6 Eka papila ro hetelela ra xitori, ku na swivutiso swo hlayanyana eka tibuloko ta Ku hlaya ko sungula na ka vumbirhi.
- 7 Vutisa vadyondzi vo hambana ku hlamula swivutiso.
- 8 Byela vadyondzi leswaku ku nga va na nhlamulo ya ku tlula yin'we ya xivutiso, na leswaku vadyondzi va nga va na mavonelo yo hambana.

KU HLAYA SWIN'WE: KU HLAYA RA VUMBIRHI

MAQHINGA YA MATWISISELO: QHINGA LERI FANELEKE KU TIRHISIWA RI KOMBISIWILE EKA NKUNGUHATO WA DYONDZO.

Eka ku hlaya ravumbirhi, hi ya emahlweni na ku aka matwisiselo ya vuswikoti bya ku hlayela vadyondzi xitori, na ku kombisa ndlela yo ehleketa hi xitori. Nakambe, byela vadyondzi leswaku u ta endla yini. Vula swo fana na: *'Tlilasi, i nkarhi wo Hlaya hi ku siyerisana. Tsundzuka, loko hi hlaya kumbe ku yingisela xitori, i swa nkoka ku tshama u ehleketa hi xitori. Namuntlha, ndzi ta ku komba leswaku ndzi ehleketa yini hi xitori. Ndzi ta endla leswi hi (xikombiso) ku va na xifaniso xa miehleketo hi leswi humelelaka eka xitori. Leswi swi vula leswaku loko ndzi karhi ndzi hlaya, ndzi ta endla movhi wa xitori emiehleketweni ya mina.'*

- 1 Lexi landzelaka, hlaya papila rin'wana na rin'wana ra xitori kahle. Loko u karhi u hlaya, tirhisa swikombiso u cincacinsa na rito ku antswisa nhlamuselo.
- 2 Hi nkarhi wun'we, hi nkarhi wa Ku hlaya ra vumbirhi, u ta endla xikombiso leswaku u ehleketa njhani hi xitori.
- 3 Emakumu ka papila rin'wana na rin'wana u ta vona tibuloko timbirhi leti nga na mihlovo, tifunghiwe Ku hlaya ko sungula na Ku hlaya ka vumbirhi.
- 4 Loko u hlayela vadyondzi papila, yimanyana kutani u komba leswaku u le ku ehleketeni hi ku vula leswi nga eka tibuloko swa Ku hlaya ka vumbirhi. Hi ku endla leswi, u endla xikombiso xa leswaku u *ehleketa njhani hi xitori*. I swa nkoka ku twisisa leswi u swi vulaka – loko wena u nga swi twisisi, na vadyondzi va wena a va nge swi twisisi.
- 5 Eka papila ro hetelela ra xitori, ku na swivutiso swo hlayanyana eka tibuloko ta Ku hlaya ko sungula na ka vumbirhi.
- 6 Vutisa vadyondzi vo hambana ku hlamula swivutiso.
- 7 Xo hetelela, byela vadyondzi ku vumba xivutiso hi tsalwa.
 - a Byela vadyondzi ku ehleketa va ri voxe hi xivutiso lexi va nga xi vutisaka hi tsalwa.
 - b Loko swi fanerile, tsundzuxa vadyondzi hi marito man'wana ya swivutiso, xikombiso: mani; yini; rini; kwini; njhani, hikokwalaho ka yini, hi miehleketo ya wena, u ehleketa leswaku, longoloxa, sw. na sw.
 - c Byela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, kutani va siyerisana swivutiso swa vona.
 - d Kutani, vutisa vadyondzi vo ka va nga talanga ngopfu ku siyerisana swivutiso swa vona na tlilasi.
 - e Nyika vadyondzi van'wana nkarhi wo hlamula swivutiso leswi.

KU HLAYA SWIN'WE: ENDZHAKU KO HLAYA

Xikongomelo xa nghingiriko wa Endzhaku ko hlaya i ku nyika vadyondzi nkarhi wo hlangeleta ku twisisa ka vona ka xitori, na ku titoloveta ku tirhisa ririmi lerintshwa leri va nga ri dyondza.

Endzhaku ko hlaya, u ta endla yin'we ya minghingiriko ya mune:

- 1 Fanisa tsalwa.
- 2 Endla nkombiso wa xitori.
- 3 Ku hlamusela xitori hi swa nomo kumbe ku tsala.
- 4 Matwisiselo yo tsala.

FANISA TSALWA

- 1 Tshamisa vadyondzi emadesikini ya vona, na tibuku ta vona to tsalela kumbe phepha ro ka ri nga etsaleriwanga, penisele na tikhirayoni.
- 2 Byela vadyondzi leswaku va ta na xifaniso xa miehleketo hi swin'wana, va ta ehleketa leswaku xi languteka njhani, xi nuha njhani, naswona xi na mpfumawulo wa njhani. Va ta tlhela va va na xifaniso xa miehleketo hi leswi va titwisaka swona hi ximunhuhatwa lexi, ntlangu kumbe nchumu lowu humaka eka tsalwa.
- 3 Byela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Va hlayeli tsalwa nakambe.
- 4 Kutani, byela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa xifaniso xa miehleketo lexi va nga va na xona ku huma eka tsalwa. Va nga ha nghenisa mimfungho ku hlamusela risema, nantswo, sw. na sw.
- 5 Kutani, vadyondzi va tirhisa swo sungula swivulwa ku tsala xivulwa kumbe swivulwa hi leswi va nga na xifaniso xa miehleketo hi swona.
- 6 Xo hetelela, pfumelela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, na ku siyerisana hi swifaniso swa vona swa miehleketo na munghana wa vona.

ENDLA NKOMBISO WA XITORI

- 1 Tshamisa vadyondzi eka mete, kumbe eka ndhawu yo miyela ehandle.
- 2 Byela vadyondzi leswaku namuntlha va ta endla nkombiso wa swiphemu swa xitori lexi va nga xi hlaya.
- 3 Khoma buku leyikulu. Hlaya papila ro sungula.
- 4 Nyika vadyondzi xileriso xa leswi va faneleke ku endla nkombiso hi swona. (eka nkunguhato wa dyondzo)
- 5 Endla nkombiso wa xileriso na vadyondzi.
- 6 Vuyelela eka papila rin'wana na rin'wana.
- 7 Dyondzisa vadyondzi ku hlamula eka mpfumawulo leswaku va fanele ku miyela va yingisela loko u hlaya exikarhi ka swikombiso.

KU HLAMUSELA XITORI HI SWA NOMO KUMBE KU TSALA

- 1 Tshamisa vadyondzi leswaku va ta ku yingisela.
- 2 Landzelela magoza eka nkunguhato wa dyondzo ku hlamusela swiphemu swin'wana swa xitori na vadyondzi.

- 3 Xo sungula, u ta kombisa ku hlamusela xin'wana ku huma eka xitori.
- 4 Lexi landzelaka, u ta byela vadyondzi ku ehleketa hi xin'wana eka xitori – a va fanele ku kopela leswi a wu hlamusela swona.
- 5 Kutani, vadyondzi va ta HUNDZULUKA VA VULAVULA kutani va siyerisana ku hlamusela na munghana wa vona.
- 6 Xo hetelela, u ta na vadyondzi vo ka va nga talanga ku ta siyerisana hi ku hlamusela tlilasi.
- 7 Loko dyondzo ku ri ku hlamusela loku nga tsariwa, vadyondzi va ta dirowa/tsala nhlamuselo ya vona eka tibuku ta vona to tsalela.

MATWISISELO YO TSALA

- 1 Loko dyondzo yi nga si sungula, tsala vito ra tsalwa tanihi nhlokomhaka exitsalelweni.
- 2 Lexi landzelaka, tsala swivutiso exitsalelweni, xikan'we na swo sungula swivulwa swa tinhlamulo. (Laha swi faneleke)
- 3 Lerisa vadyondzi ku pfula tibuku ta vona to tsalela kutani va tsala nhlokomhaka.
- 4 Byela vadyondzi leswaku namuntlha, va ta ehleketa na ku tsala tinhlamulo ta swivutiso leswi.
- 5 Hlaya swivutiso na vadyondzi, kutani u hlamusela loku swi fanerile.
- 6 Byela vadyondzi leswaku a va boheki ku tsala swivutiso, va tsala ntsena tinhlamulo.
- 7 Fambafamba u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
- 8 Eka timinete timbirhi to hetelela, hlaya tinhlamulo na vadyondzi, kutani u va pfumelela ku lulamisa ntirho wa vona.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka

Nkongomelo: Ku yingisela mudyondzi a hlaya hi un'we un'we a hlayela ehenhla, ku aka hi ku hetiseka vuswikoti bya mahlayelo na vuswikoti bya matwisisele ya mudyondzi un'wana na un'wana. Ku pfumelela tlilasi hinkwayo hi ku va va nyikiwa nkarhi wa ku titoloveta ku hlaya marito ya mpfumawulo, marito yo vuyelela mo koma, swivulwa swo tihlamusela, va nga se heta ku tsala migingiriko ya xikambelantwisiso va ri voxe.

I swa nkoka leswaku u yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe, kan'we evhikini.

U ENDLA YINI NA VADYONDZI HINKWAVO ETLILASINI:

- 1 Loko u nga si sungula sexini ya ku hlaya ni ntlawa lowu leteriwaka na ntlawa, u fanela ku rhanga hi ku tshamisa tlilasi u endla leswaku va hetisa ntirho wo tsala etibukwini ta vona to tsalela na maphepha yo tihlamusela yo hlaya.
- 2 Vona leswaku phepha ro tirhela ri hlayisekile, hi ku tirhisa tifayili kumbe pulasitiki yo chela maphepha.
- 3 Va tolovete mintolovelo ya Ririmi ra le kaya ya ku hlaya hi ku leteriwa hi ndlela leyi:
 - a Tshamisa tlilasi hikwayo ni maphepha yo tirhela yo hlaya ya vona.

- b** Hlamusela nghingiriko wa phepha ro tirhela ro sungula lowu faneleke ku hetisiwa.
 - c** Vitana ntlawa wun'we wa vadyondzi wu ta ku hlayela.
 - d** Loko u hetile ku yingisela mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni, byela vadyondzi ku tlhelela evutshan'wini bya vona.
 - e** Lerisa vadyondzi ku endla nghingiriko wo tlulela, wo fana na: Mudyondzisi u ri cinani ephatini kumbe xitulu xa mina na mina.
 - *Xiyaxiya: Timinete ta 30 ti tele eka vadyondzi lavantsongo ku tshama va tirha va miyerile va ri voxe. Hi nhlamuselo leyi, i swa nkoka ku endla nghingiriko wo tlulela ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku wisa hi ku endla swin'wana swo nyanyula na vutiolori.*
 - f** Tshamisa tilasi na maphepha ya vona yo tirhela.
 - g** Hlamusela nghingiriko wa phepha ro tirhela leri landzelaka leri faneleke ku hetisiwa.
 - h** Vitana ntlawa wun'wana ku ta ku hlayela.
- 4** I miehleketo ya kahle ku tshamisa muhlayi wo ka a nga kotu ku hlaya na wo swi kota, leswaku loko va hlaya phepha ro tirhela, ku va na ku dyondzisana ku hlaya swi nga humeleriswa.

XIVUMBEKO XA PHEPHA RO TIRHELA RO HLAYA:

- 1** Phepha ro tirhela ra vhiki rin'wana na rin'wana ri na migingiriko ya 10. Ku hlaya hi ku leteriwa ku na 10 wa tisexini hi vhiki. Hambiswiritano, ntlawa wun'wana na wun'wana wu na nkarhi wo tirha na mudyondzisi kan'we hi vhiki. Leswi vula ku vadyondzi va ta hetisa nghingiriko wa phepha ro tirhela hi nkarhi wa 9 wa tisexini.
- 2** Mimfungo yi tsundzuxa vadyondzi hi leswi va nga ta swi endla hi siku hi siku:
 - a** Nomo wu vula ku hlaya mpfumawulo wa rito.
 - b** Tihlo ri tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele ku hlaya marito lawa hi ku ma langutisa.
 - c** N'wana un'we u tsundzuxa vadyondzi ku hlaya va ri voxe.
 - d** Vana vambirhi va tsundzuxa vadyondzi ku hlaya na mudyondzikulobye.
 - e** Voko leri nga khoma penisele ri tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele ku dirowa kumbe ku tsala.
- 3** Nongonoko wa ntokoto wa mpfumawulo na marito yo vuyelela hinkwawo lama dyondziweke ya hlayisiwile. Switori swintshwa swa vumbiwa hi ku tirhisa mpfumawulo na marito yo vuyelela ya vhiki, na ku katsa mpfumawulo na marito yo vuyelela lama dyondzisiweke khale. Swi vula leswaku vadyondzi a va si hlangana na marito eka phepha ro tirhela lama va nga si tshamaka va mavona na kan'we.

KU NYIKA MINTLAWA NA SWITSHURIWA LESWI HLAWURIWEKE KU HLAYA HI KU LETERIWA:

- 1** Emavhikini mambirhi yo sungula ya xikolo, yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe.
- 2** Tirhisa rhubiriki leyi nga la hansi ku hlawula vadyondzi hi ku ya hi vuswikoti bya vona.

- 3 Mintlawwa yi fanele ku va hi mintlawwa yo fana ya vuswikoti.
- 4 Eka nongonoko lowu, ku na 10 wa minkarhi hi vhiki yo yingisela ku hlaya. Swi vula ku u nga vumba mintlawwa ya 10. Loko u vumba mintlawwa yintsongo leyi nga hansi ka 10, u nga tirhisa nkarhi wo engeteriwa ku tirha na vahlayi lava tsandzekaka ku hlaya.
- 5 Eka xikomba matirhelo xa wena u ta kuma fomo ku tsala mavito ya vadyondzi hi mintlawwa, na tafula leri ku pfumelelaka ku landzelerisa leswi ntlawa wun'wana na wun'wana wu nga swi hlaya.
- 6 **Tiva leswi:** Rhubiriki leyi yi hambanyisa vadyondzi hi ku ya hi vuswikoti bya vona bya ku hlaya.
- 7 Loko ku ri na vadyondzi vo tala eka levhele yo fana, u nga lava ku tirhisa xikambela ntwisiso ku ri ndlela yinwana yo hambanyisa ntlawa.
- 8 Tlilasini ya vadyondzi va 40:
 - A ku na ntlawa wo tala lowu nga ka levhele 1, ko va na vadyondzi va nga ri vangani.
 - Eka ntlawa wa1 wu le ka levhele 2.
 - 2 kumbe 3 wa mintlawwa yi le ka levhele 3.
 - 2 kumbe 3 wa mintlawwa yi le ka levhele 4.
 - 1 kumbe 2 wa mintlawwa yi le ka levhele 5.

Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 1	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 2	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 3	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 4	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 5.
<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi a nga tivi kumbe u tiva marito mantsongo. • Mudyondzi a nga vonaki a lemuka vuxaka bya maletere na mimpfuma-wulo yo tala. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito mantsongo ya ntolovelovelo • Mudyondzi a nga koti ku lemuka vuxaka bya malatere na mimpfuma-wulo kumbe u lava nkarhi wo tala ku pfuniwa ku hlaya marito yo ka ya nga voniwanga ya nkarhi lowu nga hundza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo. • Mudyondzi u lava ku pfuniwa ku hlaya marito yo hlamusela lama a nga si tshamaka a voniwa ekarhini lowu nga hundza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo a nga tlhela a kota ku hlaya hi vuswikoti byo hlamusela marito lama a nga si tshamaka a voniwa enkarhini lowu nga hundza. • Mudyondzi u tolovele ku pfuniwa ku hlaya hi vuswikoti byo kuma nhlamuselo marito yo tala yo tika. • Mudyondzi u hlaya hi nkholuko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo. • Mudyondzi u na vuswikoti byo hlaya hi ku hlamusela marito lama a nga si tshama ma voniwa enkarhini lowu nga hundza. • Mudyondzi u hlaya hi nkholuko na vutitwi lebyi hetisekeke. • I wun'wana wa vahlayi vo kota ku hlaya etlilasini.

U TA ENDLA YINI NA NTLAWA WUN'WANA NA WUN'WANA HI NKARHI WA KU HLAYA LOKU LETERIWAKA

- 1 Vitana ntlawa ku ta ku hlayela.
 - a Vona leswaku hinkwavo va na switshuriwa leswi faneke.
 - b Ntlawa wu tshama hi ku endla xirhendzevutana.
 - c Tsundzuxa vadyondzi hi marito mo voniwa lama va nga ma dyondza ya vhiki. Komba ntlawa swikombakombani swa marito lawa na ku titoloveta ku ma hlaya.
 - d Endzhaku, nyika vadyondzi timinete tintsongo ku hlaya xiphemu xa xitshuriwa va ri voxe va miyerile.
 - e Kutani, vutisa mudyondzi un'wana na un'wana ku hlayela ehenhla xiphemu xa xitshuriwa, a ri yexe.
- 2 Hi nkarhi wa ku hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka, i swa nkoka ku tsundzuka ku:
 - a **Kombisa marito ya ntolovelo.** Tsundzuxa vadyondzi ku kuma marito lama humelalaka nkarhi hinkwawo, kutani hi fanele ku ma dyondza hi ku ma vona.
 - b **Ku aka vuswikoti byo hlamusela.** Loko mudyondzi a nga koti ku hlaya rito, xikan'wekan'we a wu fanelanga ku n'wi pfuna hi rito rero. Swa antswa ku nwi hlohlotela ku hlaya mpfumawulo wa rito kutani a twananisa mpfumawulo ku aka rito.
 - c **Ndhundhuzela na ku hlohlotela vadyondzi.** Endla ntlawa wa ku letela madyondzelo lamanene ya ntokoto ya vadyondzi kutani u tirhisa nkarhi lowu ku ringeta ku aka vutitshembi bya vadyondzi.
 - d **Aka ku hlaya hi nkholuko. Pfuna vadyondzi ku antswisa nkholuko wa mahlayelo ya vona.** Byela vadyondzi leswaku hlayelo ra vona ri fanele ku twakala ku fana na loko a vulavula. Kombisa vadyondzi ku hlaya hi nkholuko kutani u va pfumelela ku vuyelela ku hlaya endzhaku ka wena.
 - e **Aka ku hlaya hi ku twisisa.** Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tshamela ku ehleketa hi leswi va swi hlayaka. Va dyondzise ku hlaya va wisa, va tlhelela endzhaku, va hlaysisa leswi va nga swi hlaya loko va lahlekeriwa hi ku landzelela mahlamuselelo. Dyondzisa vadyondzi ku va ni xifaniso emiehleketweni loko va hlaya – ku aka xitori etihlokweni ta vona hi leswi va swi hlayaka. Dyondzisa vadyondzi ku ringeta ku tsundzuka leswi va nga swi hlaya. Nakambe u va hlohlotela ku vutisa loko va nga swi twisisi swin'wana.

KU HLAYISA PHEPHA RA KU TIRHELA.

- 1 I miehleketo ya kahle ku veka maphepha ya ku tirhela etifayilini loko vadyondzisi va swi tirhisa.
- 2 Hlayisa maphepha lawa ya ku tirhela hi vukheta kutani u ma veka kahle loko u heta ku ma tirhisa.
- 3 U fanele ku tirhisa maphepha yo tirhela yo fana nkarhi wo leha, hikuva vadyondzi a va nga tsaleli eka wona. Ematshan'wini ya wona, va tsalela etibukwini ta vona switoloveto.

MAENDLELO MAN'WANA YA KU HLAYA HI NTLAWA LOKU LETERIWAKA

Tsundzuka leswaku xivangelo xa ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka i ku yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe, ku endlela ku va pfuna ku aka vuswikoti byo hlaya. Loko u ri hava ndhawu yo ringanela etlilasini ku endla nghingiriko lowu, kumbe u tsandzeka ku lawula mahanyelo ya tlilasi loko u ri karhi u yingisela ntlawa wu hlaya, ku na maendlelo man'wana.

Enkarhini wa ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka, tshamisa vadyondzi emadesikini ya vona na maphepha yo hlaya yo tirhela. Kutani, endla leswi landzelaka:

- 1 Hlamusela leswi va faneleke ku swi endla hi phepha ro sungula ro tirhela. Kutani, u vitana mudyondzisi hi un'weun'we ku ta ku hlaya etafuleni a hlayela ehenhla yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya xitshuriwa hi levhele leyi nga fanela.
- 2 Aka maendlelo ya vuswikoti byo hlaya.
- 3 Endzhaku ka timinete ta 15, lerisa tlilasi ku endla nghingiriko wo tlulela.
- 4 Kutani, tshamisisa vadyondzi etindhawini ta vona na maphepha ya vona yo tirhela.
- 5 Hlamusela leswi va faneleke ku swi endla eka nghingiriko lowu landzelaka.
- 6 Yana emahlweni u va vitana ha un'we unwe ku ta hlayela ehenhla etafuleni ra wena.

Loko u hleketa ku tirhisa maendlelo man'wana ma ku yingisela ku hlaya, u fanele ku vona ku u yingisela mudyondzi un'wana na un'wana loko a hlaya kan'we evhikini.

Ndlela ya Ku tsala

Xikongomelo: Ku dyondzisa vadyondzi ndlela ya ku humelerisa miehleketo xidzi ya vona hi ku tsala hi ku pfuniwa. Ku komba vadyondzi leswaku ku tirha hi ndlela swi va nyika nkarhi wo cinca, va hlela na ku antswisa miehleketo ya vona, ku nga ri ku 'swi kota hi nkarhi wun'we.

Ndlela ya ku tsala yi katsa ku kunguhata, mpapfarhuto, ku hlela, ku hangalasa na ku andlala leswi tsariweke. Swiphemu leswi swa mune swa ndlela ya matsalelo swi tivisiwa eka tigiredi letinharhu, loko vadyondzi va ri karhi va va na vuswikoti.

KUNGUHATA KU TSALA/MATSALELO

- 1 Eka nongonoko lowu, makunguhatelo ya kongomisiwa eka ku dyondzisa vadyondzi leswaku va nga kunguhata njhani hi ku tirhisa:
 - a Nongonoko
 - b Mepe wa miehleketo
- 2 Loko vadyondzi va nga si tumbuluxa nkunguhato wa vona, mudyondzisi u fanele a sungula a va komba leswi swi endlisiwaka swona, leswaku va tiva hi ku hetiseka leswi va faneleke ku swi endla. Nkunguhato wa dyondzo hi wona wu ku letelaka maendlelo.

- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku nkarhi hinkwawo wa EHLEKETA hi leswi u lavaka ku swi tsala. U (Mudyondzisi) fanele ku hlamusela miehleketo ya wena u yi humesela ehandle swi twakala, ku endlela leswaku vadyondzi va ta yi twa.
- 4 Tirhisa xikombiso xa makunguhatelo ku tumbuluxa nkunguhato wa matsalelo ya wena.
- 5 Lexi landzelaka, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku ehleketa hi leswi va nga ta tsala swona.
- 6 Pfumelela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, va avelana mavonelo/miehleketo ya vona na munghana.
- 7 Xo hetelela, letela na ku pfuna vadyondzi loko va ri karhi va tsala kutani va tirhisa xikombiso xa nkunguhato ku hetisa minkunguhato ya vona.

MPFAPFARHUTA KU TSALA

- 1 Loko dyondzo yi nga si sungula, tlhela u tsala rimba ra wena ra nkunguhato ku suka eka dyondzo ya hi MUSUMBHUNUKU exitsalelweni. Tsala xikombiso xa rimba ra ku tsala exitsalelweni.
- 2 Lexi landzelaka, hlamusela hi ku komisa u tlhela u kombisa leswi vadyondzi va nga ta tirhisisa xiswona nkunguhato wa vona ku tumbuluxa mpfapfarhuto.
- 3 Komba vadyondzi xikombiso xa rimba ra matsalelo leri ri va pfunaka ku endla leswi.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va hetisa mpfapfarhuto wa vona, fambafamba la tlilasini u ri karhi u nyika nseketelo.

HLELA KU TSALA/MATSALELO

- 1 Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo ku suka eka nkunguhato wa dyondzo exitsalelweni.
- 2 Hlaya nongonoko wo kambela kutani u hlamusela vadyondzi swilaveko/swihlawulekisi swa kona.
- 3 U (mudyondzisi a) nga ha tsakela ku komba vadyondzi ku lulamisa xihoxo xo toloveleka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku va na nkarhi wa ku hlela na ku lulamisa ku tsala ka vona, va tirhisa nongonoko wo kambela.

KU HANGALASA NA KU ANDLALA KU TSALA

- 1 Lerisa vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa tsalwa ra vona ro hetelela.
- 2 Nyika vadyondzi nkarhi wa ku cincana tibuku kutani va hlaya leswi tsariweke hi loyi un'wana.
- 3 Nyika vadyondzi vo hambanahambana nkarhi wa ku avelana na tlilasi hinkwayo hi ku hlaya leswi va swi tsaleke.
- 4 Kombela vadyondzi van'wana ku tlhela va tsala matsalwa ya vona emaphephani yo va hava nchumu va endla na swifaniso ku kombisa, kutani u sayina. Endla nkombiso wa ku tsala loku ekhumbini ra le tlilasini.

- 5 Hlenguleta tibuku ta vadyondzi. U languteriwa ku koroketa hi mafundza swiphemu swi2 ntsena swa ku tsala hi kotara u tirhisa rhubiriki leyi nyikiweke. Hambiswiritano, u komberiwa ku hlaya na ku bumabumela hi matsalelo ya vona yo hetelela eka kotara yin'wana na yin'wana.
- 6 Nakambe, vutitshembi i xiphemu xa nkoka eka nhluvukiso wa vuswikoti bya ku tsala.

Maqhingha ya ku Tsala

Xikongomelo: Ku hlomisa vadyondzi hi maqhingha yo hlaya lama tirhaka tanihi switepisi ku va pfuna ku hundzula miehleketo ya vona yi va ya matsaleloxiidzi.

- 1 Landzelela minkunguhato ya dyondzo ku hetisa ntirho wa ku tsala eka vhiki rin'wana na rin'wana.
- 2 Eka minkunguhato ya dyondzo, u ta lemuka leswaku ku landzeleriwa ntolovelo wo fana nkarhi hinkwawo. Leswi swi endleriwa ku pfuna vadyondzi, leswaku va tiva leswi va nga ta swi langutela eka tidyondzo ta ku tsala. Leswi swi pfuna ku aka ku titsheмба.
- 3 U ta lemuka nakambe leswaku maqhingha yo hambanahambana ma dyondzisiwa hi katsongokatsongo kutani va swi kota ku hetisa marimba ya swivulwa hi ku olova.
- 4 Xikongomelo i xa leswaku vadyondzi va tirhisa maqhingha lawa hi ku olova na hi mfanelo.
- 5 Maqhingha lawa ya pfuna vadyondzi ku titwa va titsheмба hi ku tsala ka vona hi ku va va kombiwa leswaku ku na nongonoko wa magoza lama landzeleriwaka loko va tsala.

QHINGA RA 1: MUDYONDZISI U SUNGULA A KOMBISA KU TSALA/MATSALELO

- a Mudyondzisi u sungula a kombisa ntirho eka tlilasi (u kombisa tlilasi hi ku hetiseka leswi va nga ta swi endla).
- b Hi ku hlalela mudyondzisi, vadyondzi va va na mavonelo yo helela hi ntirho wa kona.

QHINGA RA 2: VATSARI VA EHLEKETA VA NGA SI TSALA

- a Ku tsala i endlelo ro veka miehleketo ephepheni.
- b Leswi swi vula leswaku vatsari va fanele ku sungula va ehleketa kutani va teka xiboho hi leswi va nga ta tsala hi swona va nga si tsala.
- c Nakambe swi hlamusela leswaku a ku na 'tinhlamulo' to lulama kumbe to hoxeka loko ku tsariwa – mutsari un'wana na un'wana u na swa yena leswi a ehlekataka ku tsala hi swona.
- d Minkarhi hinkwayo nyika vadyondzi nkarhi wa ku ehleketa hi leswi va lavaka ku swi tsala.

QHINGA 3: VATSARI VA DIROWA NTLA WA RITO RIN'WANA NA RIN'WANA

- a** Vadyondzi va ehleketa hi xivulwa lexi va lavaka ku xi tsala, kutani va xi hlayela ehenhla.
- b** Va hlayela leswaku ku na marito mangani eka xivulwa, kutani va dirowa ntila lowu yimelaka rito rin'wana na rin'wana.
- c** Mintila yi fanele ku dirowiwa ku suka eximatsini ku ya exineneni naswona ku suka ehenhla ka pheji ku ya ehansi.
- d** Mintila yi fanele yi va ya kwalomu ka mpimo wa ku leha ka marito.
- e** Ku fanele ku siyiwa tindhawu exikarhi ka marito.
- f** Emakumu ka xivulwa, mudyondzi u vekela hiko.
- g** Loko mintila yi tshamisekile, mudyondzi u tsala marito lama a ma tivaka, kumbe u fanele a ringeta ku tsala mimpfumawulo leyi sungulaka rito a nga si kombela ku pfuniwa.
- h** Leswi swi nyika xivumbeko eka ku tsala ka mudyondzi, leswi swi akaka vutitshembi. Hambi va ri vadyondzi lava tsandzekaka hakunene va nga sungula ku tsala hi ndlela leyi.

QHINGA RA 4: VATSARI VA TIRHISA SWITIRHISIWA KU TSALA MARITO

- a** Dyondzisa vadyondzi leswaku va nga kombeli ku pfuniwa ku tsala marito hinkwawo lama va nga ma tiviki. Va fanele va sungula va tirhisa switirhisiwa swin'wana ku kuma leswaku ri tsarisiwa ku yini rito leri va nga ri tiviki. Xikombiso:
 - Marito lama nga le khumbini.
 - Tibuku tin'wana.
 - Minongonoko ya mpeleto.
 - Va nga ha vutisa vanghana.

QHINGA RA 5: VATSARI VA TIRHISA LESWI VA SWI TSUNDZUKAKA KU TSALA MARITO

- a** Vadyondzi va fanele ku ringeta ku tsundzuka marito lama va ma dyondzeke, naswona va tsala marito lama hi ku ma tsundzuka.

QHINGA 6: VATSARI VA VULA MARITO HI KU NONOKA TANIHI XIBODZE

- a** Dyondzisa vadyondzi ku vula rito leri va nga ri tiviki hi ku nonoka swinene va twa ku hambana ka mimpfumawulo ya rona. (ku hambanisa)
- b** Leswi landzelaka, dyondzisa vadyondzi ku tsala mpfumawulo wun'wana na wun'wana lowu va wu twaka. (Swi nga endleka va nga peleti swona rito, kambe lawa ma ta va masungulo ya ku tsala marito lama va nga ma tiviki. Xikombiso, **lexi** a nga tsariwa tanihi **lex** kumbe **lx**. Mudyondzisi a nga aka ehenhla ka leswi kutani a komba mutsari mpeleto lowu lulameke wa rito.)
- c** Ringeta ku hlaya leswi vadyondzi va swi tsaleke hi mimpfumawulo leyi, naswona va ndhundhuzela vadyondzi ku va va tirhisile vutivi bya vona bya mimpfumawulo ku ringeta ku tsala marito. Lebyi i vuswikoti bya nkoka ku khutaza.

QHINGA RA 7: VATSARI VA HLAYA LESWI VA SWI TSALAKA

- a** Vadyondzi va tihlayela ehenhla swivulwa swa vona kumbe munghana. Ku hlayela un'wana munghana leswi tsariweke swi endla ndlela ya ku tsala yi va na nkoka swinene.
- b** Loko va ri karhi va endla leswi, va langutisa loko va nga siyanga marito man'wana.
- c** Va tlhela va languta loko nongonoko wa marito wu lulamile.
- d** Xa nkoka swinene, endla nkombiso wa mintirho leyi ku endlela leswaku vadyondzi va tsakela ndlela leyi ya ku hlaya, naswona va titwa va tinyungubyisa hi leswi va swi tsaleke.

QHINGA RA 8: VATSARI VA HUNDZULUKA VA VULAVULA

- a** Hi minkarhi yo hambanahambana eka dyondzo, vadyondzi va nga hundzuluka va ya eka vanghana, kutani va nyikana nkarhi va burisana.
- b** Leswi swi nga tirhisiwa ku avelana mavonelo mayelana na leswi va faneleke ku tsala hi swona, ku hlayelana leswi va swi tsaleke, ku byelana hi swifaniso swa vona, kumbe ku kambisisa loko va twisisa leswi va faneleke ku swi endla.
- c** Dyondzisa vadyondzi ku langutana va vulavula va nga bi huwa loko va ri karhi va hundzuluka va vulavula.

QHINGA RA 9: KHOMA TINHLENGETANO LETITSONGO

- a** Leri i qhinga leri pfunaka swinene loko vadyondzi va ri karhi va tsala.
- b** Fambafamba etlilasini, kutani u yima laha u vonaka mudyondzi a tsandzeka.
- c** Khoma nhlengetano yitsongo na mudyondzi yoloye.
- d** Burisana na mudyondzi hi ntirho wa yena, n'wi yingiseli, kutani u n'wi pfuna hi laha swi lavekaka.
- e** Tsundzuka ku ringeta ku nyika vadyondzi hinkwavo nkarhi wo va langutisa hi un'we un'we, naswona ndhundhuzela ku tikarhata na ku tiantswisa ka vona.

Giredi 2

KOTARA 3

Whiki

1

NKONGOMELO:

Muganga

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso swifaniso swa miganga yo hambana hambana emisaveni hinkwayo
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: Tiatikili hi vanhu lava va pfunaka miganga ya vona.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 2, A hi hlayeni na Papila ra 3, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 4, A hi endleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 5, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa muganga lowu u nga xiphemu xa wona.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

VHIKI 1

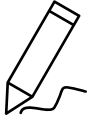
TIVISA NKONGOMELO : KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa vanhu hinkwavo lava dyaka supu swin'we eka Buku Leyikulu ya xitori: Supu ya maribye ya Kokwana
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Muganga
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhonthla leswi landzelaka:
 - a Xana i yini muganga?
 - b Xana i mani loyi a nga xiphemu xa muganga?
 - c Xana hi tihi tindhawu ta nkoka eka muganga?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - muganga
 - swo chela
 - dlaya

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha, phyaphyarha epotweni	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi swekeni marhambu na tinyawa.	<i>Encenyeta ku chela tinyawa na marhambu exipotwanini</i>
A hi cheleni munyu wutsongo Etinyaweni na marhambu exipotwanini	<i>Encenyeta ku chela munyu exipotwanini</i>
A hi hakaseleni hinkwaswo Vonani ku saseka ka yona!	<i>Encenyeta ku hakasela poto</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha exipotwanini	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi dyeni ya ha hisoo!	<i>Encenyeta ku dya swilo swo hisa</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a tshopi
 - b mbyana
 - c khwela
 - d mbhovo
 - e ngwedi
 - f hlwela
 - g nhwala
 - h ndzheko
 - i nghwazi
 - j ntshwee
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Supu ya maribye ya Kokwana
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi leswi u nga tsakelaka ku swi endla ku pfuna muganga wa ka n'wina na ku endla misava yi va ndhawu yo antswa.

NTIRHO: Tsala tindzimana timbirhi ta 6–8 wa swivulwa.

QHINGA RO KUNGUHATA: Endla mepe wa miehleketo

TIVISA NHLOKOMHAKA

- 1 Komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 2 Hi nomo, hlamusela mavonelo ya wena ya xitori xa wena, ku fana:
Ndzi ta tsala hi leswi ndzi nga swi endlaka ku pfuna muganga wa mina na ku endla misava yi va ndhawu yo antswa, ku fana na ku yimisa ku thyakisa hi ku hoxa maphepha eka mathini yo chela thyaka emugangeni hinkwawo.

KU KOMBISA QHINGA RO KUNGUHATA (NDZA ENDLA)

- 1 Dirowa rimba ra mepe wa miehleketo eka tlhelo rin'we ra xitsalelo.
- 2 Komba vadyondzi maendlelo ya wena mepe wa miehleketo hi ku hlamula swivutiso.
- 3 Hetisa mepe wa miehleketo eka tlhelo lerin'wana ra xitsalelo.

Kungu ra Mepe wa miehleketo			Mepe wa miehleketo		
Xana u nga endla yini ku pfuna muganga wa wena?	Xana u nga swi endla njhani leswi?	Xana u nga lava yini?	Ndzi nga tsakela ku vekela mathini yo chela thyaka eka muganga wa mina.	Ndzi nga endla ntlakuso wa mali kutani ndzi xava mathini. Kutani ndzi kuma vanhu lava nga ta ndzi pfuna ku ma hangalasa eswitarateni.	Mathini yo chela thyaka na vanhu ku ndzi pfuna.
Xana swi nga pfuna va mani?	Ku pfuna muganga wa mina	Hikokwalaho ka yini leri ku ri vonelo ra kahle?	Swi nga pfuna un'wana na un'wana, hikuva thyaka ri vavisa misava hinkwayo na muganga	Xitori xa mina	Hikuva hi lava mathini yo chela thyaka loko hi nga lavi vanhu va thyakisa.
Hikokwalaho ka yini vonelo ra wena ri ri ra nkoka?	Xana u nga yi antswisa njhani misava leyi?	Swin'wana ke?	- -	Thyaka ri vavisa misava naswona hinkwerhu hi fanele ku pfuna ku swi lulamisa!	Ndzi ta lava na ku hlamusela un'wana na un'wana leswaku ku thyakisa swi bihile!

VADYONDZI VA TIRHISA QHINGA RO KUNGUHATA (WA ENDLA)

- 1 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona kutani va ehleketa hi ndlela yin'we leyi va nga tsakelaka ku endla muganga kumbe misava ku va ndhawu yo antswa.
- 2 Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana, ku avelana mavonelo ya vona.
- 3 Komba vadyondzi rimba ra nkunguhato exitsalelweni, u va byela ku tirhisa rimba leri ku kunguhata ku tsala ka vona, tanihi laha u endleke ha kona.
- 4 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tsala mavonelo ya vona – a va **fanelangi** va kopa kungu ra wena.
- 6 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /a/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka alifabete leyi nga na swifaniso.
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama sungulaka hi mpfumawulo?
- 5 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **dima,cina, mama**
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lawa hetelelaka hi /m/?
- 7 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **dima,cina, mama**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

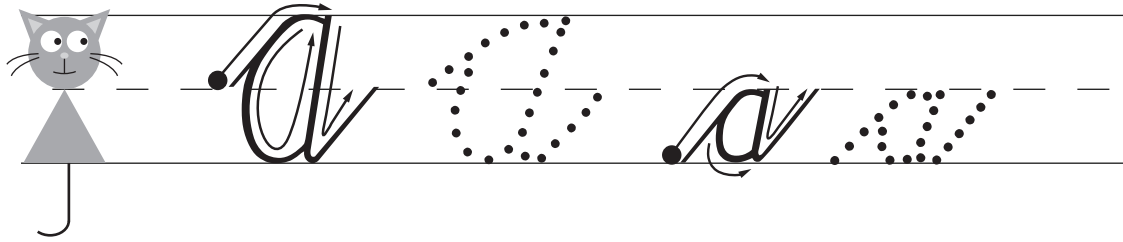

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Aa**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Eku heteleleni, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo etibukwini ta vona.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 1**MAQHINGA YA Ntwisiso: NDZA TIVUTISA**

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Supu ya maribye ya Kokwana</p> <p>Tselane na kokwana wa yena a va twa ndlala. Mikarhi a yi tika. Mpfula a yi nga si na. Mavele a ma milanga, na tihomu a ti ondzile. A ku nga ri na munhu loyi a ha ri na swakudya emugangeni wolowo. Kokwana a vilela. A ta endla yini? Milenge ya Tselane yo ondza a yi nyanya ku ondza masiku hinkwawo, naswona a nga ha tsutsuma tsutsumi na ku tlanga loko xikolo xi humile.</p>	<p>Tselane na kokwana wa yena a va lava swakudya hakunene! Ndza tivutisa leswaku va ta endla yini?</p>
<p>Kokwana a fanele ku ehleketela pulani hi ku hatlisa! U tshamile exitulwini xa yena xo mbuwetela. A xi yisa endzhaku na le mahlweni loko a karhi a ehleketela hi pulani. 'Aha,' ku huwelela Kokwana, 'Ndzi na pulani! Tselane, i nkarhi wo endla supu ya maribye ya mina ya ndhuma!'</p>	<p>A ndzi si tshama ndzi twa hi supu ya maribye. Ndza tivutisa loko swi nga koteka ku dya maribye eka supu?</p>
<p>Tselane u tshivele ndzilo. Kokwana u tseleke poto lerikulu leri a ri tale hi mati endzilweni. Tselane u rholele maribye yo saseka eka misava yo oma. 'Maribye lama ma ta endla supu yo nandziha!' Tselane na Kokwana va hlekile hi tsako swinene! Kokwana u chele maribye ematini.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini va chela maribye ematini? Kumbe hi leswi va pfumalaka swakudya leswi va nga swi chelaka!</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>'Tsutsuma u ya emugangeni u ya va byela hinkwavo hi supu ya mina ya maribye yo nandziha, Tselane!' ku vula Kokwana. Tselane u tsutsumile a ya emugangeni.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini kokwana a lava leswaku a byela vanhu va muganga hi supu ya maribye?</p>
<p>'Kokwana u endla supu ya yena ya maribye yo nandziha!' a byela vanhu va muganga.</p> <p>'Supu ya maribye?' ku vutisa mudyondzisi. 'A ndzi yi tivi.'</p> <p>'Kokwana wa tiveka hi supu ya yena ya maribye yo nandziha,' ku vula Tselane.</p> <p>'Oho ina – ndza yi rhandza supu yoleyo,' ku vula munghana wa Kokwana. 'Ndzi fanele ku va na xibye xo chela.'</p> <p>'Ndzi nga yi ringeta?' ku vutisa n'wapurasi.</p> <p>'Yi twala yi nandziha,' ku vula murisi.</p> <p>'Ya nandziha,' ku vula Tselane.</p> <p>Tselane u ehleketile xinkadyana. 'Kambe a yi ringanelanga leswaku vanhu va nga avelana,' a vula a nga tsakanga. Vanhu hinkwavo a va languteka va nga tsakanga. Na vona a va twa ndlala.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini munhu a nga lava ku dya supu leyi nga mati na maribye?</p>
<p>'Ndzi na vonelo!' ku vula Tselane, 'Ndzi na ku tshemba leswaku Kokwana u ta avelana hi supu ya yena. Kambe mi fanele ku ta na swo nandzihisa leswi hi nga ta swi engetela eka yona. Kutani ku ta va na supu yo ringanela vanhu hinkwavo!'</p> <p>'Ndzi nga tisa mazambhana,' ku vula mudyondzisi.</p> <p>'Tikherotsi ti ta engetela nantswo,' ku vula n'wapurasi.</p> <p>'Ndzi na tinyala to nandziha leti hi nga ti engetelaka,' ku vula murisi.</p> <p>'Ndzi ta dlaya huku ya mina yo hetelela hi ta yi chela eka poto,' ku vula munghana wa Kokwana.</p> <p>Vanhu va muganga hinkwavo va tsutsumele emakaya ku ya vona leswaku va nga kuma yini swo swi engetela eka supu ya maribye ya Kokwana yo hlawuleka.</p>	<p>Oho! Sweswi hinkwavo va lava ku ta na swin'wana swo nandzihisa leswi va nga swi engetelaka eka poto ra Kokwana. Ndza tivutisa leswaku leyi a ku ri yona pulani ya Tselane ku sukela?</p>
<p>A ku huma ximusi epotweni. Kokwana u hakase mati a chela munyu na xipayisisi. Swi nuhela ku nandziha njhani! Hi un'we un'we vanhu va muganga va tise matsavu ku ta engetela eka supu ya Kokwana. Loko vanhu va muganga va karhi va engetela swin'wana eka supu a yi ya yi nuhela ku nandziha swinene!</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Eku heteleleni supu a yi vupfile. Hinkwavo va te na swibye swo chela kutani va tshame va rhendzele ndzilo ku avelana hi supu ya maribye yo nandziha. A yi tele lero va kote no nyika mbyana ya Tselane.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini supu yi nandziha ngopfu? Ku fanele ku ri swilo hinkwaswo leswi vanhu va muganga va nga swi engetela!</p>
<p>Endzhaku ko dya, Kokwana u va byele xitori, Tselane u yimbelele risimu kutani hinkwavo va tlangirile. A ku ri khale vanhu va muganga va hetelele ku tshama swin'we va vulavula na ku dya.</p> <p>'Hi vile na siku ro saseka njhani,' ku vula n'wapurasi.</p> <p>'Ha khensa supu ya maribye', ku vula murisi.</p> <p>'U hi kombise leswaku ku avelana swi hi endla hi va hi fumile hinkwerhu', ku vula mudyondzisi.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku vanhu va muganga va ta hlundzuka hikuva Tselane na kokwana wa yena va chele maribye ematshan'wini ya swakudya leswinene?</p>
<p>Tselana na Kokwana va n'wayiterile exihundleni.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku vanhu va muganga van'wana a va nga ta hlundzuka ngopfu.</p> <p>Tselane na kokwana wa yena va tshivele ndzilo naswona va hlanganise vanhu hinkwavo! Va pfunile leswaku supu yi nandziha kahle, hambileswi a va nga ri na swona swakudya swo engetela!</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana mudyondzisi u tise yini?	U tise mazambhana.
Xana n'wapurasi u engetele yini eka supu?	U engetele hi tikherotsi.
I mani a nga tisa tinyala leswaku ti ta cheriwa eka supu ya maribye?	Murisi u tise tinyala.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini supu yi nandziha?	<ul style="list-style-type: none"> Hikuva vanhu va muganga va tise swo engetela eka supu. Hikuva hinkwaswo leswi va nga swi tisa a swi nandziha loko swi hlanganile.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - kungu
 - tlhariha
 - kokova

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha, phyaphyarha epotweni	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi swekeni marhambu na tinyawa.	<i>Kombisa hi ku chela tinyawa na marhambu exipotwanini</i>
A hi cheleni munyu wutsongo Etinyaweni na marhambu exipotwanini	<i>Encenyeta ku chela munyu exipotwanini</i>
A hi hakaseleni hinkwaswo Vonani ku saseka ka yona!	<i>Encenyeta ku hakasela poto</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha exipotwanini	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi dyeni ya ha hisoo!	<i>Encenyeta ku dya swilo swo hisa</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.

- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: **/m/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka alifabete leyi nga na xifaniso.
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama sungulaka hi mpfumawulo?
- 5 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **ma, mama, mina**
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lawa hetelelaka hi **/m/**?
- 7 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **ma, mama, mina**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

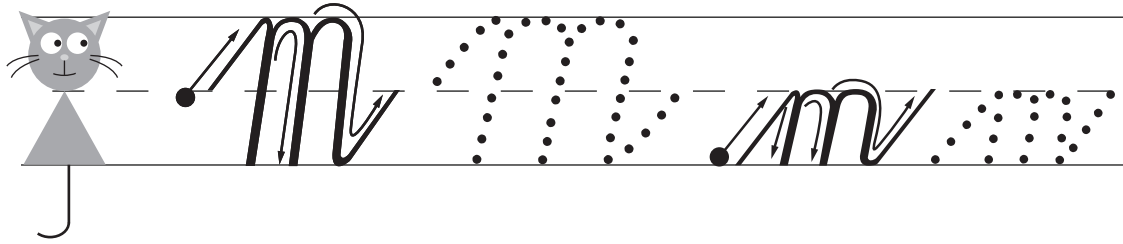

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Mm**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo etibukwini ta vona.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi leswi u nga tsakelaka ku swi endla ku pfuna muganga wa ka n'wina ku endla misava yi va ndhawu yo antswa.

NTIRHO: Tsala tindzimana timbirhi ta 6–8 wa swivulwa.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi nga tsakela ku ...

Ku endla leswaku swi humelela, ndzi ...

Leswi swi na nkoka hikuva ...

Leswi swi nga pfuna ...

KU LULAMISA: U nga si sungula dyondzo ya ku tsala, tsala kungu leri u ri endleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KU KOMBISA NDLELA YO MPFAPFARHUTA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi kungu leri mi ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlaya kungu leri tsariweke exitsalelweni.
- 3 Lexi landzelaka, hlaya rimba ra matsalelo na vadyondzi.
- 4 Kombisa leswi u nga ta hetisisa swona rimba ra matsalelo u tirhisa kungu ra wena, ku fana na: **Ndzi nga tsakela ku** veka mathini yo chela thyaka emugangeni wa ka hina hinkwawo, leswaku ku nga vi na un'we a thyakisaka. **Ku endla leswaku leswi swi humelela, ndzi** nga endla ntlakuso wa mali ku xava mathini. Kutani, ndzi ta ma veka emugangeni wa ka hina. **Leswi swi na nkoka hikuva** thyaka ri bihile eka pulanete ya hina. Hi fanele ku

basisa hinkwerhu. Leswi swi nga pfuna vanhu va muganga wa hina ku va na ndhawu yo chela thyaka ku tlula ku thyakisa.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO MPFAMPFARHUTA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Ku pfuna muganga wa mina: Mpfapfarhuto**
- 3 Kombela vadyondzi ku kuma kungu ra vona ra hi Musumbhunuku na ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 4 Kombela vadyondzi ku hetisa rimba ra matsalelo va tirhisa makungu ya vona.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va nga engetela swivulwa swo tala kumbe vuxokoxoko loko va ri na nkarhi.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi hi maqhinga lawa va nga ma tirhisaka ku va pfuna.
- 7 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini u pfuna vadyondzi lava tsandzekaka.

2 Mawuwani 2020

Ku pfuna muganga

nazi nga tsakela ku kuma Vanhu
ku tirhisa nakambe pulasitikki
ekka muganga mina.

kuu enala leswi swi humelela,
nazi fanele ku enala nahawu laha
Vanu Va nga ta hoxa kona
tipulasitiki ta vona leswaku nazi
ta hlengeta.

leswi swi na nkokd hikuva
pulasitiki a yi lulamaga eka
mbango naswona vaVisa misaVa.
leswi swi ta pfuna Vanhu ku vona
leswaku ku tirhisa nakambe swi
kahle naswona Va nga fund
misaVa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1**.
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twanansa

MPFUXETA MIMPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa swikombakombana swa: /a/ /m/
- 2 Vula mimpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo wun'wana na wun'wana ka nharhu.
- 3 Komba vadyondzi mimpfumawulo eka alifabete leyi nga na xifaniso.
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama sungulaka hi /a/ ?
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama sungulaka hi /m/ ?
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na /a/ exikarhi ?
- 7 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama hetelalaka hi /m/ ?

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Supu ya maribye ya Kokwana</u></p> <p>Tselane na kokwana wa yena a va twa ndlala. Mikarhi a yi tika. Mpfula a yi nga si na. Mavele a ma milanga, na tihomu a ti ondzile. A ku nga ri na munhu loyi a ha ri na swakudya emugangeni wolowo. Kokwana a vilela. A ta endla yini? Milenge ya Tselane yo ondza a yi nyanya ku ondza masiku hinkwawo, naswona a nga ha tsutsuma tsutsumi na ku tlanga loko xikolo xi humile.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Kokwana u rhandza Tselane naswona u lava ku n'wi endlela pulani leswaku a ta kota ku dya!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Kokwana a fanele ku ehleketela pulani hi ku hatlisa! U tshamile exitulwini xa yena xo mbuwetela. A xi yisa endzhaku na le mahlweni loko a karhi a ehleketela hi pulani. 'Aha,' ku huwelela Kokwana, 'Ndzi na pulani! Tselane, i nkarhi wo endla supu ya maribye ya mina ya ndhuma!'</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku kokwana wa Tselane u tlharihile. Ndzi ehleketela leswaku a nga endla pulani, na loko mikarhi yi tika!</p>
<p>Tselane u tshivele ndzilo. Kokwana u tseleke poto lerikulu leri a tale hi mati endzilweni. Tselane u rholele maribye yo saseka eka misava yo oma. 'Maribye lama ma ta endla supu yo nandziha!' Tselane na Kokwana va hlekile hi tsako swinene! Kokwana u chele maribye ematini.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku kokwana wa Tselane u tlharihile. U vitana supu ya yena 'Supu ya maribye' kutani vanhu va ta ehleketela leswaku i supu yo hlawuleka.</p>
<p>'Tsutsuma u ya emugangeni u ya va byela hinkwavo hi supu ya mina ya maribye yo nandziha, Tselane!' ku vula Kokwana. Tselane u tsutsumile a ya emugangeni.</p>	
<p>'Kokwana u endla supu ya yena ya maribye yo nandziha!' a byela vanhu va muganga. 'Supu ya maribye?' ku vutisa mudyondzisi. 'A ndzi yi tivi.' 'Kokwana wa tiveka hi supu ya yena ya maribye yo nandziha,' ku vula Tselane. 'Oho ina – ndza yi rhandza supu yoleyo,' ku vula munghana wa Kokwana. 'Ndzi fanele ku va na xibye xo chela.' 'Ndzi nga yi ringeta?' ku vutisa n'wapurasi. 'Yi twala yi nandziha,' ku vula murisi. 'Ya nandziha,' ku vula Tselane. Tselane u ehleketile xinkadyana. 'Kambe a yi ringanelanga leswaku vanhu va nga avelana,' a vula a nga tsakanga. Vanhu hinkwavo a va languteka va nga tsakanga. Na vona a va twa ndlala.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Tselane u tlharihile, ku fana na kokwana wa yena wa xisati. U na pulani ku endla leswaku vanhu va muganga hinkwavo va hisekela ku tiva hi supu ya Kokwana yo hlawuleka.</p>
<p>'Ndzi na vonelo!' ku vula Tselane, 'Ndzi na ku tshemba leswaku Kokwana u ta avelana hi supu ya yena. Kambe mi fanele ku ta na swo nandzihisa leswi hi nga ta swi engetela eka yona. Kutani ku ta va na supu yo ringanela vanhu hinkwavo!' 'Ndzi nga tisa mazambhana,' ku vula mudyondzisi. 'Tikherotsi ti ta engetela nantswo,' ku vula n'wapurasi. 'Ndzi na tinyala to nandziha leti hi nga ti engetelaka,' ku vula murisi.</p>	<p>Tselane u tlanga mano yo tlhariha eka vanhu va muganga hinkwavo. Ndzi ehleketela leswaku supu leyi yi ta nandziha hikokwalaho ka leswi va swi engetelaka swo huma eka vanhu va muganga – ku nga ri maribye lama nga eka supu!</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>'Ndzi ta dlaya huku ya mina yo hetelela hi ta yi chela eka poto,' ku vula munghana wa Kokwana.</p> <p>Vanhu va muganga hinkwavo va tsutsumele emakaya ku ya vona leswaku va nga kuma yini swo swi engetela eka supu ya maribye ya Kokwana yo hlawuleka.</p>	
<p>A ku huma ximusi epotweni. Kokwana u hakase mati a chela munyu na xipayisisi. Swi nuhela ku nandziha njhani! Hi un'we un'we vanhu va muganga va tise matsavu ku ta engetela eka supu ya Kokwana. Loko vanhu va muganga va karhi va engetela swin'wana eka supu a yi ya yi nuhela ku nandziha swinene!</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku supu ya maribye ya Kokwana i ndlela yin'wana yo tlhariha yo kuma swakudya loko a swi pfumala hakunene!</p>
<p>Ekuheteleleni supu a yi vupfile. Hinkwavo va te na swibye swo chela kutani va tshame va rhendzele ndzilo ku avelana hi supu ya maribye yo nandziha. A yi tele lero va kote no nyika mbyana ya Tselane.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku i swilo leswi vanhu va muganga va nga swi engetela leswi swi nga endla leswaku yi va supu ya ntiyiso – ku nga ri maribye!</p>
<p>Endzhaku ko dya, Kokwana u va byele xitori, Tselane u yimbelele risimu kutani hinkwavo va tlangerile. A ku ri khale vanhu va muganga va hetelele ku tshama swin'we va vulavula na ku dya.</p> <p>'Hi vile na siku ro saseka njhani,' ku vula n'wapurasi.</p> <p>'Ha khensa supu ya maribye', ku vula murisi.</p> <p>'U hi kombise leswaku ku avelana swi hi endla hi va hi fumile hinkwerhu', ku vula mudyondzisi.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku vaakelani va rhandza supu ya maribye ya Kokwana! A ndzi tshembi leswaku va swi lemuka leswaku Tselane na kokwana wa yena va va tele na mano yo va tlariheta!</p>
<p>Tselana na Kokwana va n'wayiterile exihundleni.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku va tlharihele etlhelo, hikuva va kume swilo swo tala leswi va nga swi chela, hambileswi vona a va ri na maribye na munyu ntsena!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini kokwana a vilela?</p>	<p>Hikuva a nga ri na swakudya swo ringanela ku nyika ntukulu wa yena wa xisati!</p>
<p>Xana kokwana a ri kwihi loko a teka xiboho xo endla supu ya maribye?</p>	<p>A tshamile exitulwini xa yena xo mbuwetela.</p>
<p>Xana vanhu va muganga va titwa njhani endzhaku ko dya?</p>	<p>Va titwa va tsakile / va xurhile.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Endla nkambisiso hi Tselane na kokwana wa yena. U ehleketa leswaku i vanhu vo tlhariha kumbe i vanhu vo tlharihela etlhelo?</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku va... hikuva...</p>

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tihela ku Hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

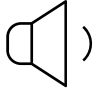
- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Hoxa xandla
 - hlengeleta
 - nkhuvo

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha, phyaphyarha epotweni	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi swekeni marhambu na tinyawa.	<i>Kombisa hi ku chela tinyawa na marhambu exipotwanini</i>
A hi cheleni munyu wutsongo Etinyaweni na marhambu exipotwanini	<i>Encenyeta ku chela munyu exipotwanini</i>
A hi hakaseleni hinkwaswo Vonani ku saseka ka yona!	<i>Encenyeta ku hakasela poto</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha exipotwanini	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi dyeni ya ha hisool!	<i>Encenyeta ku dya swilo swo hisa</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Xiphemu lexi ndzi xi rhandzaka eka xitori hi loko...hikuva ...
Ndzi ehleketa leswaku xitori lexi xi kombisa nkongomelo wa muganga hikuva...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.

- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona .

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Mpfuxeta Mimpfumawulo

MPFUXETA MIMPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa swikombakombana swa: /a/ /m/
- 2 Vula mimpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela wun'wana na wun'wana ka nharhu
- 3 Komba vadyondzi mimpfumawulo eka alifabete leyi nga na xifaniso.
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama sungulaka hi /a/ ?
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama sungulaka hi /m/ ?
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na /a/ exikarhi ?
- 7 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama hetelelaka hi /m/?

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA / ENCENYETA

KU ENCENYETA XITORI

Ku tilulamisela

- *Hlawula mudyondzi ku va Tselane, Kokwana wa Tselane wa xisati, mudyondzisi, n'wapurasi, murisi, na munghana wa kokwana wa xisati.*
- *Loko swi koteka, tana na: poto, swiribyana, kherotsi, nyala, zambhana, na swimunywana exikolweni leswaku vadyondzi va ta swi tirhisa loko va encenyeta xitori.*

XITORI	MUDYONDZISI A ENDLA/ A KU	VADYONDZI VA ENDLA
<p><u>Supu ya maribye ya Kokwana</u></p> <p>Tselane na kokwana wa yena a va twa ndlala. Mikarhi a yi tika. Mpfula a yi nga si na. Mavele a ma milanga, na tihomu a ti ondzile. A ku nga ri na munhu loyi a ha ri na swakudya emugangeni wolowo. Kokwana a vilela. A ta endla yini? Milenge ya Tselane yo ondza a yi nyanya ku ondza masiku hinkwawo, naswona a nga ha tsutsuma tsutsumi na ku tlanga loko xikolo xi humile.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi swi humelelaka eka papila rero.</i></p>
<p>Kokwana a fanele ku ehleketa pulani hi ku hatlisa! U tshamile exitulwini xa yena xo mbuwetela. A xi yisa endzhaku na le mahlweni loko a karhi a ehleketa hi pulani. 'Aha,' ku huwelela Kokwana, 'Ndzi na pulani! Tselane, i nkarhi wo endla supu ya maribye ya mina ya ndhuma!'</p>	<p><i>Vitana vadyondzi lava tlangaka Kokwana wa xisati na Tselane ku ta emahlweni ka tllasi.</i></p>	<p><i>Kokwana a ku: 'Aha! Ndzi na pulani! Tselane, i nkarhi wo endla supu ya mina ya maribye!'</i></p>

XITORI	MUDYONDZISI A ENDLA/ A KU	VADYONDZI VA ENDLA
<p>Tselane u tshivele ndzilo. Kokwana u tseleke poto lerikulu leri a tale hi mati endzilweni. Tselane u rholele maribye yo saseka eka misava yo oma. 'Maribye lama ma ta endla supu yo nandziha!' Tselane na Kokwana va hlekile hi tsako swinene! Kokwana u chele maribye ematini.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i></p> <p><i>Pfuna vadyondzi ku landzelela magoza hinkwawo eka papila:</i></p> <p><i>Tselane u tshivele ndzilo.</i></p> <p><i>Kokwana u tseleka poto endzilweni.</i></p> <p><i>Tselane u lava lava maribye a nyiketa kokwana.</i></p> <p><i>Kokwana u chela maribye epotweni.</i></p>	<p><i>Tselane a encenyeta ku tshivele ndzilo.</i></p> <p><i>Kokwana a tseleka poto endzilweni.</i></p> <p><i>Tselane a encenyeta ku lava lava maribye.</i></p> <p><i>Tselane a ku: ' Maribye lawa ma ta endla supu yo nandziha!'</i></p> <p><i>Tselane na Kokwana va hleka swin'we.</i></p> <p><i>Kokwana a chela maribye epotweni.</i></p>
<p>'Tsutsuma u ya emugangeni u ya va byela hinkwawo hi supu ya mina ya maribye yo nandziha, Tselane!' ku vula Kokwana. Tselane u tsutsumile a ya emugangeni.</p>	<p>-</p>	<p><i>Kokwana a ku: 'Tselane, Tsutsuma u ya byela va muganga u va byela hinkwawo hi supu ya mina yo nandziha ya maribye!'</i></p> <p><i>Tselane a encrnyeta ku tsutsuma a ya emugangeni.</i></p>
<p>'Kokwana u endla supu ya yena ya maribye yo nandziha!' a byela vanhu va muganga.</p> <p>'Supu ya maribye?' ku vutisa mudyondzisi. 'A ndzi yi tivi.'</p> <p>'Kokwana wa tiveka hi supu ya yena ya maribye yo nandziha,' ku vula Tselane.</p> <p>'Oho ina – ndza yi rhandza supu yoleyo,' ku vula munghana wa Kokwana. 'Ndzi fanele ku va na xibye xo chela.'</p> <p>'Ndzi nga yi ringeta?' ku vutisa n'wapurasi.</p> <p>'Yi twala yi nandziha,' ku vula murisi.</p> <p>'Ya nandziha,' ku vula Tselane.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana xiphemu lexi xa xitori xi humelela kwihi?</i></p> <p><i>Vitana vadyondzi lava va tlangaka mudyondzisi, n'wapurasi, murisi, na munghana wa Kokwana ku ta emahlweni ka tlilasi.</i></p> <p><i>Lerisa Kokwana ku tshama eka xiphemu lexi!</i></p>	<p><i>Vadyondzi va hlamusela leswaku Tselane u le mugangeni sweswi.</i></p> <p><i>Tselane a ku: 'Kokwana u sweka supu ya yena yo nandziha ya maribye!'</i></p> <p><i>Mudyondzisi a ku: 'supu ya maribye? A ndzi yi tivi.'</i></p> <p><i>Tselane a ku: 'Kokwana u na ndhuma hi supu ya yena ya maribye yo nandziha.'</i></p> <p><i>Munghana wa Kokwana a ku: 'Ina – ndza yi rhandza supu yoleyo! Swi lava ndzi va na xibye.'</i></p> <p><i>N'wapurasi a ku: 'Ndzi nga yi ringeta?'</i></p> <p><i>Murisi a ku: 'Yi twala yi nandziha.'</i></p> <p><i>Tselane a ku: ' Swi tano!'</i></p>

XITORI	MUDYONDZISI A ENDLA/ A KU	VADYONDZI VA ENDLA
<p>Tselane u ehleketile xinkadyana. 'Kambe a yi ringanelanga leswaku vanhu va nga avelana,' a vula a nga tsakanga. Vanhu hinkwavo a va languteka va nga tsakanga. Na vona a va twa ndlala.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana va muganga va titwa njhani laha? Hikokwalaho ka yini?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi swi humelelaka eka papila rero.</i></p> <p>Tselane a ku: 'Kambe a swi nga ringani ku avelana na vanhu hinkwavo!'</p> <p><i>Hinkwavo va languteka va hlomuke timbilu.</i></p>
<p>'Ndzi na vonelo!' ku vula Tselane, 'Ndzi na ku tshemba leswaku Kokwana u ta avelana hi supu ya yena. Kambe mi fanele ku ta na swo nandzihisa leswi hi nga ta swi engetela eka yona. Kutani ku ta va na supu yo ringanela vanhu hinkwavo!'</p> <p>'Ndzi nga tisa mazambhana,' ku vula mudyondzisi.</p> <p>'Tikherotsi ti ta engetela nantswo,' ku vula n'wapurasi.</p> <p>'Ndzi na tinyala to nandziha leti hi nga ti engetelaka,' ku vula murisi.</p> <p>'Ndzi ta dlaya huku ya mina yo hetelela hi ta yi chela eka potu,' ku vula munghana wa Kokwana.</p> <p>Vanhu va muganga hinkwavo va tsutsumele emakaya ku ya vona leswaku va nga kuma yini swo swi engetela eka supu ya maribye ya Kokwana yo hlawuleka.</p>	<p>-</p>	<p>Tselane a ku: 'Ndzi na vonelo! Ndza tshemba kokwana u ta avelana hi supu ya yena. Kambe hinkwenu mi fanele mi ta na swo chela leswaku yi ta va na nantswo. Kutani ku ta va na yo tala ku ringana vanhu hinkwavo!'</p> <p>Mudyondzisi a ku: 'Ndzi nga ta na mazambhana.'</p> <p>N'wapurasi a ku: 'Mazambhana ya ta tatisa nantswo!'</p> <p>Murisi a ku: 'Ndzi na tinyala leti hi nga ti engetelaka.'</p> <p>Munghana wa Kokwana a ku: 'Ndzi ta dlaya huku ya mina yo hetelela hi ta chela epotweni.'</p> <p><i>Va muganga hinkwavo va endla onge va tsutsumela ekaya.</i></p>
<p>A ku huma ximusi epotweni. Kokwana u hakase mati a chela munyu na xipayisisi. Swi nuhela ku nandziha njhani! Hi un'we un'we vanhu va muganga va tise matsavu ku ta engetela eka supu ya Kokwana. Loko vanhu va muganga va karhi va engetela swin'wana eka supu a yi ya yi nuhela ku nandziha swinene!</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana xiphemu lexi xa xitori xi humelela kwihhi?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va hlamusela leswaku leswi swi humelela endlwini ya kokwana!</i></p>

XITORI	MUDYONDZISI A ENDLA/ A KU	VADYONDZI VA ENDLA
<p>Ekuheteleleni supu a yi vupfile. Hinkwavo va te na swibye swo chela kutani va tshame va rhendzele ndzilo ku avelana hi supu ya maribye yo nandziha. A yi tele lero va kote no nyika mbyana ya Tselane.</p>	<p><i>Lerisa mudyondzisi, n'wapurasi, murisi, na munghana wa kokwana ku ta hi un'we - un'we. Un'wana na un'wana u fanele ku ta tatisa swo chela swa yena epotweni!</i></p>	<p><i>Vadyondzi hinkwavo va endla onge va dya supu yo nandziha ya maribye!</i></p>
<p>Ekuheteleleni supu a yi vupfile. Hinkwavo va te na swibye swo chela kutani va tshame va rhendzele ndzilo ku avelana hi supu ya maribye yo nandziha. A yi tele lero va kote no nyika mbyana ya Tselane.</p>	-	-
<p>Endzhaku ko dya, Kokwana u va byele xitori, Tselane u yimbelele risimu kutani hinkwavo va tlangarile. A ku ri khale vanhu va muganga va hetelele ku tshama swin'we va vulavula na ku dya.</p> <p>'Hi vile na siku ro saseka njhani,' ku vula n'wapurasi.</p> <p>'Ha khensa supu ya maribye', ku vula murisi.</p> <p>'U hi kombise leswaku ku avelana swi hi endla hi va hi fumile hinkwerhu', ku vula mudyondzisi.</p>	<p><i>Lerisa vadyondzi hinkwavo ku endla onge va na xibye naswona va tshame va rhendzela ndzilo va karhi va dya supu!</i></p>	<p>N'wapurasi a ku: 'Hi ve na siku ro saseka swinene!'</p> <p>Murisi a ku: 'Hi khensa supu ya maribye!'</p> <p>Mudyondzisi a ku: ' Mi hi kombile leswaku ku avelana swi hi endla hinkwerhu hi va la va fumeke.'</p>
<p>Tselana na Kokwana va n'wayiterile exihundleni.</p>		<p><i>Tselane na Kokwana va n'wayitela.</i></p>

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 1.
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravuntlhanu eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo .
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravuntlhanu eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Giredi 2

KOTARA 3

Whiki

2

NKONGOMELO:

Muganga

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Engetela minchumu eka khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: xifaniso xa Mari Copeny a ri na Barack Obama.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: Kuma vhidiyo ya Mari Copeny u komba vadyondzi va wena.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 6, A hi hlayeni na papila ra 7, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 8, A hi endleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 9, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa un'wana loyi a pfunaka emugangeni wa ka n'wina!

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

PFUXETA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Mari Copeny eka Buku Leyikulu: Mari Copeny: Nhenhakazi ya Mati
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Muganga
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi mi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we .
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana vanhu va muganga va hlengeletana rihi?
 - b Xana hi swihi leswi u swi rhandzaka hi muganga wa ka n'wina?
 - c Xana hi swihi swilo leswi u navelaka onge u nga swi hundzula hi muganga wa ka n'wina?
 - d I va mani vanhu lava pfunaka swinene kumbe va nkoka emugangeni wa ka n'wina?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - xirilo
 - vuxungu
 - thyakiso
 - xiyimo

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha, phyaphyarha epotweni	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi swekeni marhambu na tinyawa.	<i>Kombisa hi ku chela tinyawa na marhambu exipotwanini</i>
A hi cheleni munyu wutsongo Etinyaweni na marhambu exipotwanini	<i>Encenyeta ku chela munyu exipotwanini</i>
A hi hakaseleni hinkwaswo Vonani ku saseka ka yona!	<i>Encenyeta ku hakasela poto</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha exipotwanini	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi dyeni ya ha hisoo!	<i>Encenyeta ku dya swilo swo hisa</i>

Ntivotso

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a A A A...
 - b a a a...
 - c M M M...
 - d m m m...
 - e ma
 - f mama
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Mari Copeny: Nhenhakazi ya Mati
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Hlela

NHLOKOMHAKA: Tsala hi leswi u nga tsakelaka ku swi endla ku pfuna muganga wa ka n'wina na ku endla misava yi va ndhawu yo antswa.

NTIRHO: Tsala ndzimana ya kwalomu ka 6–8 wa swivulwa.

MALULAMISELO:

- Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo exitsalelweni u nga si sungula dyondzo ya ku tsala.
- Tsala mpfapfarhuto wa wena exitsalelweni u nga si sungula dyondzo. Katsa xihoxo xin'we kumbe swimbirhi.

NONGONOKO WO KAMBELA MAHLELELO:

- 1 Xana ndzi tsale hi ndlela leyi ndzi nga ta endla muganga wa mina kumbe misava yi antswa?
- 2 Xana ndzi tsale kwalomu ka 6 wa swivulwa?
- 3 Xana marito hinkwawo ndzi ma pelete kahle?
- 4 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi sungula hi letere lerikulu?
- 5 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi hela hi mahikahatelo lama faneleke?

KOMBISA NDELELA YA KU HLELA (NDZA ENDLA)

- 1 Hlayela vadyondzi ehenhla nongonoko wa ku hlela.
- 2 Xo landzela, hlayela vadyondzi ehenhla mpfapfarhuto wa wena.
- 3 Hlaya nongonoko wo hlela, nakambe u kombeta loko mpfapfarhuto wa wena wu lulamile, kumbe u lava ku endla ndzulamiso kumbe ku antswisa.
- 4 Kombisa ndlela yo lulamisa na vadyondzi.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HLELA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Kombela vadyondzi ku kuma mpfapfarhuto wa ku tsala wa vona.
- 3 Lexi landzelaka, kombela vadyondzi ku hlaya nongonoko wo kambela ku hlela na ku endla mindzulamiso kumbe ku antswisa loku lavekaka.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.– tiyisisa leswaku u tirha na ntlawa wo hambana wa vadyondzi eka ntirho wo tsala wun'wana na wun'wana.
- 5 Languta swihoxo leswi talaka ku endliwa eka matsalelo ya vadyondzi.
- 6 Kombela vadyondzi ku ku yingisa kutani u tsala swihoxo leswi talaka ku endliwa exitsalelweni.
- 7 Komba vadyondzi ku lulamisa swihoxo leswi.

2 Mawuwani 2020

Ku pfuna muganga

^N
① Nazi nga tsakela ku kuma Vanhu
ku tirhisa nakambe pulasitikki
K ekka muganga^W mina.

② Ku enala leswi swi humelela,
nazi fanele ku enala nahawu laha
Vanhu va nga ta hoxa kona
tipulasitiki ta vona leswaku nazi
ta hlengeta.

③ Leswi swi na nkoka hikuva
pulasitiki a yi lulamaga eka
Lmbango naswona va visa misava.

④ Leswi swi ta pfuna Vanhu ku vona
leswaku ku tirhisa nakambe swi
kahle naswona va ngapfuna
misava.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2.
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Musumbhunuku eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Musumbhunuku eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe mingingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /o/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyeleda mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /o/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **tolo, yunifomo, koka**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **oma**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyeleda marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

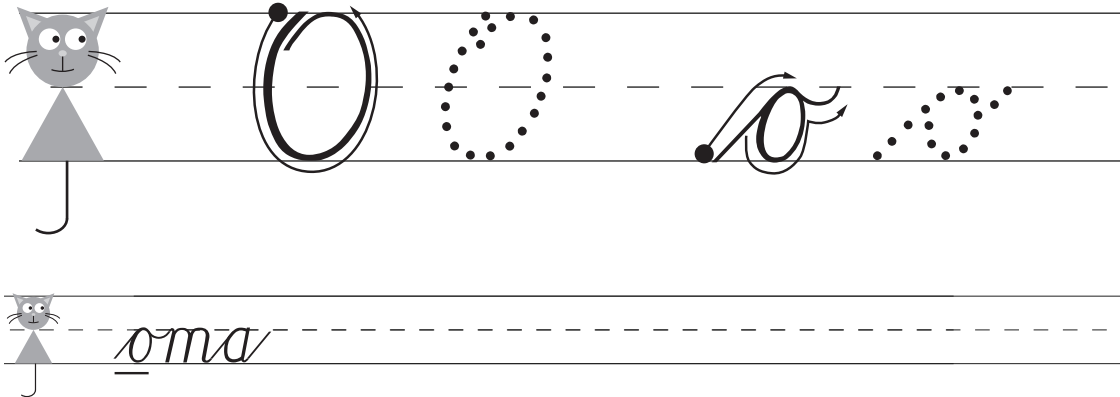
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Oo**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/ swivulwa leswi va swi tsaleke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA/ YELANISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Mari Copeny: Nhenhakazi ya Mati</p> <p>Mari Copeny i musingiriki wa muntshwa eka timhaka ta vaaki wa Mu-Amerika loyi a lweleke mati yo basa edorobeni ra ka vona ra Flint, eMichigan.</p>	
<p>Loko Mari a ri na malembe ya 8, ku ve na timhaka ta xiphigo xa mati endhawini ya ka vona. Khemikhali leyi vuriwaka lidi a yi thyakisa mati. Vana vo tala va le Flint a va vabya hikokwalaho ko nwa mati ya khemikhali leyi ya nghozi. Vaaki va ndhawu ya ka va Mari a va hlundzukile swinene hikuva mati ya vona a ma ri na vuxungu.</p>	<p>Anakanya u kuma leswaku mati lama u ma nwaka masiku hinkwawo ma na vuxungu! Ndza tivutisa leswaku a wu ta endla yini?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Mari na tindzisana ta yena a va ti nwela mati lama humaka epompini va nga vileli. Xikan'we kan'we, a va fanele ku yima ku nwa mati ya vona. Ematshan'wini, a va fanela ku nwa mati ya le mabodlheleni ya pulasitiki ntsena. Mari a tsakile hikuva a ku nga ri na loyi a vabya eka ndyangu wa ka vona, kambe a hlundzukile swinene hikokwalaho ka vanhu va ndhawu ya ka vona.</p>	<p>Leswi swi vonaka ku ri xiphiqu lexikulu. Ndza tivutisa loko ku ri na leswi Mari a nga swi endlaka?</p>
<p>Mari u teke xiboho xo tsalela Phuresidente Barack Obama papila hi mhaka ya mati lama nga na vuxungu eFlint. Eka papila ra yena, u rhambe Phuresidente ku ta endhawini ya ka vona leswaku a ta twisisa ku antswa hi xiphiqu xa mati. U kombele manana wa yena ku rhumela papila. 'Xana wa swi tiva leswaku Phuresidente u kuma magidi ya mapapila masiku hinkwawo? Swi nga endleka a nga ri voni papila ra wena,' manana wa Mari a n'wi lemukisa.</p> <p>Kambe Mari u n'wi komberile ku ri rhumela hambiswiritano.</p> <p>'U fanele a tiva hi ndlela yo biha leyi hi khomiwaka ha yona. Hi cheleriwa vuxungu naswona a ku na loyi a lavaka ku swi lulamisa – hikuva hina a hi vaaka tiko va swigwili!' a hlamusela.</p>	<p>Mari u teke xiboho xo tsalela Phuresidente papila ku ringeta ku tisa ku cinca. Ndza tivutisa leswaku na wena a wu ta ri tsala papila?</p>
<p>Endzhaku ka n'hweti, ku rile riqingho ra manana wa Mari. Nomboro a yi nga tiviwi. Loko manana wa Mari a hlamula, a ku ri mutirhi wo suka eWhite House.</p> <p>'Phuresidente Obama u hlaye papila ra Mari. U lava ku amukela xirhambo xo ta eFlint,' ku vula mutirhi.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku manana wa Mari u ehleketa yini sweswi? U lemukise Mari leswaku swi endlaka Phuresidente a nga ri voni papila ra yena, kambe sweswi u ta eFlint hikokwalaho ka papila leri Mari a nga ri tsala!</p>
<p>Loko Mari a fika ekaya ku suka exikolweni, manana wa yena u n'wayiterile kutani a n'wi byela ku tshama ehansi.</p> <p>'Ndzi na mahungu lamakulu ya wena!' a vula, 'Phuresidente Obama u hlaye papila ra wena... naswona u ta eFlint ku ta hlangana na wena.' Mari a hlekelela. 'Sweswi Phuresidente u ta swi vona leswaku a swi kahle leswaku vaaka tiko va kuma vuxungu eka mati ya vona!' ku vula Mari.</p>	<p>Ndza tivutisa loko papila ra Mari ro ya eka Phuresidente ri ta pfuna ku ololoxa xiphiqu eka ndhawu ya ka vona?</p>
<p>Hi nkarhi lowu Phuresidente Obama a nga endza eFlint ha wona, u tshame ehansi na Mari. 'Mapapila yo huma eka vana vo fana na wena hi wona lama endlaka leswaku ndzi va na ku tshemba hi vumundzuku,' a vula.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini vana vo fana na Mari va endla Phuresidente a titwa a ri na ku tshemba? Ndzi ehleketa leswaku hi leswi Mari a tsakelaka ku endla ndhawu ya ka vona yi va ndhawu yo antswa.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Ku endza ka Phuresidente ku n'wi endle leswaku a vona leswaku mati lama nga na vuxungu bya lidi byi endle yini eka vaaka tiko va Flint. Endzhaku ka sweswo, Phuresidente Obama u tivise Flint tanihi tiko leri nga eka xiyimo xa khombo. U nyike mpfumelelo wa mali leyi lavekaka ku lulamisa sisiteme ya mati. Hi ku pfumala nkateko, a swi nga olovi ku lulamisa sisiteme ya mati ya Flint. Khombo ra kona, ku lulamisa sisiteme ya mati eFlint a swi nga olovi.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku papila ra Mari a ri ri kahle, hikuva Phuresidente u tile kutani a vona swilo ku suka eka vonelo ra yena – ku ya hi leswi a laviswa swona!</p>
<p>Loko vaaka tiko va Flint va yimele sisiteme ya mati ya vona yi lunghisiwa, Mari u pfune ku endla leswaku va va na mati yo hlayiseka yo nwa. Xo sungula, Mari u pfune hi ku sungula ntlakuso wa mali yo xavela vanhu vo hlupheka va muganga wa ka vona mati yo nwa ya le mabodlheleni. Kambe mixo wun'wana, Mari u langute thini ro chela thyaka kutani a lemuka leswaku a ri tele hi mabodlhela ya pulasitiki. U ehlekete hi mapulasitiki hinkwawo lama thyakisaka pulanete. Ku sukela siku rolero, u teke xiboho xo kuma xintshunxo lexi a xi ta va kahle eka mbangu. U sungule ntlakuso wa mali yo xava swo hluta mati.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Mari a tirhile ku endla ntlakuso wa mali? Ku nga va leswi a lava ku pfuna vaaka tiko va yena hi tindlela hinkwato leti a nga ti kumaka!</p>
<p>Mari a nga yimanga ku lwa na loko xiphiko xa le ndhawini ya ka vona xi ololoxiwile. U ya emahlweni na ku lwela vana hinkwavo va le United States ku va na mati yo hlayiseka no basa – swi nga ri na mhaka leswaku muganga wu na vusweti.</p>	

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Xana hi rihi vito ra ndhawu ya ka va Mari?</p>	<p>Ndhawu ya ka vona i Flint, Michigan eUnited States.</p>
<p>Xiphiko emugangeni wa ka va Mari a ku ri xihhi?</p>	<p>Xiphiko a ku ri leswi mati a ma ri na nghozi / nghenisela vanhu vuxungu /a ma ri na tikhemikhali.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini Mari a tsalele Phuresidente Barack Obama papila?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a lava ku pfuna va muganga wa ka vona. • Hikuva a ku ri xiphiko lexikulu lexi a xi fanele ku ololoxiwa naswona a swi tiva leswaku u lava ku pfuniwa. • Hikuva a lava Phuresidente a twisisa xiphiko xa le Flint. • Hikuva a swi tiva leswaku Phuresidente u na matimba yo pfuna ku ololoxa xiphiko lexi lexikulu.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - vonelo
 - xivono
 - herisa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha, phyaphyarha epotweni	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi swekeni marhambu na tinyawa.	<i>Kombisa hi ku chela tinyawa na marhambu exipotwanini</i>
A hi cheleni munyu wutsongo Etinyaweni na marhambu exipotwanini	<i>Encenyeta ku chela munyu exipotwanini</i>
A hi hakaseleni hinkwaswo Vonani ku saseka ka yona!	<i>Encenyeta ku hakasela poto</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha exipotwanini	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi dyeni ya ha hisoo!	<i>Encenyeta ku dya swilo swo hisa</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona vini hi swifaniso leswi.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela tilasi ku yingisela.

- 7 Kombela 1–2 wa mintlawa yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona .
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /n/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /n/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **swona, dyana, ntima**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **mona, na, nomo, manana, nona**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

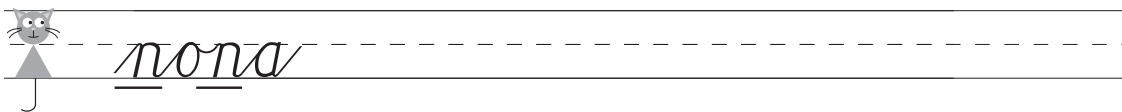
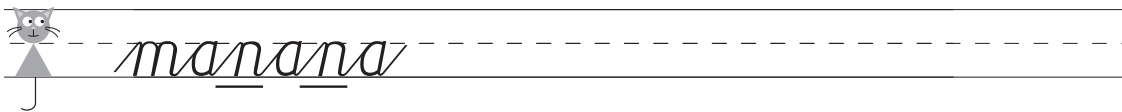
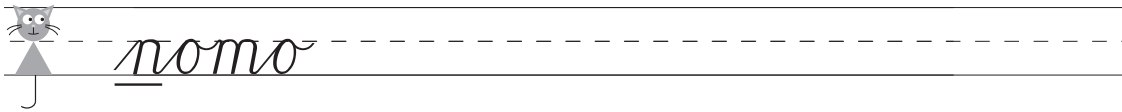
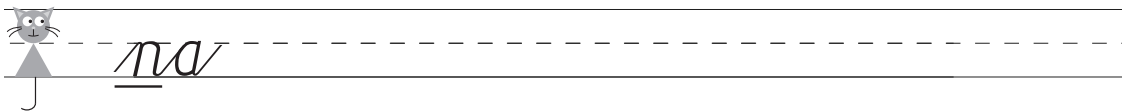
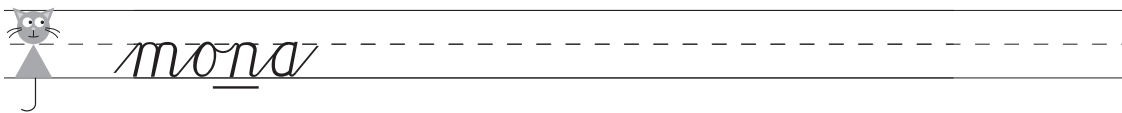
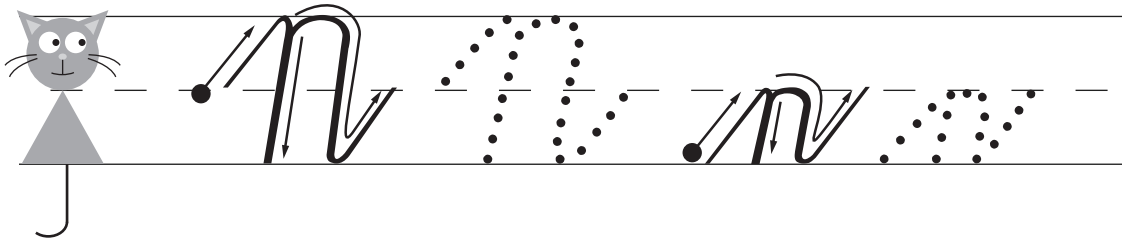
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Nn**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.

- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Ku Hangalasa na ku Andlala

NHLOKOMHAKA: Tsala hi leswi u nga tsakelaka ku swi endla ku pfuna muganga wa ka n'wina na ku endla misava yi va ndhawu yo antswa.

NTIRHO: Tsala ndzimana ya kwalomu ka 6–8 wa swivulwa.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi nga lava ku ...

Ku endla leswi swi humelela, ndzi...

Leswi swi na nkoka hikuva ...

Leswi swi nga pfuna ...

KU LULAMISA: Loko u nga si sungula dyondzo yo tsala, tsala mpfapfarhuto lowu mi wu hleleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KOMBISA MAENDLELO YO HANGALASA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi Musumbhunuku u tirhise nongonoko wa mahlelelo ku hlela mpfapfarhuto wa wena.
- 2 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku namuntlha hi ta hangalasa na ku andlala xiphemu xo hetelela xa ku tsala.
- 3 Komba vadyondzi leswi u tlhelaka u tsarisa swona xiphemu xa wena xa ku tsala, xi ri na nhlokomhaka na siku.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HANGALASA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Ku pfuna muganga wa mina**
- 3 Kombela vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa xiphemu xa vona xo hetelela xa ku tsala, ku ri hava swihoxo.
- 4 Loko vadyondzi va ri na nkarhi, va nga dirowa mpfapfarhuto wa xihatla.
- 5 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka la tlilasini u pfuna lava tikeriwaka.

VADYONDZI VA KOMBISA KU TSALA KA VONA

- 1 Eka ntlhanu wa timinete to hetelela ta dyondzo, kombela vadyondzi ku veka swo tsala swa vona.
- 2 Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku hlayela munghana leswi va swi tsaleke.

- 3 Loko vadyondzi va endlile leswi, kombela un'we kumbe vambirhi ku ta hlayela tlilasi leswi va swi tsaleke.
- 4 Endla nkombiso wa leswi vadyondzi va swi tsaleke eka levhele ya mahlo ya vona leswaku va ta kota ku hlaya leswi tsariweke hi van'wana.

15 Mawuwani 2020

Ku pfuna muganga

Nazi nga tsakela ku kuma Vanhu ku tirhisa nakambe pulasitiki eka muganga wa mind.

Ku endla leswi swi humelela, nazi fanele ku endla nahawu laha Vanhu va nga ta hoxa kona tipulasitiki ta vona leswaku nazi ta hlengeleta.

Leswi swi na nkoka hikuva pulasitiki a yi lulamanga eka mbango naswona yi vaVisa misava.

Leswi swi ta pfuna Vanhu ku vona leswaku ku tirhisa nakambe swi kahle naswona va nga pfuna misava.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravunharhu.
- 2 Vula rito: **mona**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /**m**/-/**o**/-/**n**/-/**a**/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /**m**/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /**o**/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /**n**/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /**a**/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **mona**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: /**mo**/-/**na**/ = **mona**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **oma**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **nona**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /**n**/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /**o**/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /**n**/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /**a**/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /**n**/-/**o**/-/**n**/-/**a**/
- 8 Tsala rito: **nona**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: /**no**/-/**na**/ = **nona**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **nomo**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: NDZA TIVUTISA/ YELANISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Mari Copeny: Nhenhakazi ya Mati</p> <p>Mari Copeny i musingiriki wa muntshwa eka timhaka ta vaaki wa Mu-Amerika loyi a lweleke mati yo basa edorobeni ra ka vona ra Flint, eMichigan.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku a hi ta endla yini loko muganga wa ka hina a wo va na xiphiko xo fana na xa Mari? Ndza tivutisa loko a hi ta va vagingiriki eka timhaka ta vaaki ku fana na Mari?</p>
<p>Loko Mari a ri na malembe ya 8, ku ve na timhaka ta xiphiko xa mati endhawini ya ka vona. Khemikhali leyi vuriwaka lidi a yi thyakisa mati. Vana vo tala va le Flint a va vabya hikokwalaho ko nwa mati ya khemikhali leyi ya nghozi. Vaaki va ndhawu ya ka va Mari a va hlundzukile swinene hikuva mati ya vona a ma ri na vuxungu.</p>	<p>Loko ndhawu ya ka hina yi ri na mati lama nga na vuxungu bya nghozi, lebyi nga ndzi vavisaka, ndzi ehleketa leswaku ndzi nga titwa ndzi hlundzukile swinene.</p>
<p>Mari na tindzisana ta yena a va ti nwela mati lama humaka epompini va nga vileli. Xikan'we kan'we, a va fanele ku yima ku nwa mati ya vona. Ematshan'wini, a va fanela ku nwa mati ya le mabodlheleni ya pulasitiki ntsena. Mari a tsakile hikuva a ku nga ri na loyi a vabya eka ndyangu wa ka vona, kambe a hlundzukile swinene hikokwalaho ka vanhu va ndhawu ya ka vona.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku a ndzi ta endla yini loko a ndzi ri eka xiyimo xo fana na xa Mari?</p>
<p>Mari u teke xiboho xo tsalela Phuresidente Barack Obama papila hi mhaka ya mati lama nga na vuxungu eFlint. Eka papila ra yena, u rhambe Phuresidente ku ta endhawini ya ka vona leswaku a ta twisisa ku antswa hi xiphiko xa mati. U kombele manana wa yena ku rhumela papila. 'Xana wa swi tiva leswaku Phuresidente u kuma magidi ya mapapila masiku hinkwawo? Swi nga endleka a nga ri voni papila ra wena,' manana wa Mari a n'wi lemukisa.</p> <p>Kambe Mari u n'wi komberile ku ri rhumela hambiswiritano.</p> <p>'U fanele a tiva hi ndlela yo biha leyi hi khomiwaka ha yona. Hi cheleriwa vuxungu naswona a ku na loyi a lavaka ku swi lulamisa – hikuva hina a hi vaaka tiko va swigwili!' a hlamusela.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Mari u tsalela Phuresidente Obama papila hikuva u lava ku lulamisa xiphiko lexi nga kona, naswona wa swi tiva leswaku phuresidente u na matimba yo pfuna. Loko a ndzi ri Mari, ndzi ehleketa leswaku a ndzi ta ri tsala papila na mina.</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Endzhaku ka n’hwetj, ku rile riqingho ra manana wa Mari. Nomboro a yi nga tiviwi. Loko manana wa Mari a hlamula, a ku ri mutirhi wo suka eWhite House.</p> <p>‘Phuresidente Obama u hlaye papila ra Mari. U lava ku amukela xirhambo xo ta eFlint,’ ku vula mutirhi.</p>	<p>Hmm! Ndza tsaka hikuva Mari u teke nkarhi wo n’wi tsalela papila. Leswi swi ndzi komba leswaku ku tsalela vanhu va nkoka mapapila swi nga pfuna!</p>
<p>Loko Mari a fika ekaya ku suka exikolweni, manana wa yena u n’wayiterile kutani a n’wi byela ku tshama ehansi.</p> <p>‘Ndzi na mahungu lamakulu ya wena!’ a vula, ‘Phuresidente Obama u hlaye papila ra wena... naswona u ta eFlint ku ta hlangana na wena.’ Mari a hlekelela. ‘Sweswi Phuresidente u ta swi vona leswaku a swi kahle leswaku vaaka tiko va kuma vuxunga eka mati ya vona!’ ku vula Mari.</p>	<p>Loko a ndzi ri Mari, a ndzi ta lava Phuresidente a vona swilo ku ya hi vonelo ra mina, leswaku a ta lava ku pfuna ku ololoxa xiphiqu na yena.</p>
<p>Hi nkarhi lowu Phuresidente Obama a nga endza eFlint ha wona, u tshame ehansi na Mari. ‘Mapapila yo huma eka vana vo fana na wena hi wona lama endlaka leswaku ndzi va na ku tshemba hi vumundzuku,’ a vula.</p>	<p>Mari u ndzi endla leswaku ndzi va na ku tshemba na mina, hikuva u ndzi komba leswaku munhu un’we lontsongo a nga pfuna ku endla swilo swi antswa eka vaaka tiko hinkwavo.</p>
<p>Ku endza ka Phuresidente ku n’wi endle leswaku a vona leswaku mati lama nga na vuxungu bya lidi byi endle yini eka vaaka tiko va Flint. Endzhaku ka sweswo, Phuresidente Obama u tivise Flint tanihi tiko leri nga eka xiyimo xa khombo. U nyike mpfumelelo wa mali leyi lavekaka ku lulamisa sisiteme ya mati. Hi ku pfumala nkateko, a swi nga olovi ku lulamisa sisiteme ya mati ya Flint. Khombo ra kona, ku lulamisa sisiteme ya mati eFlint a swi nga olovi.</p>	<p>Loko a ndzi ri Mari, a ndzi ta titwa ndzi tinyungubyisa leswaku papila ra mina ri pfune ku koka rinoko eka xiphiqu xa ndhawu ya ka hina!</p>
<p>Loko vaaka tiko va Flint va yimele sisiteme ya mati ya vona yi lunghisiwa, Mari u pfune ku endla leswaku va va na mati yo hlayiseka yo nwa. Xo sungula, Mari u pfune hi ku sungula ntlakuso wa mali yo xavela vanhu vo hlupheka va muganga wa ka vona mati yo nwa ya le mabodlheleni. Kambe mixo wun’wana, Mari u langute thini ro chela thyaka kutani a lemuka leswaku a ri tele hi mabodlhela ya pulasitiki. U ehlekete hi mapulasitiki hinkwavo lama thyakisaka pulanete. Ku sukela siku rolero, u teke xibocho xo kuma xintshuxo lexi a xi ta va kahle eka mbangu. U sungule ntlakuso wa mali yo xava swo hluta mati.</p>	<p>Ndza swi vona leswaku Mari u tshama a ri karhi a ehleketa hi ndlela leyi a nga pfunaka ku endla ndhawu ya ka vona yi antswa. Mari u ndzi hlohlotela ku lava ku pfuna vaaka tiko va ka hina.</p>
<p>Mari u nga yimanga ku lwa na loko xiphiqu xa le ndhawini ya ka vona xi ololoxiwile. U ya emahlweni na ku lwela vana hinkwavo va le United States ku va na mati yo hlayiseka no basa – swi nga ri na mhaka leswaku muganga wu na vusweti.</p>	

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Mari u endle yini ku pfuna ndhawu ya ka vona?	<ul style="list-style-type: none"> • U tsale papila ku ya eka Phuresidente. • U sungule ntlakuso wa mali ya mati ya le mabodlheleni na swo hluta mati.
Xana u nga tiyelanisa na Mari? Xana u ehleketa leswaku u nga endla yini loko mati ya le mugangeni wa ka n'wina ma nghanisela vanhu vuxungu? Kumbe, loko a ku nga ri na mati emugangeni wa ka n'wina?	<i>Ndzi ehleketa leswaku a ndzi ta...</i>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Nhlamulo leyi languteriweke
U ehleketa leswaku hikokwalaho ka yini Phuresidente Obama a vule leswaku vana vo fana na Mari va n'wi nyika ku tshemba eka vumundzuku?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva u teke nkarhi wa yena ku n'wi tsalela papila. • Hikuva i n'wana un'we lontsongo loyi a nga tiyimisela ku cinca ndhawu ya ka vona hinkwayo. • Hikuva u tirha hi matimba ku endla swilo swi antswa eka ndhawu ya ka vona. • Hikuva na loko a ri n'wana, u le ku tirheni ku antswisa ndhawu ya ka vona.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

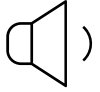
- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - matimba
 - matimba swinene
 - murhangeri

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha, phyaphyarha epotweni	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi swekeni marhambu na tinyawa.	<i>Kombisa hi ku chela tinyawa na marhambu exipotwanini</i>
A hi cheleni munyu wutsongo Etinyaweni na marhambu exipotwanini	<i>Encenyeta ku chela munyu exipotwanini</i>
A hi hakaseleni hinkwaswo Vonani ku saseka ka yona!	<i>Encenyeta ku hakasela poto</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi Phyaphyarha exipotwanini	<i>Kombisa ku phyaphyarha ka mati</i>
Sopo, sopo ya tiboncisi A hi dyeni ya ha hisool!	<i>Encenyeta ku dya swilo swo hisa</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Ndzi ehleketa leswaku Mari i ... hikuva...
Ndzi ehleketa leswaku xitori lexi xi tsaleriwe ku ndzi dyondzisa ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.

- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

o	n	a
m		

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /o/ na /n/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /n/-/o/-/m/-/o/ = **nomo**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /o/ kumbe /n/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **o, n**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **oma, mona, na, nomo, manana, nona, ma, mama**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA/ YELANISA

KU RUNGULA KUMBE KU TSALA NKOMISO WA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta *ehleketa hi swiphemu swa nkoka eka xitshuriwa.*
- 2 *Hi ta tlhela hi ehleketa hi leswi hi faneleke ku swi dyondza eka xitshuriwa.*
- 3 Tsala rimba ra nkomiso exitsalelweni.
- 4 Lerisa vadyondzi ku tirhisa rimba ku hlamula xivutiso:
Xitori lexi xi mayelana na...(2–3 wa swivulwa)
Ndzi tsakise ...
Ndzi ehleketa leswaku ndzi nga pfuna muganga wa ka hina ku fana na Mari hi ku ...
- 5 Hlamusela leswaku vadyondzi a va nge swi koti ku vula hinkwaswo leswi swi nga le ka xitshuriwa – va fanele va hlawula swiphemu leswi swi nga swa nkoka swinene.
- 6 Kombisa vadyondzi xikombiso xa wena. Vula u ku: **Xitori lexi xi mayelana na Mari Copeny loyi a nga tsalela presidente papila ku kombela ku pfuniwa emugangeni wa yena. Ndzi tsakise** hi leswaku xitori lexi xi hi dyondzise hi munhu wa ntiyiso loyi a pfuneke muganga wa ka vona. **Ndzi ehleketa leswaku ndzi nga pfuna muganga wa ka hina ku fana na Mari hi ku** tiyisisa leswaku ku na mathini yo chela thyaka ya vanhu hinkwavo, ku nga ri ku thyakisa eswitaratani.
- 7 Komba vadyondzi swifaniso eka Buku Leyikulu ya switori.
- 8 Nyika vadyondzi nkarhi wo ehleketa hi xitshuriwa.
- 9 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana va avelana mavonelo ya vona **vini.** (A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ma fanele ma va mavonelo ya vona vini!)
- 10 Hlanganisa tlilasi hinkwayo.
- 11 Kombela 1–2 wa vadyondzi ku **avelana** na tlilasi minkomiso ya vona.
- 12 Endlani nkomiso wa tlilasi hinkwayo, ku fana na: **Xitori lexi xi mayelana** na muntshwa loyi a vuriwa Mari Copeny, loyi a pfunaka muganga wa yena. **Hi tsakisiwe** hi xitori hikuva hi dyondze hi un'wana loyi a pfuneke ku ololoxa xiphiso xa ntiyiso emugangeni wa ka vona! **Hi ehlekete hi tindlela to hambana leti hi nga pfunaka muganga wa hina, ku fana** na ku basisa thyaka eswitaratani na ku aka rivala lerintshwa ra mintlangu!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

VHIKI 2

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Gireedi 2

KOTARA 3

Whiki

3

NKONGOMELO:

Miehleketo ya

Vutumbuluxi

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: minchumu leyi endliweke hi malakatsa ya swo tirhisiwa nakambe, swiphemu swo hambana hambana swa vutshila bya vutumbuluxi leswi endliweke hi vadyondzi.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: tindlela to endla switlangiso hi malakatsa ya swo tirhisiwa nakambe.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.
- 8 Hundzula mintlawa ya wena yo hlaya hi ntlawa loku leteriwaka loko swi fanerile.
- 9 Kunguhata mahlelelo ya wena ya migingiriko ya nkamafundza na ya mafundza wa vhiki.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 10, A hi hlayeni na 11, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 12 na 13, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 14 na 15, A hi hlayeni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso lexi kombisaka un'wana loyi u ehleketaka leswaku u na ku ehleketa ka vutumbuluxi.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO : KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO

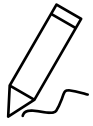
- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa khavhara ya le mahlweni eka Buku Leyikulu: **Zweli u endla bolo**
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: **Miehleketo ya Vutumbuluxi**
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana i yini vutumbuluxi?
 - b Xana vanhu va tirhisa njhani miehleketo ya vutumbuluxi?
 - c Hikokwalaho ka yini miehleketo ya vutumbuluxi byi ri na nkoka?

VHIKI 3

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - vutumbuluxi
 - nyuma
 - antswa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Amukelani u tirhisa phephahungu, phephahungu, phephahungu Amukelani u tirhisa phephahungu ku endla bolo.	<i>Encenyeta ku pfuvapfuva phephahungu u vumba xirhendzevutana xa xibolwana</i>
Amukelani u tirhisa sokisi, sokisi, sokisi Amukelani u tirhisa sokisi ku endla bolo.	<i>Encenyeta hi ku hoxa phephahungu esokisini</i>
Amukelani u tirhisa sokisi ku tsondzela bolo	<i>Encenyeta ku tsondzela ko tala hi sokisi ku kondza ri helela kutani u boha</i>
Sweswi Amukelani u tlangisa bolo ya yena.	<i>Encenyeta ku raha bolo</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a O O O...
 - b o o o...
 - c N N N...
 - d n n n...
 - e oma
 - f mona
 - g na
 - h nomo
 - i manana
 - j nona
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Zweli u endla bolo.
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, va vutisi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata U Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori hi munhu loyi a nga na vutumbuluxi. Tirhisa ku anakanya ka wena!

NTIRHO: Tsala xitori xa 6–8 wa swivulwa ku hoxa xandla eka buku ya tllasi leyi vuriwaka: Vanhu va vutumbuluxi.

QHINGA RA KUNGUHATELO: Endla mepe wa miehleketo

VHIKI 3

TIVISA NHLOKOMHAKA

- 1 Komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 2 Hi nomo, hlamusela mavonelo ya wena ya xitori xa wena, ku fana:
Ndzi ta tsala xitori hi ximunhuhatawa lexi xi nga tirhisaka malakatsa ku endla xin'wana na xin'wana!

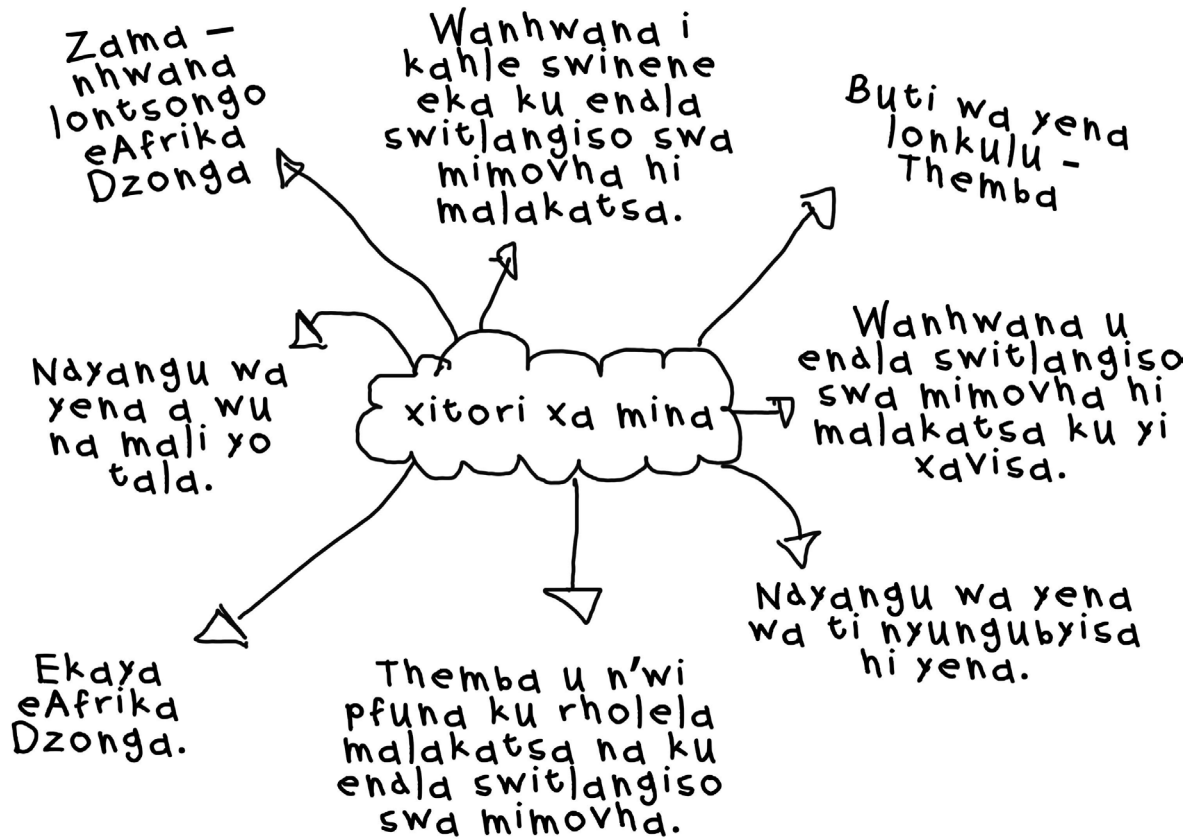
KU KOMBISA QHINGA RO KUNGUHATA (NDZA ENDLA)

- 1 Dirowa rimba ra mepe wa miehleketo eka tlhelo rin'we ra xitsalelo.
- 2 Komba vadyondzi maendlelo ya wena mepe wa miehleketo hi ku hlamula swivutiso.
- 3 Hetisa mepe wa miehleketo eka tlhelo lerin'wana ra xitsalelo.

Kungu ra mepe wa miehleketo			Mepe wa miehleketo		
Xana i mani ximunhuhathwankulu exitorini?	Xana ximunhuhathwa lexi xi na vutumbuluxi bya njhani?	Xana ku na swimunhuhathwa swin'wana?	Sandile – mufana lontshwa wa le Afrika Dzonga	U na vuswikoti swinene byo endla xitlangiso xin'wana na xin'wana hi swa thyaka.	Sesi wa yena lontsongo Zinzi
Xana xiphigo hi xihhi exitorini?	Xitori xa mina	Xana ximunhuhathwankulu xi fanele xi byi tirhisa njhani vutumbuluxi?	Sesi wa yena a nga na switlangiso. U rile lero na rila. U n'wi endlela xitlangiso xintshwa.	Xitori xa mina	U fanele a endlela sesi wa yena xitlangiso. U n'wi endlela xitlangiso hi malakatsa.
Xana hi wihi mbangu wa xitori?	Xana ku na vuxokoxoko byin'wana bya nkoka?	Xana swimunhuhathwa swin'wana swi ehleketa yini hi ximunhuhathwankulu?	Ekaya eAfrika Dzonga	--	Sesi wa yena wa n'wi rhandza naswona u ehleketa leswaku u tlharihile swinene.

VADYONDZI VA TIRHISA QHINGA RO KUNGUHATA (WA ENDLA)

- 1 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona kutani va ehleketa hi ximunhuhathwa lexi xi nga na vutumbuluxi. Tsundzuxa vadyondzi leswaku munhu loyi a nga na vutumbuluxi u endla swilo hi ndlela yintshwa leyi van'wana swi nga endleka va nga yi ehleketiki!
- 2 Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana, ku avelana mavonelo ya vona.
- 3 Komba vadyondzi rimba ra nkunguhato exitsalelweni, u va byela ku tirhisa rimba leri ku kunguhata ku tsala ka vona, tanihi laha u endleke ha kona.
- 4 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tsala mavonelo ya vona – a va **fanelangi** va kopa kungu ra wena.
- 6 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini u khoma tinhlengoletano letitsongo.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.

Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /l/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /l/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **hala, valala, kula**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **la, lolo, lala**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

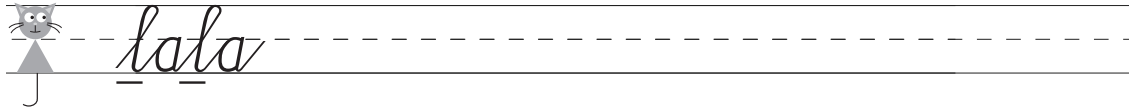
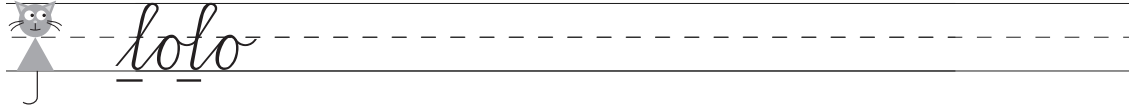
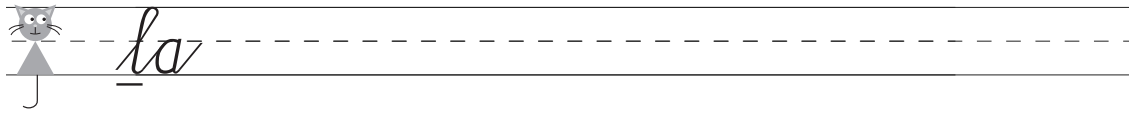
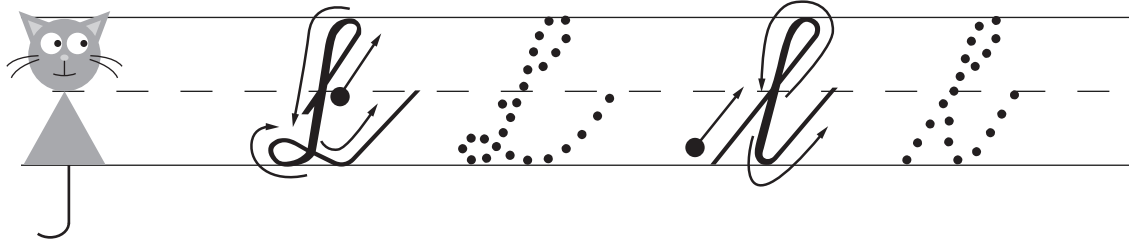
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Ll**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/ swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/ swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 1

MAQHINGA YA NTWISISO: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Zweli u endla bolo</p> <p>Zweli u vone vafana lavakulu va tlanga bolo ya milenge. U tshame ethelo ka rivala ra mitlangu.</p> <p>A lava ku tlanga kambe a ri na tingana ku va kombela.</p> <p>Bolo yi te laha a ri kona. U ringete ku yi raha yi tthelela eka vana lavakulu. Kambe u yi hupile.</p> <p>Xikandza xa yena a twa xi hisa. U tsutsumele ekaya.</p>	<p>Zweli u hlalele vana lavakulu va tlanga bolo. Ndzi nga kumbetela leswaku u lava ku tlanga na vona!</p>
<p>'Swi lava ndzi titoloveta,' a ehleketa. 'Ndzi lava bolo.'</p> <p>Zweli u lavalave bolo ya milenge endlwini ya ka vona. U kume bolo leyitsongo, yo tshwuka. U ringete ku yi raha, kambe a yi nga ri yikulu ku ringana. 'Ndzi fanele ku endla bolo leyi yi va leyikulu,' a ehleketa. Zweli u ehleketile no ehleketa hi ndlela leyi a nga endlaka xibolwana xa yena xi va bolo leyikulu.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Zweli u lava ku va na bolo a ta kota ku titoloveta leswaku a ta kota ku tlanga bolo ya milenge ku antswa.</p>
<p>Zweli u sungule ku lavalava swilo leswi nga ta endla bolo ya yena yi kula. U kume phephahungu ra khale ekusuhi na thini ro chela thyaka. U tsondzele xibolwana xa yena hi phephahungu leri. U ringete ku xi raha. Kambe phephahungu ri sukile eka xibolwana. 'Ndzi lava xilo lexi nga ta endla leswaku phephahungu ri nga suki eka xibolwana.' A ehleketa.</p>	<p>Oho! Zweli u kota ku tumbuluxa – phephahungu ra pfuna ku endla bolo yi kula!</p>
<p>Zweli u yile exitangeni. U kume phakete ra Simba ro ka ri nga ri na nchumu. U phutsele phakete leri eka phephahungu leri a ri phutsele xibolwana. U ringete ku raha. Phephahungu a ri sukanga. Kambe a xi nga kulanga ku ringana na bolo ya milenge.</p>	<p>Oho! Zweli u kota ku tumbuluxa – u tirhisa leswi nga lahliwa ku n'wi pfuna ku endla bolo ya yena yi va leyikulu! I vonelo ra kahle ra vutumbuluxi!</p>
<p>'Ndzi nga xi kurisa njhani?' a ehleketa. U kume bege ya manana wa yena ya khale ehansi ka mubedo. U vutise manana wa yena leswaku a nga yi tirhisa. 'Ina,' ku vula manana. 'A ndzi lava ku yi lahla.' Zweli u tseme bege a phutsela bolo hi yona.</p>	<p>A ndzi nga ta ehleketa ku tirhisa bege ya khale ku endla bolo ya milenge! Ndzi nga kumbetela leswaku Zweli u na miehleketo ya vutumbuluxi!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
Zweli u yile exitangeni. U kume phepha ra pulasitiki leri a ri nga ha tirhisiwi hi munhu. U phutsele bolo hi pulasitiki leri a tlhela a ri boha ri tiya. Kutani, a kuma ntambhu ya khale. U tsondzele bolo ku endla leswaku pulasitiki yi nga suki. U langute bolo ya yena ya milenge leyintshwa. Emakumu, a yi kule ku ringanela!	Zweli a nga ri na yona bolo ya milenge, kambe u tirhe hi matimba ku tiendlela ya yena! Ndzi nga kumbetela leswaku hakunene u lava ku titoloveta ku tlanga bolo ya milenge!
Zweli u teke bolo ya yena leyintshwa a humela ehandle. U rahile no raha bolo ya yena. U veke maribye mambirhi tanihi tipala ta yena. U titolovete ku rahele bolo exikarhi ka maribye lama.	Ndzi tsundzuka leswaku Zweli u hupe bolo eku sunguleni ka xitori. Ndzi nga kumbetela leswaku u lava ku titoloveta na ku tiantswisa eka bolo ya milenge. Hi ndlela yoleyo, a nge he hupi bolo nakambe!
Endzhaku ka masikunyana Zweli u tshame erivaleni ra mitlangu a hlalela vana lavakulu va tlanga bolo ya milenge. U titolovete ngopfu. Un'wana wa vana lavakulu u tile eka yena. Wanhwana u fike a ku 'Ndzi ku vonile u howisa tibolo ehandle ka yindlu ya ka n'wina! U nga va eka xipano xa hina! Zweli u suke a yima a nghena erivaleni ra mitlangu, a lulamele ku tlanga bolo na vana lavakulu.	Ndzi nga kumbetela leswaku vanhwanyana lavakulu va vone Zweli a tirha hi ku tikarhata ku ti antswisa eka ntlangu wa bolo ya milenge! Ku nga va swona leswi nga endla leswaku va n'wi vitana ku ta tlanga na yena bolo ya milenge!

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Zweli u kume yini ro sungula?	U sungule a kuma xibolwana.
Xana Zweli u kume yini xo landzela?	U kume phephahungu ra khale.
Zweli u kume yini swin'wana?	U kume phakete ra ti Simba, bege ya manana wa yena ya khale, na phepha ra pulasitiki.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini nhwanyana lonkulu a kombele Zweli ku ta tlanga bolo ya milenge na vana lavakulu?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva wanhwana u n'wi vone a titoloveta. • Hikuva Zweli u endle bolo kutani a titoloveta ku tlanga bolo ya milenge. • Zweli u howise tibolo to tala loko a titoloveta. • Wanhwana u n'wi vone a titoloveta na ku howisa tibolo. • Hikuva u tirhe hi matimba ku va mutlangi wo antswa eka bolo ya milenge

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - nkutlunya
 - xikongomelo
 - tiyimisela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Amukelani u tirhisa phephahungu, phephahungu, phephahungu Amukelani u tirhisa phephahungu ku endla bolo.	<i>Encenyeta ku pfuvapfuva phephahungu u vumba xirhendzevutana xa xibolwana</i>
Amukelani u tirhisa sokisi, sokisi, sokisi Amukelani u tirhisa sokisi ku endla bolo.	<i>Encenyeta hi ku hoxa phephahungu esokisini</i>
Amukelani u tirhisa sokisi ku tsondzela bolo	<i>Encenyeta ku tsondzela ko tala hi sokisi ku kondza ri helela kutani u boha</i>
Sweswi Amukelani u tlangisa bolo ya yena.	<i>Encenyeta ku raha bolo</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /i/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /i/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **vito, ngoti, kwini**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **ina**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

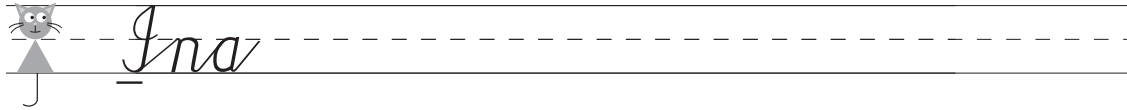
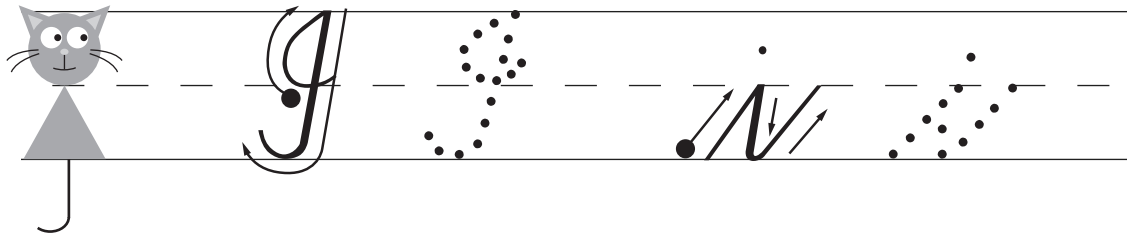

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Ii**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito man'wana na man'wana / swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori hi munhu loyi a nga na vutumbuluxi. Tirhisa ku anakanya ka wena!

NTIRHO: Tsala xitori xa 6–8 wa swivulwa ku hoxa xandla eka buku ya tilasi leyi vuriwaka: Vanhu va vutumbuluxi.

RIMBA RA MATSALELO:

Khale ka khaleni ... (*hi byeli hi mbangu na swimunhuhatwa*)

Siku rin'wana ... (*hlamusela xiphiqu*)

Kutani ... (*hlamusela leswi ximunhuhatwa xi tirhisaka vutumbuluxi bya xona ku ololoxa xiphiqu*)

Ekuteleleni... (*xana vanhu va ehleketa yini hi ximunhuhatwankulu?*)

KU LULAMISA: U nga si sungula dyondzo ya ku tsala, tsala kungu leri u ri endleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KU KOMBISA NDLELA YO MPFAPFARHUTA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi kungu leri mi ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlaya kungu leri tsariweke exitsalelweni.
- 3 Lexi landzelaka, hlaya rimba ra matsalelo na vadyondzi.
- 4 Kombisa leswi u nga ta hetisisa swona rimba ra matsalelo u tirhisa kungu ra wena, ku fana na:
Khale ka khaleni a ku ri na mufana loyi a va ku i Sandile. A nga lavi switlangiso swo huma evhengeleni hikuva a tiendlela switlangiso swa yena hinkwaswo hi malakatsa. **Siku rin'wana** vandyangu wa ka va Sandile va yile evhengeleni. Sesi wa yena u rilile lero na rila hikuva a lava n'wampopi lontshwa kambe a yi nga ri kona mali yo n'wi xavela. **Kutani**, Sandile a va na vonelo. U tirhisile vutumbuluxi bya yena ku endlela sesi wa yena n'wampopi hi malakatsa. **Ekhu heteleleni**, sesi wa yena u rhandze n'wampopi loyi va n'wi endleleke yena ku tlula luya wa le vhengeleni!

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO MPFAMPFARHUTA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Xitori xa mina: Mpfapfarhuto**
- 3 Kombela vadyondzi ku kuma kungu ra vona ra hi Musumbhunuku na ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 4 Kombela vadyondzi ku hetisa rimba ra matsalelo va tirhisa makungu ya vona.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va nga engetela swivulwa swo tala kumbe vuxokoxoko loko va ri na nkarhi.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi hi maqhinga lawa va nga ma tirhisaka ku va pfuna.
- 7 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u pfuna vadyondzi lava tsandzekaka.

22 Mawuwani 2020

Mpfapfarhuto

khale ka khaleni eka xidorobana xa
afrika Dzonga a ku ri na wanhwana loyi
a vuriwa Zama na buti wa yena lonkulu
loyi a vuriwa themba.

Siku rinwana nayangu wa yena a wu nga
ri na mali yo ringana xaVa swacuda swo
ringana.

kutani Zama na themba va tirhisane
swin'we ku endla switlagiso swa mimovha
hi malatsa kutani va xavisela vanhu.

Ekuseteleleni Zama na Themba va
endle mali yo ringana ku xaVa swakudya.

Nayangu wa yena wu ti nyunubya
swinene hi vona.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **lolo**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /l/-/o/-/l/-/o/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /l/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /o/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /l/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /o/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **lolo**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /lo/-/lo/ = **lolo**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **ina**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **lala**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /l/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /l/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /l/-/a/-/l/-/a/
- 8 Tsala rito: **lala**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /la/-/la/ = **lala**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **la**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Zweli u endla bolo</p> <p>Zweli u vone vafana lavakulu va tlanga bolo ya milenge. U tshame etlhelo ka rivala ra mitlangu.</p> <p>A lava ku tlanga kambe a ri na tingana ku va kombela.</p> <p>Bolo yi te laha a ri kona. U ringete ku yi raha yi tthelela eka vana lavakulu. Kambe u yi hupile.</p> <p>Xikandza xa yena a twa xi hisa. U tsutsumele ekaya.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Zweli u khomiwe hi tingana loko a ta va a hupe bolo!</p>
<p>'Swi lava ndzi titoloveta,' a ehleketela. 'Ndzi lava bolo.'</p> <p>Zweli u lavalave bolo ya milenge endlwini ya ka vona. U kume bolo leyitsongo, yo tshwuka. U ringete ku yi raha, kambe a yi nga ri yikulu ku ringana. 'Ndzi fanele ku endla bolo leyi yi va leyikulu,' a ehleketela. Zweli u ehleketile no ehleketela hi ndlela leyi a nga endleka xibolwana xa yena xi va bolo leyikulu.</p>	<p>Zweli u lava ku titoloveta bolo ya milenge. Ndzi nga kumbetela leswaku u lava ku tlanga bolo yo antswa erivaleni ra mintlangu leswaku a nga titwi a khomiwa hi tingana nakambe!</p>
<p>Zweli u sungule ku lavalava swilo leswi nga ta endla bolo ya yena yi kula. U kume phephahungu ra khale ekusuhi na thini ro chela thyaka. U tsondzele xibolwana xa yena hi phephahungu leri. U ringete ku xi raha. Kambe phephahungu ri sukile eka xibolwana. 'Ndzi lava xilo lexi nga ta endla leswaku phephahungu ri nga suki eka xibolwana.' A ehleketela.</p>	<p>Ndza swi vona leswaku Zweli a nga heli matimba hi ku olova! Loko a nga kumi bolo ya milenge, u tirhisa vuswikoti bya yena bya vutumbuluxi ku ringeta ku ololoxa xiphiqu! Leswi swi endla ndzi kumbetela leswaku Zweli u tiyimiserile ku tiantswisa eka bolo ya milenge!</p>
<p>Zweli u yile exitangeni. U kuma phakete ra Simba ro ka ri nga ri na nchumu. U phutsele phakete leri eka phephahungu leri a ri phutsele xibolwana. U ringete ku raha. Phephahungu a ri sukanga. Kambe a xi nga kulanga ku ringana na bolo ya milenge.</p>	<p>Zweli u tirhisa swilo swa khale leswi nga lahliwa ku endla bolo ya yena. Leswi swi ndzi endla ndzi kumbetela leswaku u na vonelo ra vutumbuluxi!</p>
<p>'Ndzi nga xi kurhisa njhani?' a ehleketela. U kume bege ya manana wa yena ya khale ehansi ka mubedo. U vutise manana wa yena leswaku a nga yi tirhisa. 'Ina,' ku vula manana. 'A ndzi lava ku yi lahla.' Zweli u tseme bege a phutsela bolo hi yona.</p>	<p>Zweli u tshamela ku ringeta swilo leswintshwa ku ololoxa xiphiqu xa yena. Leswi swi ndzi endla ndzi kumbetela leswaku Zweli u tiyimiserile ku endla bolo ya milenge ya yena!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
Zweli u yile exitangeni. U kume phepha ra pulasitiki leri a ri nga ha tirhisiwi hi munhu. U phutsele bolo hi pulasitiki leri a tlhela a ri boha ri tiya. Kutani, a kuma ntambhu ya khale. U tsondzele bolo ku endla leswaku pulasitiki yi nga suki. U langute bolo ya yena ya milenge leyintshwa. Emakumu, a yi kule ku ringanela!	Zweli u ti endlele bolo ya yena ya milenge! Ndzi nga kumbetela leswaku u kota ku tumbuluxa naswona u tiyimiserile!
Zweli u teke bolo ya yena leyintshwa a humela ehandle. U rahile no raha bolo ya yena. U veke maribye mambirhi tanihi tipala ta yena. U titolovete ku rahele bolo exikarhi ka maribye lama.	Emakumu Zweli a nga titoloveta. U titoloveta ngopfu! Ndzi nga kumbetela leswaku hakunene u lava ku tiantswisa leswaku a nga ha hupi bolo a ta khomiwa hi tingana nakambe!
Endzhaku ka masikunyana Zweli u tshame erivaleni ra mitlangu a hlalela vana lavakulu va tlanga bolo ya milenge. U titolovete ngopfu. Un'wana wa vana lavakulu u tile eka yena. Wanhwana u fike a ku 'Ndzi ku vonile u howisa tibolo ehandle ka yindlu ya ka n'wina! U nga va eka xipano xa hina!	Zweli u titolovete na lero titoloveta. Sweswi, u tlhelele erivaleni ra mintlangu. Ndzi nga kumbetela leswaku Zweli u titwa a lulamele ku ringeta ku tlanga na vana lavakulu nakambe!
Zweli u suke a yima a nghena erivaleni ra mintlangu, a lulamele ku tlanga bolo na vana lavakulu.	
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini xikandza xa Zweli a twa xi hisa?	A khomiwa hi tingana hikuva u hupe bolo.
Hikokwalaho ka yini Zweli a khomiwa hi tingana?	Hikuva u hupe bolo emahlweni ka vana lavakulu.
U ehleketa leswaku Zweli u titwe njhani loko vana lavakulu va n'wi kombela ku ta tlanga na vona?	Ndzi ehleketa leswaku Zweli u titwe...
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Zweli a tirhe hi matimba ku endla bolo ya milenge?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva hakunene a lava ku titoloveta ku tlanga bolo ya milenge. • Hikuva a khomiwe hi tingana ku va a hupe bolo naswona a lava ku titoloveta. • Hikuva a nga yi kumi bolo ya milenge yo titoloveta naswona u lava ku tiantswisa eka bolo ya milenge. • Hikuva a nga lavi ku khomiwa hi tingana nakambe. • Hikuva u tiyimiserile ku kuma bolo ya milenge yo antswa!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - ku yisa emahlweni
 - ringeta
 - ti toloveta

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Amukelani u tirhisa phephahungu, phephahungu, phephahungu Amukelani u tirhisa phephahungu ku endla bolo.	<i>Encenyeta ku pfuvapfuva phephahungu u vumba xirhendzevutana xa xibolwana</i>
Amukelani u tirhisa sokisi, sokisi, sokisi Amukelani u tirhisa sokisi ku endla bolo.	<i>Encenyeta hi ku hoxa phephahungu esokisini</i>
Amukelani u tirhisa sokisi ku tsondzela bolo	<i>Encenyeta ku tsondzela ko tala hi sokisi ku kondza ri helela kutani u boha</i>
Sweswi Amukelani u tlangisa bolo ya yena.	<i>Encenyeta ku raha bolo</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Xiphemu lexi ndzi xi rhandzeke swinene eka xitori a ku ri loko...hikuva...
Zweli u na miehleketo ya vutumbuluxi hikuva...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

l	i	a
m	o	n

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /l/ na /i/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /l/-/o/-/l/-/o/ = **lolo**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi - a va boheki ku tirhisa /l/ kumbe /i/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **l, i**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **la, lolo, lala, ina, oma, mona, na, nomo, manana, nona, ma, mama**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

Mpfapfarhuta tsalwa

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA, ENDLA MINKUMBETELO

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phephe ro va hava nchumu, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **endla nkumbetelo na ku dirowa** hi leswi swi nga tshukaka swi humelela loko xitori a xo ya emahlweni.
- 3 **Kombisa** leswi u **kumbeterisaka swona** hi leswi swi nga tshukaka swi landzela ku endleka, ku fana na: Ndzi ehleketa leswaku leswi swi nga landzelaka, Zweli u ta joyina vana lavan'wana erivaleni ra bolo ya milenge. Ndzi ehleketa leswaku va ta nyanyuriwa hi leswi a nga antswisa swona.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Zweli a tlanga bolo ya milenge naswona vana lavan'wana va n'wayitela.
- 5 Tirhisa ku **kombisa** ku engetela xivulwa eka mpfapfarhuto wa wena, ku fana na: Zweli u antswile!
- 6 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta endla nkumbetelo hi leswi swi nga landzelaka ku humelela.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va wisa. Va hlayele tsalwa nakambe kan'we.
- 8 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa mavonelo ya vona hi leswi nga landzelaka ku humelela.
- 9 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, va avelana hi leswi va swi mpfapfarhuteke na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 3**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endlwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthla ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Giredi 2

KOTARA 3

Vhiki

4

NKONGOMELO:

Mieheketo ya

Vutumbuluxi

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta .
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Engetela minchumu eka khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa vanhu vo hambana hambana lava va nga na miehleketo ya vutumbuluxi, ngopfu ngopfu eka vutshila bya vutumbuluxi (vutshila bya swo voniwa, vacini, vayimbeleri.) Loko swi koteka, hlengeleta leswi endlilweke eka muganga wa ka n'wina.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: Kuma vhidiyo ya Xikwembu xa ncino Lloyd ku komba vadyondzi va wena.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 16, A hi endleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 17, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 18 na 19, A hi hlayeni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa wena xa vutumbuluxi.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

PFUXETA NKONGOMELO:KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

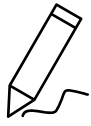
- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Xikwembu xa ncino Lloyd a cina eka Buku Leyikulu: Xikwembu xa ncino Lloyd
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Miehleketo ya vutumbuluxi.
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi mi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we .
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana ku va na vutumbuluxi swi pfuna miganga ya hina njhani/ misava ya hina?
 - b Xana wena u na vutumbuluxi byihi?
 - c Xana vanghana va wena va na vutumbuluxi bya njhani?

VHIKI 4

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - ntolovelo
 - xiletelo
 - vonelo

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Amukelani u tirhisa phephahungu, phephahungu, phephahungu Amukelani u tirhisa phephahungu ku endla bolo.	<i>Encenyeta ku pfuvapfuva phephahungu u vumba xirhendzevutana xa xibolwana</i>
Amukelani u tirhisa sokisi, sokisi, sokisi Amukelani u tirhisa sokisi ku endla bolo.	<i>Encenyeta hi ku hoxa phephahungu esokisini</i>
Amukelani u tirhisa sokisi ku tsondzela bolo	<i>Encenyeta ku tsondzela ko tala hi sokisi ku kondza ri helela kutani u boha</i>
Sweswi Amukelani u tlangisa bolo ya yena.	<i>Encenyeta ku raha bolo</i>

Ntivotnsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a L L L...
 - b I I I...
 - c I I I...
 - d i i i...
 - e la
 - f lolo
 - g lala
 - h ina
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Xikwembu xa ncino Lloyd
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, va vutisi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Hlela

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori hi munhu loyi a nga na vutumbuluxi. Tirhisa ku anakanya ka wena!

NTIRHO: Tsala xitori xa 6–8 wa swivulwa ku hoxa xandla eka buku ya tlilasi leyi vuriwaka: Vanhu va vutumbuluxi.

MALULAMISELO:

- Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo exitsalelweni u nga si sungula dyondzo ya ku tsala.
- Tsala mpfapfarhuto wa wena exitsalelweni u nga si sungula dyondzo. Katsa xihoxo xin'we kumbe swimbirhi.

NONGONOKO WO KAMBELA MAHLELELO:

- 1 Xana ndzi tirhise nkarhi lowu nga hundza?
- 2 Xana ximunhuhatwankulu xi na vutumbuluxi?
- 3 Xana xi kona xiphigo eka xitori xa mina?
- 4 Xana xiphigo xa ololoka eka xitori xa mina hi ndlela ya vutumbuluxi?
- 5 Xana marito hinkwawo ndzi ma pelete kahle?
- 6 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi sungula hi letere lerikulu?
- 7 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi hela hi mahikahatelo lama faneleke?

KOMBISA NDELELA YA KU HLELA (NDZA ENDLA)

- 1 Hlayela vadyondzi ehenhla nongonoko wa ku hlela.
- 2 Xo landzela, hlayela vadyondzi ehenhla mpfapfarhuto wa wena.
- 3 Hlaya nongonoko wo hlela, nakambe u kombeta loko mpfapfarhuto wa wena wu lulamile, kumbe u lava ku endla ndzulamiso kumbe ku antswisa.
- 4 Kombisa ndlela yo lulamisa na vadyondzi.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HLELA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Kombela vadyondzi ku kuma mpfapfarhuto wa ku tsala wa vona.
- 3 Lexi landzelaka, kombela vadyondzi ku hlaya nongonoko wo kambela ku hlela na ku endla mindzulamiso kumbe ku antswisa loku lavekaka.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.– tiyisisa leswaku u tirha na ntlawa wo hambana wa vadyondzi eka ntirho wo tsala wun'wana na wun'wana.
- 5 Languta swihoxo leswi talaka ku endliwa eka matsalelo ya vadyondzi.

- 6 Kombokela vadyondzi ku ku yingisa kutani u tsala swihoxo leswi talaka ku endliwa exitsalelweni.
- 7 Komba vadyondzi ku lulamisa swihoxo leswi.

22 Mawuwani 2020

Mpfapfarhuto

^K
K^Ahale ka khaleni eka xidorobana xa
A^Afrika Dzonga a ku ri na wanhwana loyi
a vuriwa Zama na buti wa yenda lonkulu
loyi a vuriwa ^TThemba.

Siku rin'wana nayangu wa yenda a wu nga
ri na mali yo ringana ^{KU} xa va swa ^{KU} ^U ^A swa
K^Kringana.

^T
K^Kutani Zama na ^TThemba va tirhisane
swin'we ku enala switlagiso swa mimovha
hi mala ^{KA} ^A sa kutani va xa ^A visela vanhu.

Eku heteleleni Zama na Themba va
enale mali yo ringana ku xa va swa ^G ^A ^A swa ku xa va.
Nayangu wa yenda ^A wu ti nyukub^G ^A ^A yisa
swinene hi vonda.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngHINGIRIKO wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: **/b/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/b/?**
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **hlamba, bulubulu, bunu**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **bana, bolo, banana**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

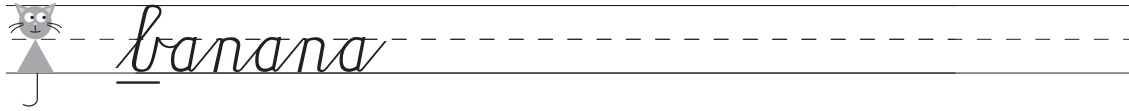
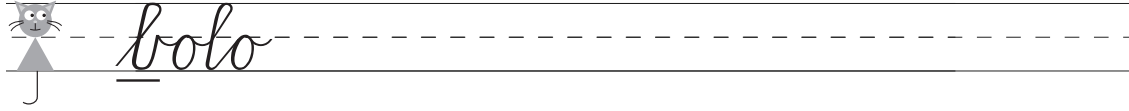
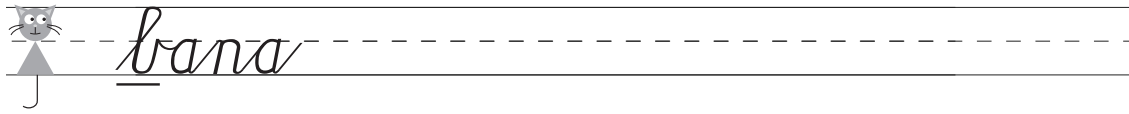
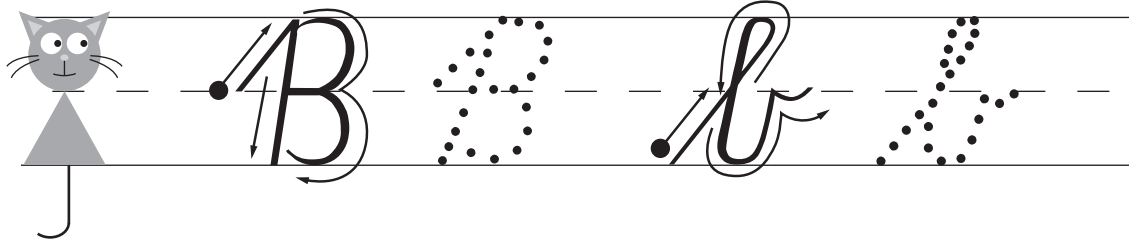
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Bb**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/
 swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Xikwembu xa ncino Lloyd</p> <p>Ku cina a ku tshamela ku endla Laud Konadu a titwa a tsakile. A cina loko a karhi a ya exikolweni. Minkondzo ya yena a yi cina ehansi ka desiki siku hinkwaro ra xikolo. A cina na loko a tsutsuma hi rivala ra mintlangu. Minkarhi hinkwayo loko Laud a cina, a tshama a n'wayitela.</p>	
<p>Kambe loko Laud a ha ri ntsongo, vanhu a va nga n'wi hlohloteli ku cina.</p> <p>'Laud – vanhu va ta ehleketa leswaku u xiphukuphuku loko u tshamela ku cina nkarhi hinkwawo,' ku vula vandyangu wa yena.</p> <p>'Laud – ku cina a ku xiximiwi! U fanele ku hlawula swin'wana swo swi endla!' ku vula mudyondzisi wa yena.</p> <p>'Laud – bolo ya milenge i ya nkoka ku tlula ku cina!' ku vula vanghana va yena.</p> <p>Laud a kuma ntshikelelo wo tshika ku cina, kambe a swi tiva leswaku a nge hanyi vutomi bya ntsako handle ko cina. U teke xibo ho xo swi endla ntirho wa vutomi bya yena ku cinca vonelo ra vanhu loko swi ta eka ku cina.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Laud a tiyimiserile ku va mucini wo humelela, swi nga ri na mhaka leswaku vanhu van'wana va ehleketa yini.</p>
<p>Laud u teke xibo ho xo endla ntoloveto wo cina. U hete tiawara to tala eka xiyenge xa mabulu a languta mincino hinkwayo leyi nga kona etikweni ra Afrika a karhi a hlanganisa ncino wa yena n'wini. Hiloko, a kombela munghana wa yena ku rhekhoda ntolovelo wa ncino wa yena a tirhisa riqingho ra yena. Emakumu, u rhumele vhidiyo ya yena eka Instagram.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Laud u na vutumbuluxi, hikuva u tirhisa xiyenge xa mabulu ku fikelela vanhu vo tala.</p>
<p>Vhidiyo ya Laud yi hangalakile swinene. Magidi ya vanhu vo huma emisaveni hinkwayo va langute ncino wa Laud.</p> <p>'Swa hlamarisa!' ku vula munhu un'wana.</p> <p>'U nyeleti!' ku tsale munhu un'wana.</p> <p>'Vhidiyo leyi yi ndzi endlele siku!' ku vula munhu wa vunharhu.</p> <p>Ku sukela siku rero, Laud a tiveka tanihi 'Xikwembu xa ncino Llyod.'</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Laud i xicini xa kahle swinene, hikuva vanhu va n'wi thye "Xikwembu xa ncino."</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Xikwembu xa ncino Llyod a rhandza ndlela leyi vanhu a va rhandza vhidiyo ya yena yo cina eka xiyenge xa mabulu. Hambiswiritano, u lemuke leswaku a nga lavi ku cina ntsena – a lava na ku pfuna vacini lavantshwa ku fikelela mitorho ya vona. Xikwembu xa ncino Llyod u sungule ku rhumela tidyondzo to dyondzisa vahlaleri va yena leswi va nga endlisaka swona ntolovelo wa ncino wa yena.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Laud a nga lavi ku cinca vonelo ra vanhu eka ncino wa yena ntsena, kambe a endlela na van'wana.</p>
<p>Hiloko, Xikwembu xa ncino Llyod a tshama ehansi na vanghana va yena va le kusuhi swinene.</p> <p>'Loko ndzi sungula ku cina, a ndzi ehleketa ntsena hi ku cina eka switeji leswikulu. Kambe sweswi, leswi ndzi swi ehleketaka i ku hlohlotela vantshwa va le Ghana,' a vula.</p> <p>Ha vambirhi va pfule xikolo xo cina, 'Dance with a Purpose Academy'. Va xi vitane DWP hi ku komisa.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku xikongomelo xa Laud xi hundzukile – ku suka eka ku va mucini yena ku ya eka ku pfuna van'wana leswaku va va vacini.</p>
<p>Xikwembu xa ncino Llyod na vanghana va yena a va lava ku tiyisisa leswaku DWP yi pfuleriwele vantshwa, lava nga na nyiko yo cina.</p> <p>Kutani, va teke xiboho xo hakelela mucini un'wana na un'wana loyi a nga na talenta yo ringanela ku amukeriwa exikolweni.</p>	
<p>Siku rin'wana, Xikwembu xa ncino Llyod a karhi a langute eka Instagram endzhaku ko rhumela tidyondzo to cina. U lemuke vhidiyo leyi nga rhumeriwa hi mufana un'wana loyi a va ku i Hubert. Hubert u landzelele mincino hinkwayo eka tidyondzo hi vutumbuluxi na vuswikoti lebyikulu. Laud u teke xiboho xa leswaku Hubert hi yena munhu loyi a nga faneriwa hi ku va eka DWP.</p> <p>Loko Xikwembu xa ncino Llyod a hlangana na Hubert, va tshame ehansi va vulavula. Laud u kume leswaku Hubert o va na 10 ra malembe ntsena. U siyiwe hi vatswari va yena ha vambirhi loko a ha ri n'wana lontsongo. Xikwembu xa ncino Llyod u endle pulani ya leswaku Hubert a ta eAccra ku ta nghena eDWP. U lulamisele Hubert xikolo, swakudya na vutshamo.</p>	<p>Ndzi endla kambisiso wa leswaku Laud u fanele ku vilela hi ku cina ku tlula mali, hikuva u pfuna Hubert ku ta eDWP hambileswi a nga swi koteki ku hakela mali ya xikolo.</p>
<p>'Lowu i norho wa mina,' Xikwembu xa ncino Llyod a byela munghana wa yena, 'ku pfuna ku aka rixaka ra vacini lava nga na vuswikoti – swi nga ri na mhaka leswaku va na mali leyintsongo ku fika kwini.'</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku xikolo xa Laud xi fanele xi pfuna ku cinca mavonelo ya vanhu hi ncino, hikuva swi pfuna ku tumbuluxa ntlawa wa vacini va vuswikoti!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
Xikwembu xa ncino Llyod u sungule ku dyondzisa vantshwa va le Ghana ku cina mahala, ku hangalasa ntsako na ku cinca mavonelo ya vanhu hi ncino. Loko a karhi a famba famba eGhana, a karhi languta languta vacini lava nga na vuswikoti ku fana na Hubert lava nga ta tihlanganisa na xikolo xa yena.	
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Laud va n'wi thye vito ra ku yini endzhaku ka loko a rhumele vhidiyo eka xiyenge xa mabulu?	Va n'wi thye vito ra 'Xikwembu xa ncino Llyod'.
A ku ri mani Hubert?	<ul style="list-style-type: none"> • Hubert a ku ri xichudeni eDWP. • Hubert a ku ri mucini loyi Laud a nga n'wi vona ro sungula eka Instagram.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Laud a teke xiboho xo pfla DWP?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a lava ku pfuna vacini lavantshwa va le Ghana ku va vacini. • Hikuva a lava ku cinca mavonelo ya ku cina eka van'wana – ku nga ri yena ntsena. • Hikuva a lava ku dyondzisa vantshwa van'wana va le Ghana ku cina. • Hikuva swi n'wi pfunile ku fikelela xikongomelo xo cinca mavonelo ya vanhu hi ncino.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - humelela
 - koka rinoko
 - rixaka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Amukelani u tirhisa phephahungu, phephahungu, phephahungu Amukelani u tirhisa phephahungu ku endla bolo.	<i>Encenyeta ku pfuvapfuva phephahungu u vumba xirhendzevutana xa xibolwana</i>
Amukelani u tirhisa sokisi, sokisi, sokisi Amukelani u tirhisa sokisi ku endla bolo.	<i>Encenyeta hi ku hoxa phephahungu esokisini</i>
Amukelani u tirhisa sokisi ku tsondzela bolo	<i>Encenyeta ku tsondzela ko tala hi sokisi ku kondza ri helela kutani u boha</i>
Sweswi Amukelani u tlangisa bolo ya yena.	<i>Encenyeta ku raha bolo</i>

VHIKI 4

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona vini hi swifaniso leswi.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela tilasi ku ku yingisela.
- 7 Kombela 1-2 wa mintlawwa yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona .
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /u/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /u/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **tluka, pfuta, nhamu**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **bulu, bulo, buma, bulubulu, bunu**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

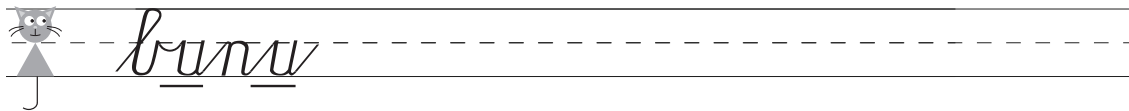
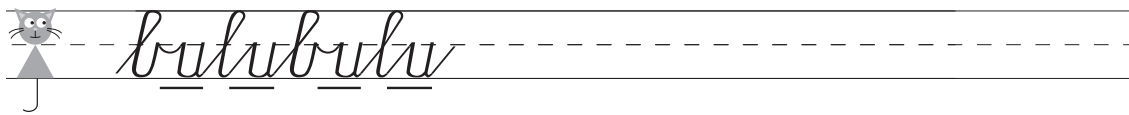
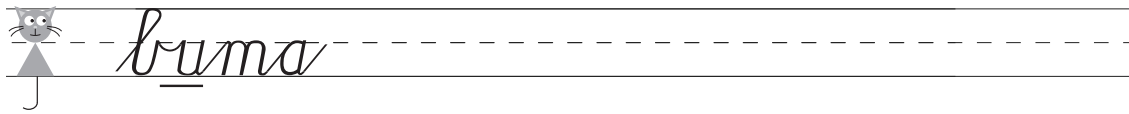
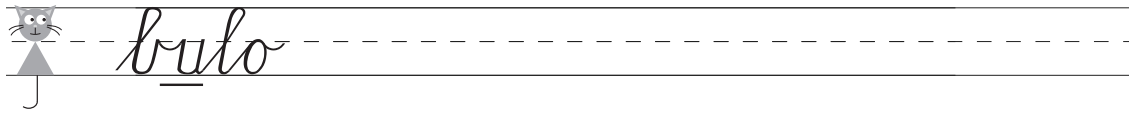
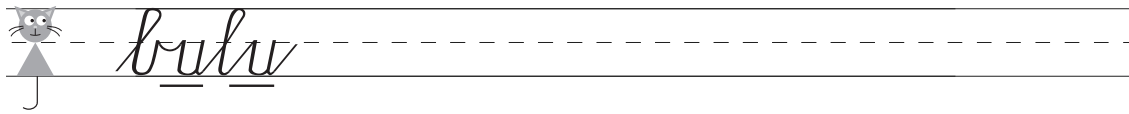
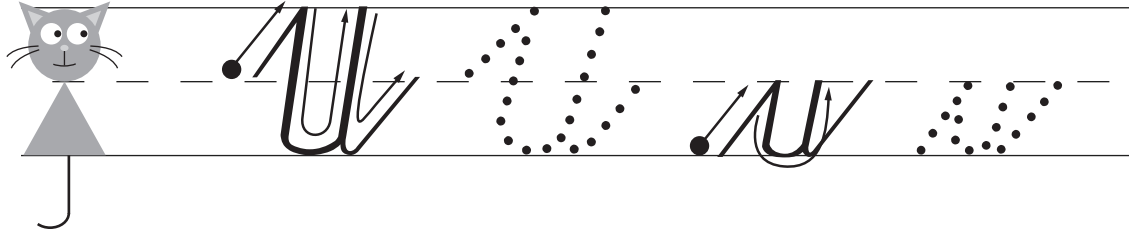
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Uu**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.

- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana na rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Ku Hangalasa na ku Andlala

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori hi munhu loyi a nga na miehleketo ya vutumbuluxi. Tirhisa ku anakanya ka wena!

NTIRHO: Tsala xitori xa 6–8 wa swivulwa ku hoxa xandla eka buku ya tlilasi leyi vuriwaka: Vanhu va vutumbuluxi.

RIMBA RA MATSALELO:

Khale ka khaleni ... (*hi byeli hi mbangu na swimunhuhatwa*)

Siku rin'wana ... (*hlamusela xiphiqo*)

Kutani... (*hlamusela hi laha xiphiqo xi lulamaka ha kona*)

Ekue heteleleni ... (*xana hi yihi dyondzo ya xitori?*)

KU LULAMISA: Loko u nga si sungula dyondzo yo tsala, tsala mpfapfarhuto lowu mi wu hleleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KOMBISA MAENDLELO YO HANGALASA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi Musumbhunuku u tirhise nongonoko wa mahlelelo ku hlela mpfapfarhuto wa wena.
- 2 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku namuntlha hi ta hangalasa na ku andlala xiphemu xo hetelela xa ku tsala.
- 3 Komba vadyondzi leswi u tlhelaka u tsarisa swona xiphemu xa wena xa ku tsala, xi ri na nhlokomhaka na siku.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HANGALASA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Vutumbuluxi ...**
- 3 Kombela vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa xiphemu xa vona xo hetelela xa ku tsala, ku ri hava swihoxo.
- 4 Loko vadyondzi va ri na nkarhi, va nga dirowa mpfapfarhuto wa xihatla.
- 5 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka la tlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.

VADYONDZI VA KOMBISA KU TSALA KA VONA

- 1 Eka ntlhanu wa timinete to hetelela ta dyondzo, kombela vadyondzi ku veka swo tsala swa vona.
- 2 Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku hlayela munghana leswi va swi tsaleke.
- 3 Loko vadyondzi va endlile leswi, kombela un'we kumbe vambirhi ku ta hlayela tlilasi leswi va swi tsaleke.
- 4 Hlanganisa ntirho wa vadyondzi wu va buku. Endla leswaku buku ya kumeka eka khona ro hlayela leswaku vadyondzi va yi hlaya.

29 Mawuwani 2020

Switlangiso swa mimovha

Khale ka khaleni eka xidorobana xa Afrika Dzonga a ku ri na wanhwana loyi a vuriwa Zama na buti wa yena lonkulu loyi a vuriwa Themba.

Siku rin'wana nayangu wa yena a wu nga ri na mali yo ringana ku xava swakuxa swo ringana.

Kutani Zama na Themba va tirhisane swin'we ku endla switlangiso swa mimovha hi malakatsa kutani va xavisela vanhu.

Ekuseteleleni Zama na Themba va endle mali yo ringana ku xava swakuxa. Nayangu wa yena a wu ti nyungubuyisa swinene hi vona.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **bolo**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /b/-/o/-/l/-/o/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /b/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /o/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /l/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /o/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **bolo**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /bo/-/lo/ = **bolo**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **bolo**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **bana**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /b/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /n/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /b/-/a/-/n/-/a/
- 8 Tsala rito: **bana**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ba/-/na/ = **bana**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **buma**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: NDZA TIVUTISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Xikwembu xa ncino Lloyd</p> <p>Ku cina a ku tshamela ku endla Laud Konadu a titwa a tsakile. A cina loko a karhi a ya exikolweni. Minkondzo ya yena a yi cina ehansi ka desiki siku hinkwaro ra xikolo. A cina na loko a tsutsuma hi rivala ra mintlangu. Minkarhi hinkwayo loko Laud a cina, a tshama a n'wayitela.</p>	
<p>Kambe loko Laud a ha ri ntsongo, vanhu a va nga n'wi hlohloteli ku cina.</p> <p>'Laud – vanhu va ta ehleketa leswaku u xiphukuphuku loko u tshamela ku cina nkarhi hinkwawo,' ku vula vandyangu wa yena.</p> <p>'Laud – ku cina a ku xiximiwi! U fanele ku hlawula swin'wana swo swi endla!' ku vula mudyondzisi wa yena.</p> <p>'Laud – bolo ya milenge i ya nkoka ku tlula ku cina!' ku vula vanghana va yena.</p> <p>Laud a kuma ntshikelelo wo tshika ku cina, kambe a swi tiva leswaku a nge hanyi vutomi bya ntsako handle ko cina. U teke xibo ho xo swi endla ntirho wa vutomi bya yena ku cinca vonelo ra vanhu loko swi ta eka ku cina.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Laud u ta ri cinca njhani vonelo ra vanhu hi ku cina?</p>
<p>Laud u teke xibo ho xo endla ntoloveto wo cina. U hete tiawara to tala eka xiyenge xa mabulu a languta mincino hinkwayo leyi nga kona etikweni ra Afrika a karhi a hlanganisa ncino wa yena n'wini. Hiloko, a kombela munghana wa yena ku rhekhoda ntolovelo wa ncino wa yena a tirhisa riqingho ra yena. Emakumu, u rhumele vhidiyo ya yena eka Instagram.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku leswi swi ta cinca njhani vonelo ra vanhu loko swi ta eka ku cina?</p>
<p>Vhidiyo ya Laud yi hangalakile swinene. Magidi ya vanhu vo huma emisaveni hinkwayo va langute ncino wa Laud.</p> <p>'Swa hlamarisa!' ku vula munhu un'wana.</p> <p>'U nyeleti!' ku tsale munhu un'wana.</p> <p>'Vhidiyo leyi yi ndzi endlele siku!' ku vula munhu wa vunharhu.</p> <p>Ku sukela siku rero, Laud a tiveka tanihi 'Xikwembu xa ncino Llyod.'</p>	<p>Kumbe mavonelo ya vanhu ma ta cinca loko va vona swilo swa kahle leswi vuriwaka hi Laud eka xiyenge xa mabulu?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Xikwembu xa ncino Llyod a rhandza ndlela leyi vanhu a va rhandza vhidiyo ya yena yo cina eka xiyenge xa mabulu. Hambiswiritano, u lemuke leswaku a nga lavi ku cina ntsena – a lava na ku pfuna vacini lavantshwa ku fikelela milorho ya vona. Xikwembu xa ncino Llyod u sungule ku rhumela tidyondzo to dyondzisa vahlaleri va yena leswi va nga endlisaka swona ntolovelo wa ncino wa yena.</p>	<p>Kumbexana maehleketelo ya vanhu loko swi ta eka ku cina ku ta cinca loko va vona leswaku ku cina i mhaka leyikulu naswona i vuswikoti byo tika?</p>
<p>Hiloko, Xikwembu xa ncino Llyod a tshama ehansi na vanghana va yena va le kusuhi swinene.</p> <p>‘Loko ndzi sungula ku cina, a ndzi ehleketa ntsena hi ku cina eka switeji leswikulu. Kambe sweswi, leswi ndzi swi ehleketaka i ku hlohlotela vantshwa va le Ghana,’ a vula.</p> <p>Ha vambirhi va pfule xikolo xo cina, ‘Dance with a Purpose Academy’. Va xi vitane DWP hi ku komisa.</p>	<p>Kumbexana maehleketelo ya vanhu loko swi ta eka ku cina ku ta cinca loko ku ri na ndhawu ya ntiyiso yo dyondzela ku cina?</p>
<p>Xikwembu xa ncino Llyod na vanghana va yena a va lava ku tiyisisa leswaku DWP yi pfuleriwele vantshwa, lava nga na nyiko yo cina.</p> <p>Kutani, va teke xiboho xo hakelela mucini un’wana na un’wana loyi a nga na talenta yo ringanela ku amukeriwa exikolweni.</p>	<p>Ndza tivutisa loko mavonelo ya vanhu ma ta cinca loko va vona vantshwa vo tala va va na milorho yo va vacini?</p>
<p>Siku rin’wana, Xikwembu xa ncino Llyod a karhi a langute eka Instagram endzhaku ko rhumela tidyondzo to cina. U lemuke vhidiyo leyi nga rhumeriwa hi mufana un’wana loyi a va ku i Hubert. Hubert u landzelele mincino hinkwayo eka tidyondzo hi vutumbuluxi na vuswikoti lebyikulu. Laud u teke xiboho xa leswaku Hubert hi yena munhu loyi a nga faneriwa hi ku va eka DWP.</p> <p>Loko Xikwembu xa ncino Llyod a hlangana na Hubert, va tshame ehansi va vulavula. Laud u kume leswaku Hubert o va na 10 ra malembe ntsena. U siyiwe hi vatswari va yena ha vambirhi loko a ha ri n’wana lontsongo. Xikwembu xa ncino Llyod u endle pulani ya leswaku Hubert a ta eAccra ku ta nghena eDWP. U lulamisele Hubert xikolo, swakudya na vutshamo.</p>	
<p>‘Lowu i norho wa mina,’ Xikwembu xa ncino Llyod a byela munghana wa yena, ‘ku pfuna ku aka rixaka ra vacini lava nga na vuswikoti – swi nga ri na mhaka leswaku va na mali leyintsongo ku fika kwini.’</p>	<p>Ndza tivutisa loko Laud a ta pfuna ku cinca mavonelo hi ncino hi ku endla ku cina ku va ntirhovutomi lowu nga hlawuriwaka hi vantshwa van’wana va le Ghana?</p>

<p>Xitshuriwa</p>	<p>Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)</p>
<p>Xikwembu xa ncino Llyod u sungule ku dyondzisa vantshwa va le Ghana ku cina mahala, ku hangalasa ntsako na ku cina mavonelo ya vanhu hi ncino. Loko a karhi a famba famba eGhana, a karhi languta languta vacini lava nga na vuswikoti ku fana na Hubert lava nga ta tihlanganisa na xikolo xa yena.</p>	<p>Ndza tivutisa loko mavonelo ya vanhu hi ncino ma ta cinca loko va ta vona ntlawa wa vacini lava nga na vuswikoti eGhana?</p>
<p>Xivutiso xa hikokwalaho ka yini</p>	<p>Nhlamulo leyi languteriweke</p>
<p>Xana a ku ri mani vito ra xikolo xo cina lexi Laud a nga xi pfula?</p>	<p>A xi vitaniwa Dance with a Purpose Academy (DWP hi ku komisa).</p>
<p>Hi rihi vonelo ra wena loko swi ta eka ku cina? (U ehleketela yini hi ku va mucini?)</p>	<p><i>Vonelo ra mina hi ku cina i...</i></p>
<p>Xivutiso xa hikokwalaho ka yini</p>	<p>Nhlamulo leyi languteriweke</p>
<p>Hikokwalaho ka yini Laud a lava ku cinca mavonelo ya vanhu loko swi ta eka ku cina?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a lava vantshwa va kota ku lorha ku va vacini. • Hikuva vanhu va n'wi tikiserile loko a ha rintsongo – a lava leswaku vanhu lavan'wana swi va olovela. • Hikuva a rhandza ku cina, naswona a lava leswaku vanhu va vona nkoka wa ncino. • Hikuva a lava vantshwa va kota ku fikelela milorho ya vona yo va vacini.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - mutivi-nkulu
 - munhu wa ntokoto
 - ndzetelo vutivi
 - ndhawu yo dyondzela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Amukelani u tirhisa phephahungu, phephahungu, phephahungu Amukelani u tirhisa phephahungu ku endla bolo.	<i>Encenyeta ku pfuvapfuva phephahungu u vumba xirhendzevutana xa xibolwana</i>
Amukelani u tirhisa sokisi, sokisi, sokisi Amukelani u tirhisa sokisi ku endla bolo.	<i>Encenyeta hi ku hoxa phephahungu esokisini</i>
Amukelani u tirhisa sokisi ku tsondzela bolo	<i>Encenyeta ku tsondzela ko tala hi sokisi ku kondza ri helela kutani u boha</i>
Sweswi Amukelani u tlangisa bolo ya yena.	<i>Encenyeta ku raha bolo</i>

VHIKI 4

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Xiphemu lexi ndzi xi rhandzeke eka xitori a ku ri loko... hikuva...
Xikwembu xa ncino Lloyd i munhu wa miehleketo ya vutumbuluxi hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

b	u	a
m	o	n
l	i	

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /b/ na /u/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /b/-/u/-/l/-/u/ = **bulu**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /b/ kumbe /u/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **b, u**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **bana, bolo, banana, bulu, bulo, buma, bulubulu, bunu, la, lolo, lala, ina, oma, mona, na, nomo, manana, nona, ma, mama**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA MATWISISELO/NTWISISO: KOMISA, ANAKANYA

MPFAPFARHUTA TSALWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phephe ro va hava nchumu, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **tsala na ku dirowa** hi vuxokoxoko byimbirhi ku suka exitorini.
- 3 **Kombisa** leswi u **hlawurisaka swona vuxokoxoko ku suka eka xitori**, ku fana na: Laud u rhumele vhidiyo ya yena eka xiyenge xa mabulu ku ringeta ku cinca mavonelo ya vanhu hi ku cina. Kutani, vanhu va Misava hinkwayo va langutile ncino wa yena!
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Laud a tirhisa foni ya yena ku rhumela vhidiyo eka xiyenge xa mabulu. Engetela xifaniso xa vanhu emisaveni hinkwayo va n'wi langutile eka tifoni ta vona.
- 5 Tirhisa ku **kombisa** ku engetela xivulwa kumbe swimbirhi eka mpfapfarhuto wa wena, ku fana na: Xo sungula, Laud u rhumele vhidiyo ya ncino wa yena. Kutani, vanhu va misava hinkwayo va n'wi languta.
- 6 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta hlawula vuxokoxoko byimbirhi lebyi va byi tsundzukaka ku suka eka xitori.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va wisa. Va hlayele tsalwa nakambe.
- 8 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa mavonelo ya vona.
- 9 Xo hetelela, pfumelela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, va avelana hi leswi va swi mpfapfarhuteke na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 4**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

**Giredi 2
KOTARA 3**

Vhiki

5

NKONGOMELO:

**Madyelo
lamanene**

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Lava na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swiphakana swa swakudya swo khomisa swa rihanyu lerinene, swifaniso swa swakudya leswinene
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: nkoka wa madyelo lamanene, nkucetelo wa madyelo lamanene eka ku humelela exikolweni
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.
- 8 Hundzula mintlawa ya wena yo hlaya hi ntlawa loku leteriwaka loko swi fanerile.
- 9 Kunguhata mahlelelo ya wena ya migingiriko ya nkamafundza na ya mafundza wa vhiki.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 20 na 21, A hi endleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 22, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 23 na 24, A hi endleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa swakudya swo khomisa swa rihanyu lerinene.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

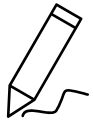
TIVISA NKONGOMELO : KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa khavhara ya le mahlweni eka Buku Leyikulu ya xitori: Lomusa a nge kumi machipisi
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Madyelo lamanene
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swihi swakudya swa rihanyu lerinene?
 - b Xana hi swihi swakudya leswi nga riki swa rihanyu lerinene?
 - c Hikokwalaho ka yini ku dya swakudya swa rihanyu lerinene swi ri na nkoka?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - aka miri
 - aki miri
 - leswi xurhisaka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi hanyile, ndzi hanyile, ndzi hanyile Wa swi rhandza ku dya swakudya swo ka swi nga aki mirhi xana?	<i>Encenyeta ku vutisa munghana</i>
Ndzi hanyile hikuva ndzi dya swakudya swo aka miri.	<i>Huwelela! Tatayisa hi sasakambana</i>
Dyana swakudya swo aka miri hi masiku	<i>Encenyeta ku dya</i>
Hlayisa miri wa wena hi tindlela hinkwato	
Magwinya na malekere swa nandziha	<i>Kombisa ku chukucha khwiri</i>
Kambe a swi aki miri	<i>Tatayisa hi sasakambana</i>
Mihandzu na matsavu swi kahle ku swi dya	<i>Yimisa khudzu</i>
Swakudya swo aka miri swi kahle emirini wa hina.	<i>Chukucha khwiri</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a Bb Bb Bb...
 - b Uu Uu Uu...
 - c bana
 - d bolo
 - e banana
 - f bulu
 - g bulo
 - h buma
 - i bulubulu
 - j bunu
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Lomusa a nge kumi machipisi
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata U Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga ringeta swakudya swintshwa, na hi swakudya leswintshwa leswi u nga ta swi ringeta nkarhi lowu taka.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 hi ku ringeta swakudya leswintshwa. Ndzimana yo sungula yi fanele yi tsariwe hi nkarhi lowu nga hundza. Ndzimana ya vumbirhi yi fanele yi tsariwe hi nkarhi lowu taka.

QHINGA RO KUNGUHATA: Tsala nongonoko.

TIVISA NHLOKOMHAKA

- 1 Komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 2 Hi nomo, hlamusela mavonelo ya wena ya xitori xa wena, ku fana:
Ndzi tsundzuka ro sungula loko ndzi ringete swakudya swa maIndia. A ndzi vilela hi ku ringeta swin'wana swintshwa. Kambe loko ndzi swi ringetile, ndzi swi rhandzile! Ndzi ehleketa leswaku ndzi ta ringeta swakudya swa maChina ku nga ri khale. Ndzi ehleketa leswaku ndzi ta swi rhandza ku swi dya, hikuva ndzi rhandza ku ringeta swilo swintshwa.

KU KOMBISA QHINGA RO KUNGUHATA (NDZA ENDLA)

- 1 Dirowa rimba ra kungu eka tlhelo rin'we ra xitsalelo.
- 2 Komba vadyondzi maendlelo ya wena nongonoko hi ku hlamula swivutiso.
- 3 Hetisa kungu eka tlhelo lerin'wana ra xitsalelo.

Swivutiso swa kungu	Kungu
<p>Ndzimana 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 U ringete swakudya swihi? 2 Xana a wu ehleketa yini u nga si swi dya? 3 A swi ri na nantswo wo fana na yini? 4 Xana u ehlekete yini endzhaku ka ku dya? <p>Ndzimana ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Xana u ta ringeta swakudya swihi eka nkarhi lowu taka? 2 Hikokwalaho ka yini u lava ku ringeta swakudya sweswo? 3 Xana u ehleketa leswaku swi ta va na nantswo wo fana na yini? 4 U ta swi ringeta kwihi? 5 Xana wa swi tsakela ku ringeta swakudya swintshwa? Hikokwalaho ka yini? 	<p>Ndzimana 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Swakudya swa maIndia. 2 A ndzi ku a ndzi nge swi rhandzi. A ndzi ehleketa leswaku swi ta va swi lungiwe ngopfu. 3 A swi ri na nantswo wa rivomba na swimunywana na ku nandziha. 4 Ndzi swi rhandzile. A ndzi lava ku dya swo tala. <p>Ndzimana ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Swakudya swa maChina. 2 Hikuva a ndzi si tshama ndzi swi dya. Ku na vhengele ra maChina edorobeni ra ka hina. 3 A ndzi swi tivi! 4 Evhengeleni ra maChina. 5 Ina, hikuva hi nga kuma swakudya swintshwa na swa rihanyu lerinene leswi hi swi tsakelaka!

VADYONDZI VA TIRHISA QHINGA RO KUNGUHATA (WA ENDLA)

- 1 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona kutani va ehleketa hi swakudya leswi va swi ringeteke nkarhi lowu nga hundza, na swakudya leswi va tsakelaka ku swi ringeta.
- 2 Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana, ku avelana mavonelo ya vona.
- 3 Komba vadyondzi rimba ra nkunguhato exitsalelweni, u va byela ku tirhisa rimba leri ku kunguhata ku tsala ka vona, tanihi laha u endleke ha kona.
- 4 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tsala mavonelo ya vona – a va **fanelangi** va kopa kungu ra wena.
- 6 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.

Kungu

Nazimand ya 1

1. Nazi ringete swakudya swa maChind.
2. A nazi ehleketa leswaku a nazi nga ta swi tsakela. A nazi ehleketa leswaku a swi nga ta nanazihd.
3. A swi ri na nantswo wo phorha no tsokombela.
4. Nazi swi tsakerile. A nazi lava ku dya swo tala.

Nazimand ya 2

1. Swakudya swa Mantariyana.
2. Hikuya munghana wa mind u ri hi leswi a swi rhanzaka.
3. Swi na rivomba na ku nanazihd!
4. Evhengeleni ra Mantariyana.
5. Ina, hikuya swa tsakisa ku ringeta swilo swintshwa!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /**d**/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /**d**/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **gede, ngwedi, delela**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **dulu, damu, duma, dini, dina, dima**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

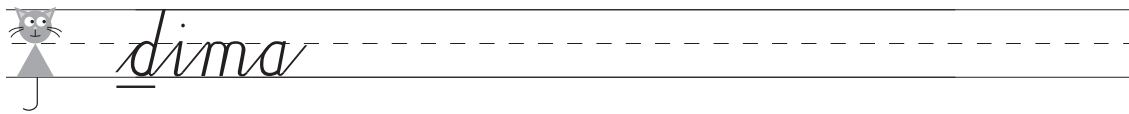
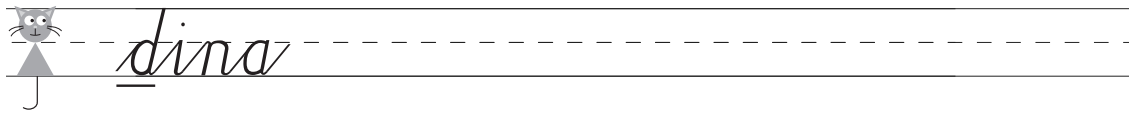
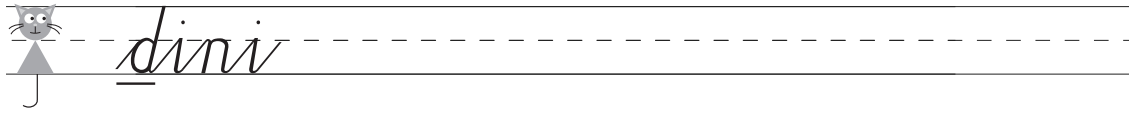
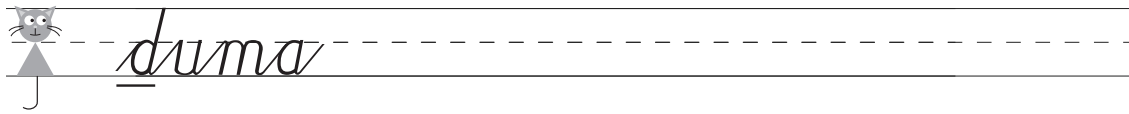
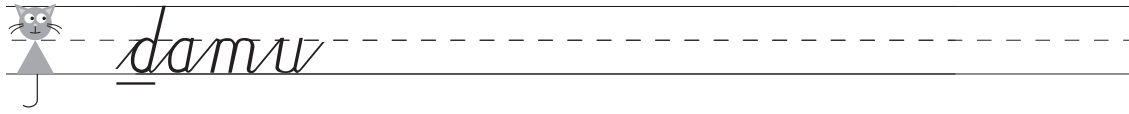
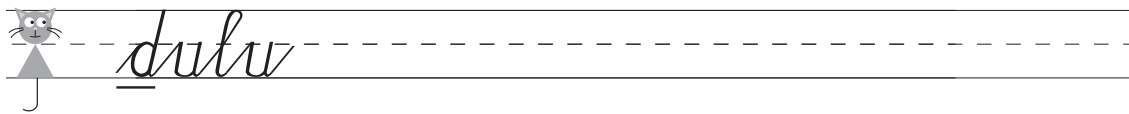
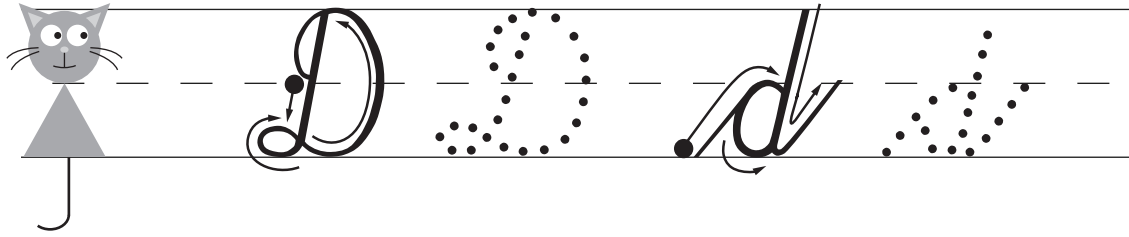
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Dd**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/ swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/ swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: EHLEKETA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Lomusa a nge kumi machipisi</u></p> <p>Lomusa u nghene exitangeni, a lulamele ku ya exikolweni. Tatana wa yena a tshame etafuleni na sesi wa yena, loyi a va endzerile ku suka eMaputo. Tatana wa Lomusa u langute xikombankarhi. 'I nkarhi wa wena wo famba!' a vula. U pfule khabodo ra le xitangeni a nyika Lomusa phakete ra xilamula ra machipisi leswaku a ta ya khomisa hi wona.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Lomusa a ya exitangeni, a basile a</p> <p>lulamele ku ya exikolweni!</p>
<p>'Xana u n'wi nyikela yini sweswo?' ku vutisa Hahani Sophia. 'Wa swi tiva leswaku a swi aki miri Luis!' Tatana wa Lomusa a languta sesi wa yena, a hlamarile.</p> <p>'Kambe vana hinkwavo va dya swona!' a vula.</p> <p>'E-e Luis! U fanele ku nyika Lomusa swo khomisa leswi nga na tiphurotheni! Swi ta n'wi pfuna ku yingisela hi vukheta etlilasini. Naswona, swi ta n'wi pfuna ku tshama a xurhe nkarhi wo lehanyana!</p> <p>'Kambe, a hi na swona swo khomisa swo fana na sweswo!' ku hlamula tatana wa Lomusa.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Lomusa a languta emahlweni na le ndzhaku loko tatana wa yena na Hahani Sophia va phikisana!</p>
<p>Hahani Sophia u teke bege ya yena a humesa xipulasitikana lexi a xi ri na swinhlampfana swo omisiwa. 'Leswi swa nandziha naswona swi aka miri!' ku vula Hahani, a karhi a n'wi nyika xipulasitikana a n'wi tekela machipisi.</p>	
<p>Hi nkarhi wo wisa, Lomusa u humese xipulasitikana xa yena xa tinhlampfi a sungula ku dya. 'Hmm! Leswi swa nandziha,' a ehleketa.</p> <p>Nkarhi wolowo, vanhwanyana vambirhi va le ka Giredi 4 lava a va hundza va sungule ku hleka va tipfale tinhompfu. 'U nuha ku nyangatsa!' un'we wa vanhwanyana a huwelela. Hi ku hatlisa Lomusa u ttherisele tinhlampfi endzeni ka pulasitiki ra yena.</p>	<p>Onge ndza va vona vanhwanyana vambirhi lavakulu va hleka na ku poyila Lomusa wa vanhu!</p>
<p>Loko xikolo xi humile, Lomusa u ttherisele Hahani Sophia swinhlampfana swo omisiwa. 'Vanhwanyana van'wana va te ndza nuha loko ndzi dya leswi,' ku vula Lomusa. 'A ndza ha lavi ku famba na swona exikolweni.'</p>	<p>Onge ndza xi vona xikandza xa Lomusa xo hlundzuka loko a ttherisela tinhlampfi!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
Hi mixo lowu landzelaka, Lomusa u kombele machipisi eka tatana wa yena leswaku a ta famba na wona exikolweni. U pfule khabodo ra le xitangeni a n'wi nyika phakete.	Onge ndza n'wi vona Lomusa a ringeta ku nyenga exitangeni, Hahani wa yena a nga si n'wi vona leswaku u khome machipisi yo ka ya nga aki miri!
'Xana u n'wi nyikela yini sweswo?' ku vula Hahani Sophia. 'Ndzi ku byerile leswaku a swi aki miri Luis! U fanele u n'wi nyika swo khomisa leswi nga na tiphurotheni!' Hahani Sophia a languta languta exitangeni. A ku ri na poto exitofini na mandza lama hetaka ku virisiwa. 'Mandza yo virisiwa ma nandziha! Naswona ya aka miri!' ku vula Hahani, a nyika Lomusa tandza a n'wi tekela machipisi.	Onge ndza n'wi vona Hahani Sophia a siringekile. U fanele a siringekile hikuva buti wa yena a nga n'wi yingiselanga ro sungula!
Hi nkarhi wo wisa, Lomusa u vandle tandza ra yena a sungula ku ri dya. 'Hmm! Leswi swa nandziha,' a ehleketela. Kambe hiloko vafana vambirhi va le ka Giredi 5 lava a va hundza va hleka va karhi va endla mpfumawulo wo khohlola. 'Swi nuha ku nyangatsa!' ku huwelela mufana un'we. Hi ku hatlisa Lomusa u ttherisele tandza endzeni ka bege ya yena.	Onge ndza va vona vafana vambirhi lavakulu va kombetela na ku vulavulela ehenhla leswaku van'wana va ta swi twa loko va poyila Lomusa wa vanhu!
Loko xikolo xi huma, Lomusa u ttherisele Hahani Sophia tandza. 'Vafana van'wana va te ndza nuha loko ndzi dya leswi,' 'A ndza ha swi lavi ku longa mandza yo virisiwa exikolweni nakambe,' ku vula Lomusa. Kutani a tsutsumela ehandle ku ya tlanga.	Onge ndza xi vona xikandza xa Lomusa xo hlundzuka loko a n'wi nyika tandza.
Endzhaku ka timinetyana, Hahani Sophia u vitanile Lomusa. 'Lomusa, i swa nkoka ku dya swakudya swo aka miri!' a vula. 'Nhlampfi na mandza yo virisiwa swi ku lulamerile. Swi ta endla miri wa wena wu va na matimba na ku pfuna miehleketo ya wena ku ehleketela kahle! Kambe, ndza swi twisisa leswaku ku poyiriwa swa vava. Hi ta ku kumela xo khomisa lexi nga na phurotheni xo pfumala risema,' ku vula Hahani Sophia.	Onge ndza n'wi vona Lomusa a yingisela Hahani Sophia hi vukheta.
'Timanga tona ke?' ku vutisa Hahani Sophia, a karhi a languta ejarateni. 'Vatswari va wena va na timanga to tala la jarateni, naswona ti ku lulamerile swinene.' 'Ina!' ku vula Lomusa. 'Ndza tirhandza timanga naswona a ti na risema! Ndzi ta famba na timanga exikolweni, kutani ndzi ta dya mandza na nhlampfi ekaya. Ndza khensa Hahani!'	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
Hi siku leri landzelaka hi nkarhi wo wisa, Lomusa u humese pulasitiki ra yena ra timanga kutani a sungula ku ti dya. U langute matlhelo, a chuhile. Kambe, a ku vanga na un'we loyi a n'wi poyilaka loko a karhi a dya timanga ta yena to nandziha.	Onge ndza n'wi vona Lomusa a tsakile loko a karhi a dya timanga ta yena. Ndza tshemba a nge chavi ku ya na timanga exikolweni nakambe!
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Hahani Sophia u ri Lomusa u fanele ku dya yini?	U ri u fanele ku dya swakudya leswi nga na phurotheni.
Xana Hahani Sophia u tekela Lomusa yini?	U n'wi tekela phakete ra machipisi.
I muxaka muni wa phurotheni lowu nga ejaratani ra ka va Lomusa?	Timanga!
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana u nga ehleketa hi Lomusa hi nkarhi wo wisa? Hikokwalaho ka yini Lomusa a nga lavi ku ya na nhlampfi kumbe mandza exikolweni nakambe?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva va n'wi poyila. • Hikuva a nga lavi ku famba na swakudya leswi va n'wi poyilaka loko a swi dya. • Hikuva vana van'wana exikolweni va endla xihlekiso hi nhlampfi na mandza hikuva swi na risema. • Hikuva a nga tsaki loko va n'wi poyila.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 5.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - phurotheni
 - misiha
 - kongomisa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi hanyile, ndzi hanyile, ndzi hanyile Wa swi rhandza ku dya swakudya swo ka swi nga aki mirhi xana?	<i>Encenyeta ku vutisa munghana</i>
Ndzi hanyile hikuva ndzi dya swakudya swo aka miri.	<i>Huwelela! Tatayisa hi sasakambana</i>
Dyana swakudya swo aka miri hi masiku	<i>Encenyeta ku dya</i>
Hlayisa miri wa wena hi tindlela hinkwato	
Magwinya na malekere swa nandziha	<i>Kombisa ku chukucha khwiri</i>
Kambe a swi aki miri	<i>Tatayisa hi sasakambana</i>
Mihandzu na matsavu swi kahle ku swi dya	<i>Yimisa khudzu</i>
Swakudya swo aka miri swi kahle emirini wa hina.	<i>Chukucha khwiri</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso / khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko a Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /e/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /e/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **khwela, nkele, bvele**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **delela, dema, dela, deda**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

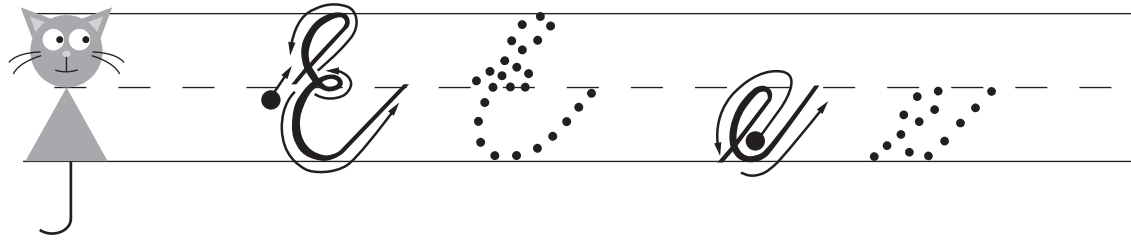

Ntivontsalo:

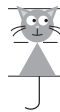
15 wa timinete

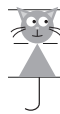
Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanalo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Ee**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/ swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito man'wana na man'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

 delela

 dema

 dela

 deda

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga ringeta swakudya swintshwa, na hi swakudya leswintshwa leswi u nga ta swi ringeta nkarhi lowu taka.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 hi ku ringeta swakudya leswintshwa. Ndzimana yo sungula yi fanele yi tsariwe hi nkarhi lowu nga hundza. Ndzimana ya vumbirhi yi fanele yi tsariwe hi nkarhi lowu taka.

RIMBA RA MATSALELO:

Nkarhi wun'wana ndzi ringete...

Ndzi nga si swi ringeta, a ndzi...

A swi ri na nantswo ...

Ekue heteleleni...

Ndzi ta ringeta...

Ndzi ehleketa leswaku xi/ swi ta va na nantswo ...

Ndzi ta xi/ swi ringeta ...

Ndzi tsakela/ a ndzi tsakeli ku ringeta swakudya swintshwa hikuva...

KU LULAMISA: U nga si sungula dyondzo ya ku tsala, tsala kungu leri u ri endleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KU KOMBISA NDLELA YO MPFAPFARHUTA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi kungu leri mi ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlaya kungu leri tsariweke exitsalelweni.
- 3 Lexi landzelaka, hlaya rimba ra matsalelo na vadyondzi.
- 4 Kombisa leswi u nga ta hetisisa swona rimba ra matsalelo u tirhisa kungu ra wena, ku fana na:

Nkarhi wun'wana ndzi ringete swakudya swa maIndia. **Ndzi nga si swi ringeta, a ndzi vilela** hi leswaku a ndzi nge swi tsakeli. A ndzi ehleketa leswaku swi ta va swi lungiwe ngopfu! **A swi ri na nantswo** wo nandziha swinene! **Ekue heteleleni** a ndzi tsakile ku va ndzi swi ringetile.

Ndzi ta ringeta ti 'noodles' ta le China. **Ndzi ehleketa leswaku swi ta va na nantswo** wa munyunyana na ku nandziha. **Ndzi ta swi ringeta** evhengeleni ra maChina ku nga ri khale. **Ndzi tsakela ku ringeta swakudya swintshwa hikuva** ku na swakudya swo tala swa kahle leswi ndzi nga swi dyaka!

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO MPFAMPFARHUTA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Tindzimana ta mina: Mpfpafarhuto**
- 3 Kombela vadyondzi ku kuma kungu ra vona ra hi Musumbhunuku na ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 4 Kombela vadyondzi ku hetisa rimba ra matsalelo va tirhisa makungu ya vona.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va nga engetela swivulwa swo tala kumbe vuxokoxoko loko va ri na nkarhi.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi hi maqhinga lawa va nga ma tirhisaka ku va pfuna.
- 7 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u pfuna vadyondzi lava tsandzekaka.

5 Mhawuri 2020

Nazimana ya mina: mpfpafarhuto

Nkarhi wunwana nazi ringetile swakuaya swa machina.

Loko nazi nga swi ringeta, a nazi eleketha leswaku a nazi nge swi tsakeli.

A swi ri na nantswo wo phorha no sokombella.

Ekhu heteleleni nazi swi tsakerile naswona a nazi lava ku aya swo tala.

Nazi ta ringeta swakuaya swa Mantariyana.

Nazi eleketha leswaku swi va na nantswo wa rivomba no nanazih.

Nazi ta swi ringeta hikuvha i swakuaya leswi rhanaziwaka hi munghana wa mina.

nazi tsakela ku ringeta swakuaya leswintshwa hikuvha swa tsakisa ku ringeta swilo swinshwa!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya / mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **duma**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /d/-/u/-/m/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /d/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /m/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **duma**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /du/-/ma/ = **duma**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **dema**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **dima**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /d/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /i/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /m/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /d/-/i/-/m/-/a/
- 8 Tsala rito: **dima**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /di/-/ma/ = **dima**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **deda**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: EHLEKETA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Lomusa a nge kumi machipisi</u></p> <p>Lomusa u nghene exitangeni, a lulamele ku ya exikolweni. Tatana wa yena a tshame etafuleni na sesi wa yena, loyi a va endzerile ku suka eMaputo. Tatana wa Lomusa u langute xikombankarhi. 'I nkarhi wa wena wo famba!' a vula. U pfule khabodo ra le xitangeni a nyika Lomusa phakete ra xilamula ra machipisi leswaku a ta ya khomisa hi wona.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona tatana a vonaka a vilela loko a languta xikombankarhi! A nga lavi leswaku Lomusa a siyiwa hi nkarhi wo ya exikolweni!</p>
<p>'Xana u n'wi nyikela yini sweswo?' ku vutisa Hahani Sophia. 'Wa swi tiva leswaku a swi aki miri Luis! Tatana wa Lomusa a languta sesi wa yena, a hlamarile.</p> <p>'Kambe vana hinkwavo va dya swona!' a vula.</p> <p>'E-e Luis! U fanele ku nyika Lomusa swo khomisa leswi nga na tiphurotheni! Swi ta n'wi pfuna ku yingisela hi vukheta etlilasini. Naswona, swi ta n'wi pfuna ku tshama a xurhe nkarhi wo lehanyana!</p> <p>'Kambe, a hi na swona swo khomisa swo fana na sweswo!' ku hlamula tatana wa Lomusa.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Hahani Sophia a hlamarile loko tatana wa Lomusa a n'wi nyika phakete ra machipisi!</p>
<p>Hahani Sophia u teke bege ya yena a humesa xipulasitikana lexi a xi ri na swinhlampfana swo omisiwa. 'Leswi swa nandziha naswona swi aka miri!' ku vula Hahani, a karhi a n'wi nyika xipulasitikana a n'wi tekela machipisi.</p>	
<p>Hi nkarhi wo wisa, Lomusa u humese xipulasitikana xa yena xa tinhlampfi a sungula ku dya. 'Hmm! Leswi swa nandziha,' a ehleketa.</p> <p>Nkarhi wolowo, vanhwanyana vambirhi va le ka Giredi 4 lava a va hundza va sungule ku hleka va tipfale tinhompfu. 'U nuha ku nyangatsa!' un'we wa vanhwanyana a huwelela. Hi ku hatlisa Lomusa u ttherisele tinhlampfi endzeni ka pulasitiki ra yena.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Lomusa a ringeta ku hatla a tumbeta tinhlampfi ta yena! U fanele a ti twa a yumile.</p>
<p>Loko xikolo xi humile, Lomusa u ttherisele Hahani Sophia swinhlampfana swo omisiwa. 'Vanhwanyana van'wana va te ndza nuha loko ndzi dya leswi,' ku vula Lomusa. 'A ndza ha lavi ku famba na swona exikolweni.'</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Lomusa na rito ro tiya loko a vulavula na Hahani wa yena. U fanele a lava Hahani wa yena a n'wi yingisela.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
Hi mixo lowu landzelaka, Lomusa u kombele machipisi eka tatana wa yena leswaku a ta famba na wona exikolweni. U pfule khabodo ra le xitangeni a n'wi nyika phakete.	
'Xana u n'wi nyikela yini sweswo?' ku vula Hahani Sophia. 'Ndzi ku byerile leswaku a swi aki miri Luis! U fanele u n'wi nyika swo khomisa leswi nga na tiphurotheni!' Hahani Sophia a languta languta exitangeni. A ku ri na poto exitofini na mandza lama hetaka ku virisiwa. 'Mandza yo virisiwa ma nandziha! Naswona ya aka miri!' ku vula Hahani, a nyika Lomusa tandza a n'wi tekela machipisi.	Onge ndza n'wi vona Lomusa a vonaka a vilela loko Hahani Sophia a n'wi byela leswaku u fanele ku teka swo khomisa leswi nga na phurotheni. U fanele a vilela leswaku a nga nyikiwa nhlampfi nakambe!
Hi nkarhi wo wisa, Lomusa u vandle tandza ra yena a sungula ku ri dya. 'Hmm! Leswi swa nandziha,' a ehleketela. Kambe hiloko vafana vambirhi va le ka Giredi 5 lava a va hundza va hleka va karhi va endla mpfumawulo wo khohlola. 'Swi nuha ku nyangatsa!' ku huwelela mufana un'we. Hi ku hatlisa Lomusa u ttherisele tandza endzeni ka bege ya yena.	Onge ndza n'wi vona Lomusa a ringeta ku tumbeta tandza ra yena hi ku hatlisa! U fanele a titwa a nyumile.
Loko xikolo xi huma, Lomusa u ttherisele Hahani Sophia tandza. 'Vafana van'wana va te ndza nuha loko ndzi dya leswi,' 'A ndza ha swi lavi ku longa mandza yo virisiwa exikolweni nakambe,' ku vula Lomusa. Kutani a tsutsumela ehandle ku ya tlanga.	Onge ndza n'wi vona Lomusa a vulavula hi rito ro tiya! U fanele a hlundzukile hikuva u poyiriwile masiku mambirhi hi ku landzelelana!
Endzhaku ka timinetyana, Hahani Sophia u vitanile Lomusa. 'Lomusa, i swa nkoka ku dya swakudya swo aka miri!' a vula. 'Nhlampfi na mandza yo virisiwa swi ku lulamerile. Swi ta endla miri wa wena wu va na matimba na ku pfuna miehleketo ya wena ku ehleketela kahle! Kambe, ndza swi twisisa leswaku ku poyiriwa swa vava. Hi ta ku kumela xo khomisa lexi nga na phurotheni xo pfumala risema,' ku vula Hahani Sophia.	Onge ndza n'wi vona Hahani Sophia a veka voko ra yena eka Lomusa, a vulavula hi rito ro tsokombela ra le hanshi. U fanele a lava ku pfuna Lomusa a ta titwa ku antswa!
'Timanga tona ke?' ku vutisa Hahani Sophia, a karhi a languta ejarateni. 'Vatswari va wena va na timanga to tala la jarateni, naswona ti ku lulamerile swinene.' 'Ina!' ku vula Lomusa. 'Ndza tirhandza timanga naswona a ti na risema! Ndzi ta famba na timanga exikolweni, kutani ndzi ta dya mandza na nhlampfi ekaya. Ndza khensa Hahani!'	Onge ndza n'wi vona Lomusa a languteka a tsakile loko a ta twa leswaku timanga i swo khomisa swo aka miri leswi nga na tiphurotheni!

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
Hi siku leri landzelaka hi nkarhi wo wisa, Lomusa u humese pulasitiki ra yena ra timanga kutani a sungula ku ti dya. U langute matlhelo, a chuhile. Kambe, a ku vanga na un'we loyi a n'wi poyilaka loko a karhi a dya timanga ta yena to nandziha.	Onge ndza n'wi vona Lomusa a hefemulela ehenhla. U fanele a tshunxekile namuntlha, a ku na loyi a n'wi poyilaka!
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana hi swihi swakudya swinharhu leswi nga na phurotheni eka xitori?	Nhlampfi yo omisiwa, mandza, na timanga.
I swakudya swa muxaka muni leswi Lomusa a nga poyiriwa loko a ri eku swi dyeni.	Nhlampfi yo omisiwa na mandza.
Xana u ehleketa leswaku Lomusa u titwa njhani loko va n'wi poyila?	Ndzi ehleketa leswaku Lomusa u fanele a titwa...
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Nhlamulo leyi languteriweke
Ehleketela hi Lomusa a dya timanga hi nkarhi wo wisa! Hikokwalaho ka yini Lomusa a hetelele a teke xiboho xo famba na timanga tanihi swakudya swa yena swo khomisa?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva timanga a ti na risema. • Hikuva a va n'wi poyila loko a dya nhlampfi na mandza. A nga ha lavi ku famba na swakudya sweswo nakambe, hambileswi swi akaka miri. • Hikuva vatswari va yena va na nsimu ya timanga ejarateni ra vona. • Hikuva u rhandza timanga! • Hikuva u yingisela Hahani wa yena naswona u twisisa leswaku u fanele ku dya swo khomisa leswi nga na phurotheni ku nga ri machipisi!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - nkhuvo
 - nandziha
 - chukele
 - tsokombela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi hanyile, ndzi hanyile, ndzi hanyile Wa swi rhandza ku dya swakudya swo ka swi nga aki mirhi xana?	<i>Encenyeta ku vutisa munghana</i>
Ndzi hanyile hikuva ndzi dya swakudya swo aka miri.	<i>Huwelela! Tatayisa hi sasakambana</i>
Dyana swakudya swo aka miri hi masiku	<i>Encenyeta ku dya</i>
Hlayisa miri wa wena hi tindlela hinkwato	
Magwinya na malekere swa nandziha	<i>Kombisa ku chukucha khwiri</i>
Kambe a swi aki miri	<i>Tatayisa hi sasakambana</i>
Mihandzu na matsavu swi kahle ku swi dya	<i>Yimisa khudzu</i>
Swakudya swo aka miri swi kahle emirini wa hina.	<i>Chukucha khwiri</i>

VHIKI 5

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Xiphemu lexi ndzi xi rhandzaka eka xitori i ...hikuva ...
Xitori lexi xi na vuxaka na nkongomelo wa 'Madyelo lamanene' hikuva
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona .

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

d	e	a
m	o	n
l	i	b
u		

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /**d**/ na /**e**/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switwananisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /**d**/-/**e**/-/**m**/-/**a**/ = **dema**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /**d**/ kumbe /**e**/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **d, e**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **dulu, damu, duma, dini, dina, dima, delela, dema, dela, deda, bana, bolo, banana, bulu, bulo, buma, bulubulu, bunu, la, lolo, lala, ina, oma, mona, na, nomo, manana, nona, ma, mama, sw. na sw.**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA /ANAKANYA

MPFAPFARHUTA TSALWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phephe ro va hava nchumu, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **tsala na ku dirowa** hi swin'wana swa nkoka leswi va swi **anakanyaka** ku suka exitorini.
- 3 **Kombisa** leswi u **anakanyisaka swona swilo swa nkoka ku suka eka xitori**, ku fana na: Lomusa a hlekiwa hikuva swakudya swa yena swo khomisa a swi ri na risema. Onge ndza n'wi vona hi miehleketo a languteka a ri na gome na ku ringeta ku tumbeta swakudya swo khomisa swa yena loko vanhu lavan'wana va n'wi hleka na ku n'wi kombetela.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Lomusa a languteka a ri na gome loko lavan'wana va hleka.
- 5 Tirhisa ku **kombisa** ku engetela xivulwa kumbe swimbirhi eka mpfapfarhuto wa wena, ku fana na: Ndzi anakanya Lomusa a twa a ri na gome hikuva lavan'wana va n'wi hleka.
- 6 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta hlawula xilo xa nkoka lexi va xi anakanyaka loko va ehleketa hi xitori.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va wisa. Va hlayele tsalwa nakambe.
- 8 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa mavonelo ya vona.
- 9 Xo hetelela, pfumelela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, va avelana hi leswi va swi mpfapfarhuteke na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 5.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general learning (books, papers, lightbulbs, speech bubbles).

**Giredi 2
KOTARA 3**

Vhiki

6

NKONGOMELO:

**Madyelo
lamanene**

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Engetela minchumu eka khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa swakudya swo khomisa swa vadyondzi leswi va swi rhandzaka ngopfu, tirhisipi to olova to endla swakudya swo khomisa swa rihanyu lerinene.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: phiramidi ya swakudya swo hambana hambana
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 24 na 25, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 26, A hi endleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 27 na 28, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa swakudya leswi nga na phurotheni leswi u nga tiphinaka loko u swi dya!

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

PFUXETA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa mfungho wa Rhulani eka Buku Leyikulu: Ku xavisiwa matandza
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Madyelo lamanene
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swi kuma kwihi swakudya swa rihanyu lerinene?
 - b Xana i yini mintlawe ya swakudya?
 - c Hikokwalaho ka yini madyelo lamanene ma ri na nkoka?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - navetisa
 - xinavetiso
 - mfungho

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi hanyile, ndzi hanyile, ndzi hanyile Wa swi rhandza ku dya swakudya swo ka swi nga aki mirhi xana?	<i>Encenyeta ku vutisa munghana</i>
Ndzi hanyile hikuva ndzi dya swakudya swo aka miri.	<i>Huwelela! Tatayisa hi sasakambana</i>
Dyana swakudya swo aka miri hi masiku	<i>Encenyeta ku dya</i>
Hlayisa miri wa wena hi tindlela hinkwato	
Magwinya na malekere swa nandziha	<i>Kombisa ku chukucha khwiri</i>
Kambe a swi aki miri	<i>Tatayisa hi sasakambana</i>
Mihandzu na matsavu swi kahle ku swi dya	<i>Yimisa khudzu</i>
Swakudya swo aka miri swi kahle emirini wa hina.	<i>Chukucha khwiri</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a Dd Dd Dd...
 - b Ee Ee Ee...
 - c dulu
 - d damu
 - e duma
 - f dini
 - g delela
 - h dema
 - i dela
 - j deda
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: KU BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Ku xavisiwa matandza
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Hlela

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga ringeta swakudya swintshwa, na hi swakudya leswi u nga ta swi ringeta nkarhi lowu taka.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 hi ku ringeta swakudya leswintshwa. Ndzimana yo sungula yi fanele yi tsariwe hi nkarhi lowu nga hundza. Ndzimana ya vumbirhi yi fanele yi tsariwe hi nkarhi lowu taka.

MALULAMISELO:

- Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo exitsalelweni u nga si sungula dyondzo ya ku tsala.
- Tsala mpfapfarhuto wa wena exitsalelweni u nga si sungula dyondzo. Katsa xihoxo xin'we kumbe swimbirhi.

NONGONOKO WO KAMBELA MAHLELELO:

- 1 Xana ndzi tirhise nkarhi lowu nga hundza eka ndzimana ya mina yo sungula?
- 2 Xana ndzi tirhise nkarhi lowu taka eka ndzimana ya mina ya vumbirhi?
- 3 Xana ndzi hlawule masivi lama faneleke?
- 4 Xana marito hinkwawo ndzi ma pelete kahle?
- 5 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi sungula hi letere lerikulu?
- 6 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi hela hi mahikahatelo lama faneleke?

KOMBISA NDLELA YA KU HLELA (NDZA ENDLA)

- 1 Hlayela vadyondzi ehenhla nongonoko wa ku hlela.
- 2 Xo landzela, hlayela vadyondzi ehenhla mpfapfarhuto wa wena.
- 3 Hlaya nongonoko wo hlela, nakambe u kombeta loko mpfapfarhuto wa wena wu lulamile, kumbe u lava ku endla ndzulamiso kumbe ku antswisa.
- 4 Kombisa ndlela yo lulamisa na vadyondzi.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HLELA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Kombela vadyondzi ku kuma mpfapfarhuto wa ku tsala wa vona.
- 3 Lexi landzelaka, kombela vadyondzi ku hlaya nongonoko wo kambela ku hlela na ku endla mindzulamiso kumbe ku antswisa loku lavekaka.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.– tiyisisa leswaku u tirha na ntlawa wo hambana wa vadyondzi eka ntirho wo tsala wun'wana na wun'wana.
- 5 Languta swihoxo leswi talaka ku endliwa eka matsalelo ya vadyondzi.

- 6 Kombokela vadyondzi ku yingisa kutani u tsala swihoxo leswi talaka ku endliwa exitsalelweni.
- 7 Komba vadyondzi ku lulamisa swihoxo leswi.

5 Mhawuri 2020

Nazimand ya mind: mpfapfadhuto

Nkarhi wurwana nazi ringetile swakudya swa m^cohind.

Loko nazi ng^{si} swi ringeta, a nazi e^hleketha leswaku a nazi nge swi tsakeli.

A swi ri na nantswo wo phorha no sokombela.

Eku heteleleni nazi swi tsakerile

naswona a nazi lava ku dya swo tala.

Nazi ta ringeta swakudya swa

Mantariyana.

ba

Nazi e^hleketha leswaku swi va na nantswo wa rivomba no nanziha.

Nazi ta swi ringeta hikuvha i swakudya

leswi rhanziwaka hi munghana wa mind.

Nazi tsakela ku ringeta swakudya

leswintshwa hikuvha swa tsakisa ku

ringeta swilo swinshwa!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /c/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /c/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **cowee, comela, cela**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **caca, cina, cela, comela, cema**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

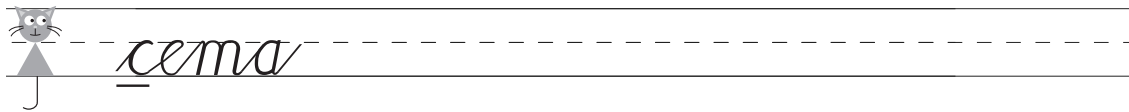
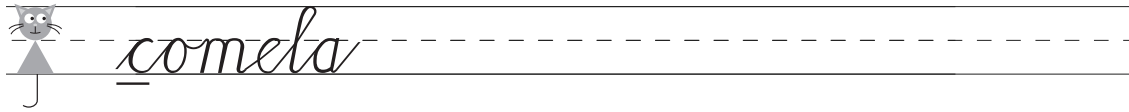
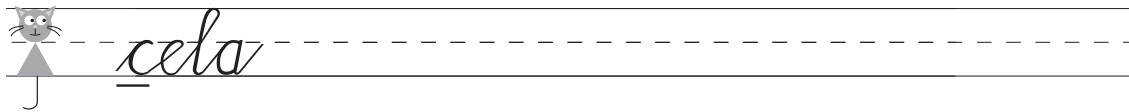
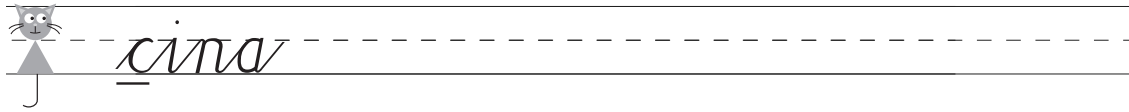
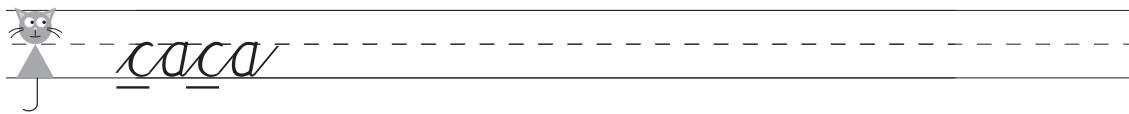
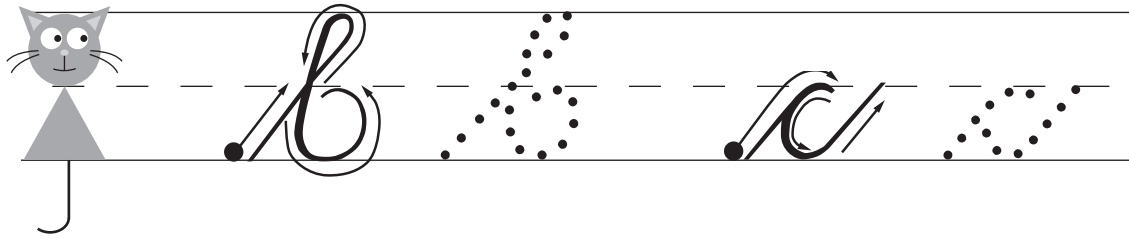
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: Cc
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/
 swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 1

MAQHINGA YA NTWISISO: KUMBETELA

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Ku xavisiwa matandza</u></p> <p>Kokwana wa Rhulani a ri na tihuku to tala. Tihuku ta kokwana a ti tshekele matandza yo tala. 'Matandza ma tele hi phurotheyini!' Kokwana u tshama a karhi a vula. Mixo wun'wana na wun'wana, Rhulani na sesi wa yena Rudzani a va dya matandza eka swakudya swo fihlula. Minkarhi yin'wana, a va dya vuswa na matandza tanihi swakudya swo lalela. Hambiswiritano, a ku ri na matandza lama a ma tshama ma tumbetiwile kwala mutini.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku ndyangu wa ka va Rhulani wu na matandza yo tala ku tlula lawa va nga ma tirhisaka!</p>
<p>Siku rin'wana loko Rhulani na munghana wa yena Dakalo va karhi va tsutsuma tsutsuma, Rhulani u phyandlase tandza hi xihoxo. U twe ku phyandlaka. 'Yoo!' Rhulani u tlhave mukhosi loko a tlakusa nenge wa yena a vona tandza ro tshepuka ri ri entangwini ya yena. Loko Rhulani a komba kokwana ntangu ya yena – leyi nga totiwa hi swilo swo tshepuka, u hlekile. 'Tihuku letiya ti tshikela matandza yo tala!' a vula.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku ndyangu wa ka va Rhulani wu na matandza yo tala lawa va nga ma tirhisaka, hikuva kokwana a nga hlundzukanga na loko Rhulani a phyandlase tandza rin'we.</p>
<p>Madyambu wolawo, Dakalo u tshamile a rindzela swakudya swo lalela.</p> <p>Kokwana u phamele vuswa na matandza.</p> <p>'Matandza ma tele hi phurotheyini ku ku endla u va na matimba!' a vula a karhi a va nyika tipuleti.</p> <p>Dakalo u yimilenyana. Kutani a dya hi ku nyenya katsongo. 'Matandza lama ma nandziha!' a vula, 'A ndzi ma rhandzi ngopfu matandza kambe lawa ma na nantswo wo hambana!'</p> <p>'Lawa ma huma eka tihuku ta hina!' Rhulani a hlamusela.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku matandza lawa yo huma eka tihuku ta kokwana ma na nantswo wo hambana na lawa ma xavisiwaka esupamakete.</p>
<p>Endzhaku ka nkarhi wo etlela, kokwana u tshame a ri yexe. U ehlekete hi matandza lama nga tala kwala mutini. U ehlekete hi tandza leri a ri ri enengeni wa Rhulani leri a nga ri phyandlase. U ehlekete hi phurotheyini leyi nga tala eka matandza ya yena. U ehlekete hi leswi Dakalo a nga swi vula.</p> <p>Xikan'we kan'we, a va na vonelo.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku vonelo ra yena hi rini?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Loko Rhulani a fika ekaya ku suka exikolweni nhlikanhi lowu landzelaka, u kume kokwana a ri kwala mutini a khome hamula, swipikiri, swikirepe swa mapulanga na tinsimbhi, na thini ra khale ra pende.</p> <p>'U endla yini?' a vutisa.</p> <p>'Ndzi aka xihahlu xa tihuku. A hi nge he vi na matandza lama nga tala muti lowu hinkwawo, hikuva hi ta sungula bindzu ro xavisa matandza! Loko ho tshika tihuku ta hina ti tshama exihahlwini mpundzu hinkwawo, ti ta tshikela matandza kwala ndzeni.'</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku vonelo ra kokwana a ku ri ku sungula bindzu ra matandza, hikuva va na matandza yo tala ku tlula lawa va ma tirhisaka.</p>
<p>'Hi fanele hi kuma mfungho lowu nga ta endla leswaku vanhu va swi tiva leswaku hi xavisa matandza!' ku vula Rhulani. Rhulani u teke xiphemu xa pulanga eka nhulu leyi a yi ri kona a pfula thini ra pende.</p> <p>'U nga rivali ku tsala leswaku matandza ma tele hi phurotheyini!' ku vula kokwana.</p> <p>Hiloko a endla mfungho wa yena: <i>Ku xavisiwa matandza, yo nandziha! Ma tele hi phurotheyini!</i></p> <p>U dirowe huku na matandza eka mfungho leswaku swi ta koka rinoko ra vanhu hinkwawo.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Rhulani u ehleketa leswaku bindzu ra matandza i vonelo ra kahle, hikuva u lava ku pfuna!</p>
<p>Hi nkarhi lowu Rudzani a nga fika hi wona ekaya ku suka exikolweni, xihahlu a xi herile. Kokwana na Rhulani a va vekela mfungho.</p> <p>'Hi sungula bindzu ra matandza!' Rhulani a byela sesi wa yena.</p> <p>'Mfungho lowu wu sasekile, kambe wu ta voniwa ntsena hi vanhu lava fambaka hi laha. Ndzi ta endla maphepha ya switiviso lawa hi nga ta ma nyika vanhu!' a vula.</p> <p>U teke maphepha na tikhirayoni. U hete vusiku hinkwabyo a karhi a tsala switiviso swo saseka.</p> <p>'U nga rivali ku va navetisa leswaku matandza ma na phurotheyini!' ku vula kokwana.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Rudzani u ehleketa leswaku bindzu ra matandza i vonelo ra kahle, hikuva u lava ku pfuna na yena!</p>
<p>'Ndza yi tiva ndlela yin'wana leyi hi nga navetisaka ha yona matandza ya hina,' ku vula kokwana.</p> <p>'Tatana Tshivhase u vulavula na vanhu hinkwawo. Ndzi ta n'wi nyika matandza, leswaku a ta hangalasa hungu!'</p> <p>'U nga rivali ku n'wi byela leswaku matandza ma tele hi phurotheyini!' ku vula Rhulani loko kokwana a karhi a huma hi nyangwa.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
Endzhaku ka masikunyana, ku ve na ku gongondza enyangweni. A ku ri manana wa Dakalo. 'Ndzi twe leswaku u xavisa matandza,' a vula, 'Dakalo u te ndzi ta xava matandza ya wena ku nga ri ya le vhengeleni! Ndzi kombela khumembirhi ya wona!' A humesa mali yo hakela.	Ndzi kumbetela leswaku manana wa Dakalo i muxavi wa vona wo sungula!
Endzhaku ka loko a fambile, Rhulani u vutise kokwana leswaku va ta endla yini hi mali leyi. 'Ndzi ehleketela leswaku hi kurisa bindzu ra hina,' ku vula kokwana. 'A hi yi hlayisi leswaku hi ta xava timbewu hi ta kota ku xavisa matsavu lama nga tala hi tivhithamini leti nga na rihanyu lerinene. Xana u ta tsakela ku pfuna hi ku byala matsavu ya njhani?'	Ndzi kumbetela leswaku kokwana u tsakela vonelo ro endla bindzu, hikuva u lava bindzu ra vona ri kula ku tlula ku xavisa matandza!

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Rhulani u kandziye yini?	U kandziye tandza kwala mutini.
Xana Rhulani u tsale yini eka mfungho wa yena?	U tsale: ' <i>Ku xavisiwa matandza, yo nandziha! Ma tele hi phurotheyini!</i> ' eka mfungho wa yena.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini kokwana wa Rhulani a teke xibo ho xo sungula bindzu ra matandza?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a va ri na matandza yo tala ku ma tirhisa. • Hikuva u lemuke leswaku a va tlangisa matandza. • Hikuva Dakalo u bumabumele hi laha matandza ma nandzihaka ha kona. • Hikuva a swi tiva leswaku vanhu vo tala va muganga va nga vuyeriwa hi matandza, ya rihanyu lerinene.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 6.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

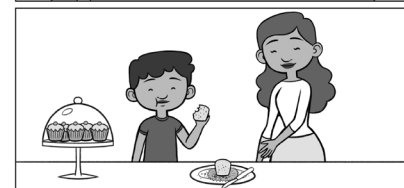
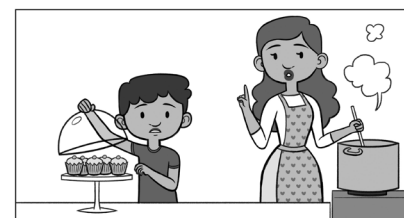
- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xo tenga
 - nkhaviso
 - xinavetisi

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi hanyile, ndzi hanyile, ndzi hanyile Wa swi rhandza ku dya swakudya swo ka swi nga aki mirhi xana?	<i>Encenyeta ku vutisa munghana</i>
Ndzi hanyile hikuva ndzi dya swakudya swo aka miri.	<i>Huwelela! Tatayisa hi sasakambana</i>
Dyana swakudya swo aka miri hi masiku	<i>Encenyeta ku dya</i>
Hlayisa miri wa wena hi tindlela hinkwato	
Magwinya na malekere swa nandziha	<i>Kombisa ku chukucha khwiri</i>
Kambe a swi aki miri	<i>Tatayisa hi sasakambana</i>
Mihandzu na matsavu swi kahle ku swi dya	<i>Yimisa khudzu</i>
Swakudya swo aka miri swi kahle emirini wa hina.	<i>Chukucha khwiri</i>

VHIKI 6

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona vini hi swifaniso leswi.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela tilasi ku yingisela.
- 7 Kombela 1–2 wa mintlawwa yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona .
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /h/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /h/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **mheho, kwalaho, hala**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **homu, huha, hada, hala, hele**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

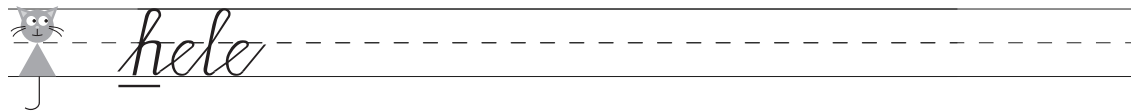
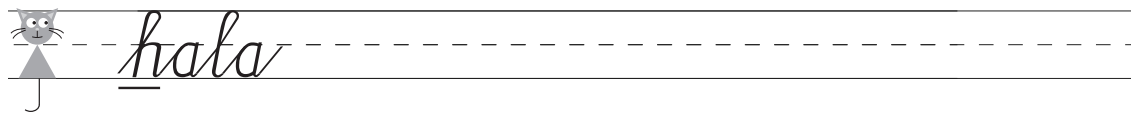
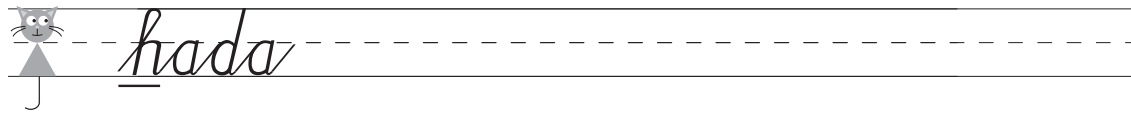
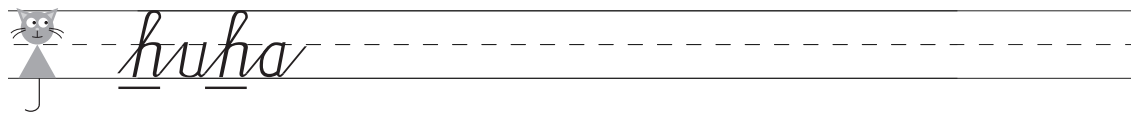
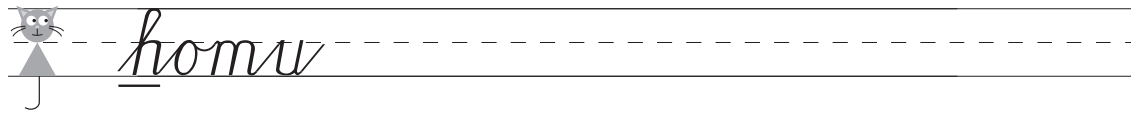
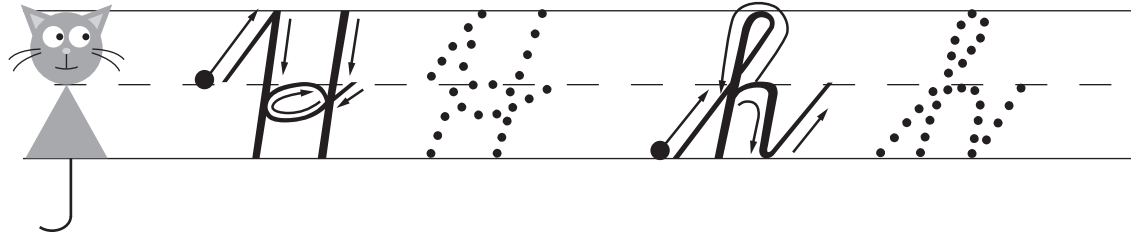
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Hh**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala maletere eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona kombela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo etibukwini ta vona.

- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito man'wana na man'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Ku Hangalasa na ku Andlala

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga ringeta swakudya swintshwa, na hi swakudya leswi u nga ta swi ringeta nkarhi lowu taka.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 hi ku ringeta swakudya leswintshwa. Ndzimana yo sungula yi fanele yi tsariwe hi nkarhi lowu nga hundza. Ndzimana ya vumbirhi yi fanele yi tsariwe hi nkarhi lowu taka.

RIMBA RA MATSALELO:

Nkarhi wun'wana ndzi ringete...

Ndzi nga si swi ringeta, a ndzi...

A swi ri na nantswo ...

Eku heteleleni...

Ndzi ta ringeta...

Ndzi ehleketa leswaku xi/ swi ta va na nantswo ...

Ndzi ta xi/ swi ringeta ...

Ndzi tsakela/ a ndzi tsakeli ku ringeta swakudya swintshwa hikuva...

KU LULAMISA: Loko u nga si sungula dyondzo yo tsala, tsala mpfapfarhuto lowu mi wu hleleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KOMBISA MAENDLELO YO HANGALASA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi Musumbhunuku u tirhise nongonoko wa mahlelelo ku hlela mpfapfarhuto wa wena.
- 2 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku namuntlha hi ta hangalasa na ku andlala xiphemu xo hetelela xa ku tsala.
- 3 Komba vadyondzi leswi u tlhelaka u tsarisa swona xiphemu xa wena xa ku tsala, xi ri na nhlokomhaka na siku.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HANGALASA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Ku ringeta swakudya swintshwa**
- 3 Kombela vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa xiphemu xa vona xo hetelela xa ku tsala, ku ri hava swihoxo.
- 4 Loko vadyondzi va ri na nkarhi, va nga dirowa mpfapfarhuto wa xihatla.
- 5 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka la tlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.

VADYONDZI VA KOMBISA KU TSALA KA VONA

- 1 Eka ntlhanu wa timinete to hetelela ta dyondzo, kombela vadyondzi ku veka swo tsala swa vona.
- 2 Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku hlayela munghana leswi va swi tsaleke.
- 3 Loko vadyondzi va endlile leswi, kombela un'we kumbe vambirhi ku ta hlayela tlilasi leswi va swi tsaleke.
- 4 Endla nkombiso wa leswi vadyondzi va swi tsaleke etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku hlaya leswi tsariweke hi lavan'wana na ku burisana va karhi va tirhisa marito mantshwa ya ntivomarito.

12 Mhawuri 2020

Ku ringeta swakudya swintshwa

Nkarhi wun'wana nazi ringetile swakudya swa maChina.

Loko nazi nga si swi ringeta, a nazi ehleketa leswaku a nazi nge swi tsakeli.

A swi ri na nantswo wo phorha no tsokombela.

Ekuseteleleni nazi swi tsakerile naswona a nazi lava ku dya swo tala.

Nazi ta ringeta swakudya swa Mantariyana.

Nazi ehleketa leswaku swi ta va na nantswo wa rivomba no nanazina.

Nazi ta swi ringeta hikuva i swakudya leswi rhanaziwaka hi munghana wa mind.

Nazi tsakela ku ringeta swakudya leswintshwa hikuva swa tsakisa ku ringeta swilo swintshwa!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **cina**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /c/-/i/-/n/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /c/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /i/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /n/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **cina**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ci/-/na/ = **cina**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **hala**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **cema**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /c/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /e/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /m/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /c/-/e/-/m/-/a/
- 8 Tsala rito: **cema**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ce/-/ma/ = **cema**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **hele**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: KUMBETELA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Ku xavisiwa matandza</u></p> <p>Kokwana wa Rhulani a ri na tihuku to tala. Tihuku ta kokwana ti tshekele matandza yo tala. 'Matandza ma tele hi phurotheyini!' Kokwana u tshama a karhi a vula. Mixo wun'wana na wun'wana, Rhulani na sesi wa yena Rudzani a va dya matandza eka swakudya swo fihlula. Minkarhi yin'wana, a va dya vuswa na matandza tanihi swakudya swo lalela. Hambiswiritano, a ku ri na matandza lama a ma tshama ma tumbetiwile kwala mutini.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku kokwana u dyisa vatukulu va yena matandza hikuva wa swi tiva leswaku ma na rihanyu lerinene.</p>
<p>Siku rin'wana loko Rhulani na munghana wa yena Dakalo va karhi va tsutsuma tsutsuma, Rhulani u phyandlase tandza hi xihoxo. U twe ku phyandlaka. 'Yoo!' Rhulani u tlhave mukhosi loko a tlakusa nenge wa yena a vona tandza ro tshepuka ri ri entangwini ya yena. Loko Rhulani a komba kokwana ntangu ya yena – leyi nga totiwa hi swilo swo tshepuka, u hlekile. 'Tihuku letiya ti tshikela matandza yo tala!' a vula.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku tihuku ta kokwana ti tshikela matandza yo tala yo hanya kahle!</p>
<p>Madyambu wolawo, Dakalo u tshamile a rindzela swakudya swo lalela.</p> <p>Kokwana u phamele vuswa na matandza.</p> <p>'Matandza ma tele hi phurotheyini ku ku endla u va na matimba!' a vula a karhi a va nyika tipuleti.</p> <p>Dakalo u yimilenyana. Kutani a dya hi ku nyenya katsongo. 'Matandza lama ma nandziha!' a vula, 'A ndzi ma rhandzi ngopfu matandza kambe lawa ma na nantswo wo hambana!'</p> <p>'Lawa ma huma eka tihuku ta hina!' Rhulani a hlamusela.</p>	
<p>Endzhaku ka nkarhi wo etlela, kokwana u tshame a ri yexe. U ehlekete hi matandza lama nga tala kwala mutini. U ehlekete hi tandza leri a ri ri enengeni wa Rhulani leri a nga ri phyandlasa. U ehlekete hi phurotheyini leyi nga tala eka matandza ya yena. U ehlekete hi leswi Dakalo a nga swi vula.</p> <p>Xikan'we kan'we, a va na vonelo.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku ku va Rhulani a phyandlase tandza na ku va Dakalo a rhandza matandza ya yena swi endle kokwana a ehleketa hi vuenti hi matandza ya yena hinkwawo lawa yo tala!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Loko Rhulani a fika ekaya ku suka exikolweni nhlikanhi lowu landzelaka, u kume kokwana a ri kwala mutini a khome hamula, swipikiri, swikirepe swa mapulanga na tinsimbhi, na thini ra khale ra pende.</p> <p>'U endla yini?' a vutisa.</p> <p>'Ndzi aka xihahlu xa tihuku. A hi nge he vi na matandza lama nga tala muti lowu hinkwawo, hikuva hi ta sungula bindzu ro xavisa matandza! Loko ho tshika tihuku ta hina ti tshama exihahlwini mpundzu hinkwawo, ti ta tshikela matandza kwala ndzeni.'</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku kokwana a nga lavi leswaku matandza ya yena yo nandziha ya tlangisiwa, hikuva a teke xiboho xa leswaku u lava ku tisa ku cinca!</p>
<p>'Hi fanele hi kuma mfungho lowu nga ta endla leswaku vanhu va swi tiva leswaku hi xavisa matandza!' ku vula Rhulani. Rhulani u teke xiphemu xa pulanga eka nhulu leyi a yi ri kona a pfula thini ra pende.</p> <p>'U nga rivali ku tsala leswaku matandza ma tele hi phurotheyini!' ku vula kokwana.</p> <p>Hiloko a endla mfungho wa yena: <i>Ku xavisiwa matandza, yo nandziha! Ma tele hi phurotheyini!</i></p> <p>U dirowe huku na matandza eka mfungho leswaku swi ta koka rinoko ra vanhu hinkwawo.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Rhulani u titwa a tsakile hi vonelo ra kahle ra kokwana wa yena, hikuva u endla mfungho ku pfuna ku xavisa matandza ya vona.</p>
<p>Hi nkarhi lowu Rudzani a nga fika hi wona ekaya ku suka exikolweni, xihahlu a xi herile. Kokwana na Rhulani a va vekela mfungho.</p> <p>'Hi sungula bindzu ra matandza!' Rhulani a byela sesi wa yena.</p> <p>'Mfungho lowu wu sasekile, kambe wu ta voniwa ntsena hi vanhu lava fambaka hi laha. Ndzi ta endla maphepha ya switiviso lawa hi nga ta ma nyika vanhu!' a vula.</p> <p>U teke maphepha na tikhirayoni. U hete vusiku hinkwabyo a karhi a tsala switiviso swo saseka.</p> <p>'U nga rivali ku va navetisa leswaku matandza ma na phurotheyini!' ku vula kokwana.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Rudzani u fanele a titwa a tsakile hi bindzu lerintshwa ra kokwana hikuva u hete nkarhi wo tala a endla switiviso.</p>
<p>'Ndza yi tiva ndlela yin'wana leyi hi nga navetisaka ha yona matandza ya hina,' ku vula kokwana.</p> <p>'Tatana Tshivhase u vulavula na vanhu hinkwawo. Ndzi ta n'wi nyika matandza, leswaku a ta hangalasa hungu!'</p> <p>'U nga rivali ku n'wi byela leswaku matandza ma tele hi phurotheyini!' ku vula Rhulani loko kokwana a karhi a huma hi nyangwa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku swa pfuna swinene ku navetisa bindzu lerintshwa hi tindlela to tala hi laha u nga kotaka ha kona, hikuva kokwana u lava ku hangalasa hungu hambileswi Rhulani a nga endla mfungho na Rudzani a endla switiviso.</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
Endzhaku ka masikunyana, ku ve na ku gongondza enyangweni. A ku ri manana wa Dakalo. 'Ndzi twe leswaku u xavisa matandza,' a vula, 'Dakalo u te ndzi ta xava matandza ya wena ku nga ri ya le vhengeleni! Ndzi kombela khumembirhi ya wona!' A humesa mali yo hakela.	Ndzi kumbetela leswaku ku navetisa ka vona ka matandza ya kahle swi sungula ku tirha, hikuva va na muxavi endzhaku ka masikunyana.
Endzhaku ka loko a fambile, Rhulani u vutise kokwana leswaku va ta endla yini hi mali leyi. 'Ndzi ehleketa leswaku hi kurisa bindzu ra hina,' ku vula kokwana. 'A hi yi hlayisi leswaku hi ta xava timbewu hi ta kota ku xavisa matsavu lama nga tala hi tivhithamini leti nga na rihanyu lerinene. Xana u ta tsakela ku pfuna hi ku byala matsavu ya njhani?'	Ndzi kumbetela leswaku bindzu rin'we ri nga pfuna ku tlakusa mali leyi lavekaka ku sungula bindzu rin'wana!
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana hi nga kumbetela njhani leswaku Rhulani na Rudzani va ri tsakerile vonelo ra kokwana?	<ul style="list-style-type: none"> Hikuva ha vambirhi a va lava ku n'wi pfuna ku sungula bindzu. Hikuva ha vambirhi va hete nkarhi va n'wi pfuna ku navetisa bindzu lerintshwa.
Xana Rhulani, Rudzani, na kokwana va navetise njhani bindzu ra vona?	Va endle mfungho, swinavetiso, na hi nomo.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini manana wa Dakalo a tile ku ta xava matandza?	<ul style="list-style-type: none"> Hikuva Dakalo u tsakerile matandza, ya rihanyu lerinene yo huma eka tihuku ta kokwana. Hikuva kokwana u sungule bindzu ku xavisa matandza lama nga sala. Hikuva swinavetiso hinkwaswo a swi ri le ku tirheni!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6**.
- Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - n’wamabindzu lontshwa
 - bindzu
 - muxavi

Swisin’wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi hanyile, ndzi hanyile, ndzi hanyile Wa swi rhandza ku dya swakudya swo ka swi nga aki mirhi xana?	<i>Encenyeta ku vutisa munghana</i>
Ndzi hanyile hikuva ndzi dya swakudya swo aka miri.	<i>Huwelela! Tatayisa hi sasakambana</i>
Dyana swakudya swo aka miri hi masiku	<i>Encenyeta ku dya</i>
Hlayisa miri wa wena hi tindlela hinkwato	
Magwinya na malekere swa nandziha	<i>Kombisa ku chukucha khwiri</i>
Kambe a swi aki miri	<i>Tatayisa hi sasakambana</i>
Mihandzu na matsavu swi kahle ku swi dya	<i>Yimisa khudzu</i>
Swakudya swo aka miri swi kahle emirini wa hina.	<i>Chukucha khwiri</i>

VHIKI 6

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN’WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Ndzi ehleketa leswaku Rhulani i ... hikuva...
Ndzi ehleketa leswaku xitori lexi xi tsaleriwe ku ndzi dyondzisa ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin’wana na xin’wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

c	h	a
m	o	n
l	i	b
u	d	e

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /c/ na /h/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /c/-/a/-/c/-/a/ = **caca**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /c/ kumbe /h/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **c, h**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **caca, cina, cela, comela, cema, homu, huha, hada, hala, hele, dulu, damu, duma, dini, dina, dima, delela, dema, dela, deda, bana, bolo, banana, bulu, bulo, buma, bulubulu, bunu, la, lolo, lala, ina, oma, mona, na, nomo, manana, nona, ma, mama, sw. na sw.**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA

KU RUNGULA KUMBE KU TSALA NKOMISO WA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta *ehleketa hi swiphemu swa nkoka eka xitshuriwa. Hi ta tlhela hi ehleketa hi leswi hi nga ta swi xava hi mali loko a ri Rhulani.*
- 2 Tsala rimba ra nkomo exitsalelweni.
- 3 Lerisa vadyondzi ku tirhisa rimba ku hlamula xivutiso:
Xitori lexi xi mayelana na...(2–3 wa swivulwa)
Ndzi tsakise ...
Ndzi ehleketa leswaku Rhulani na Kokwana va fanele va xava ...
- 4 Hlamusela leswaku vadyondzi a va nge swi koti ku vula hinkwaswo leswi swi nga le ka xitshuriwa – va fanele va hlawula swiphemu leswi swi nga swa nkoka swinene.
- 5 Kombisa vadyondzi xikombiso xa wena. Vula u ku: ***Xitori lexi xi mayelana na Rhulani na ndyangu wa yena va karhi va sungula bindzu ra vona ra matandza. Ndzi tsakise hi leswaku un'wana na un'wana u tlangile xiyenge xa yena eku sunguleni ka bindzu leri. Ndzi ehleketa leswaku Rhulani na Kokwana wa yena va fanele ku xava*** timbewu ta minsiya ya mapencisi.
- 6 Komba vadyondzi swifaniso eka Buku Leyikulu ya switori.
- 7 Nyika vadyondzi nkarhi wo ehleketa hi xitshuriwa.
- 8 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana va avelana minkomiso ya vona **vini**. (A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. **Lawa ma fanele ma va mavonelo ya vona vini!**)
- 9 Hlanganisa tlilasi hinkwayo.
- 10 Kombela 1–2 wa vadyondzi ku **avelana** na tlilasi minkomiso ya vona.
- 11 Endlani nkomo wa tlilasi hinkwayo, ku fana na: ***Xitori lexi xi mayelana*** na swilo hinkwaswo leswi ndyangu wa ka vaRhulani wu swi endleke ku sungula bindzu ra vona ra matandza. ***Hi tsakisiwe*** hi leswaku Kokwana, Rhulani na Rhudzani a va tsakile swinene hi bindzu lerintshwa. ***Hi ehleketa leswaku Rhulani na Kokwana wa yena va fanele va xava*** swimilana leswaku matsavu ya vona ma ta kula hi ku hatlisa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 6**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 2

KOTARA 3

Vhiki

7

NKONGOMELO:

Ku vilela na

ku chava

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa vadyondzi va wena va languteka va vilela kumbe ku chava; swifaniso swa swilo leswi swi nga hi endlaka hi twa hi vilela kumbe ku chava.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: tindlela to pfuna vana ku kota langutana na ku tshuka na nchavo.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.
- 8 Hundzula mintlawe ya wena yo hlaya hi ntlawa loku leteriwaka loko swi fanerile.
- 9 Kunguhata mahlelelo ya wena ya migingiriko ya nkamafundza na ya mafundza wa vhiki.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 30 – 34, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 36, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 37 – 39, A hi endleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa swin'wana leswi swi ku endlaka u twa u chava.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO : KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa khavhara ya le mahlweni eka Buku Leyikulu:
Zweli wa vilela
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Ku vilela na ku chava
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana i yihi leswi swi ku endlaka u twa u vilela?
 - b Xana i yihi leswi swi ku endlaka u twa u chava?
 - c Xana i mani a twaka a vilela?
 - d Xana i mani a twaka a chava?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - vilela
 - swivilelo
 - chava

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko ndzi nga ti twi kahle	<i>Dzinginisa nhloko</i>
Ndzi swi hlayisa enhlokweni	<i>Vekela voko egon'weni</i>
Ndzi nga hefemulela ehenhla kumbe ka mbirhi	<i>Vekela voko exifuveni</i>
Ndzi hefemulela endzeni	<i>Hefemulela endzeni</i>
Ndzi hefemula katsongo ehandle	<i>Hefemulela ehandle hi ku nonoka</i>
Leswi swi phyuphyisa moya wa mina	<i>Kombisa hi yimisela kudzu ehenhla</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a Cc Cc Cc...
 - b Hh Hh Hh...
 - c caca
 - d cela
 - e comela
 - f cema
 - g homu
 - h huha
 - i hala
 - j hele
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Zweli wa vilela.
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u va vutisa leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga titwa u vilela kumbe ku chava.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 ta swivulwa swa 6–8 ku va xiphemu xa buku ya tlilasi leyi vuriwaka: Minkarhi yin'wana hi twa hi vilela na ku chava.

QHINGA RO KUNGUHATA: Endla nongonoko

TIVISA NHLOKOMHAKA

- 1 Komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 2 Hi nomo, hlamusela mavonelo ya wena ya xitori xa wena, ku fana:
Ndzi twe ndzi vilela kan'we loko tatana wa mina a vabya swinene. A ri le xibedlhele. A ndzi ehleketa leswaku swi nga endleka a hundza emisaveni. Siku rin'wana na rin'wana a ndzi vilela leswaku swi nga endleka ndzi nga ha n'wi voni nakambe. A ndzi nga si tshama ndzi vilela tanihi nkarhi wolowo.

KU KOMBISA QHINGA RO KUNGUHATA (NDZA ENDLA)

- 1 Dirowa rimba ra kungu eka tlhelo rin'we ra xitsalelo.
- 2 Komba vadyondzi maendlelo ya wena nongonoko hi ku hlamula swivutiso.
- 3 Hetisa kungu eka tlhelo lerin'wana ra xitsalelo.

Swivutiso swa kunguhato	Kungu
<p>Ndzimana ya 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Xana i yini swi nga ku endla u twa u vilela kumbe ku chava? 2 Hikokwalaho ka yini u twe u vilela kumbe ku chava? 3 Xana a wu ehleketa yini loko u twa u vilela kumbe ku chava? 4 Xana a wu ehleketa leswaku ku nga ha humelela yini? <p>Ndzimana ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Xana ku ya emahlweni ku humelele yini? 2 I mani kumbe i yini leswi swi nga ku pfuna ku tiyisela? 3 Xana va ku pfune njhani ku kota ku tiyisela? 4 Xana i yini lexi ku endleke u yima ku vilela kumbe ku chava? 5 Xana a swi ri njhani ku twa u vilela kumbe ku chava? 	<p>Ndzimana ya 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Tatana wa mina a vabya. A ri le xibedlhele. 2 Ndzi twe ndzi vilela ku vona tatana wa mina a vabya swinene. 3 A ndzi ehleketa leswaku a ndzi nge he n'wi voni tatana wa mina nakambe. A nga ha ta huma exibedlhele. 4 A ndzi ehleketa leswaku a nga hundza emisaveni. <p>Ndzimana ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Tatana wa mina u tshamile kwale nkarhinyana va karhi va n'wi pfuna. U antswile hi katsongo – katsongo. 2 Loko tatana wa mina a ri le xibedlhele, manana wa mina na sesi wa mina va ndzi pfunile ku va ndzi antswa. 3 Va ndzi vulavurisile naswona a va ndzi yingisela. 4 Tatana wa mina u hetelele a humile exibedlhele, kutani a ndzi nga ha vileli. 5 A swi twala swi chavisa. A swi bihile.

VADYONDZI VA TIRHISA QHINGA RO KUNGUHATA (WA ENDLA)

- 1 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona kutani va ehleketa hi nkarhi lowu va nga twa va vilela kumbe ku chava
- 2 Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana, ku avelana mavonelo ya vona.
- 3 Komba vadyondzi rimba ra nkunguhato exitsalelweni, u va byela ku tirhisa rimba leri ku kunguhata ku tsala ka vona, tanihi laha u endleke ha kona.
- 4 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tsala mavonelo ya vona – a va **fanelangi** va kopa kungu ra wena.
- 6 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.

Kungu

Nazimand ya 1

1. Buti wa mind a tshoveke voko.
2. A nazi twa nazi vilela ku vona buti wa mind lonkulu a rila.
3. A nazi ehleketa leswaku voko ra buti wa mind ri ta va va minkarhi hinkwayo.
4. A nazi ehleketa leswaku a va nge swi koti ku ri lulamisa.

Nazimand ya 2

1. Buti wa mind u vonile aokoela naswona u vile na vuhanzuri evokweni ra yena.
2. Loko buti wa mind a enaliwa vuhanzuri, manana wa mind na muongori va nazi pfunile ku ti twa nazi antswa.
3. Va nazi hlamuserile hi leswi a swi ta humelela na leswaku voko ra yena a ri ta antswa.
4. Buti wa mind a ri na banhichi ra kahle evokweni ra yena naswona a nazi pfumelela nazi tsala eka rona.
5. A swi twala swi chavisa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /g/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /g/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **byongo, goo, golonyi**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **gula, gede, guga, gama, gada, gidi**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

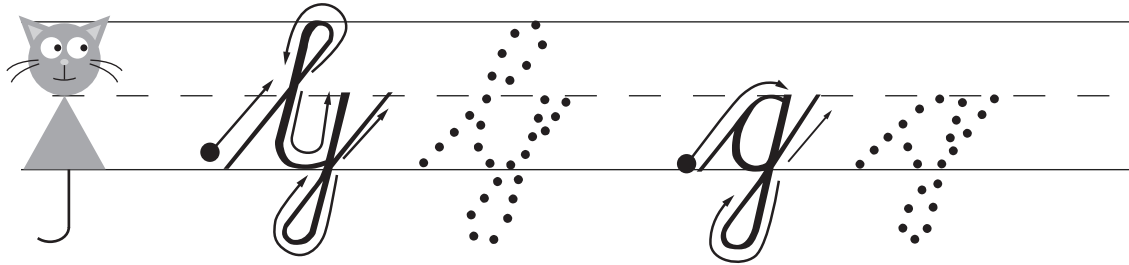
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Gg**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/ swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/ swivulwa leswi tsariweke.

 gula

 gede

 guga

 gama

 gada

 gidi

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 1

MAQHINGA YA NTWISISO: KAMBISISA TSALWA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Nhlokomhaka: Zweli wa vilela</p> <p>Zweli u pfukile, a khomiwe hi torha. N'weti a wa ha vonaka exibakabakeni ehandle ka fasitere ra yena. U twe rito ra manana wa yena ku suka exitangeni.</p> <p>'Ndza tivutisa leswaku manana u vulavula na mani vusiku lebyi?' ku tivutisa Zweli. U pfukile emubedweni wa yena a hlometela hi le nyangweni.</p> <p>'A ndzi holeriwanga,' u twe manana wa yena a vulavula.</p> <p>'Yoo,' ku ehleketa Zweli. 'Loko manana a nga holeriwanga, hi ta dya yini?'</p>	<p>Xana Zweli u twe yini? U twe manana wa yena a ku a nga holeriwanga.</p>
<p>Zweli u tlhelele emubedweni. U pfale mahlo ya yena, kambe vurhongo a byi nga khomi.</p> <p>'Loko manana a nga holeriwanga, u ta hakela hi yini swilo hinkwaswo leswi hi swi pfumalaka?' ku vilela Zweli.</p> <p>Zweli u hundzuluke vusiku hinkwabyo emubedweni wa yena.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Zweli a nga etleli? Oho, ndzi dyondza leswaku Zweli a nga koti ku etlela hikuva wa vilela a ri emubedweni wa yena!</p>
<p>Namixo, Zweli u tilulamisele ku ya exikolweni. U ambale jesi ra yena.</p> <p>U langute mbhovo lowukulu lowu a wu ri evokweni ra jesi.</p> <p>'Ndzi ta ri kuma njhani jesi rintshwa?' ku vilela Zweli.</p> <p>Zweli u langute tintangu ta yena. A ti n'wi manya.</p> <p>'Ndzi ta lava tintangu letintshwa ku nga ri khale,' a ehleketa. 'Kambe ndzi ta tikuma njhani tintangu letintshwa loko manana va nga n'wi holelanga?' a vilela.</p>	<p>Xana Zweli u vilela hi yini? Ndzi dyondza leswaku Zweli wa vilela leswaku manana wa yena a nge swi koti ku n'wi xavela jesi na tintangu leswintshwa hikuva a nga holeriwanga.</p>
<p>Exikolweni, Zweli u humese penisele ebegeni ya yena. Penisele ya yena a yi ri karhi yi hela.</p> <p>'Ku nga ri khale, penisele ya mina yi ta va yitsongo a ndzi nge he swi koti ku yi tirhisa!' a ehleketa. 'Ndzi ta endla yini loko manana a nga swi koti ku ndzi xavela penisele leyintshwa?' a vilela.</p>	<p>Xana Zweli u vilerisa hi yini? Oho, Zweli wa vanhu u vilerisa hikuva penisele ya yena yi hela! Wa vilela hikuva manana wa yena a nge swi koti ku n'wi xavela penisele hikuva a nga holeriwanga.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Emakumu ka siku, Tatana Maboya u nyike vana van'wana mapapila.</p> <p>'Mapapila lawa i ya vatswari va n'wina,' ku vula Tatana Maboya.</p> <p>Zweli u hlaye nhlokomhaka: 'Mali ya xikolo.'</p> <p>'Lembe se ri ya eku heleni!' ku vula Tatana Maboya. 'Swi ehleketeni, ku nga ri khale mi ta va mi ri etlilasini leyintshwa na mudyondzisi lontshwa.'</p> <p>Nsimbhi yi chaya.</p>	<p>Tatana Maboya u n'wi nyike yini eka Zweli? Oho, ndzi dyondza leswaku Tatana Maboya u nyika Zweli papila ku ya nyika manana wa yena!</p>
<p>Zweli u yile ekaya.</p> <p>'Xana manana u ta hakela njhani mali ya xikolo?' ku vilela Zweli. 'Loko swo endleka ndzi nga yi exikolweni lembe leri taka ke?' a tivutisa.</p> <p>Zweli a rhandza xikolo. Miehleketo leyi yi endle leswaku a lava ku rila.</p>	<p>Xana Zweli u vilerisa hi yini sweswi?</p> <p>Zweli u vilerisa hi leswaku manana wa yena a nge swi koti ku n'wi hakelela mali ya xikolo.</p>
<p>Loko Zweli a fika ekaya, u nyike manana papila. 'Oho swi kahle,' ku vula manana. 'Ndzi wu kumile muholo wa mina namuntlha.'</p> <p>'Kambe a ndzi ehleketa leswaku a wu holeriwanga?' ku vutisa Zweli.</p> <p>'U swi twe rini sweswo?' ku vutisa manana wa Zweli.</p> <p>'Ndzi ku twe u vulavula hi riqingho,' a vula.</p> <p>Zweli a vilela a ehleketa leswaku manana wa yena u ta kwata.</p> <p>'Zweli, va lo hlwela ku ndzi hakela,' ku hlamusela manana wa yena.</p>	<p>Xana manana wa Zweli u holeriwe rini? Ndzi dyondza leswaku u holeriwe namuntlha!</p>
<p>Vusiku byebyo, loko Zweli a khandziye emubedweni wa yena, manana wa yena u te ekamereni ra yena. U veke voko ra yena ekatleni ra yena.</p> <p>'Zweli, ndzi ta ku hlayisa,' a vula. 'A swi lavi u vilela.</p> <p>Ntirho wa wena i ku tirha hi matimba exikolweni, hlayisa swilo swa wena, na ku ndzi pfuna la ndlwini. Etlela sweswi.'</p> <p>Kutani manana wa Zweli a n'wi tswontswa.</p> <p>A ku ri ro sungula eka siku hinkwaro, Zweli a nga ri eku vileleni.</p>	<p>I yini leswi manana wa Zweli a nga te a nga vileli hi swona? Oho! Manana wa Zweli a nga lavi a vilela. U lava leswaku a tirha hi matimba na ku pfuna.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana i mani a vulavula hi riqingho?	Manana wa Zweli a vulavula hi riqingho.
Xana Zweli u twe manana wa yena a ku yini?	U n'wi twe a ku a nga holeriwanga.
Xana tatana Maboya nyike vadyondzi van'wana yini?	U va nyike papila leri a ri ku 'mali ya xikolo'.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Zweli a vilela?	<ul style="list-style-type: none"> • Zweli a vilela hikuva u twe manana wa yena a ku a nga holeriwanga. • A vilela hikuva manana wa yena u hakela swilo hinkwaswo. • A vilela hikuva a nge kumi jesi lerintshwa. • A vilela hikuva ku nga ri khale u ta lava tintangu letintshwa. • A vilela hikuva u ta lava penisele leyintshwa ku nga ri khale. • A vilela hikuva a ehleketa leswaku manana wa yena a nge swi koti ku n'wi hakelela mali ya xikolo. • Wa vilela hikuva a nge he swi koti ku ya exikolweni. • Wa vilela hikuva manana wa yena u ta kwata hikuva a n'wi yingiserile loko a vulavula hi riqingho.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 7.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - khongotela
 - tshemba
 - swi twile

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko ndzi nga ti twi kahle	<i>Dzinginisa nhloko</i>
Ndzi swi hlayisa enhlokweni	<i>Vekela voko egon'weni</i>
Ndzi nga hefemulela ehenhla kumbe ka mbirhi	<i>Vekela voko exifuveni</i>
Ndzi hefemulela endzeni	<i>Hefemulela endzeni</i>
Ndzi hefemula katsongo ehandle	<i>Hefemulela ehandle hi ku nonoka</i>
Leswi swi phyuphyisa moya wa mina	<i>Kombisa hi yimisela kudzu ehenhla</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawu ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /s/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /s/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **dyisa, ntiyiso, tlurisa**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **sila, sele, sola, sula, salani**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

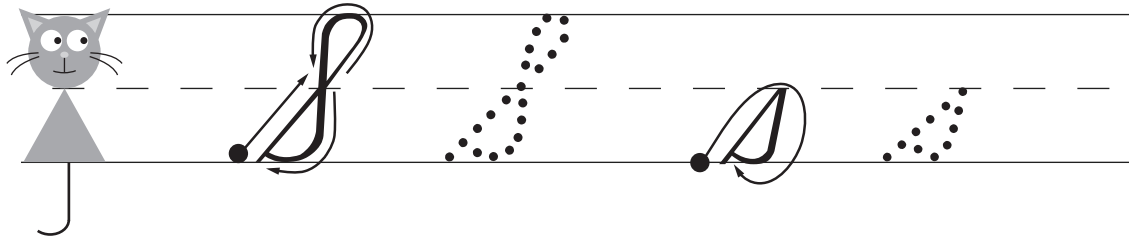

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Ss**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/ swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

 sila

 sete

 sola

 sula

 salani

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga twa u vilela kumbe ku chava.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 ta swivulwa swa 6–8 ku va xiphemu xa buku ya tlilasi leyi vuriwaka: Minkarhi yin'wana hi twa hi vilela na ku chava.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi twe ndzi vilela/ chava loko ... *(Tsala hi leswi a swi ku endla u vilela / chava.)*

A ndzi vilela/ chava hikuva ... *(Hlamusela leswaku hikokwalaho ka yini u twe u vilela/ chava)*

A ndzi ehleketa ... *(Tsala hi miehleketo ya wena.)*

Ekhu heteleleni ... *(Tsala hi leswi swi nga landzela ku humelela)*

Ndzi twe ndzi antswa ... *(Tsala hi leswi swi nga humelela ku ku pfuna u twa u antswa.)*

Ku twa ndzi vilela/ chava a swi ... *(Tsala makumu ya leswi ntokoto lowu a wu ri xiswona eka wena.)*

KU LULAMISA: U nga si sungula dyondzo ya ku tsala, tsala kungu leri u ri endleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KU KOMBISA NDLELA YO MPFAPFARHUTA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi kungu leri mi ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlaya kungu leri tsariweke exitsalelweni.
- 3 Lexi landzelaka, hlaya rimba ra matsalelo na vadyondzi.
- 4 Kombisa leswi u nga ta hetisisa swona rimba ra matsalelo u tirhisa kungu ra wena, ku fana na:
Ndzi twe ndzi vilela loko tatana wa mina a vabya. A vabya swinene lero a fanele ku ya exibedlhele. **A ndzi vilela** hikuva a ndzi ehleketa leswaku tatana wa mina a nge he humi exibedlhele. **A ndzi ehleketa** leswaku swi nga endleka a hundza emisaveni.
Ekhu heteleleni, tatana wa mina u vile kahle. U vuyile ekaya ku suka exibedlhele. **Ndzi twe ndzi antswa** loko manana na sesi wa mina va ndzi pfumelele ndzi vulavula na ku rila eka vona loko ndzi twa ndzi vilela. Swi ndzi pfunile ku vulavula hi ku titwa ka mina.
Ku twa ndzi vilela a swi ri ntokoto wo karhata swinene.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO MPFAMPFARHUTA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Tindzimana ta mina: Mpfapfarhuto**

- 3 Kombela vadyondzi ku kuma kungu ra vona ra hi Musumbhunuku na ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 4 Kombela vadyondzi ku hetisa rimba ra matsalelo va tirhisa makungu ya vona.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va nga engetela swivulwa swo tala kumbe vuxokoxoko loko va ri na nkarhi.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi hi maqhinga lawa va nga ma tirhisaka ku va pfuna.
- 7 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u pfuna vadyondzi lava tsandzekaka.

19 Mhawuri 2020

Nazimana ya mind: mpfapfarhuto

nazi twa nazi vilela chava lokho buti wa mind tshoveke vokho.

nazi vilela chava hikuva a nazi ehleketha lewakhu voko ra yena ri ta va ri tshovekile hi laha ku nga heriki.

A nazi ehleketa lewakhu madokodela a va nge swi koti ku ri lulamisa.

Ekhu heteleni buthi wa mind u enaliwile vuandzurri evokweni ra yena.

Nazi twe nazi answa lokho manana wa mind na muongori va nazi hlamuserile leswi a swita humelela na lewakhu voko ra yena a ri ta antswa.

Ku twa nazi vilelah a swi chavisa swinene.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya / mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **gama**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /g/-/a/-/m/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /g/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /a/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /m/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **gama**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ga/-/ma/ = **gama**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **sula**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **guga**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /g/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /u/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /g/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /g/-/u/-/g/-/a/
- 8 Tsala rito: **guga**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /gu/-/ga/ = **guga**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **sola**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 2

MAQHINGA YA NTWISISO: KAMBISISA TSALWA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Zweli wa vilela</p> <p>Zweli u pfukile, a khomiwe hi torha. N'weti a wa ha vonaka exibakabakeni ehandle ka fasitere ra yena. U twe rito ra manana wa yena ku suka exitangeni.</p> <p>'Ndza tivutisa leswaku manana u vulavula na mani vusiku lebyi?' ku tivutisa Zweli. U pfukile emubedweni wa yena a hlometela hi le nyangweni.</p> <p>'A ndzi holeriwanga,' u twe manana wa yena a vulavula.</p> <p>'Yoo,' ku ehleketa Zweli. 'Loko manana a nga holeriwanga, hi ta dya yini?'</p>	<p>I yini lexi endlaka Zweli a titwa a vilela? U twe manana wa yena a ku a nga holeriwanga. U fanele a titwa a vilela hi leswi a nga swi tiveki leswaku manana wa yena u ta hakela hi yini swilo hinkwaswo leswi a swi pfumalaka loko a nga ri na mali!</p>
<p>Zweli u tlhelele emubedweni. U pfale mahlo ya yena, kambe vurhongo a byi nga khomi.</p> <p>'Loko manana a nga holeriwanga, u ta hakela hi yini swilo hinkwaswo leswi hi swi pfumalaka?' ku vilela Zweli.</p> <p>Zweli u hundzuluke vusiku hinkwabyo emubedweni wa yena.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Zweli a hundzuluke vusiku hinkwabyo emubedweni wa yena? Zweli a nga va a hundzuluka hikuva wa vilela a nga koti no etlela.</p>
<p>Namixo, Zweli u tilulamisele ku ya exikolweni. U ambale jesi ra yena.</p> <p>U langute mbhovo lowukulu lowu a wu ri evokweni ra jesi.</p> <p>'Ndzi ta ri kuma njhani jesi rintshw?' ku vilela Zweli.</p> <p>Zweli u langute tintangu ta yena. A ti n'wi manya.</p> <p>'Ndzi ta lava tintangu letintshwa ku nga ri khale,' a ehleketa. 'Kambe ndzi ta tikuma njhani tintangu letintshwa loko manana va nga n'wi holelanga?' a vilela.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Zweli a vilela hi jesi na tintangu ta yena? Ndza swi vona leswaku Zweli wa kula naswona u ta lava jesi lerintshwa na tintangu letintshwa ku nga ri khale. Wa vilela hikuva manana hi yena a n'wi xavelaka swilo hinkwaswo leswintshwa leswi a swi lavaka, kambe u ehleketa leswaku a nga na mali.</p>
<p>Exikolweni, Zweli u humese penisele ebegeni ya yena. Penisele ya yena a yi ri karhi yi hela.</p> <p>'Ku nga ri khale, penisele ya mina yi ta va yitsongo a ndzi nge he swi koti ku yi tirhisa!' a ehleketa. 'Ndzi ta endla yini loko manana a nga swi koti ku ndzi xavela penisele leyintshwa?' a vilela.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Zweli a vilela hi penisele ya yena? Zweli u lava penisele leswaku a ta kota ku tirha kahle exikolweni. U fanele a vilerisiwa hikuva a nge kumi penisele leyintshwa loko a yi lava!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Emakumu ka siku, Tatana Maboya u nyike vana van'wana mapapila.</p> <p>'Mapapila lawa vatswari i ya va n'wina,' ku vula Tatana Maboya.</p> <p>Zweli u hlaye nhlokomhaka: 'Mali ya xikolo.'</p> <p>'Lembe se ri ya eku heleni!' ku vula Tatana Maboya. 'Swi ehleketeni, ku nga ri khale mi ta va mi ri etlilasini leyintshwa na mudyondzisi lontshwa.'</p> <p>Nsimbhi yi chaya.</p>	
<p>Zweli u yile ekaya.</p> <p>'Xana manana u ta hakela njhani mali ya xikolo?' ku vilela Zweli. 'Loko swo endleka ndzi nga yi exikolweni lembe leri taka ke?' a tivutisa.</p> <p>Zweli a rhandza xikolo. Miehleketo leyi yi endle leswaku a lava ku rila.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Zweli a vilela hi mali ya xikolo? Oho! Zweli u vilerisa hi leswaku u fanele ku tshika xikolo loko manana wa yena a nga hakeli. U ehleketa hi swo biha leswi nga humelelaka.</p>
<p>Loko Zweli a fika ekaya, u nyike manana papila. 'Oho swi kahle,' ku vula manana. 'Ndzi wu kumile muholo wa mina namuntlha.'</p> <p>'Kambe a ndzi ehleketa leswaku a wu holeriwanga?' ku vutisa Zweli.</p> <p>'U swi twe rini sweswo?' ku vutisa manana wa Zweli.</p> <p>'Ndzi ku twe u vulavula hi riqingho,' a vula.</p> <p>Zweli a vilela a ehleketa leswaku manana wa yena u ta kwata.</p> <p>'Zweli, va lo hlwela ku ndzi hakela,' ku hlamusela manana wa yena.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Zweli a twa a hlamala? Siku hinkwaro, Zweli a vilela hikuva u twe manana wa yena a ku a nga holeriwanga. Kambe sweswi, u kuma leswaku u holeriwile! Leswi swa n'wi hlamarisa.</p>
<p>Vusiku byebyo, loko Zweli a khandziye emubedweni wa yena, manana wa yena u te ekamereni ra yena. U veke voko ra yena ekatleni ra yena.</p> <p>'Zweli, ndzi ta ku hlayisa,' a vula. 'A swi lavi u vilela.</p> <p>Ntirho wa wena i ku tirha hi matimba exikolweni, hlayisa swilo swa wena, na ku ndzi pfuna la ndlwini. Etlela sweswi.'</p> <p>Kutani manana wa Zweli a n'wi tswontswa.</p> <p>A ku ri ro sungula eka siku hinkwaro, Zweli a nga ri eku vileleni.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Zweli a nga ha vileli? Zweli u fanele a nga ha vileli hikuva manana wa yena u holeriwile – swi lo teka nkarhinyana!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Zweli a pfukile?	U pfukile hikuva a twa torha.
Hikokwalaho ka yini Zweli a tsandzeke ku etlela?	A vilela. Mikarhi yin'wana swa tika ku etlela loko u vilela.
Hikokwalaho ka yini manana wa Zweli a n'wi byele 'Ndzi ta ku hlayisa'?	Hikuva a lava leswaku Zweli a tshika ku vilela.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Zweli a hlamarile?	<ul style="list-style-type: none"> • Zweli a hlamarile hikuva manana wa yena u holeriwile. • Zweli a hlamarile hikuva a ehleketa leswaku manana wa yena a nge holeriwi, kambe u holeriwile. • Zweli a hlamarile hikuva a nga ha fanelanga ku vilela hi manana wa yena hi ku n'wi hakelela mali ya xikolo. • Zweli a hlamarile hikuva eku heteleleni, a nga ha ri nchumu swo n'wi vilerisa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Mingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Ku hola
 - hlometela
 - vumbuluka na ku hundzuluka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko ndzi nga ti twi kahle	<i>Dzinginisa nhloko</i>
Ndzi swi hlayisa enhlokweni	<i>Vekela voko egon'weni</i>
Ndzi nga hefemulela ehenhla kumbe ka mbirhi	<i>Vekela voko exifuveni</i>
Ndzi hefemulela endzeni	<i>Hefemulela endzeni</i>
Ndzi hefemula katsongo ehandle	<i>Hefemulela ehandle hi ku nonoka</i>
Leswi swi phyuphyisa moya wa mina	<i>Kombisa hi yimisela kudzu ehenhla</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Xitori lexi xi na vuxaka na nkongomelo wa ' Ku vilela na ku chava' hikuva ...
Ndzi twe ndzi vilela ku fana na Zweli loko ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona .

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

g	s	a
m	o	n
l	i	b
u	d	e

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /g/ na /s/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /g/-/u/-/g/-/a/ = **guga**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /g/ kumbe /s/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **g, s**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **gula, gedede, guga, gama, gada, gidi, sila, siku, sele, sola, sula, salani, dula, damu, duma, dini, dina, dima, delela, dema, dela, deda, bana, bolo, banana, bulu, bulo, buma, bulubulu, bunu, la, lolo, lala, ina, oma, mona, na, nomo, manana, nona, ma, mama, sw. na sw.**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA, ANAKANYA

MPFAPFARHUTA TSALWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phephe ro va hava nchumu, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **tsala na ku dirowa** hi leswi va swi **anakanyaka** loko va ehleketa hi xitori.
- 3 **Kombisa** leswi u **anakanyisaka swona swilo swa nkoka ku suka eka xitori**, ku fana na: Zweli u twile manana wa yena a karhi a vulavula hi riqingo. Loko a twile leswi a nga swi vula, swi n'wi endle a twa a vilela.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Zweli a yingisela manana wa yena exihundleni, a vilela.
- 5 Tirhisa ku **kombisa** ku engetela xivulwa eka mpfapfarhuto wa wena, ku fana na: Zweli u twa manana wa yena. Onge ndza n'wi vona Zweli a twa a vilela.
- 6 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta hlawula xilo xin'we xa nkoka lexi va xi anakanyaka loko va ehleketa hi xitori.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va wisa. Va hlayele tsalwa nakambe.
- 8 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa mavonelo ya vona.
- 9 Xo hetelela, pfumelela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, va avelana hi leswi va swi mpfapfarhuteke na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, atoms, globes), mathematics (calculators, rulers, compasses), arts (pencils, paint palettes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs).

Giredi 2

KOTARA 3

Vhiki

8

NKONGOMELO:

Ku vilela na

ku chava

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Engetela minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: Swifaniso leswi vadyondzi va swi diroweke hi swilo leswi swi va endlaka va twa va vilela kumbe va chava.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: Migingiriko yo olova yo pfuna vana ku phyuphyisa miehleketo ya vona.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 40, A hi hlayeni na Papila ra 41, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 42 na 43, A hi endleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 44 na 45, A hi hlayeni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa swin'wana leswi swi ku endlaka u vilela.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

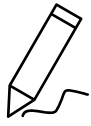
PFUXETA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Khanani a ambale masiki eka Buku Leyikulu: Xipfala nghohe xa Khanani lexintshwa
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Ku vilela na ku chava
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we .
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi nga endla yini ku tiphyuphyisa loko hi twa hi vilela?
 - b Xana i va mani va hi khongotelaka loko hi twa hi chava?
 - c Xana hi endla yini loko hi twa hi vilela?
 - d Xana hi endla yini loko hi twa hi chava?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Xipfala nghohe
 - xitsongwatsongwana
 - ntungu

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko ndzi nga ti twi kahle	<i>Dzinginisa nhloko</i>
Ndzi swi hlayisa enhlokweni	<i>Vekela voko egon'weni</i>
Ndzi nga hefemulela ehenhla kumbe ka mbirhi	<i>Vekela voko exifuveni</i>
Ndzi hefemulela endzeni	<i>Hefemulela endzeni</i>
Ndzi hefemula katsongo ehandle	<i>Hefemulela ehandle hi ku nonoka</i>
Leswi swi phyuphyisa moya wa mina	<i>Kombisa hi yimisela kudzu ehenhla</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a Gg Gg Gg...
 - b Ss Ss Ss...
 - c gula
 - d gede
 - e guga
 - f gama
 - g sila
 - h sele
 - i salani
 - j sula
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Xipfala nghohe xa Khanani lexintshwa
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Hlela

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga twa u vilela kumbe ku chava.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 ta 6–8 wa swivulwa lexi xi ta va xiphemu eka buku ya tilasi leyi vuriwaka: Minkarhi yin'wana hi twa hi vilela na ku chava.

MALULAMISELO:

- Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo exitsalelweni u nga si sungula dyondzo ya ku tsala.
- Tsala mpfapfarhuto wa wena exitsalelweni u nga si sungula dyondzo. Katsa xihoxo xin'we kumbe swimbirhi.

NONGONOKO WO KAMBELA MAHLELELO:

- 1 Xana ndzi tsale hi nkarhi lowu ndzi nga twa ndzi vilela kumbe ku chava?
- 2 Xana ndzi tirhise nkarhi lowu nga hundza?
- 3 Xana ndzi tsale kwalomu ka 6 wa swivulwa?
- 4 Xana marito hinkwawo ndzi ma pelete kahle?
- 5 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi sungula hi letere lerikulu?
- 6 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi hela hi mahikahatelo lama faneleke?

KOMBISA NDLELA YA KU HLELA (NDZA ENDLA)

- 1 Hlayela vadyondzi ehenhla nongonoko wa ku hlela.
- 2 Xo landzela, hlayela vadyondzi ehenhla mpfapfarhuto wa wena.
- 3 Hlaya nongonoko wo hlela, nakambe u kombeta loko mpfapfarhuto wa wena wu lulamile, kumbe u lava ku endla ndzulamiso kumbe ku antswisa.
- 4 Kombisa ndlela yo lulamisa na vadyondzi.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HLELA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Kombela vadyondzi ku kuma mpfapfarhuto wa ku tsala wa vona.
- 3 Lexi landzelaka, kombela vadyondzi ku hlaya nongonoko wo kambela ku hlela na ku endla mindzulamiso kumbe ku antswisa loku lavekaka.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.– tiyisisa leswaku u tirha na ntlawa wo hambana wa vadyondzi eka ntirho wo tsala wun'wana na wun'wana.
- 5 Languta swihoxo leswi talaka ku endliwa eka matsalelo ya vadyondzi.
- 6 Kombela vadyondzi ku ku yingisa kutani u tsala swihoxo leswi talaka ku endliwa exitsalelweni.
- 7 Komba vadyondzi ku lulamisa swihoxo leswi.

19 Mhawuri 2020

Nazimana ya mind: mpfapfarhuto

A
nazi twa nazi vilela chava lokho buti wa
mind tshoveke vokho.
Anazi vilela chava hikuva a nazi ehleketha
lewakhu voko ra yena ri ta va ri tshovekile
hi laha ku nga heriki.
A nazi ehleketha lewakhu madokodela a va
nge swi koti ku ri lulamisa.

le
Eku heteleni buthi wa mind u enaliwile
vuhanzukri evokweni ra yena.
Nazi twe nazi antswa lokho mandha wa
mind na muongori va nazi hlamuserile leswi
a swita humelela na lewakhu voko ra yena
a ri ta antswa.
Ku twa nazi vilela a swi chavisa swinene.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tilasi hinkwayo na Maphepha yo tihela ku Hlaya 8.
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Musumbhunuku eka tilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Musumbhunuku eka tilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe mingingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /f/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyeleda mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /f/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **famba, fumisa, fumile**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **fumile, fuma, fana, fumisa**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyeleda marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

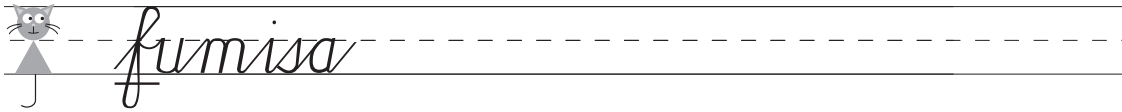
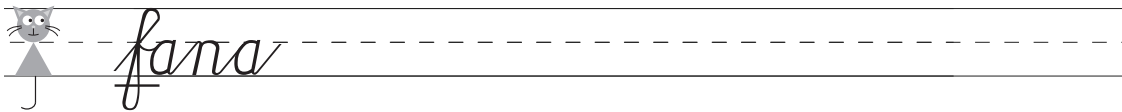
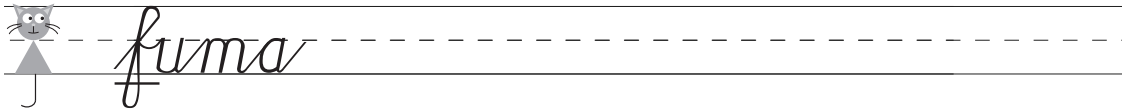
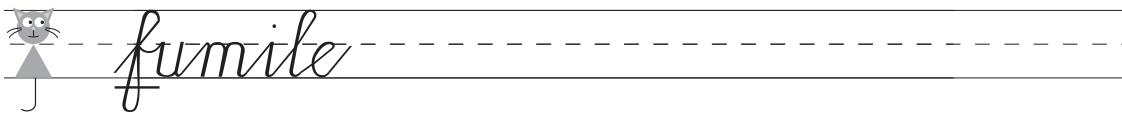
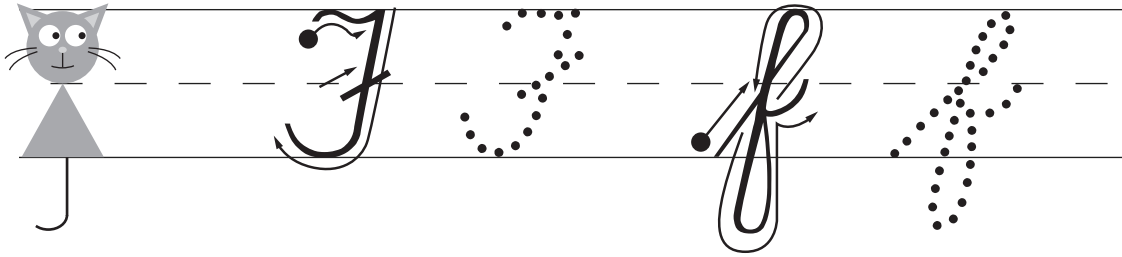
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Ff**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/
swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 1

MAQHINGA YA Ntwisiso: Endla Minkumbetelo

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Xipfalanghohe xa Khanani lexintshwa</p> <p>Khanani na manana wa yena va nghene endzeni ka thekisi. Hakanyingi Khanani a fanele ku tshama ehenhla ka manana wa yena kumbe a manyeteriwa exikarhi ka vakhandziyi van'wana. Kambe namuntlha, thekisi a yi nga talanga. Khanani u lemuke leswaku vanhu van'wana endzeni ka thekisi a va ambale swipfalanghohe. Khanani a ehleketa leswaku a va languteka va chavisa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Khanani a nga tolovelanga ku vona vanhu va ambale swipfalanghohe. Minkarhi yin'wana swilo leswi hi nga swi tolovelangiki swi nga languteka swi chavisa.</p>
<p>Khanani na manana wa yena va nghene evhengeleni. A va fanele ku yima eka ntila wo leha. Loko va hetelele va fika enyangweni, a ku ri na wanuna loyi a ambale xipfalanghohe a khome bodlhela. Khanani a ehleketa leswaku u languteka a chavisa swinene.</p>	
<p>Khanani a khomelele voko ra manana wa yena. 'I yini leswiya?' a vutisa.</p> <p>'I swo dlaya switsongwatsongwana emavokweni,' ku vula manana wa yena, a karhi a humesa mavoko ya yena. Wanuna loyi a nga ambala xipfalanghohe u chele mavoko ya manana hi swo dlaya switsongwatsongwana. Hiloko a languta Khanani. Khanani u tshambulute mavoko ya yena kutani wanuna wo languteka a chavisa a n'wi chela mavoko na yena.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku a swi tolovelekanga ku va na munhu loyi a nga khoma swo dlaya switsongwatsongwana evhengeleni. Minkarhi yin'wana, swilo leswintshwa swi nga twala swi chavisa.</p>
<p>Loko Khanani na manana wa yena va karhi va famba famba evhengeleni, u lemuke leswaku vanhu vo talanyana a va ambale swipfalanghohe. A nga si tshama a vona munhu a ambale xipfalanghohe, hikokwalaho ka yini vanhu vo tala va ambale swipfalanghohe namuntlha, a tivutisa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Khanani a nga swi twisisi leswaku hikokwalaho ka yini vanhu va ambale swipfalanghohe. Minkarhi yin'wana swilo leswi hi nga swi twisiseki swi nga vonaka swi chavisa.</p>
<p>Endleleni yo ya ekaya, Khanani u vutise manana wa yena hi swipfalanghohe. 'Manana, hikokwalaho ka yini vanhu vo tala va ambale swipfalanghohe namuntlha?'</p> <p>'A ndzi swi tivi,' ku hlamula manana wa yena, 'Ndzi ehleketa leswaku va languteka va chavisa!'</p>	<p>Hambi manana wa Khanani u ehleketa leswaku swipfalanghohe swi languteka swi chavisa! Ndzi nga kumbetela leswaku vanhu lavakulu va nga titwa va chava swilo leswi va nga swi twisisiki na vona – ku nga ri vana ntsena.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Khanani a tsakile hikuva manana wa yena u pfumelelana na yena. Hambiswiritano, wa ha hlangahlanganile. A navela onge manana wa yena a tiva xivangelo lexi endlaka leswaku vanhu va ambala swipfalanghohe.</p>	
<p>Nhlikanhi wolowo, Khanani a ri ehandle a karhi a dirowa esantini loko a ta vona mukhalabye wo ambala xipfalanghohe a ta eka yena. A ehleketa leswaku u languteka a chavisa. U tsutsumele endlwini.</p> <p>Kambe Khanani u yimile loko a twa un'wana a vitana vito ra yena. U hundzulukile a languta ematlhelo. Munhu loyi a nga n'wi vona a ku ri wanuna wo languteka a chavisa wo ambala xipfalanghohe. A ri karhi a tshinelela swinene. Khanani u lemuke nhonga yo famba hi yona yo toloveleka na tintangu ta ribungu ta khale. 'Oho! Avuxeni Tatana Maluka! A ndzi nga swi lemukanga leswaku hi wena wo ambala xipfalanghohe xo chavisa!' a hleka.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku xiphemu lexi endlaka leswaku swipfalanghohe swi endla vanhu va languteka va chavisa hi leswaku a swi olovi ku vona leswaku i mani a nga swi ambala!</p>
<p>Khanani u tsutsume a ya ka Tatana Maluka ku ya n'wi pfuna ku khandziya xitupu, kambe u tshambulute voko ra yena a ku, 'Yima kwalaho! Wa swi tiva leswaku a hi fanelanga hi tshinelelana loko ka ha ri na xitsongwatsongwana lexi nga le ku hangalakeni – leswaku hi ta hlayisana,' a vula.</p> <p>'Hikokwalaho ka yini u nga ambalanga xipfalanghohe?' ku vutisa Tatana Maluka a nga ri ku tlangeni.</p> <p>'Mina?' Khanani a vutisa, a hlangahlanganile.</p> <p>'Ina, ndzi ambala xipfalanghohe ku pfuna ku ku sivela eka switsongwatsongwana, na wena u fanele ku ambala xipfalanghohe ku ndzi sirhelela na mina!' a vula.</p> <p>'A ndzi nga swi tivi!' ku amukela Khanani. 'Ndzi nga xi kuma kwihi?'</p> <p>'Yima kwala,' ku vula Tatana Maluka, a karhi a kongoma endlwini ya yena.</p>	<p>Oho! Eku heteleleni Khanani wa swi twisisa leswaku hikokwalaho ka yini vanhu va ambale swipfalanghohe – ku ti sirhelela na ku sirhelela van'wana eka switsongwatsongwana! Ndzi kumbetela leswaku swipfalanghohe a swi nge he languteki swi chavisa eka Khanani hikuva u tiva hi timhaka leti.</p>
<p>Tatana Maluka u vuyile hi le ndlwini ya yena a khome xidukwana na marhekerhe mambirhi. U tshame exitupini kutani a komba Khanani ku petsa xidukwana na marhekerhe ku endla xipfalanghohe.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>'Hi leswi swidukwana swo basa na marhekerhe swa wena na manana wa wena,' ku vula Tatana Maluka, a swi vekela Khanani exitupini. 'Ha vambirhi mi fanele mi swi ambala loko mi huma. Ndza ku sirhelela – wa ndzi sirhelela!'</p> <p>Loko Tatana Maluka a tlhelele endlwini ya yena, Khanani u teke swidukwana na marhekerhe.</p> <p>'Manana,' a vula, 'Ndzi lava ku komba swin'wana swa nkoka! Ndzi vone Tatana Maluka a ambale xipfalanghohe ku hi sirhelela. U vule leswaku hi fanele ku ambala swipfalanghohe ku n'wi sirhelela na yena!'</p>	<p>Ndza tivutisa loko Khanani na manana wa yena va ta ambala swipfalanghohe nkarhi lowu taka loko va ta ya evhengeleni?</p>
<p>Khananai u kombise manana wa yena ndlela yo petsa xidukwana u tirhisa marhekerhe ku endla xipfalanghohe, ku fana na leswi Tatana Maluka a nga swi endla. Hiloko, a komba manana wa yena ku ambala xipfalanghohe.</p>	
<p>Khanani na manana wa yena va tilangutile eka xivoni. Khanani u ehlekete hilaha swipfalanghohe swa vona leswintshwa swi nga ta pfuna ku sirhelela Tatana Maluka na vaakelani va vona hinkwavo. U teke xiboho xa leswaku swipfalanghohe a swi chavisa kahle kahle.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Khanani u twisisa swipfalanghohe ku antswa sweswi, kahle kahle a swi languteki swi chavisa ku fana na khale!</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>I mani loyi a nga dyondzisa Khanani hi swipfalanghohe?</p>	<p>Muakelani wa Khanani, Tatana Maluka, u n'wi dyondzise hi swipfalanghohe.</p>
<p>Xana Tatana Maluka u nyike Khanani yini?</p>	<p>U n'wi nyike marhekerhe na swidukwana ku tiendlela xipfalanghohe xa yena n'wini.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini Khanani a tsutsumile loko a vona Tatana Maluka?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga swi tivi leswaku a ku ri Tatana Maluka. • Hikuva Tatana Maluka a ambale xipfalanghohe kutani Khanani a nga n'wi tivi. • Hikuva Khanani a ehleketa leswaku vanhu lava nga ambala swipfalanghohe va chavisa swinene. • Hikuva Khanani a ehleketa leswaku i munhu wo ka a nga n'wi tivi loyi a nga ambala xipfalanghohe.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - swo basisa swandla
 - fufutela
 - lemuka
 - sirhelela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko ndzi nga ti twi kahle	<i>Dzinginisa nhloko</i>
Ndzi swi hlayisa enhlokweni	<i>Vekela voko egon'weni</i>
Ndzi nga hefemulela ehenhla kumbe ka mbirhi	<i>Vekela voko exifuveni</i>
Ndzi hefemulela endzeni	<i>Hefemulela endzeni</i>
Ndzi hefemula katsongo ehandle	<i>Hefemulela ehandle hi ku nonoka</i>
Leswi swi phyuphyisa moya wa mina	<i>Kombisa hi yimisela kudzu ehenhla</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawu ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona vini hi swifaniso leswi.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela tllasi ku yingisela.
- 7 Kombela 1–2 wa mintlawu yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /t/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /t/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **vito, ngati, pfuta**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **tatana, titimela, tolo, tima, tele, tala**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

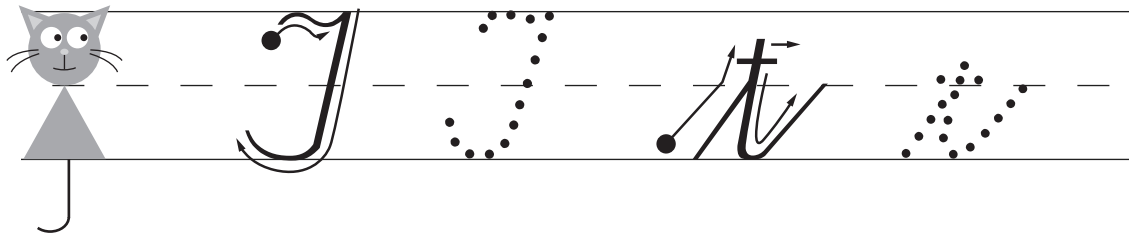

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Tt**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala maletere eminhlaneni hi tintiho .
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

 tatana

 titimela

 tolo

 tima

 tele

 tala

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Ku Hangalasa na ku Andlala

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga twa u vilela kumbe ku chava.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 ta 6–8 wa swivulwa ku hoxa xandla eka buku ya tlilasi leyi vuriwaka: Minkarhi yin'wana hi twa hi vilela na ku chava.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi twe ndzi vilela/ chava loko ... *(Tsala hi leswi a swi ku endla u vilela / chava.)*

A ndzi vilela/ chava hikuva ... *(Hlamusela leswaku hikokwalaho ka yini u twe u vilela/ chava)*

A ndzi ehleketa ... *(Tsala hi miehleketo ya wena.)*

Ekhu heteleleni ... *(Tsala hi leswi swi nga landzela ku humelela)*

Ndzi twe ndzi antswa ... *(Tsala hi leswi swi nga humelela ku ku pfuna u twa u antswa.)*

Ku twa ndzi vilela/ chava a swi ... *(Tsala makumu ya leswi ntokoto lowu a wu ri xiswona eka wena.)*

KU LULAMISA: Loko u nga si sungula dyondzo yo tsala, tsala mpfapfarhuto lowu mi wu hleleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KOMBISA MAENDLELO YO HANGALASA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi Musumbhunuku u tirhise nongonoko wa mahlelelo ku hlela mpfapfarhuto wa wena.
- 2 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku namuntlha hi ta hangalasa na ku andlala xiphemu xo hetelela xa ku tsala.
- 3 Komba vadyondzi leswi u tlhelaka u tsarisa swona xiphemu xa wena xa ku tsala, xi ri na nhlokomhaka na siku.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HANGALASA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Nkarhi lowu ndzi nga twa ndzi vilela/ chava.**
- 3 Kombela vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa xiphemu xa vona xo hetelela xa ku tsala, ku ri hava swihoxo.
- 4 Loko vadyondzi va ri na nkarhi, va nga dirowa mpfapfarhuto wa xihatla.
- 5 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka la tlilasini u pfuna lava tikeriwaka.

VADYONDZI VA KOMBISA KU TSALA KA VONA

- 1 Eka ntlhanu wa timinete to hetelela ta dyondzo, kombela vadyondzi ku veka swo tsala swa vona.
- 2 Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku hlayela munghana leswi va swi tsaleke.
- 3 Loko vadyondzi va endlile leswi, kombela un'we kumbe vambirhi ku ta hlayela tllasi leswi va swi tsaleke.
- 4 Hlanganisa ntirho wa vadyondzi wu va buku ya tllasi. Endla leswaku buku ya kumeka eka khona ro hlayela leswaku va ta kota ku yi hlaya.

26 Mhawuri 2020

Mikarhi yin'wana hi twa hi vilela na ku

A nazi twa nazi vilela/chava loko buti wa mind a tshoveke voko.

A nazi vilela /chava hikuva a nazi ehleketa leswaku voko ra yena ri ta va ri tshovekile hi laha ku nga heriki.

A nazi ehleketa leswaku madokodela a va nge swi koti ku ri lulamisa.

Eku heteleleni buti wa mind u enaliwile vuhanzuri evokweni ra yena.

Nazi twe nazi antswa loko manana wa mind na muongori va nazi hlamuserile leswi a swi ta humelela na leswaku voko ra yena a ri ta antswa.

Ku twa nazi vilela a swi chavisa swinene.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **fuma**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /f/-/u/-/m/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /f/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /m/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **fuma**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /fu/-/ma/ = **fuma**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **tolo**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **fana**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /f/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /n/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /f/-/a/-/n/-/a/
- 8 Tsala rito: **fana**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /fa/-/na/ = **fana**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **tele**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Xipfalanghohe xa Khanani lexintshwa</p> <p>Khanani na manana wa yena va nghene endzeni ka thekisi. Hakanyingi Khanani a fanele ku tshama ehenhla ka manana wa yena kumbe a manyeteriwa exikarhi ka vakhandziyi van'wana. Kambe namuntlha, thekisi a yi nga talanga. Khanani u lemuke leswaku vanhu van'wana endzeni ka thekisi a va ambale swipfalanghohe. Khanani a ehleketa leswaku a va languteka va chavisa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku xitori lexi xi vulavula hi ntungu wa Xitsongwatsongwana xa Corona 2020. Hi nkarhi lowu wa ntungu, mathekisi a ma nga pfumeleriwi ku khandziyisa vanhu vo tala.</p>
<p>Khanani na manana wa yena va nghene evhengeleni. A va fanele ku yima eka ntila wo leha. Loko va hetelele va fika enyangweni, a ku ri na wanuna loyi a ambale xipfalanghohe a khome bodlhela. Khanani a ehleketa leswaku u languteka a chavisa swinene.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku leswi swi endliwa hi ntungu wa Xitsongwatsongwana xa Corona, hikuva hi wona nkarhi lowu ndzi nga vona vanhu va yime eka ntila wo ya nghena evhengeleni!</p>
<p>Khanani a khomelele voko ra manana wa yena. 'I yini leswiya?' a vutisa.</p> <p>'I swo dlaya switsongwatsongwana emavokweni,' ku vula manana wa yena, a karhi a humesa mavoko ya yena. Wanuna loyi a nga ambala xipfalanghohe u chele mavoko ya manana hi swo dlaya switsongwatsongwana. Hiloko a languta Khanani. Khanani u tshambulute mavoko ya yena kutani wanuna wo languteka a chavisa a n'wi chela mavoko na yena.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku leswi swi endliwa hi nkarhi wa ntungu wa Xitsongwatsongwana xa Corona, hikuva loko ku nga si va na xitsongwatsongwana, a ndzi nga si tshama ndzi vona vanhu va chelana swo dlaya switsongwatsongwana emavokweni.</p>
<p>Loko Khanani na manana wa yena va karhi va famba famba evhengeleni, u lemuke leswaku vanhu vo talanyana a va ambale swipfalanghohe. A nga si tshama a vona munhu a ambale xipfalanghohe, hikokwalaho ka yini vanhu vo tala va ambale swipfalanghohe namuntlha, a tivutisa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku xitori lexi xi humelele hi nkarhi wa ntungu wa Xitsongwatsongwana xa Corona, hikuva mfumo wu byele vanhu hinkwavo ku ambala swipfalanghohe ro sungula!</p>
<p>Endleleni yo ya ekaya, Khanani u vutise manana wa yena hi swipfalanghohe. 'Manana, hikokwalaho ka yini vanhu vo tala va ambale swipfalanghohe namuntlha?'</p> <p>'A ndzi swi tivi,' ku hlamula manana wa yena, 'Ndzi ehleketa leswaku va languteka va chavisa!'</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Khanani a tsakile hikuva manana wa yena u pfumelelana na yena. Hambiswiritano, wa ha hlangahlanganile. A navela onge manana wa yena a tiva xivangelo lexi endlaka leswaku vanhu va ambala swipfalanghohe.</p>	
<p>Nhlikanhi wolowo, Khanani a ri ehandle a karhi a dirowa esantini loko a ta vona mukhalabye wo ambala xipfalanghohe a ta eka yena. A ehleketa leswaku u languteka a chavisa. U tsutsumele endlwini.</p> <p>Kambe Khanani u yimile loko a twa un'wana a vitana vito ra yena. U hundzulukile a languta ematlhelo. Munhu loyi a nga n'wi vona a ku ri wanuna wo languteka a chavisa wo ambala xipfalanghohe. A ri karhi a tshinelela swinene. Khanani u lemuke nhonga yo famba hi yona yo toloveleka na tintangu ta ribungu ta khale. 'Oho! Avuxeni Tatana Maluka! A ndzi nga swi lemukanga leswaku hi wena wo ambala xipfalanghohe xo chavisa!' a hleka.</p>	
<p>Khanani u tsutsume a ya ka Tatana Maluka ku ya n'wi pfuna ku khandziya xitupu, kambe u tshambulute voko ra yena a ku, 'Yima kwalaho! Wa swi tiva leswaku a hi fanelanga hi tshinelelana loko ka ha ri na xitsongwatsongwana lexi nga le ku hangalakeni – leswaku hi ta hlayisana,' a vula.</p> <p>'Hikokwalaho ka yini u nga ambalanga xipfalanghohe?' ku vutisa Tatana Maluka a nga ri ku tlangeni.</p> <p>'Mina?' Khanani a vutisa, a hlangahlanganile.</p> <p>'Ina, ndzi ambala xipfalanghohe ku pfuna ku ku sivela eka switsongwatsongwana, na wena u fanele ku ambala xipfalanghohe ku ndzi sirhelela na mina!' a vula.</p> <p>'A ndzi nga swi tivi!' ku amukela Khanani. 'Ndzi nga xi kuma kwihhi?'</p> <p>'Yima kwala,' ku vula Tatana Maluka, a karhi a kongoma endlwini ya yena.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku xitori lexi xi humelela hi nkarhi wa ntungu wa Xitsongwatsongwana xa Corona 2020, hikuva a hi nga fanelanga hi tshinelelana na vaakelani va hina. A hi fanele hi siya mpfhuka exikarhi ka hina – ku fana na leswi Tatana Maluka a lerisaka Khanani ku swi endla.</p>
<p>Tatana Maluka u vuyile hi le ndlwini ya yena a khome xidukwana na marhekerhe mambirhi. U tshame exitupini kutani a komba Khanani ku petsa xidukwana na marhekerhe ku endla xipfalanghohe.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tatana Maluka u tekele nhlokweni timhaka to ambala xipfalanghohe ngopfu ngopfu leswi a nga munhunkulu. Xitsongwatsongwana xa Corona a xi ri na khombo swinene eka vanhu lavakulu.</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>'Hi leswi swidukwana swo basa na marhekerhe swa wena na manana wa wena,' ku vula Tatana Maluka, a swi vekela Khanani exitupini. 'Ha vambirhi mi fanele mi ti ambala loko mi huma. Ndza ku sirhelela – wa ndzi sirhelela!'</p> <p>Loko Tatana Maluka a tlhelele endlwini ya yena, Khanani u teke swidukwana na marhekerhe.</p> <p>'Manana,' a vula, 'Ndzi lava ku komba swin'wana swa nkoka! Ndzi vone Tatana Maluka a ambale xipfalanghohe ku hi sirhelela. U vule leswaku hi fanele ku ambala swipfalanghohe ku n'wi sirhelela na yena!'</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku xitori lexi xi vulavula hi milawu leyintshwa leyi nga tivisiwa hi nkarhi wa ntungu wa Xitsongwatsongwana xa Corona. Ndzi ehleketa leswaku yin'wana ya milawu leyintshwa a yi twala yi hlangahlanganile kumbe ku chavisa eku sunguleni!</p>
<p>Khananai u kombise manana wa yena ndlela yo petsa xidukwana u tirhisa marhekerhe ku endla xipfalanghohe, ku fana na leswi Tatana Maluka a nga swi endla. Hiloko, a komba manana wa yena ku ambala xipfalanghohe.</p>	
<p>Khanani na manana wa yena va tilangutile eka xivoni. Khanani u ehlekete hilaha swipfalanghohe swa vona leswintshwa swi nga ta pfuna ku sirhelela Tatana Maluka na vaakelani va vona hinkwavo. U teke xiboho xa leswaku swipfalanghohe a swi chavisi kahle kahle.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku vutivi byo tala byi endla swilo leswintshwa swi nga ha chavisi ngopfu!</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Xana Khanani a titwa njhani loko a vona vanhu va ambale swipfalanghohe?</p>	<p>A titwa a chava.</p>
<p>Xana u nga ehleketa hi nkarhi lowu u nga titwa u chava swin'wana hikuva a wu nga swi twisisi?</p>	
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hi nga kumbetela njhani leswaku xitori lexi xi vulavula hi ntungu wa Xitsongwatsongwana xa Corona 2020?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva hi nkarhi wa ntungu, mathekisi a ma nga pfumeleriwi ku tala. • Hikuva hi nkarhi wa ntungu, vanhu a va byeriwe ku ambala swipfalanghohe. • Hikuva hi nkarhi wa ntungu, a ku nga pfumeleriwi vanhu hinkwavo emavhengeleni hi nkarhi wun'we – a ku ri na ntila wo nghena endzeni. • Hikuva hi nkarhi lowu wa ntungu, vanhu a va fanele ku hlamba mavoko ko tala. A ku ri na vanhu lava a va khome swo dlaya switsongwatsongwana emavokweni enyangweni wa vhengele rin'wana na rin'wana. • Hikuva hi nkarhi wa ntungu, a ku ri na milawu leyintshwa yo tala!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpafapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xidukwana
 - mpfhuka
 - lemuka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko ndzi nga ti twi kahle	<i>Dzinginisa nhloko</i>
Ndzi swi hlayisa enhlokweni	<i>Vekela voko egon'weni</i>
Ndzi nga hefemulela ehenhla kumbe ka mbirhi	<i>Vekela voko exifuveni</i>
Ndzi hefemulela endzeni	<i>Hefemulela endzeni</i>
Ndzi hefemula katsongo ehandle	<i>Hefemulela ehandle hi ku nonoka</i>
Leswi swi phyuphyisa moya wa mina	<i>Kombisa hi yimisela kudzu ehenhla</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Xitori lexi xi na vuxaka na nkongomelo wa 'Ku vilela na ku chava' hikuva
Nkarhi wo sungula lowu ndzi nga vona un'wana a ambale masiki, ndzi...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona .

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

f	t	a
m	o	n
l	i	s
u	g	e

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /f/ na /t/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /f/-/u/-/m/-/a/ = **fuma**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /f/ kumbe /t/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **f, t**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **fumile, fuma, fana, fumisa, tatana, titimela, tolo, tima, tele, tala, gula, guga, gama, sila, siku, sele, sola, sula, salani, la, lolo, lala, ina, oma, mona, na, nomo, manana, nona, ma, mama, sw. na sw.**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: KOMISA

KU RUNGULA KUMBE KU TSALA NKOMISO WA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta *ehleketa hi swiphemu swa nkoka eka xitshuriwa.*
- 2 Tsala rimba ra nkomiso exitsalelweni.
- 3 Lerisa vadyondzi ku tirhisa rimba ku hlamula xivutiso:
Xitori lexi xi mayelana na...(2–3 wa swivulwa)
Ndzi tsakise ...
Ndzi dyondze leswaku ku ambala masiki swi na nkoka hikuva ...
- 4 Hlamusela leswaku vadyondzi a va nge swi koti ku vula hinkwaswo leswi swi nga le ka xitshuriwa – va fanele va hlawula swiphemu leswi swi nga swa nkoka swinene.
- 5 Kombisa vadyondzi xikombiso xa wena. Vula u ku: **Xitori lexi xi mayelana na nkarhi wo sungula wa Khanani a vona vanhu va ambale timasiki, na hi nkarhi wo sungula yena a ambala masiki. Ndzi tsakise hi leswaku Khanani u tiendlele masiki ya yena n'wini. Ndzi dyondze leswaku ku ambala masiki swi na nkoka hikuva yi sirhelela van'wana eka switsongwatsongwana swa hina.**
- 6 Komba vadyondzi swifaniso eka Buku Leyikulu ya switori.
- 7 Nyika vadyondzi nkarhi wo ehleketa hi xitshuriwa.
- 8 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana va avelana mavonelo ya vona **vini.** (A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ma fanele ma va mavonelo ya vona vini!)
- 9 Hlanganisa tlilasi hinkwayo.
- 10 Kombela 1–2 wa vadyondzi ku **avelana** na tlilasi minkomiso ya vona.
- 11 Endlani nkomiso wa tlilasi hinkwayo, ku fana na: **Xitori lexi xi mayelana na nkarhi wo sungula wo ambala masiki. Hi tsakisiwe hi Khanani loko a komba manana wa yena leswaku masiki yi endliwa njhani. Hi dyondze leswaku ku ambala masiki swi na nkoka hikuva yi sirhelela van'wana eka switsongwatsongwana swa hina.**

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

**Giredi 2
KOTARA 3**

Whiki

9

NKONGOMELO:

**Tindhawu
tin'wana**

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso kumbe tiposikarata ta tindhawu tin'wana, brochara ya maendzo, swifaniso swa tindhawu ta le henhla leti vapfhumba va ti endzelaka eAfrika Dzonga – ku fana na Table Mountain, The Kruger National Park.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: swivangelo swa vanhu swo tsakela ku endza.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.
- 8 Hundzula mintlawa ya wena yo hlaya hi ntlawa loku leteriwaka loko swi fanerile.
- 9 Kunguhata mahlelelo ya wena ya migingiriko ya nkamafundza na ya mafundza wa vhiki.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 46 na 47, A hi endleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 48 A hi hlayeni na 49, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 50 na 51, A hi endleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa ndhawu leyi u rhandzaka ku ya eka yona.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO

- 1 Komba vadyondzi khavhara ya le mahlweni ya Buku Leyikulu: Tiholideyi ta xixika
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Tindhawu tin'wana
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi tshama kwihi?
 - b Xana hi tihi tindhawu leti nga ndzilakano wa tiko ra hina?
 - c Xana hi tihi tindhawu tin'wana leti u ti tivaka?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - tiko
 - rendzo
 - endzela
 - posikarata

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Eribuweni!	<i>Encenyeta ku khoma xidirayivhelo u dirayivha</i>
Ku landzela yini?	<i>Yimisela voko ehenhla</i>
Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ribuweni!	<i>Encenyetani ku khida hi makhwiri</i>

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ku landzela yini?	<i>Yimisela voko ehenhla</i>
Hi nantswa ayisikhirimi	<i>Encenyeta ku khoma u nantswela ayisikhirimi</i>
Hi nantswa ayisikhirimi	
Hi nantswa ayisikhirimi	
Hi le ribuweni!	

Ntivotso

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo leyi landzelaka:
 - a mona
 - b bana
 - c bulu
 - d dulu
 - e delela
 - f caca
 - g homu
 - h gula
 - i sila
 - j fumile
- 3 Lexi landzelaka, byela vadyondzi ku teka tikhirayoni va koroketa mintirho ya vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka exitsalelweni.
- 5 Hlengeleta tibuku ta vadyondzi emakumu ka siku, kutani u tekela enhlokweni lava lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA NTWISISO: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Tiholideyi ta xixika
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfunisa vadyondzi ku twanana swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata U Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Endla onge u endzele ndhawu ya le kule. Tsalela un'wana posikarata loyi u n'wi rhandzaka u n'wi byela hi yona. Tirhisa mianakanyo ya wena!

NTIRHO: Tsala papila ra 6–8 wa swivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Tsala nongonoko.

TIVISA NHLOKOMHAKA YA KU TSALA

- 1 Komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 2 Hi nomo, hlamusela mavonelo ya wena ya posikarata ya wena, ku fana na:
Oho! Ku na tindhawu to tala ta kahle leti ndzi nga tsakelaka ku ya kona. Kambe ndza swi tiva leswaku ndzi fanele ku hlawula yin'we ntsena ... Ndzi ehleketa leswaku ndzi ta hlawula ti'pyramids' hikuva hi yona ndhawu leyi ndzi ehleketaka leswaku ya tsakisa swinene.

KU KOMBISA QHINGA RO KUNGUHATA (NDZA ENDLA)

- 1 Dirowa rimba ra kungu eka tlhelo rin'we ra xitsalelo.
- 2 Komba vadyondzi maendlelo ya wena nongonoko hi ku hlamula swivutiso.
- 3 Hetisa kungu eka tlhelo lerin'wana ra xitsalelo.

Swivutiso swa kungu	Kungu
1 Xana u ta tsalela mani?	1 Munghana wa mina Peter.
2 Xana u hlawula ku ya hetelela kwihi hi riendzo?	2 Eka ti 'pyramids' eEgipta.
3 Xana u ehleketa leswaku ndhawu leyi yi tsakisa hi yini?	3 Tipyramids i ta khale swinene. Ndzi ehleketa leswaku ta tsakisa hikuva i tikulu swinene. Ta hlamarisa, hikuva na sweswi ka ha ri na swivutiso hi leswi ti nga akisiwa swona.
4 Xana ku ta humelela yini loko u yile eka ndhawu yoleyo?	4 Ndzi ta khandziya tikamela ndzi rhendzeleka na ti 'pyramids', ndzi nghena na le ndzeni ka ti 'pyramids'.
5 Xana u ehleketa leswaku u nga titwa njhani?	5 Ndzi hlamarile, tsakile, khorwisekile.
6 Hikokwalaho ka yini u tsalela munhu loyi u n'wi hlawuleke?	6 Ndzi navela onge a nga ta na yena.

VADYONDZI VA TIRHISA QHINGA RO KUNGUHATA (WA ENDLA)

- 1** Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona kutani va ehleketa hi laha va nga tsakelaka ku vhakacha eka tona.
- 2** Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana, ku avelana mavonelo ya vona.
- 3** Komba vadyondzi rimba ra nkunguhato exitsalelweni, u va byela ku tirhisa rimba leri ku kunguhata ku tsala ka vona, tanihi laha u endleke ha kona.
- 4** Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 5** Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tsala mavonelo ya vona – a va **fanelangi** va kopa kungu ra wena.
- 6** Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.

Kungu

1. Munghana wa mind Rachel.
2. Sun City.
3. Sun City yi na swo rhetela swo tala na ribuwu.
4. Nazi ta rhetela nazi ya ehansi, nazi tlangela esantini nazi hlambela.
5. Nazi nyanyukile nazi tsakile.
6. Nazi navela onge a nga ta na mind.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 9**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Pfuxeta mimpfumawulo na marito

PFUXETA MIMPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusela ehenhla swikombakombana swa mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara: /a/ /m/ /o/ /n/ /l/ /i/ /b/ /u/ /d/ /e/ /c/ /h/ /g/ /s/ /f/ /t/
- 2 Tlakusela ehehla swikombakombana hi maendlelo yo hambanana kutani u vutisa mudyondzi hi un'we un'we ku hlaya mimpfumawulo.
- 3 Damareta swikombakombana swa mpfumawulo exitsalelweni.
- 4 Vutisa vadyondzi vo hambanana vangari vangani ku ta emahlweni va ta aka marito exitsalelweni.
- 5 Kutani, kombela vadyondzi ku aka na ku tsala ehansi marito lawa va ma kotaka etibukwini ta vona.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivontsalu:

15 wa timinete

Pfuxeta (ma)letere mantshwa/marito/ swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko kumbe xivutiso.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

 Poto ra pfuta.

 Hlamba mavoko.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 1**MAQHINGA YA Ntwisiso: YELANISA**

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Tiholideyi ta xixika</u></p> <p>Mundzuku ku ta va siku ro sungula ro tlhelela exikolweni endzhaku ka tiholideyi ta xixika. Zweli u pholiche tintangu ta yena. U pake bege ya yena ya xikolo. Zweli a rindzele siku leri landzelaka hi mahlo ngati.</p>	<p>Loko ndzi tsakile, ndzi tilulamisela ka ha ri na nkarhi, ku fana na Zweli.</p>
<p>Namixo, Zweli u tsutsumile a ya exikolweni. Loko a fika, u vone Simone emichinginyeni. 'Kunjhani Zweli! A wu ye kwihi hi tiholideyi?' a n'wi vutisa.</p> <p>'A ndzi tshame ekaya,' ku vula Zweli. 'Wena a wu ye kwihi?'</p> <p>'A ndzi endzele hahani wa mina eMaputo,' a vula. 'U tshama u ya wena?'</p> <p>'E-e,' ku vula Zweli. 'Ku njhani kwale?'</p> <p>'Ku na miako yo leha,' a vula. 'Na ribuwa ra lwandle ri le kusuhani! Ndzi vone na lwandlenkulu!'</p> <p>'Ehe,' ku vula Zweli. 'Ndzi lava ku ya na mina.'</p>	<p>Languta ribuwa ra lwandle! Ri sasekile. Swi nga antswa ndzi ya eribuweni ra lwandle ku ri na ku tshama ekaya!</p>
<p>Kutani Tafadzwa a tsutsuma a ya emichinginyeni. 'Minjhani!' a vula.</p> <p>'A wu ye kwihi hi tiholideyi?' ku vutisa Zweli.</p> <p>'A ndzi ye eZimbabwe,' ku vula Tafadzwa. 'A ndzi endzele kokwana wa mina. Hi teke riendzo ro leha hi bazi. Hi yile ku ya vona maboboma lamakulu,' a vula. 'Ma vitaniwa Victoria Falls!'</p> <p>'Ehe,' ku vula Zweli. 'Ndzi lava ku ya na mina.'</p>	<p>Ehe, a ndzi si tshama ndzi vona maboboma yo fana na walawo! Swi nga antswa ndzi ya vona maboboma lamakulu ku ri na ku tshama ekaya!</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Emakumu, Ayanda u ye emichinginyeni, a hake bege ya yena leyintshwa. 'Vona bege ya mina leyintshwa ndzi nga yi kuma eJohannesburg. 'Ku na mavhengele yo tala kwale!' a vula. 'Naswona ku na timolo letikulu!'</p> <p>'Ehe,' ku vula Zweli. 'Ndzi lava ku ya na mina.'</p>	<p>Ku ya emolweni swi twala swi tsakisa. Swi nga antswa ndzi ya emolweni ku ri na ku tshama ekaya!</p>
<p>Zweli a nga ha titwi kahle hi ku tthelela exikolweni endzhaku ka hinkwaswo leswi. 'Ndzi navela onge a ndzi ye eka ndhawu yin'wana yintshwa,' ku ehleketa Zweli. 'Leswi ndzi nga swi endla a ku ri ku tshama ekaya.' Nsimbhi yi rila.</p> <p>A ku ri nkarhi wa Vutumbuluxi byo tsala. 'Namuntlha hi ta tsala hi leswi hi nga swi endla hi tiholideyi!' ku vula Tatana Maboya.</p> <p>Zweli u titwe a nga tsakanga. 'Ndzi ta tsala hi yini? A ndzi lavi munhu a vona phepha ra mina ro borha,' a ehleketa.</p>	<p>Hinkwaswo leswi vanghana va Zweli va nga swi endla a swi twala swi tsakisa ku tlula ku tshama ekaya! Loko a ndzi ri Zweli, ndzi ehleketa leswaku a ndzi ta navela onge a ndzi ye kun'wana kuntshwa ko tsakisa ku fana na vanghana va mina hinkwavo.</p>
<p>Tatana Maboya u kombe vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla. U ti dirowile exitsalelweni. U byele vadyondzi hinkwavo hi tiholideyi ta yena. 'A ndzi tshame ekaya ndzi hlaya tibuku to tala,' ku vula Tatana Maboya. 'Ndzi byale matamatisi exirhapeni xa mina. Ndzi tshame na vandyangu wa mina,' a vula.</p> <p>'Tatana Maboya u tshame ekaya, ku fana na mina!' ku ehleketa Zweli.</p>	<p>Oho, Tatana Maboya u ndzi tsundzuxa swilo hinkwaswo leswi a ndzi rhandza ku swi endla ekaya. Ndzi rhandza ku tiyingisela na ku tshama na vandyangu wa mina. A swi tsakisi, kambe hi leswi ndzi rhandzaka ku swi endla!</p>
<p>Kutani, Tatana Maboya u byele vadyondzi ku ehleketa hi tiholideyi ta vona. Zweli u pfale mahlo ya yena. U ehlekete hi ku tshama na manana wa yena na ku hlaya. U ehlekete hi tiawara leti va nga ti heta na ndzisana ya yena ya nhwanyana va dirowa. U ehlekete hi siku leri buti wa yena a nga fika ekaya va tlanga bolo ya milenge swin'we.</p>	<p>Ndza swi vona leswaku Tatana Maboya u tsundzuxe Zweli leswaku u ve na tiholideyi ta kahle, hambileswi a nga endlanga swilo leswintshwa na ku tsakisa!</p>
<p>Emakumu ko tsala Tatana Maboya u va vutise leswaku i mani loyi a lavaka ku avelana hi ntirho wa yena. Voko ra Zweli ri vile ro sungula ku tlakuka.</p>	

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Simone u ye kwihi hi tiholideyi ta xixika?	U ye eMaputo.
Xana Tafadzwa u ye kwihi hi tiholideyi ta xixika?	U ye eZimbabwe. U ye eVictoria Falls.
Xana Ayanda u ye kwihi hi tiholideyi ta xixika?	U ye eJohannesburg.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
U nga yelanisa ? Xana u ehleketa leswaku u nga titwa njhani loko vanghana va wena hinkwavo va ye tindhawini to tsakisa hi tiholideyi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ndzi ehleketa leswaku ndzi nga ti twa... • Loko vanghana va mina va fambile, ndzi nga...

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 9.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Masiku yo wisa
 - boboma
 - ribuwa
 - Iwandlenkulu

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Eribuweni!	<i>Encenyeta ku khoma xidirayivhelo u dirayivha</i>
Ku landzela yini?	<i>Yimisela voko ehenhla</i>
Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ribuweni!	<i>Encenyetani ku khida hi makhwiri</i>
Ku landzela yini?	<i>Yimisela voko ehenhla</i>
Hi nantswa ayisikhirimi Hi nantswa ayisikhirimi Hi nantswa ayisikhirimi Hi le ribuweni!	<i>Encenyeta ku khoma u nantswela ayisikhirimi</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso / khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.

- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Pfuxeta marito

PFUXETA MARITO

- 1 Tshama u lulamisile swikombakombana hinkwaswo swa marito ya mimpfumawulo.
- 2 Tlakusela ehenhla rito rin'wana na rin'wana, kutani u vutisa mudyondzi un'wana na un'wana ku ri hlaya.
- 3 Loko mudyondzi a nga swi koti ku hlaya rito, pfuna mudyondzi ku ri twarisa.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Pfuxeta (ma)letere/marito/swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko kumbe xivutiso.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

shweka wuswa.

lusa rhavi ra murhi.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Endla onge u endzele ndhawu ya le kule. Tsalela un'wana posikarata loyi u n'wi rhandzaka u n'wi byela hi yona. Tirhisa mianakanyo ya wena!

NTIRHO: Tsala papila ra 6–8 wa swivulwa.

RIMBA RA MATSALELO:

Eka ...

Ndzi tsala ku suka e...

Ndzi vone ...

Xana a wu swi tiva ...

Ndzi kume ku ...

Ndzi twa ...

Ndzi navela...

Hi rirhandzu

...

KU LULAMISA: U nga si sungula dyondzo ya ku tsala, tsala kungu leri u ri endleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KU KOMBISA NDLELA YO MPFAPFARHUTA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi kungu leri mi ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlaya kungu leri tsariweke exitsalelweni.
- 3 Lexi landzelaka, hlaya rimba ra matsalelo na vadyondzi.
- 4 *Hlamusela leswaku hi ta tsala papila, hi tsala onge hi vulavula na munhu un'wana.*
- 5 Kombisa leswi u nga ta hetisisa swona rimba ra matsalelo u tirhisa kungu ra wena, ku fana na:

Eka Peter

Ndzi tsala ku suka eEgipta. **Ndzi vone** ti 'pyramids' leto hlamarisa. **Xana a wu swi tiva** leswaku ti 'pyramids' ti akiwe magidi gidi wa malembe lama nga hundza ke? Ta hlamarisa hikuva ti lehile swinene naswona i tikulu – xana ti akisiwe ku yini?

Ndzi kume ku khandziya kamele ndzi rhendzeleka na ti 'pyramids'. A swi hlamarisa. Ndzi twa ndzi tsakile naswona rendzo ra mina ri ndzi khorwisile. **Ndzi navela** onge a wu ri laha na mina!

Hi rirhandzu,

Tatana Maboya

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO MPFAMPFARHUTA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Posikarata ya mina: Mpfapfarhuto**
- 3 Kombela vadyondzi ku kuma kungu ra vona ra hi Musumbhunuku na ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 4 Kombela vadyondzi ku hetisa rimba ra matsalelo va tirhisa makungu ya vona.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va nga engetela swivulwa swo tala kumbe vuxokoxoko loko va ri na nkarhi.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi hi maqhinga lawa va nga ma tirhisaka ku va pfuna.
- 7 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u pfuna vadyondzi lava tsandzekaka.

2 Nazhati 2020

Posikarata ya mind: mpfapfarhuto

Eka Rachel
Nazi tshala ku suka esun city.
Nazi vone swo retela swo tala
naswona va na ribuwu laha!
Xana a wu swi tivva lewaku a nazi ri le
ka swo retela hinkaswo, hambu ku ri
leswo chavisa swa kona.

Nazi tangile esantini nazi tlela nazi
hlambela.
Nazi twa nazi nanyukile na ku tshaka
ku va nazi ri laha.
Nazi navela onge a wu ta va laha na
mind. A ta tiphina swin'we.
Hi rirhandzu
isabella

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 9.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya / mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Pfuxeto wa ku hambanisa na ku twananisa

NDZA ENDLA

- 1 Tirhisa marito mambirhi lawa ya twakalaka ya fana, xikombiso: **dima; hima**
- 2 Vula rito: **dima**
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: /**d**/-/**i**/-/**m**/-/**a**/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /**d**/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /**i**/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /**m**/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /**a**/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **dima**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa ka mimpfumawulo ku endla rito: /**di**/-/**ma**/ = **dima**
- 10 Vuyelela leswi hi rito leri landzelaka: **hima**

HA ENDLA

- 1 Tirhisa man'wana marito mambirhi lama twakalaka ya fana, xikombiso: **bunu; bulu**
- 2 Vula rito: **bunu**
- 3 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito?: /**b**/
- 4 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito?: /**u**/
- 5 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito?: /**n**/
- 6 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito?: /**u**/
- 7 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemu phemu swa mpfumawulo: /**b**/-/**u**/-/**n**/-/**u**/
- 8 Tsala rito: **bunu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito : /**bu**/-/**nu**/ = **bunu**
- 10 Vuyelela leswi hi rito leri landzelaka: **bulu**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: YELANISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Tiholideyi ta xixika</u></p> <p>Mundzuku ku ta va siku ro sungula ro tlhelela exikolweni endzhaku ka tiholideyi ta xixika. Zweli u pholiche tintangu ta yena. U pake bege ya yena ya xikolo. Zweli a rindzele siku leri landzelaka hi mahlo ngati.</p>	<p>Leswi swi ndzi tsundzuxa mina leswaku a ndzi titwa njhani loko ku fika nkarhi wo tlhelela exikolweni endzhaku ka tiholideyi! Ndzi tshama ndzi ti twa ndzi tsakile ku ya vona vadyondzi hinkwavo na vanghana va mina va vadyondzisi!</p>
<p>Namixo, Zweli u tsutsumile a ya exikolweni. Loko a fika, u vone Simone emichinginyeni. 'Kunjhani Zweli! A wu ye kwihi hi tiholideyi?' a n'wi vutisa.</p> <p>'A ndzi tshame ekaya,' ku vula Zweli. 'Wena a wu ye kwihi?'</p> <p>'A ndzi endzele hahani wa mina eMaputo,' a vula. 'U tshama u ya wena?'</p> <p>'E-e,' ku vula Zweli. 'Ku njhani kwale?'</p> <p>'Ku na miako yo leha,' a vula. 'Na ribuwa ra lwandle ri le kusuhani! Ndzi vone na lwandlenkulu!'</p> <p>'Ehe,' ku vula Zweli. 'Ndzi lava ku ya na mina.'</p>	<p>Leswi swi ndzi tsundzuxa loko sesi wa mina a fanele a khandziya xihahampfhuka a ya eka tiholideyi eKnysna. A ndzi twa ndzi ri na mavondzo loko a fanele a ya vona lwandlenkulu mina ndzi nga ri voni.</p>
<p>Kutani Tafadzwa a tsutsuma a ya emichinginyeni. 'Minjhani!' a vula.</p> <p>'A wu ye kwihi hi tiholideyi?' ku vutisa Zweli.</p> <p>'A ndzi ye eZimbabwe,' ku vula Tafadzwa. 'A ndzi endzele kokwana wa mina. Hi teke riendzo ro leha hi bazi. Hi yile ku ya vona maboboma lamakulu,' a vula. 'Ma vitaniwa Victoria Falls!'</p> <p>'Ehe,' ku vula Zweli. 'Ndzi lava ku ya na mina.'</p>	<p>Ehe, maboboma lamaya ma languteka ma ri kahle swinene! Leswi swi ndzi tsundzuxa loko ndzi ta vona swifaniso swin'wana eka Facebook swa vanghana va mina va ri Egipta. Loko ndzi vona swifaniso sweswo, swi endle ndzi lava ku endza na mina!</p>
<p>Emakumu, Ayanda u ye emichinginyeni, a hake bege ya yena leyintshwa. 'Vona bege ya mina leyintshwa ndzi nga yi kume eJohannesburg. 'Ku na mavhengele yo tala kwale!' a vula. 'Naswona ku na timolo letikulu!'</p> <p>'Ehe,' ku vula Zweli. 'Ndzi lava ku ya na mina.'</p>	<p>Leswi swi ndzi tsundzuxa leswi ndzi nga titwisa swona loko sesi wa mina a vuye na rhoko lerintshwa, ro saseka loko a vuya eriendzweni. A ndzi titwa ndzi ri na mavondzo loko a fanele a ya eriendzweni na ku xava swilo leswintshwa, kambe mina ndzi nga xavanga nchumu.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Zweli a nga ha titwi kahle hi ku tlhelela exikolweni endzhaku ka hinkwaswo leswi. 'Ndzi navela onge a ndzi ye eka ndhawu yin'wana yintshwa,' ku ehleketa Zweli. 'Leswi ndzi nga swi endla a ku ri ku tshama ekaya.' Nsimbhi yi rila.</p> <p>A ku ri nkarhi wa Vutumbuluxi byo tsala. 'Namuntlha hi ta tsala hi leswi hi nga swi endla hi tiholideyi!' ku vula Tatana Maboya.</p> <p>Zweli u titwe a nga tsakanga. 'Ndzi ta tsala hi yini? A ndzi lavi munhu a vona phepha ra mina ro borha,' a ehleketa.</p>	<p>Ndzi nga yelanisa! Zweli u fanele a ehleketa leswaku vanhu hinkwavo va endle swin'wana swo antswa ku ri na yena! Leswi swi ndzi tsundzuxa leswi ndzi nga titwisa swona loko vanghana va mina hinkwavo va ambale marhoko lamantshwa hi siku ra vona ro sungula exikolweni, kambe mina a ndzi nga ri na rona rhoko lerintshwa ro ri ambala. Ndzi titwe ndzi ri na mavondzo hikuva vanhu hinkwavo va ri na swilo leswintshwa ku tlula mina.</p>
<p>Tatana Maboya u kombe vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla. U ti dirowile exitsalelweni. U byele vadyondzi hinkwavo hi tiholideyi ta yena. 'A ndzi tshame ekaya ndzi hlaya tibuku to tala,' ku vula Tatana Maboya. 'Ndzi byale matamatisi exirhapeni xa mina. Ndzi tshame na vandyangu wa mina,' a vula.</p> <p>'Tatana Maboya u tshame ekaya, ku fana na mina!' ku ehleketa Zweli.</p>	<p>Zweli u ti yelanisa na Tatana Maboya. U titwa a antswa hikuva yena na Tatana Maboya va endle swilo swo fana hi tiholideyi!</p>
<p>Kutani, Tatana Maboya u byele vadyondzi ku ehleketa hi tiholideyi ta vona. Zweli u pfale mahlo ya yena. U ehlekete hi ku tshama na manana wa yena na ku hlaya. U ehlekete hi tiawara leti va nga ti heta na ndzisana ya yena ya nhwanyana va dirowa. U ehlekete hi siku leri buti wa yena a nga fika ekaya va tlanga bolo ya milenge swin'we.</p>	
<p>Emakumu ko tsala Tatana Maboya u va vutise leswaku i mani loyi a lavaka ku avelana hi ntirho wa yena. Voko ra Zweli ri vile ro sungula ku tlakuka.</p>	<p>Zweli wa swi vona leswaku a swi lavi a titwa a ri na mavondzo! U endle swo hlawuleka na yena, hambileswi a ku nga ri leswintshwa!</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Zweli a lava ku ya kwihi?</p>	<p>U lava ku ya etindhawini hinkwato leti vanghana va yena va nga ya eka tona. A lava ku ya eMozambique, eZimbabwe, na le Johannesburg.</p>
<p>Xana Tatana Maboya u endle yini hi holideyi?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U tshame ekaya. U byale matamatisi exirhapeni xa yena. U hlaye tibuku to tala. • U tshame na vandyangu wa yena.
<p>Xana Zweli u titwa njhani loko a kuma leswaku Tatana Maboya a tshame ekaya ku fana na yena?</p>	<p>U titwe a antswa. A nga twanga ku ri swo biha ku va a tshame ekaya, ku fana na mudyondzisi wa yena.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>U nga yelanisa? Zweli a titwa a ri na mavondzo eka swilo hinkwaswo leswi vanghana va yena va nga swi endla. U nga ehleketa hi nkarhi lowu u nga titwa u ri na mavondzo?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ndzi twe ndzi ri na mavondzo ku fana Zweli loko... • Leswi swi ndzi tsundzuxa...

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 9**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Mingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpafparhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - vondzoka
 - navela ekaya
 - durha

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Eribuweni!	<i>Encenyeta ku khoma xidirayivhelo u dirayivha</i>
Ku landzela yini? Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ribuweni!	<i>Yimisela voko ehenhla Encenyetani ku khida hi makhwiri</i>
Ku landzela yini? Hi nantswa ayisikhirimi Hi nantswa ayisikhirimi Hi nantswa ayisikhirimi Hi le ribuweni!	<i>Yimisela voko ehenhla Encenyeta ku khoma u nantswela ayisikhirimi</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Loko a ndzi ri Zweli, a ndzi ta twa... hikuva ...
Eka hinkwato tindhawu leti ti nga le xitorini, a ndzi ta lava ku endzela ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.

- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara leyi:

a	m	o
n	l	i
b	u	d
e	c	h
g	s	f
t		

KOMBISA

- 1 Langutisa mimpfumawulo hinkwayo na yo twanansa exitsalelweni.
- 2 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku aka marito lama va nga ma kotaka va ri karhi va tirhisa mimpfumawulo no twanansa.

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switloveto va tsala nhlokomhaka:
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Kombela vadyondzi ku byelana marito lama va nga ma aka, kutani va ma tsala exitsalelweni.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA, YELANISA

KU RUNGULA KUMBE KU TSALA NKOMISO WA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta *ehleketa hi swiphemu swa nkoka eka xitshuriwa.*
- 2 *Hi ta tlhela hi ehleketa hi ku yelanisa loku hi nga ku endlaka na xitshuriwa.*
- 3 Tsala rimba ra nkomiso exitsalelweni.
- 4 Lerisa vadyondzi ku tirhisa rimba ku hlamula xivutiso:
Xitori lexi xi mayelana na...(2–3 wa swivulwa)
Ndzi tsakise ...
Ndzi tshame ndzi vondzoka ku fana na Zweli loko ...
- 5 Hlamusela leswaku vadyondzi a va nge swi koti ku vula hinkwaswo leswi swi nga le ka xitshuriwa – va fanele va hlawula swiphemu leswi swi nga swa nkoka swinene.
- 6 Kombisa vadyondzi xikombiso xa wena. Vula u ku: **Xitori lexi xi mayelana na Zweli loko a dyondza leswaku vanghana va yena a va yile eka tindhawu ta kahle hi nkarhi wo wisa. Zweli a tshamile ekaya. Ndzi tsakise hi leswaku Zweli u titwe a antswa loko a kuma leswaku na mudyondzisi wa yena a tshamile ekaya na yena. Ndzi tshame ndzi vondzoka ku fana na Zweli loko sesi wa mina a kumile swiambalo leswintshwa, mina ndzi kume ntsena xiambalo xa yena xa khale, lexi xi nga tirhisiwa.**
- 7 Komba vadyondzi swifaniso eka Buku Leyikulu ya switori.
- 8 Nyika vadyondzi nkarhi wo ehleketa hi xitshuriwa.
- 9 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana va avelana minkomiso ya vona **vini.** (A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. **Lawa ma fanele ma va mavonelo ya vona vini!**)
- 10 Hlanganisa tlilasi hinkwayo.
- 11 Kombela 1–2 wa vadyondzi ku **avelana** na tlilasi minkomiso ya vona.
- 12 Endlani nkomiso wa tlilasi hinkwayo, ku fana na: **Xitori lexi xi mayelana na Zweli loko a dyondza leswaku vanghana va yena a va yile eka tindhawu ta kahle hi nkarhi wo wisa. Eku sunguleni Zweli a titwa a vondzoka hikuva yena a tshame ekaya. A nga yanga eka ndhawu yin'wana yintshwa ku fana na vanghana va yena. Hi tsakisiwe hi leswaku Zweli u titwe a antswa, naswona a lava na ku avelana hi xitori xa yena hi ku tshama ekaya.**

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 9**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

**Gire di 2
KOTARA 3**

Whiki

10

NKONGOMELO:

**Tindhawu
tin'wana**

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Tatisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa 'The Seven Wonders' (tanihi le xitorini), timhaka ta ntiyiso hi 'The Seven Wonders'.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: Hi laha 'The Seven Wonders' ti nga hlawurisiwa swona, tindhawu leti a ti ri 'The Seven Wonders' nkarhi lowu nga hundza.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 52, A hi hlayeni na 53, A hi endleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 54 na 55, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 56 na 57, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa ndhawu leyi u nga si tshamaka u ya eka yona kambe u tsakelaka ku ya.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

PFUXETA NKONGOMELO:KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Mashudu na tatana wa yena va hlaya eka Buku Leyikulu: Maendzo ya Mashudu
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Tindhawu tin'wana
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi tihi tindhawu ta ndhuma leti u nga twa hi tona?
 - b Hikokwalaho ka yini vanhu va endzela tindhawu tin'wana?
 - c Xana hi wihi mpfuno wo endzela tindhawu tin'wana?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - mianakanyo
 - khale
 - Xihlamariso

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Eribuweni!	<i>Encenyeta ku khoma xidirayivhelo u dirayivha</i>
Ku landzela yini?	<i>Yimisela voko ehenhla</i>
Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ribuweni!	<i>Encenyetani ku khida hi makhwiri</i>

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ku landzela yini?	<i>Yimisela voko ehenhla</i>
Hi nantswa ayisikhirimi	<i>Encenyeta ku khoma u nantswela ayisikhirimi</i>
Hi nantswa ayisikhirimi	
Hi nantswa ayisikhirimi	
Hi le ribuweni!	

Ntivotso

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo leyi landzelaka:
 - a **nomo**
 - b **lala**
 - c **bulo**
 - d **dini**
 - e **deda**
 - f **comela**
 - g **tima**
 - h **fumisa**
 - i **sola**
 - j **gada**
- 3 Lexi landzelaka, byela vadyondzi ku teka tikhirayoni va koroketa mintirho ya vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi emakumu ka siku, kutani u tekela enhlokweni lava lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA NTWISISO: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Maendzo ya Mashudu
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfunisa vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Hlela

NHLOKOMHAKA: Endla onge u endzele ndhawu ya le kule. Tsalela un'wana posikarata loyi u n'wi rhandzaka u n'wi byela hi yona. Tirhisa mianakanyo ya wena!

NTIRHO: Tsala papila ra 6–8 wa swivulwa.

MALULAMISELO:

- Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo exitsalelweni u nga si sungula dyondzo ya ku tsala.
- Tsala mpfapfarhuto wa wena exitsalelweni u nga si sungula dyondzo. Katsa xihoxo xin'we kumbe swimbirhi.

NONGONOKO WO KAMBELA MAHLELELO:

- 1 Xana ndzi tsale onge ndzi vulavula na un'wana ?
- 2 Xana ndzi tirhise mianakanyo ya mina ku ehleketa hi ndhawu yo tsakisa ku yi endzela?
- 3 Xana ndzi katsile vuxokoxoko byo tsakisa hi ndhawu ya kona?
- 4 Xana ndzi katsile ku xeweta na ku pfala (Eka ...) (Hi rirhandzu...)?
- 5 Xana marito hinkwawo ndzi ma pelete kahle?
- 6 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi sungula hi letere lerikulu?
- 7 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi hela hi mahikahatelo lama faneleke?

KOMBISA NDLELA YA KU HLELA (NDZA ENDLA)

- 1 Hlayela vadyondzi ehenhla nongonoko wa ku hlela.
- 2 Xo landzela, hlayela vadyondzi ehenhla mpfapfarhuto wa wena.
- 3 Hlaya nongonoko wo hlela, nakambe u kombeta loko mpfapfarhuto wa wena wu lulamile, kumbe u lava ku endla ndzulamiso kumbe ku antswisa.
- 4 Kombisa ndlela yo lulamisa na vadyondzi.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HLELA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Kombela vadyondzi ku kuma mpfapfarhuto wa ku tsala wa vona.
- 3 Lexi landzelaka, kombela vadyondzi ku hlaya nongonoko wo kambela ku hlela na ku endlala mindzulamiso kumbe ku antswisa loku lavekaka.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.- tiyisisa leswaku u tirha na ntlawa wo hambana wa vadyondzi eka ntirho wo tsala wun'wana na wun'wana.
- 5 Languta swihoxo leswi talaka ku endliwa eka matsalelo ya vadyondzi.
- 6 Kombela vadyondzi ku ku yingisa kutani u tsala swihoxo leswi talaka ku endliwa exitsalelweni.
- 7 Komba vadyondzi ku lulamisa swihoxo leswi.

2 Nazhati 2020

Posikarata ya mind: mpfapfarhuto

Eka Rachel,
Nazi tshala ku sukla esun city.
Nazi vone swo retela swo tala
naswona va na ribuwu laha!
Xana a wu swi tivka lewaku a nazi ri le
ka swo retela hinkaswo, hambu ku ri
leswo chavisa swa kona.

Nazi tangile esantini nazi tlela nazi
hlambela.
Nazi twa nazi hanyukile na ku tshaka
ku va nazi ri laha.
Nazi navela onge a wu ta va laha na
mind. A ta tiphina swin'we.
Hi rirhazulu,
Isabella
I

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Pfuxeta mimpfumawulo na marito

PFUXETA MIMPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusela ehenhla swikombakombana swa mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara: /a/ /m/ /o/ /n/ /l/ /i/ /b/ /u/ /d/ /e/ /c/ /h/ /g/ /s/ /f/ /t/
- 2 Tlakusela ehenhla swikombakombana hi maendlelo yo hambanana kutani u vutisa mudyondzi hi un'we un'we ku hlaya mimpfumawulo.
- 3 Damareta swikombakombana swa mpfumawulo exitsalelweni.
- 4 Vutisa vadyondzi vo hambana va nga ri vangani ku ta emahlweni va ta aka marito exitsalelweni.
- 5 Kutani, kombela vadyondzi ku aka na ku tsala ehansi marito lawa va ma kotaka etibukwini ta vona.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Pfuxeta (ma)letere/marito/ swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko kumbe xivutiso.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

 Ibala vito ra wena.

 Ilakula thini ra mati.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 1**MAQHINGA YA NTWISISO: KAMBISISA TSALWA**

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Maendzo ya Mashudu</u></p> <p>Tatana wa Mashudu u vuye na buku hi le layiburari leyi vuriwaka 'The New Seven Wonders of the World' (Swihlamariso Leswintshwa swa Nkombo swa Misava).'</p> <p>'A hi na mali yo xava mathikithi ya swihahampfhuka, kambe tibuku ti nga hi yisa kun'wana na kun'wana!' a swi rhandza ku vuriwa hi tatana wa yena.</p>	<p>Xana tatana wa Mashudu u vuye na buku ya njhani ekaya? Oho, u vuye na buku leyi vuriwaka 'The New Seven Wonders of the World.'</p>
<p>Endzhaku ka swakudya swo lalela Mashudu na tatana wa yena va tshame swin'we esofeni. 'A hi voni leswi hi nga na swona la!' ku vula tatana wa Mashudu, a karhi a pfula buku. 'A hi teki xiboho xa leswaku hi swihi eka Swihlamariso leswi swa Nkombo leswi hi nga tsakelaka ngopfu ku swi endzela!' ku vula Mashudu a tsakile.</p>	
<p>Nhlokomhaka eka papila ro sungula yi ri, 'The Great Wall of China.' Tatana wa Mashudu u hlaye nhlamuselo: <i>Khumbi Lerikulu ro leha ra China ri akiwe ku hundza malembe ya 2 000 lama nga hundza ku sirhelela vanhu va le China eka valala. Khumbi Lerikulu hi wona muako wo leha swinene lowu nga tshama wu akiwa hi vanhu.</i></p> <p>Mashudu u kambisise xifaniso lexi xa khumbi lero saseka. 'Hmm! Ndzi ehleketa leswaku i Xihlamariso lexi ndzi nga tsakelaka ngopfu ku xi endzela! Ku vula Mashudu.</p>	<p>Xana hi xini Xihlamariso xo sungula xa misava? Oho! Ndzi dyondza laha leswaku i The Great Wall of China.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Tatana wa Mashudu u hlaye nhlokomhaka eka papila ra vumbirhi, 'Christ the Redemer Statue, Brazil.' Hiloko, a hlaya leswi nga tsariwa ehansi ka xifaniso lexikulu xa xitechu. Xitechu xa <i>The Christ the Redemer xi tshame enhlohlorhini ya Ntshava ya Corcovado eRio de Janeiro, eBrazil. Xi tlakuke ehenhla ka doroba. Xi lehe 30 wa timitara.</i></p> <p>'Hmm! Ndzi ehleketa leswaku i Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela!' ku vula Mashudu.</p>	<p>Xi le kwihhi Xihlamariso xa vumbirhi xa misava? Oho! Ndzi dyondza kwala leswaku xi le Brazil.</p>
<p>Tatana wa Mashudu u pfule papila leri landzelaka ku n'wi komba Xihlamariso xa Misava xa vunharhu.</p> <p>'Hmm!' ku hlamala Mashudu, 'Ndzi ehleketa leswaku i Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela.'</p>	<p>Hi xihhi Xihlamariso xa misava xa vunharhu? Oho! Ndzi dyondza kwala leswaku i doroba ra khale leri vuriwaka Machu Picchu.</p>
<p>'I Machu Picchu,' ku vula tatana wa yena, 'xi le Peru!' tatana wa yena a hlaya leswi nga tsariwa ehansi ka xifaniso: <i>Machu Picchu i doroba ra kahle leri nga le henhla eTintshaveni ta Andean ta Peru, eDzongeni wa America. Doroba leri ri akiwe kwalomu ka 600 wa malembe lama nga hundza, hi vanhu va le Inca.</i></p>	
<p>Mashudu u hlaye nhlokomhaka ya Xihlamariso xa vumune, 'Chichen Itza, eMexico.'</p> <p>'Na rona i ra khale?' ku vutisa Mashudu.</p> <p>'Hikokwalaho ka yini u nga hlayi u ta twa swo tala,' ku vula tatana wa yena. Hiloko Mashudu a hlaya: <i>Chichen Itza a ku ri doroba ra khale ra Mayan. Muako wa ndhuma edorobeni leri i phiramidi leyi vuriwaka El Caracol. Hi minkarhi ya khale, a yi tirhisiwa ku languta xibakabaka na vusiku.</i></p> <p>'Hmm! Kumbe hi xona Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela.' Ku vula Mashudu.</p>	<p>Xi le kwihhi Xihlamariso xa vumune xa misava? Ndzi dyondza leswaku xi le Mexico.</p>
<p>'Vona, i Colosseum eRome, eltaly!' ku vula tatana wa Mashudu. 'Yi akiwe ku tlula 2000 wa malembe lama nga hundza. Yi nga tshamisa vanhu vo tlula 50 000 loko ku ri na ntlangu kumbe nhlengeletano ya vanhu.'</p> <p>'Ku vuriwa leswaku vanhu lava tlangaka ntlangu wa ku lwa a va lwela kona!' ku hlamala Mashudu. 'Kumbexana hi xona Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela!'</p>	<p>Xana Colosseum yi akiwe rini? Ndzi dyondza leswaku yi akiwe ku tlula 2,000 wa malembe lama nga hundza. Ndzi dyondza eka xitori lexi leswaku Swihlamariso swo tala swa misava i swa khale.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>'Ndza xi tiva lexiya!' ku vula Mashudu loko tatana wa yena a pfula papila. 'I Taj Mahal eIndia.' Mashudu a tsundzuka leswaku u hlaye ebukwini hi India. 'Ndza tsundzuka leswaku hosi yin'wana u akele nsati wa yena tanihi sirha,' a vula.</p> <p>'I khale ndzi lava ku ya eTaj Mahal! 'Hi xona Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela!' ku vula Mashudu.</p>	<p>I mani loyi a nga aka Taj Mahal? Ndzi dyondza leswaku hosi ya MuIndia u akele nsati wa yena tanihi sirha.</p>
<p>Emakumu, va fike eka Xihlamariso xa vukombo. Tatana wa Mashudu u hlaye nhlokomhaka, 'Petra Jordan,' na nhlamuselo ya kona: '<i>Petra i doroba ro saseka leri nga vatliwa eka ribye ro tshwuka hi rixaka ra MaArab ya khale. Doroba leri ri akiwe emananga. Hambiswiritano, ri na sisiteme yo tika yo hlengeleta mati ya mpfula na ya ndhambi leswaku vanhu lava tshamaka kona va ta tshama va ri na mati.</i>'</p> <p>'Hmm! Kumbe hi xona Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela!' ku vula Mashudu.</p>	<p>Hi xini Xihlamariso xa vukombo xa misava? Oho! Ndzi dyondza kwala leswaku i doroba ra khale leri vuriwaka Petra. Ku na madoroba ya khale yo hlayanyana eka nongonoko wa Swihlamariso swa Nkombo!</p>
<p>Tatana wa Mashudu u pfale buku kutani a n'wi nyika xiphaphana na penisele. 'Tsala ehansi Xihlamariso lexi u tsakelaka ngopfu ku xi endzela.' A n'wi byela. Hinkwavo va teke nkarhinyana ku tsala. Hiloko va petsa swiphaphana kutani va cincana.</p> <p>'U lulamile?' 1-2-3... pfula!</p>	<p>Hmm, ndza tivutisa leswaku i Xihlamariso xini lexi ndzi nga xi tsalaka ehansi?</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Great Wall of China ri akiwile?	A ri akiwe ku sirhelela Machina eka valala.
Hikokwalaho ka yini ku akiwe Taj Mahal?	A yi akiwe tanihi sirha ra nsati wa hosi.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini tatana wa Mashudu a vuye na buku ekaya. 'The New Seven Wonders of the World?'</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Leswaku va ta dyondza hi tindhawu letintshwa. • Leswaku va ta dyondza hi tindhawu to tsakisa ta laha misaveni. • Leswaku va ta dyondza hi tindhawu ta le kule, hambu leswi va nga ri ki na mali yo tiendzela. • Leswaku va kota ku endzela tindhawu tintshwa hi swifaniso.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 10.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya Swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - nhlamuselo
 - hlavutela
 - saseka ngopfu

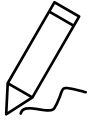
Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Eribuweni!	<i>Encenyeta ku khoma xidirayivhelo u dirayivha</i>
Ku landzela yini?	<i>Yimisela voko ehenhla</i>
Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ribuweni!	<i>Encenyetani ku khida hi makhwiri</i>
Ku landzela yini?	<i>Yimisela voko ehenhla</i>
Hi nantswa ayisikhirimi Hi nantswa ayisikhirimi Hi nantswa ayisikhirimi Hi le ribuweni!	<i>Encenyeta ku khoma u nantswela ayisikhirimi</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona vini hi swifaniso leswi.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela tilasi ku ku yingisela.

- 7 Kombela 1–2 wa mintlawwa yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona .
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ntivotnsalo:

15 wa timinete

Pfuxeta marito

PFUXETA MARITO

- 1 Tshama u lulamisile swikombakombana hinkwaswo swa marito ya mimpfumawulo.
- 2 Tlakusela ehenhla rito rin'wana na rin'wana, kutani u vutisa mudyondzi un'wana na un'wana ku ri hlaya.
- 3 Loko mudyondzi a nga swi koti ku hlaya rito, pfuna mudyondzi ku ri twarisa.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivotnsalo:

15 wa timinete

Pfuxeta (ma)letere/marito/swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko kumbe xivutiso.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

 Mfenhe yi bihile.

 Ku biwa mhalamhala.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Ku Hangalasa na ku Andlala

NHLOKOMHAKA: Endla onge u endzele ndhawu ya le kule. Tsalela un'wana posikarata loyi u n'wi rhandzaka u n'wi byela hi yona. Tirhisa mianakanyo ya wena!

NTIRHO: Tsala papila ra 6–8 wa swivulwa.

RIMBA RA MATSALELO:

Eka ...

Ndzi tsala ku suka e...

Ndzi vone ...

Xana a wu swi tiva ...

Ndzi kume ku ...

Ndzi twa ...

Ndzi navela...

Hi rirhandzu

...

KU LULAMISA:

Loko u nga si sungula dyondzo yo tsala, endla xikombiso xa posikarata.

Ku endla leswi, tsema phepha ra A4 hi le xikarhi.

Dirowa xifaniso eka tlhelo rin'we kutani u tlhela u tsala hungu ra wena leri u nga ri hlela eka tlhelo lerin'wana.

Dirowa mabokisi mambirhi exitsalelweni tanihi leswi landzelaka:

(Xifaniso)	
Eka...	
Mahungu	Vito ra muamukeri
Hi rirhandzu	Adirese
...	Adirese

KOMBISA MAENDLELO YO HANGALASA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi Musumbhunuku u tirhise nongonoko wa mahlelelo ku hlela mpfapfarhuto wa wena.
- 2 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku namuntlha hi ta hangalasa na ku andlala xiphemu xo hetelela xa ku tsala.
- 3 Komba vadyondzi xikombiso xa posikarata ya wena. Hlamusela leswaku tlhelo rin'we ra posikarata ri na xifaniso. Tlhelo lerin'wana ri na mahungu na adirese ya loyi a nga ta yi amukela.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HANGALASA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala hungu ra vona eka tlhelo rin'we ra posikarata. Hlamusela leswaku va ta tiendlela adirese.
- 3 Hlamusela leswaku vadyondzi va nga tirhisa nkarhi wo engetela ku dirowa mpfapfarhuto wa ndhawu leyi va lavaka ku ya kona eka tlhelo lerin'wana.
- 4 Loko vadyondzi va ri na nkarhi, va nga dirowa mpfapfarhuto wa xihatla.
- 5 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka la tlilasini u pfuna lava tikeriwaka.

VADYONDZI VA KOMBISA KU TSALA KA VONA

- 1 Eka ntlhanu wa timinete to hetelela ta dyondzo, kombela vadyondzi ku veka swo tsala swa vona.
- 2 Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku hlayela munghana leswi va swi tsaleke.
- 3 Loko vadyondzi va endlile leswi, kombela un'we kumbe vambirhi ku ta hlayela tlilasi leswi va swi tsaleke.
- 4 Endla nkombiso wa tiposikarata ta vadyondzi etlilasini kumbe mi veka eka tafula ra leswi tsakisaka vadyondzi leswaku va ta kota ku hlaya.

Eka Rachel,

Nazi tsala ku suka eSun City.
Nazi vone swo rhetela swo
tala naswona va na ribuwu
laha!

Xana a wu swi tiya leswaku a
nazi ri le ka swo rhetela
hinkwaswo, hambi ku ri leswo
chavisa swa kona.

Nazi tlangile esantini nazi
tlhela nazi hlambela.
Nazi twa nazi nyanyukile na ku
tsaka ku va nazi ri laha.
Nazi navela onge a wu ta va
laha na mind. A hi ta tiphina
swin'we.

Hi rirhanazu,
Isabella

Rachel Gosani
22 Haven Street
Johannesburg
Gauteng
2045

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku hambanisa na ku Twananisa

NDZA ENDLA...

- 1 Tirhisa marito mambirhi lawa ya twakalaka ya fana, xikombiso: **sula; gula**
- 2 Vula rito: **sula**
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: /s/-/u/-/l/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /s/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /l/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **sula**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa ka mimpfumawulo ku endla rito: /su/-/la/ = **sula**
- 10 Vuyelela leswi hi rito leri landzelaka: **gula**

HA ENDLA

- 1 Tirhisa man'wana marito mambirhi lama twakalaka ya fana, xikombiso: **cela; cema**
- 2 Vula rito: **cela**
- 3 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /c/
- 4 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /e/
- 5 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /l/
- 6 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemu phemu swa mpfumawulo: /c/-/e/-/l/-/a/
- 8 Tsala rito: **cela**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito: /ce/-/la/ = **cela**
- 10 Vuyelela leswi hi rito leri landzelaka: **cema**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: KAMBISISA TSALWA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Maendzo ya Mashudu</u></p> <p>Tatana wa Mashudu u vuye na buku hi le layiburari leyi vuriwaka 'The New Seven Wonders of the World' (Swihlamariso Leswintshwa swa Nkombo swa Misava).'</p> <p>'A hi na mali yo xava mathikithi ya swihahampfhuka, kambe tibuku ti nga hi yisa kun'wana na kun'wana!' a swi rhandza ku vuriwa hi tatana wa yena.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini tatana wa Mashudu a vuye na buku ya Seven Wonders ekaya? Oho! Leswaku va ta kota ku dyondza hi tindhawu letintshwa emisaveni.</p>
<p>Endzhaku ka swakudya swo lalela Mashudu na tatana wa yena va tshame swin'we esofeni. 'A hi voni leswi hi nga na swona la!' ku vula tatana wa Mashudu, a karhi a pfula buku. 'A hi teki xibocho xa leswaku hi swihi eka Swihlamariso leswi swa Nkombo leswi hi nga tsakelaka ngopfu ku swi endzela!' ku vula Mashudu a tsakile.</p>	<p>Xana Mashudu u titwa njhani hi ku hlaya buku leyi? Oho, ndzi dyondza ku suka eka rito '<i>tsakile</i>' leswaku u titwa a tsakile!</p>
<p>Nhlokompaha eka papila ro sungula yi ri, 'The Great Wall of China.' Tatana wa Mashudu u hlaye nhlamuselo: <i>Khumbi lerikulu ro leha ra China ri akiwe ku hundza malembe ya 2 000 lama nga hundza ku sirhelela vanhu va le China eka valala. Khumbi Lerikulu hi wona muako wo leha swinene lowu nga tshama wu akiwa hi vanhu.</i></p> <p>Mashudu u kambisise xifaniso lexi xa khumbi lero saseka. 'Hmm! Ndzi ehleketa leswaku i Xihlamariso lexi ndzi nga tsakelaka ngopfu ku xi endzela! Ku vula Mashudu.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini ku akiwe The Great Wall of China? Oho! Ndzi dyondza leswaku ri akeriwe ku sirhelela Machina ya khale eka valala.</p>
<p>Tatana wa Mashudu u hlaye nhlokompaha eka papila ra vumbirhi, 'Christ the Redeemer Statue, Brazil.' Hiloko, a hlaya leswi nga tsariwa ehansi ka xifaniso lexikulu xa xitechu. Xitechu xa <i>The Christ the Redeemer xi tshame enhlohlorhini ya Ntshava ya Corcovado eRio de Janeiro, eBrazil. Xi tlakuke ehenhla ka doroba. Xi lehe 30 wa timitara.</i></p> <p>'Hmm! Ndzi ehleketa leswaku i Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela!' ku vula Mashudu.</p>	
<p>Tatana wa Mashudu u pfule papila leri landzelaka ku n'wi komba Xihlamariso xa Misava xa vunharhu.</p>	<p>A ku ri yini xikongomelo xa Machu Picchu? Oho! Ndzi dyondza leswaku a ku ri doroba. Leswi vulaka leswaku a ri akeriwe vanhu ku tshama eka rona.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>'Hmm!' ku hlamala Mashudu, 'Ndzi ehleketa leswaku i Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela.'</p> <p>'I Machu Picchu,' ku vula tatana wa yena, 'xi le Peru!' tatana wa yena a hlaya leswi nga tsariwa ehansi ka xifaniso: <i>Machu Picchu i doroba ra kahle leri nga le henhla eTintshaveni ta Andean ta Peru, eDzongeni wa America. Doroba leri ri akiwe kwalomu ka 600 wa malembe lama nga hundza, hi vanhu va le Inca.</i></p>	
<p>Mashudu u hlaye nhlokomhaka ya Xihlamariso xa vumune, 'Chichen Itza, eMexico.'</p> <p>'Na rona i ra khale?' ku vutisa Mashudu.</p> <p>'Hikokwalaho ka yini u nga hlayi u ta twa swo tala,' ku vula tatana wa yena. Hiloko Mashudu a hlaya: <i>Chichen Itza a ku ri doroba ra khale ra Mayan. Muako wa ndhuma edorobeni leri i phiramidi leyi vuriwaka El Caracol. Hi minkarhi ya khale, a yi tirhisiwa ku languta xibakabaka na vusiku.</i></p> <p>'Hmm! Kumbe hi xona Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela.' Ku vula Mashudu.</p>	<p>Xana hi xihi xiphemu xa ndhuma xa Chichen Itza? Ndzi dyondza leswaku i phiramidi leyi vuriwaka El Caracol.</p>
<p>'Vona, i Colosseum eRome, eItaly!' ku vula tatana wa Mashudu. 'Yi akiwe ku tlula 2000 wa malembe lama nga hundza. Yi nga tshamisana vanhu vo tlula 50 000 loko ku ri na ntlangu kumbe nhlengoletano ya vanhu.'</p> <p>'Ku vuriwa leswaku vanhu lava tlangaka ntlangu wa ku lwa a va lwela kona!' ku hlamala Mashudu. 'Kumbexana hi xona Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela!'</p>	<p>Xana Mashudu u ehleketa leswaku i yini xo tsakisa hi Colosseum? Ndzi ehleketa leswaku u tsakisiwa hi leswi vanhu lavo tlanga ntlangu wa ku lwa a va lwela kona!</p>
<p>'Ndza xi tiva lexiya!' ku vula Mashudu loko tatana wa yena a pfula papila. 'I Taj Mahal eIndia.' Mashudu a tsundzuka leswaku u hlaye ebukwini hi India. 'Ndza tsundzuka leswaku hosi yin'wana u akele nsati wa yena tanihi sirha,' a vula.</p> <p>'I khale ndzi lava ku ya eTaj Mahal! 'Hi xona Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela!' ku vula Mashudu.</p>	<p>Hi swi tiva njhani leswaku Mashudu a nga tsakela ku endza? Oho! Ku nga va hi mhaka ya leswaku u lava ku endzela Swihlamariso hinkwaswo leswi a swi vonaka!</p>
<p>Emakumu, va fike eka Xihlamariso xa vukombo. Tatana wa Mashudu u hlaye nhlokomhaka, 'Petra Jordan,' na nhlamuselo ya kona: '<i>Petra i doroba ro saseka leri nga vatliwa eka ribye ro tshwuka hi rixaka ra MaArab ya khale. Doroba leri ri akiwe emananga. Hambiswiritano, ri na sisiteme yo tika yo hlengeleta mati ya mpfula na ya ndhambi leswaku vanhu lava tshamaka kona va ta tshama va ri na mati.</i></p>	<p>Xana Mashudu u lava ku ya kwihi? A hi swi tivi, hikuva u lava ku ya eka Swihlamariso hinkwaswo leswi nga ebukwini!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela Ehenhla)
'Hmm! Kumbe hi xona Xihlamariso lexi ndzi tsakelaka ngopfu ku xi endzela!' ku vula Mashudu.	
Tatana wa Mashudu u pfale buku kutani a n'wi nyika xiphephana na penisele. 'Tsala ehansi Xihlamariso lexi u tsakelaka ngopfu ku xi endzela.' A n'wi byela. Hinkwavo va teke nkarhinyana ku tsala. Hiloko va petsa swiphephana kutani va cincana. 'U lulamile?' 1-2-3... pfula!	
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Great Wall of China ri akiwile?	A ri akiwe ku sirhelela Machina eka valala.
Hikokwalaho ka yini ku akiwe Taj Mahal?	A yi akiwe tanihi sirha ra nsati wa hosi.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini tatana wa Mashudu a vuye na buku ekaya. 'The New Seven Wonders of the World?'	<ul style="list-style-type: none"> • Leswaku va ta dyondza hi tindhawu letintshwa. • Leswaku va ta dyondza hi tindhawu to tsakisa ta laha misaveni. • Leswaku va ta dyondza hi tindhawu ta le kule, hambu leswi va nga ri ki na mali yo tiendzela. • Leswaku va kota ku endzela tindhawu tintshwa hi swifaniso.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - hosi
 - nala
 - vatlangi va ntlangu wa ku lwa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Hi ya eku vhakacheni Eribuweni!	<i>Encenyeta ku khoma xidirayivhelo u dirayivha</i>
Ku landzela yini? Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ku khideni elwandle Hi le ribuweni!	<i>Yimisela voko ehenhla Encenyetani ku khida hi makhwiri</i>
Ku landzela yini? Hi nantswa ayisikhirimi Hi nantswa ayisikhirimi Hi nantswa ayisikhirimi Hi le ribuweni!	<i>Yimisela voko ehenhla Encenyeta ku khoma u nantswela ayisikhirimi</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Ndzi ehleketa leswaku Mashudu u ta hlawula... hikuva...
Ndzi ehleketa leswaku xitori lexi xi tsaleriwe ku ndzi dyondzisa...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.

- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambana hambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara leyi:

a	m	o
n	l	i
b	u	d
e	c	h
g	s	f
t		

KOMBISA

- 1 Langutisa mimpfumawulo hinkwayo na yo twanansa exitsalelweni.
- 2 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku aka marito lawa va nga ma kotaka va ri karhi va tirhisa mimpfumawulo no twanansa.

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito lawa va nga ma kotaka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku lulamisa mintirho ya vona vini.
- 5 Kombela vadyondzi ku byelana marito lama va nga ma aka, kutani va ma tsala exitsalelweni.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA, ANAKANYA

MPFAPFARHUTA TSALWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phephe ro va hava nchumu, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **tsala na ku dirowa** hi swin'wana hi Xihlamariso lexi va nga hlawulaka ku xi endzela ku suka exitorini.
- 3 **Kombisa** leswi u **anakanyisaka swona swilo swa nkoka ku suka eka xitori**, ku fana na: Ndzi nga tsakela ku endzela ePetra hikuva i doroba ra khale emananga. Swi ti komba ku tsakisa swinene na ku khorwisa!
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Petra.
- 5 Tirhisa ku **kombisa** ku engetela xivulwa kumbe swimbirhi eka mpfapfarhuto wa wena, ku fana na: Loko a ndzi ri Mashudu, a ndzi ta hlawula Petra.
- 6 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta hlawula Xihlamariso lexi va nga xi hlawulaka ku suka exitorini.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va wisa. Va hlayele tsalwa nakambe kan'we.
- 8 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa mavonelo ya vona.
- 9 Xo hetelela, pfumelela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, va avelana hi leswi va swi mpfapfarhuteke na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.